

નમાઝે એહલે સુન્નત વલ જમાઅત

તાલીફ

મુતકલ્લિમે ઈસ્લામ હઝરત મવલાના

મુહમ્મદ ઈલયાસ ગુમ્મન સા. દા.બ.

શાગિર્દે રશીદ: મુનાઝિરે ઈસ્લામ હઝરત મૌલાના સરફરાઝખાન સફદર રહ.

www.ahnafmedia.com

IDARA FAIZAN-E-ILAHI

Karoliya Maholla, Near Juma Masjid, Alipore,
Via Chikhli, Navsari, Gujarat, India
Mob.: 8490090940, 9638325876, Email: mihaq1967@gmail.com

નમાઝે
એહલે સુન્નત
વલ્ જમાઆત

તાલીફ

મુતકલ્લિમે ઈસ્લામ હઝરત મવલાના
મુહમ્મદ ઈલયાસ ગુમ્મન સા. દા.બ.
શાગિંદે રશીદ: મુનાઝિરે ઈસ્લામ હઝરત મૌલાના સરફરાઝખાન સફદર રહ.

નાશિર

IDARA FAIZAN-E-ILAHI
Alipore, Navsari, Gujarat, India

તફસીલાત

નામે કિતાબ : નમાઝ એહ્લે સુન્નત વલ્ જમાઅત

મુઅલ્લિફ :હઝરત મવલાના મુહમ્મદ ઈલયાસ ગુમ્મન સા. દા.બ.

કિતાબ કી કુલ તા'દાદ : ૧૧૦૦

ટાઈપ સેંટિગ : મવલાના મુહમ્મદ શોએબ સા.ભડકોદ્રવી

લિપ્યંતર : મવલાના શુએબ ભડકોદ્રવી (કાસમી)

નાશિર : **IDARA FAIZAN-E-ILAHI**

Alipore, Navsari, Gujarat, India

કિતાબ મિલને કે પતેઃ

IDARA FAIZAN-E-ILAHI

Alipore, Navsari, Gujarat, India

અનુક્રમણિકા

ચંદ ગુઝારિશાત

અલ્લાહ રબ્બુલ ઈઝ્ઝત ઈસ કાયનાત કે ખાલિક વ માલિક હૈં, મા'બૂદ હોને કી હૈસિયત સે જો ઈબાદાત ઈન્સાન પર લાઝિમ કરાર દી હૈં, ઉન સબ મેં અહમ "નમાઝ" હૈ. ઈન્સાન દિન મેં પાંચ મરતબા સર બ સુજૂદ હોકર અપને આબિદ ઔર અલ્લાહ તઆલા કે મા'બૂદ હોને કા ઈક્રરાર કરતા હૈ. કુર્આને કરીમ મેં નમાઝ કા સરાહતન્ તઝ્કિરહ તક્રરીબન્ એકસો નવ બાર કિયા ગયા હૈ. ઈસી એહમિયત કે પેશે નઝર નમાઝ કો બહોત અઝીમ દરજહ દિયા ગયા હૈ. ચુનાંચે ઈર્શાદે નબવી ﷺ હૈ:

તર્જમા: નમાઝ કા મકામ દીન મેં ઐસા હૈ જૈસા કે સર કા મકામ જિસ્મ મેં હોતા હૈ.

એહ્લે સુન્નત વલ જમાઅત હનફિય્યહ દલાઈલે શરઈય્યહ કી રોશની મેં ઈસ અઝીમ ફરીઝે કી અદાયગી કરતે ચલે આ રહે હૈં, લેકિન બાઝ લોગ એહલે સુન્નત વલ જમાઅત અહ્નાફ કે ખિલાફ મન્ફી પ્રોપેગન્ડા કર રહે હૈં કે ઉનકી નમાઝ દલાઈલે શરઈય્યહ કે મુતાબિક નહીં હૈ. ઈસ મન્ફી પ્રોપેગન્ડે કો ખતમ કરને કી ઝરૂરત થી, ચુનાંચે મુલ્ક વ બૈરૂને મુલ્ક સે અહ્બાબ કા ઈસ્રાર થા કે એક ઐસી કિતાબ લિખી જાએ, જિસમેં એહલે સુન્નત વલ જમાઅત અહનાફ કી નમાઝ કે અરકાન વ અફ્આલ પર દલાઈલ હોં, ઈસ મૌઝૂઅ પર હઝરાતે અકાબિર કી કુતુબ મૌજૂદ થીં, મષલન્.......

(૧) નમાઝે મસ્નૂન કલાં: મૌલાના સૂફી અબ્દુલ હમીદ સ્વાતી રહ.

(૨) નમાઝે પયમ્બર ﷺ: ડોકટર મૌલાના મુહમ્મદ ઈલયાસ ફૈસલ દા.બ.

(૩) સલવાતુર્ રસૂલ ﷺ: મૌલાના ફઝ્લુર્ રહમાન ધરમકોટી દા.બ.

(૪) નમાઝે મુદલ્લલ્: મૌલાના ફૈઝ અહમદ મુલ્તાની રહ.

(૫) રસૂલે અકરમ ﷺ કા તરીકએ નમાઝ: મૌલાના મુફ્તી

જમીલ અહમદ નઝીરી રહ.

(૬) મુસ્તનદ નમાઝે હનફી: હઝરત મુફતી ઈમ્દાદુલ્લાહ અનવર દા.બ.

જો ઈસ મૌઝૂઅ પર કાફી વાફી હૈં, મગર ઈન મેં બાઝ કુતુબ તવીલ ઔર બાઝ મેં દલાઈલ કે સાથ સાથ ઉનકે અહકામ વગૈરહ સે ભી બહષ થી, લિહાઝા હમારી કારિઈન સે દરખાસ્ત હૈ કે કિતાબ કો પઢતે વક્ત હમારી ચંદ ગુઝારિશાત કો મ® નઝર રખ્ખેં.

(૧) "નમાઝ એહ્લે સુન્નત વલ્ જમાઅત" મેં એહ્લે સુન્નત વલ્ જમાઅત અહ્નાફ કી નમાઝ પર દલાઈલ કો મુષ્બત ઔર આમ ફહમ્ અંદાઝ મેં બયાન કિયા હૈ.

(૨) "નમાઝ એહ્લે સુન્નત વલ્ જમાઅત" મેં હમને અહ્કામ સે બહષ કરને કે બજાએ સિર્ફ દલાઈલ કો ઝિક્ર કિયા હૈ.

(૩) "નમાઝ એહ્લે સુન્નત વલ્ જમાઅત" મેં હમને કિસી ખાસ ફિર્કે કો મ® નઝર રખતે હુએ તહ્રીર નહીં કી, બલ્કે એહ્લે સુન્નત વલ્ જમાઅત અહ્નાફ કે તરીકએ નમાઝ કો દલાઈલે શરઈય્યહ કી રોશની મેં બયાન કિયા હૈ.

(૪) "નમાઝ એહ્લે સુન્નત વલ્ જમાઅત" મહઝ એહ્લે સુન્નત વલ્ જમાઅત અહ્નાફ કે તરીકએ નમાજ કો બયાન કરને કે લિયે લિખી ગઈ હૈ. હમારે દીગર હઝરાત મષલન્ માલિકિય્યહ, શવાફેઅ ઔર હનાબિલહ કે તરીકએ નમાઝ ઉનકી કુતુબ મેં દલાઈલ કે સાથ મૌજૂદ હૈં. વો અપને અઈમ્મહ કી તહ્કીક કે મુતાબિક કરતે રહેં.

(૧) "નમાઝ એહ્લે સુન્નત વલ્ જમાઅત" કી તાલીફ મેં કુતુબ કે હવાલાજાત ઔર તર્તીબ મેં હત્તલ્ વસઅ્ એહતિયાત કી કોશિશ કી ગઈ હૈ. તાહમ્ બશરી તકાઝે કે તહત અગર કહીં કોઈ ગલતી નઝર આયે, તો ઈત્તિલાઅ ફરમાએં, ઈન્શાઅલ્લાહ! હમ દિયાનતદારી સે ઉસકા ઈઝાલહ કરેંગે.

વસ્સલામ

મુહમ્મદ ઈલયાસ ઘુમ્મન

અવ્કાતે નમાઝ

ફજર કા વકત:

(૧) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર રદિ. સે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા:

(۱) وَقْتُ صَلٰوةِ الصُّبْحِ مِنْ طُلُوْعِ الْفَجْرِ مَالَمْ تَطْلُعِ الشَّمْسُ۔

(صحیح مسلم: ج: ۱ ص: ۲۲۳ باب اوقات الصلوات الخمس)

તર્જમા: નમાઝે સુબ્હ કા વક્ત સુબ્હે સાદિક સે સૂરજ કે તુલૂઅ હોને તક હે.

(۱) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ ﷺ اِنَّ لِلصَّلٰوةِ اَوَّلاً وَآخِراً..... وَاِنَّ اَوَّلَ وَقْتِ الْفَجْرِ حِیْنَ یَطْلُعُ الْفَجْرُ وَاِنَّ آخِرَ وَقْتِهَا حِیْنَ تَطْلُعُ الشَّمْسُ۔

(جامع الترمذی ج1 ص 39,40 ابواب الصلوۃ باب نمبر 2 بلا ترجمہ،مسند احمد ج 7 ص 28 رقم الحدیث7172)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: બેશક નમાઝ કે અવ્કાત કે લિયે અવ્વલ ઔર આખિર હે. ફજર કે વક્ત કી ઈબ્તિદા તુલૂએ ફજર સે હે, ઔર ઉસકા આખરી વક્ત તુલૂએ આફતાબ તક હે.

ઝોહર કા વકત:

عَنْ عَبْدِاللّٰہِ بْنِ عَمْرٍو رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰہِ ﷺ قَالَ: وَقْتُ الظُّهْرِ اِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ وَكَانَ ظِلُّ الرَّجُلِ كَطُوْلِهٖ مَالَمْ تَحْضُرِ الْعَصْرُ۔

(صحیح مسلم ج1 ص223 باب اوقات الصلوات الخمس)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર રદિ. સે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ ને ફરમાયા કે ઝોહર કા વકત ઉસ વક્ત સે હે જબ સૂરજ ઢલ જાએ, ઔર ઈન્સાન કા સાયા ઉસકે કદ કે બરાબર હો જાએ, (ઔર ઉસ વક્ત ખતમ હોતા હે) જબ તક કે અસર કા વક્ત ન આ જાએ.

(٢) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ رَافِعٍ مَوْلٰى اُمِّ سَلَمَةَ رضی اللہ عنہ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ اَنَّهٗ سَاَلَ اَبَاهُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ عَنْ وَقْتِ الصَّلٰوةِ فَقَالَ اَبُوْهُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ اَنَا اُخْبِرُكَ صَلِّ الظُّهْرَ اِذَا كَانَ ظِلُّكَ مِثْلَكَ وَالْعَصْرَ اِذَا كَانَ ظِلُّكَ مِثْلَيْكَ۔

(موطا امام مالک ص 5 ص 6 وقوت الصلوۃ)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રાફેઅ રહ. ઉમ્મુલ્ મુઅ્મિનીન હઝરત ઉમ્મે સલમહ રદિ. કે ગુલામ હૈં, ઉન્હોંને હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે નમાઝ કે વક્ત કે મુતઅલ્લિક સુવાલ કિયા, તો હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ.ને ફરમાયા: મૈં તુમ્હેં ઈસકે બારે મેં બતાતા હું, નમાઝે ઝોહર ઉસ વક્ત પળ્હો, જબ તુમ્હારા સાયા તુમ્હારે મિષ્લ હો જાએ, ઔર અસર ઉસ વક્ત પળ્હો, જબ તુમ્હારા સાયા તુમ્હારે દો મિષ્લ હો જાએ.

ઈન અહાદીષ સે મા'લૂમ હુઆ કે નમાઝે ઝોહર કા વક્ત તો ઝવાલ કે બાદ શુરૂઅ હો જાતા હે, લેકિન નમાઝ મુઅખ્ખર કરકે પળ્હની ચાહિયે, ઔર આખિરે વકતે મિષ્લૈન તક હે, યા'ની જબ હર ચીઝ કા સાયા, અસલી સાયે કે અલાવહ દો મિષ્લ હો જાએ.

અસર કા વકત:

નમાઝે ઝોહર કા વક્ત ખતમ હોતે હી અસર કા વક્ત શુરૂઅ હો જાતા હે, ઔર ગુરૂબે આફતાબ તક બાકી રેહતા હે.

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ اَدْرَكَ رَكْعَةً مِّنَ الْعَصْرِ قَبْلَ اَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ اَدْرَكَ الْعَصْرَ۔

(صحیح البخاری ج1 ص 82، باب من ادرک من الصلاۃ رکعۃ) صحیح مسلم ج 1 ص 221 باب من ادرک رکعۃ من الصلوۃ فقد ادرک تلک الصلوۃ)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને ફરમાયા: જિસને સૂરજ ગુરૂબ હોને સે પેહલે અસર કી એક રકા'ત પા લી, ઉસને અસર પા લી.

મગ઼્રિબ કા વક્ત:

(١) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرِوبْنِ الْعَاص رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ وَقْتُ صَلٰوةِ الْمَغْرِبِ مَالَمْ يَغِبِ الشَّفَقُ۔

(صحیح مسلم ج ا ص223باب اوقات الصلوات الخمس)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર બિન આસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: નમાઝે મગ઼્રિબ કા વક્ત ઉસ વક્ત તક હૈ, જબ તક શફક ગાઈબ ન હો.

(٢) عَنْ سَلْمَةَ بْنِ الْاَكْوَع رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّيَ الْمَغْرِبَ اِذَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ وَتَوَارَتْ بِالْحِجَابِ۔

(صحیح مسلم ج1ص 228باب بیان ان اول وقت المغرب عند غروب الشمس، صحیح البخاری ج 1ص79باب وقت المغرب)

તર્જમા: હઝરત સલમહ બિન અલ્ અવ્કઅ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ નમાઝે મગ઼્રિબ અદા ફરમાતે, જબ સૂરજ ગુરૂબ હો જાતા, ઔર પર્દે મેં છુપ જાતા.

(૩) હઝરત જાબિર રદિ. કી તવીલ હદીષ મેં હૈ:

ثُمَّ اَذَّنَ لِلْعِشَاءِ حِيْنَ اُذْهِبَ بَيَاضُ النَّهَارِ وَهُوَ الشَّفَقُ۔

(المعجم الاوسط للطبرانی ج5ص122رقم الحدیث 6787، مجمع الزوائد للهیثمی ج2ص42 باب بیان الوقت، رقم الحدیث1686)

તર્જમા: ફિર ઈશા કી અઝાન કહે, જબ દિન કી સુફૈદી ચલી જાએ, ઔર વો શફક હૈ.

હઝરત અબૂ મસ્ઉદ રદિ. કી મર્ફૂઅ હદીષ જિસમેં હઝરત જિબ્રઈલ અ.સ. કે નમાઝ પળ્હાને કા ઝિક્ર હૈ. ઈસમેં હૈ:

وَيُصَلِّي الْمَغْرِبَ حِيْنَ تَسْقُطُ الشَّمْسُ وَيُصَلِّي الْعِشَاءَ حِيْنَ يَسْوَدُّ الْاُفُقُ۔

(سنن ابی داؤد ج1ص63باب فی المواقیت، صحیح ابن حبان ص492 ذکر البیان بان المصطفی لم یسفر بصلوۃ الغداۃ رقم الحدیث1494)

તર્જમા: ઔર મગ્રિબ કી નમાઝ ઉસ વક્ત પઢ્હતે, જબ સૂરજ ગુરૂબ હો જાતા, ઔર ઈશા ઉસ વક્ત પઢ્હતે, જબ ઉફુક સિયાહ હો જાતા.

ફાયદા: મુન્દરજહ બાલા અહાદીષ સે મા'લૂમ હુવા કે મગ્રિબ કા વક્ત સૂરજ ગુરૂબ હોને સે શુરૂઅ હો જાતા હૈ, ઔર શફકે અબ્યજ (સુફેદી) કે ખતમ હોને તક રેહતા હૈ.

ઈશા કા વક્ત:

ઈશા કા વક્ત શફક કે ગાઈબ હોને સે તુલૂએ ફજર તક રેહતા હૈ.

(૧) ઈમામતે જિબ્રઈલ અ.સ. વાલી હદીષ, જિસમેં યે અલ્ફાઝ હૈં:

وَصَلّٰى بِيَ الْعِشَاءَ حِيْنَ غَابَ الشَّفَقُ۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص62 باب فی المواقیت)

તર્જમા: ઔર હઝરત જિબ્રઈલ અ.સ.ને મુજે ઈશા કી નમાઝ પઢ્હાઈ, જબ શફક ગાઈબ હો ગઈ થી.

(۲) عَنْ عُبَيْدِ بْنِ جُرَيْجٍ اَنَّهٗ قَالَ لِاَبِيْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ مَا اِفْرَاطُ صَلٰوةِ الْعِشَاءِ؟ قَالَ طُلُوْعُ الْفَجْرِ۔

(شرح معانی الآثار ج1 ص118 باب مواقیت الصلوۃ)

તર્જમા: હઝરત ઉબૈદ બિન જુરૈહ રહ. સે રિવાયત હૈ કે ઉન્હોંને હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે પૂછા કે ઈશા કા આખરી વક્ત કોનસા હૈ? ફરમાયા તુલૂએ ફજર.

મુસ્તહબ અવ્કાત

ફજર કા મુસ્તહબ વક્ત:

(۱) عَنْ رَافِعِ بْنِ خُدَيْجٍ رضی اللہ عنہ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ يَقُوْلُ اَسْفِرُوْا بِالْفَجْرِ فَاِنَّهٗ اَعْظَمُ لِلْاَجْرِ۔

(جامع الترمذی ج1ص40باب ما جاء فی الاسفار بالفجر ،سنن ابی داؤد ج1 ص67باب فی وقت الصبح ،سنن النسائی ج1ص94باب الاسفار)

તર્જમા: હઝરત રાફેઅ બિન ખદીજ રદિ. સે રિવાયત હૈ, ફરમાતે હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કો યે ફરમાતે હુએ સુના: ફજર ખૂબ ઉજાલા કરકે પઢા કરો, કયૂંકે ઉસકા અજ્ર ઝયાદહ હૈ.

હાશિયહ: ઈમામ મુહદ્દિષ જમાલુદ્દીન મુહમ્મદ અબૂ મુહમ્મદ અબ્દુલ્લાહ બિન યૂસુફ અલ્ ઝૈલઈ રહ. ફરમાતે હૈં: ઈસ મઝ્મૂન કી અહાદીષ હઝરત રાફેઅ બિન ખદીજ, હઝરત બિલાલ, હઝરત અનસ, હઝરત કતાદહ બિન નુઅમાન, હઝરત ઈબ્ને મસ્ઉદ, હઝરત અબૂ હુરૈરહ ઔર હઝરત હવાઅ અલ્ અન્સારિય્યહ રદિ. સે મર્વી હૈં.

(નસબુર્ રાયહ લિઝ્ઝયૂલઈ: જિ:૧ પે:૩૦૪)

(۲) عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيْجٍ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ لِبِلَالٍ اَسْفِرْ بِصَلٰوةِ الصُّبْحِ حَتّٰى يَرَى الْقَوْمُ مَوَاقِعَ نَبْلِهِمْ۔

(مسند ابی داؤد الطیالسی ج1ص511حدیث 1001 ،المعجم الکبیر للطبرانی ج 3ص151 حدیث4288)

તર્જમા: હઝરત રાફેઅ બિન ખદીજ રદિ. સે મર્વી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને હઝરત બિલાલ રદિ. કો ફરમાયા: સુબહ કી નમાઝ રોશની મેં પઢા કરો, યહાં તક કે લોગ રોશની કી વજહ સે અપને તીર અંદાઝી કે નિશાન દેખ લેં.

નમાઝે ઝોહર કા મુસ્તહબ વક્ત

ગર્મિયોં મેં નમાઝે ઝોહર કા મસ્નૂન વક્ત:

(۱) عَنْ اَبِیْ سَعِیْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ ﷺ اَبْرِدُوْا بِالظُّهْرِ فَاِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ۔

(صحیح البخاری ج1 ص77 باب الابراد بالظهر فی شدة الحر)

તર્જમા: હઝરત અબૂ સઈદ ખુદ્રી રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: નમાઝે ઝોહર કો ઠંડા કરકે પઢ્હો, ક્યૂંકે ગર્મી કી શિદ્દત જહન્નમ કે સાંસ લેને કી વજહ સે હૈ.

(۲) عَنْ اَبِیْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِیِّ ﷺ اَنَّهٗ قَالَ اِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَاَبْرِدُوْا بِالصَّلٰوةِ فَاِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ۔

(صحیح البخاری ج1 ص77 باب الابراد بالظهر فی شدة الحر، سنن ابی داؤد ج1 ص64 باب فی وقت صلوة الظهر، صحیح مسلم ج1 ص224 باب استحباب الابراد بالظهر، سنن النسائی ج1 ص87 الابراد بالظهر۔۔، جامع الترمذی ج1 ص40 باب ماجاء فی تاخیر الظهر فی شدة الحر۔، سنن ابن ماجه ج1 ص49 باب الابراد بالظهر فی شدة الحر)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જબ ગર્મી ઝયાદહ હો, તો નમાઝ ઠંડે વક્ત મેં પઢ્હ લિયા કરો, ક્યૂંકે ગર્મી કી શિદ્દત જહન્નમ કે સાંસ લેને કી વજહ સે હૈ.

નોટ: ઈમામ અબૂ ઈસા તિરમિઝી રહ.ને ફરમાયા કે ઈસ મઝ્મૂન (ઝોહર કો ઠંડા કરકે પઢ્હના) કી અહાદીષ હઝરત અબૂ સઈદ, હઝરત અબૂ ઝર, હઝરત ઈબ્ને ઉમર, હઝરત મુગીરહ, હઝરત સફ્વાન, હઝરત અબૂ મૂસા, હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ ઔર હઝરત અનસ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ સે ભી મર્વી હૈં. (જામિઅુત્ તિરમિઝી: જિ:૧ પે:૪૦)

સર્દિયોં મેં નમાઝે ઝોહર કા મુસ્તહબ વક્ત:

(۱) عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اِذَا كَانَ الْحَرُّ اَبْرَدَ بِالصَّلٰوةِ وَاِذَا كَانَ الْبَرْدُ عَجَّلَ۔

(سنن النسائی ج1 ص87 باب تعجیل الظهر فی البرد، صحیح البخاری ج1 ص124 باب اذا اشتد الحر یوم الجمعه)

તર્જમા: હઝરત અનસ બિન માલિક રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહﷺ ગર્મી કે મોસમ મેં નમાઝ ઠંડે વક્ત મેં પઢતે થે, ઔર સર્દી કે મોસમ મેં જલ્દી અદા ફરમાતે થે.

અસર કા મુસ્તહબ વક્ત:

(۱) عَنْ اُمِّ سَلَمَةَ رضی اللہ عنہ قَالَتْ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اَشَدَّ تَعْجِيْلاً لِلظُّهْرِ مِنْكُمْ وَاَنْتُمْ اَشَدُّ تَعْجِيْلاً لِلْعَصْرِ مِنْهُ۔

(جامع الترمذی ج1 ص42 باب ما جاء تاخیر صلوۃ العصر ،مسند احمد ج18ص286 رقم الحدیث 26526)

તર્જમા: ઉમ્મુલ્ મુઅ્મિનીન હઝરત ઉમ્મે સલમહ રદિ. સે રિવાયત હૈ, ફરમાતી હૈં: રસૂલુલ્લાહﷺ ઝોહર કી નમાઝ તુમ લોગોં સે જલ્દી પઢ લેતે થે, ઔર તુમ અસર કી નમાઝ આપﷺ સે જલ્દી પઢ લેતે હો.

(۲) عَنْ عَلِيِّ بْنِ شَيْبَانَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَدِمْنَا عَلٰى رَسُوْلِ اللهِ ﷺ الْمَدِيْنَةَ فَكَانَ يُؤَخِّرُ الْعَصْرَ مَادَامَتِ الشَّمْسُ بَيْضَاءَ نَقِيَّةً۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص65 باب فی وقت صلوۃ العصر،سنن ابن ماجه ج1 ص 46کتاب الصلوۃ۔ ابواب مواقیت الصلوۃ)

તર્જમા: હઝરત અલી બિન શિબ્યાન રદિ. ફરમાતે હૈં કે હમ આં હઝરતﷺ કે પાસ મદીના મુનવ્વરહ મેં આયે, તો આપﷺ અસર કી નમાઝ કો મુઅખ્ખર કરકે પઢતે થે, જબ તક સૂરજ સુફેદ ઔર સાફ રહેતા.

(۳) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو رضی اللہ عنہ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ:... فَاِذَا صَلَّيْتُمُ الْعَصْرَ فَاِنَّهٗ وَقْتٌ اِلٰى اَنْ تَصْفَرَّ الشَّمْسُ الحديث۔

(صحیح مسلم ج1 ص222باب اوقات الصلوات الخمس)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર રદિ. સે રિવાયત હૈ કે નબીﷺ ને ફરમાયા: જબ તુમ નમાઝે અસર પઢો તો ઉસકા વક્ત સૂરજ કે ઝર્દ હોને તક હૈ.

મુન્દરજહ બાલા અહાદીષ સે વાઝેહ હે કે અસર કો મુઅખ્ખર કરકે પળ્હા જાએ, લેકિન ઈતના મુઅખ્ખર ભી ન હો કે સૂરજ ઝર્દ હોને લગે.

મગ્રિબ કા મુસ્તહબ વક્ત:

ગુરૂબે આફતાબ કે બાદ બિલા તાખીર અદા કરના મુસ્તહબ હૈ:

(۱) عَنْ سَلْمَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الْمَغْرِبَ إِذَا تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ۔

(صحیح البخاری ج1 ص79 باب وقت المغرب)

તર્જમા: હઝરત સલમહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે હમ નબીએ અકરમ કે સાથ સૂરજ છુપતે હી મગ્રિબ પળ્હ લેતે થે.

હઝરત અબૂ અય્યૂબ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે આપ ﷺ ને ફરમાયા:

لَا تَزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ أَوْ قَالَ عَلَى الْفِطْرَةِ مَا لَمْ يُؤَخِّرُوا الْمَغْرِبَ إِلَى أَنْ تَشْتَبِكَ النُّجُومُ۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص66 باب فی وقت المغرب، سنن ابن ماجۃ ج1 ص50 باب وقت صلوۃ المغرب)

તર્જમા: મેરી ઉમ્મત ભલાઈ પર રહેગી, યા ફરમાયા: ફિત્રત પર રહેગી જબ તક વો લોગ મગ્રિબ કો ઉસ વકત તક મુઅખ્ખર નહીં કરેંગે કે સિતારે નિકલ આએં.

ઈશા કા મુસ્તહબ વક્ત:

નમાઝે ઈશા કો તિહાઈ રાત તક મુઅખ્ખર કરના મુસ્તહબ હૈ.

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لَأَمَرْتُهُمْ أَنْ يُؤَخِّرُوا الْعِشَاءَ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ أَوْ نِصْفِهِ۔

(جامع الترمذی ج1 ص42 باب ماجاء فی تاخیر العشاء الآخرۃ)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા: અગર મુજે અપની ઉમ્મત પર મશક્કત કા ખૌફ ન હોતા, તો મૈં ઉન્હેં હુકમ દેતા કે નમાઝે ઈશા કો તિહાઈ રાત યા

નિષ્ફ રાત તક મુઅખ્ખર કરેં.

(૨) હઝરત અબૂ બરઝહ રદિ. કી રિવાયત મેં યે અલ્ફાઝ હૈં:

وَلَا يُبَالِىْ بِتَاخِيْرِ الْعِشَاءِ اِلٰى ثُلُثِ اللَّيْلِ ثُمَّ قَالَ اِلٰى شَطْرِ اللَّيْلِ۔

(صحیح البخاری ج 1 ص 77 باب وقت الظہر عند الزوال)

તર્જમા: ઈશા કી નમાઝ કો તિહાઈ રાત તક મુઅખ્ખર કરને મેં કોઈ હરજ નહીં, ફિર ફરમાયા: નિષ્ફ રાત તક.

અવ્કાતે મમ્નૂઅહ

નમાઝે ફજર ઔર નમાઝે અસર કે બાદ:

(١) عَنْ اَبِیْ سَعِيْدِ الْخُدْرِیْ رضی اللہ عنہ يَقُوْلُ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ يَقُوْلُ: لَاصَلٰوةَ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتّٰى تَرْتَفِعَ الشَّمْسُ وَلَا صَلٰوةَ بَعْدَ الْعَصْرِ حَتّٰى تَغِيْبَ الشَّمْسُ۔

(صحیح البخاری ج 1 ص 83.82 باب لا تتحری الصلوۃ قبل غروب الشمس، صحیح مسلم ج 1 ص 275 باب الاوقات التی نہی عن الصلوۃ فیہا)

તર્જમા: હઝરત અબૂ સઈદ ખુદ્‌રી રદિ. સે રિવાયત હૈ, ફરમાતે હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ સે સુના, આપ ﷺ ફરમા રહે થે કે સુબહ કી નમાઝ કે બાદ કોઈ નમાજ નહીં, યહાં તક કે સૂરજ બુલંદ હો જાએ, ઔર અસર કી નમાઝ કે બાદ કોઈ નમાઝ નહીં, યહાં તક કે સૂરજ ગુરૂબ હો જાએ.

નોટ: ઈસ મઝ્મૂન કી અહાદીષ હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ ઔર હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ સે ભી મર્વી હૈં.

(સહીહ બુખારી: જિ:૧ પે: ૮૨ બાબુસ્સલાતિ બાદલ ફજરિ હત્તા તર્તફિઉશ્ શમ્સિ, સહીહ મુસ્લિમ: જિ:૧ પે: ૨૭૫ બાબુલ્ અવ્કાતિલ્લતી નહા અનિસ્સલાતિ ફીહા, જામિઉત્ તિરમિઝી: જિ:૧ પે: ૪૫ બાબુ મા જાઅ ફી કરાહિયતિસ્સલાતિ બાદલ્ અસ્રિ)

(٢) عَنْ اَبِیْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ مَنْ لَمْ يُصَلِّ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ فَلْيُصَلِّهِمَا بَعْدَ مَا تَطْلُعُ الشَّمْسُ۔

(جامع الترمذی ج 1 ص 96 باب ماجاء فی اعادتهما بعد طلوع الشمس)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને ફરમાયા: જિસને ફજર કી દો રકાતેં (સુન્નતે મુઅક્કદહ) ન પળ્હી હોં તો વો ઉન્હેં સૂરજ નિકલને કે બાદ પળ્હ લે.

સુબ્હે સાદિક કે બાદ:

સુબ્હે સાદિક કે બાદ ફજર કી દો સુન્નતોં કે અલાવહ કોઈ ઔર સુન્નત યા નફલ પળ્હના મકરૂહ હે.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ عَنْ حَفْصَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ لَا يُصَلِّيْ إِلَّا رَكْعَتَيْنِ خَفِيْفَتَيْنِ.

(صحیح مسلم ج1 ص250 واللفظ له باب استحباب ركعتی الفجر، صحیح البخاری ج1ص157 باب التطوع بعد المكتوبة، جامع الترمذی ج1ص96 باب ما جاء لاصلوة بعد الفجر الا ركعتين)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. ઉમ્મુલ મુઅ્મિનીન હઝરત હફ્સહ રદિ. સે રિવાયત કરતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ તુલૂએ સુબ્હે સાદિક કે બાદ સિર્ફ દો રકાતેં હલ્કી ફુલ્કી પળ્હતે થે.

ગુરૂબે આફતાબ કે બાદ:

ગુરૂબે આફતાબ કે બાદ મગ્રિબ કે ફરાઈઝ સે પેહલે નફલ પળ્હના મકરૂહ હે:

(۱) عَنْ طَاوُسٍ قَالَ سُئِلَ ابْنُ عُمَرَ رضی اللہ عنہ عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْمَغْرِبِ فَقَالَ مَا رَأَيْتُ أَحَدًا عَلٰى عَهْدِ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ يُصَلِّيْهِمَا.

(سنن ابی داؤد ج1ص189 باب الصلوة قبل المغرب، مسند عبد بن حمید ص256 رقم الحدیث 804، الكنى والاسماء للدولابی ج1ص463 رقم الحدیث 1640)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિ. સે નમાઝે મગ્રિબ સે પેહલે દો રકાતોં કે મુતઅલ્લિક પૂછા ગયા, તો આપ રદિ.ને ફરમાયા: મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કે દૌર મેં કિસી કો નહીં દેખા કે યે દો રકાતેં પળ્હતા હો.

(۲) عَنْ جَابِرٍ رضی اللہ عنہ قَالَ طُفْنَا فِيْ نِسَاءِ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ فَسَأَلْنَاهُنَّ هَلْ رَأَيْتُنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ يُصَلِّيْ هَاتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْمَغْرِبِ حِيْنَ يُؤَذِّنُ

الْمُؤَذِّنُ فَقُلْنَ لَا ۔ (مسند الشامیین للامام الطبرانی ج3ص212راقم الحدیث2110)

તર્જમા: હઝરત જાબિર રદિ. ફરમાતે હૈં કે હમ ઉમ્મહાતુલ્ મુઅ્મિનીન રદિયલ્લાહુ તઆલા અન્હા કી ખિદમત મેં હાઝિર હોતે, ઔર પૂછતે કે કયા આપને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કો મગ્રિબ કી નમાઝ સે પેહલે દો રકાતેં પળ્હતે દેખા? જબ મુઅઝ્ઝિન અઝાન દેતા થા, તો ઉન્હોંને ફરમાયા: નહીં!

(۳) عَنْ مَنْصُوْرٍ عَنْ اَبِيْهِ قَالَ مَا صَلّٰى اَبُوْبَكْرٍ وَ عُمَرُ وَ عُثْمَانُ رضی اللہ عنہ الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْمَغْرِبِ ۔

(کنز العمال ج8 ص25 المغرب و مایتعلق بہ، رقم الحدیث 21809، اتحاف الخیرۃ المھرۃ ج2 ص408 باب الصلاۃ قبل المغرب و بعدھا، رقم الحدیث 2332، مصنف عبد الرزاق ج2 ص289 باب الرکعتین قبل المغرب رقم الحدیث 3998)

તર્જમા: મન્સૂર અપને વાલિદ સે રિવાયત કરતે હૈં કે હઝરત અબૂ બકર રદિ., હઝરત ઉમર રદિ. ઔર હઝરત ઉસ્માન રદિ. મગ્રિબ સે પેહલે દો રકાતેં નહીં પળ્હતે થે.

ખુત્બે કે વક્ત:

(۱) عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِی رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ ﷺ: لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طُهْرٍ وَيَدَّهِنُ مِنْ دُهْنِهٖ اَوْيَمَسُّ مِنْ طِيْبِ بَيْتِهٖ ثُمَّ يَخْرُجُ فَلَا يُفَرِّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ ثُمَّ يُصَلِّیْ مَا كُتِبَ لَهٗ ثُمَّ يُنْصِتُ اِذَا تَكَلَّمَ الْاِمَامُ اِلَّا غُفِرَ لَهٗ مَا بَيْنَهٗ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْاُخْرٰى ۔

(صحیح البخاری ج1ص 121۔124 باب الدھن للجمعۃ)

તર્જમા: હઝરત સલમાન ફારસી રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા: જો શખ્સ જુમ્આ કે દિન ગુસલ કરે, ઔર હસ્બે ઈસ્તિતાઅત ખૂબ પાકી હાસિલ કરે, ઔર તેલ યા ઘર મેં મયસ્સર ખુશ્બૂ લગાએ, ફિર નમાઝે જુમ્આ કે લિયે નિકલે, (વહાં જા કર) દો કે દરમિયાન તફ્રીક ન કરે, ફિર જો નમાઝ મુકર્રર કી ગઈ હૈ, અદા કરે, ઔર જબ ઈમામ ખુત્બા દે, તો ખામોશી ઈખ્તિયાર કરે, ઐસે

શખ્સ કે ઈસ જુમ્આ સે દૂસરે જુમ્આ તક કે તમામ ગુનાહ માફ કર દિયે જાતે હૈં.

(૨) હઝરત નબીશાહ અલ્ હઝલી રદિ. કી રિવાયત હૈ કે આપ ﷺને ફરમાયા:

فَاِنْ لَمْ يَجِدِ الْاِمَامَ خَرَجَ صَلّٰى مَابَدَالَهٗ وَاِنْ وَجَدَ الْاِمَامَ قَدْ خَرَجَ جَلَسَ فَاسْتَمَعَ وَاَنْصَتَ حَتّٰى يَقْضِىَ الْاِمَامُ جُمُعَتَهٗ وَكَلَامَهٗ۔

(مسند احمد ج 15ص 300رقم الحدیث 20599،غایۃ المقصد فی زوائد المسند للھیثمی ج 1ص 1154باب حقوق الجمعۃ من الغسل وغیرہ)

તર્જમા: પસ! અગર ઈમામ ખુત્બે કે લિયે નહીં નિકલા, તો જો મુનાસિબ હો, નમાઝ પઢ લે, ઔર અગર ઈમામ ખુત્બે કે લિયે નિકલ ચુકા હૈ, તો બેઠ જાએ, ઔર ગૌર સે ખુત્બા સુને, ઔર ખામોશ રહે, યહાં તક કે ઈમામ નમાઝે જુમ્આ ઔર ખુત્બા ખતમ કર લે.

(۳) عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِیَّ ﷺ يَقُوْلُ اِذَا دَخَلَ اَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ وَالْاِمَامُ عَلَى الْمِنْبَرِ فَلَا صَلَاةَ وَلَا كَلَامَ حَتّٰى يَفْرُغَ الْاِمَامُ۔

(مجمع الزوائد للھیثمی ج 2ص 407 باب فیمن یدخل المسجد والامام یخطب، رقم الحدیث 3120 ،جامع الاحادیث للسیوطی ج3ص 114 رقم الحدیث 1879)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિ. સે રિવાયત હૈ, ફરમાતે હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કો યે ફરમાતે હુએ સુના: જબ તુમ મેં સે કોઈ મસ્જિદ મેં દાખિલ હો, ઔર ઈમામ મિમ્બર પર હો, તો ન કોઈ નમાઝ જાઈઝ હૈ, ઔર ન બાત–ચીત, યહાં તક કે ઈમામ ફારિગ હો જાએ.

તુલૂઅ, ગુરૂબ, ઝવાલ:

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرِ الْجُهَنِىِّ رضی اللہ عنہ يَقُوْلُ ثَلٰثُ سَاعَاتٍ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يَنْهَانَا اَنْ نُّصَلِّىَ فِيْهِنَّ اَوْ اَنْ نُّقْبِرَ فِيْهِنَّ مَوْتَانَا حِيْنَ تَطْلُعُ الشَّمْسُ بَازِغَةً حَتّٰى تَرْتَفِعَ وَحِيْنَ يَقُوْمُ قَائِمُ الظَّهِيْرَةِ حَتّٰى تَمِيْلَ الشَّمْسُ وَحِيْنَ تَضَيَّفُ الشَّمْسُ لِلْغُرُوْبِ حَتّٰى تَغْرُبَ۔

(صحیح مسلم ج 1ص 276 الاوقات التی نھی عن الصلوۃ فیھا، جامع الترمذی ج 1ص 200 باب ماجاء فی

كراهية الصلوة على الجنازة، الجمع بين الصحيحين للحميدى ج3ص 351رقم الحديث2993)

તર્જમા: હઝરત ઉકૂબહ બિન આમિર જુહની રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને હમેં તીન અવ્કાત મેં નમાઝ પળ્હને યા મુર્દોં કો દફન કરને સે મના ફરમાયા હૈ.

(૧) જબ સૂરજ તુલૂઅ હો રહા હો, યહાં તક કે બુલંદ હો જાએ.

(૨) ઐન ઝવાલ કે વકત જબ તક કે સૂરજ ઢલ જાએ.

(૩) જબ સૂરજ ગુરૂબ કે કરીબ હો, યહાં તક કે ગુરૂબ હો જાએ.

અઝાન કા બયાન

અઝાન કે કલિમાત:

عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ زَيْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ لَمَّا اَمَرَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ بِالنَّاقُوْسِ يُعْمَلُ لِيُضْرَبَ بِهٖ لِلنَّاسِ لِجَمْعِ الصَّلٰوةِ طَافَ بِيْ وَاَنَا نَائِمٌ رَجُلٌ يَحْمِلُ نَاقُوْسًا فِيْ يَدِهٖ فَقُلْتُ يَا عَبْدَاللهِ اَتَبِيْعُ النَّاقُوْسَ فَقَالَ وَمَا تَصْنَعُ بِهٖ فَقُلْتُ نَدْعُوْا بِهٖ اِلَى الصَّلٰوةِ قَالَ اَفَلَا اَدُلُّكَ عَلٰى مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْ ذَالِكَ فَقُلْتُ لَهٗ بَلٰى قَالَ فَقَالَ تَقُوْلُ: اَللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرُ۔ اَللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرُ۔ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ ۔اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللهِ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللهِ۔ حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ۔ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ اَللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ فَلَمَّا اَصْبَحْتُ اَتَيْتُ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ فَاَخْبَرْتُهٗ بِمَا رَأَيْتُ فَقَالَ اِنَّهَا لَرُءْيَا حَقٌّ اِنْ شَاءَ اللهُ۔ فَقُمْ مَعَ بِلَالٍ فَاَلْقِ عَلَيْهِ مَا رَأَيْتَ فَلْيُؤَذِّنْ بِهٖ فَاِنَّهٗ اَنْدٰى صَوْتًا مِّنْكَ فَقُمْتُ مَعَ بِلَالٍ رضی اللہ عنہ فَجَعَلْتُ اُلْقِيْهِ عَلَيْهِ وَيُؤَذِّنُ بِهٖ قَالَ فَسَمِعَ ذَالِكَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَهُوَ فِيْ بَيْتِهٖ فَخَرَجَ يَجُرُّ رِدَاءَهٗ وَيَقُوْلُ وَالَّذِيْ بَعَثَكَ بِالْحَقِّ يَا رَسُوْلَ اللهِ ﷺ لَقَدْ رَأَيْتُ مِثْلَ مَا اُرٰى فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ۔

(سنن ابی داؤد ج 1 ص 79 باب کیف الاذان، مسند احمد ج 13 ص 30، 31 رقم الحدیث 16430، سنن ابن ماجة ج 1 ص 51 باب بدء الاذان، صحیح ابن حبان ص 532 ذکر الخبر المصرح بان النبی e ھو الذی امر بلالا ۔۔ رقم الحدیث 1679، صحیح ابن خزیمة ج 1 ص 223 رقم الحدیث 370)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝૈદ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે જબ રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને લોગોં કો નમાઝ કે લિયે જમા કરને કે લિયે નાકૂસ બજાને કા હુકમ ફરમાયા, તો મૈંને ખ્વાબ મેં એક આદમી કો દેખા જો

નાકૂસ ઉઠાએ હુએ થા. મેંને ઉસે કહા: એ અલ્લાહ કે બંદે! કયા યે નાકૂસ બેચોગે? ઉસને કહા ઈસકા કયા કરોગે? મેંને કહા: નમાઝ કે લિયે લોગોં કો બુલાયેંગે, તો ઉસને કહા કે મેં તુમ્હેં ઈસસે બેહતર અલફાઝ ન બતાઉં? મેંને કહા: કયૂં નહીં! તો ઉસને કહા: યૂં કહા કરો: અલ્લાહુ અકબર, અલ્લાહુ અકબર..... (અખીર તક) જબ મેં સુબહ કો ઉઠા તો આપﷺ કી ખિદમત મેં હાઝિર હુવા, ઔર જો કુછ ખ્વાબ મેં દેખા થા, વો આપﷺ કો સુનાયા, તો આપ ને ઈર્શાદ ફરમાયા: યે ખ્વાબ હક હે, ઈન્શાઅલ્લાહ...

તુમ બિલાલ કે સાથ ખડે હો કર જો કલિમાત દેખે હૈં, ઉનકો સિખલા દો, ઔર વો ઉન અલ્ફાઝ કો અઝાન કી શકલ મેં કેહતે જાએં, કયૂંકે વો તુમસે ઝયાદહ બુલંદ આવાઝ રખતે હૈં, તો મેં બિલાલ રદિ. કે સાથ ખડા હો ગયા, ઔર ઉનકો ઈન કલિમાત કી તલ્કીન કરને લગા, ઔર વો અઝાત દેતે ગયે. હઝરત ઉમર રદિ.ને યે આવાઝ સુની, આપ રદિ. ઘર મેં થે, તો જલ્દી સે ચાદર ખીંચતે હુએ નિકલે, ઔર અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! (ﷺ) ઉસ ઝાત કી કસમ જિસને આપﷺ કો હક દે કર ભેજા હે, મેંને ભી યહી ખ્વાબ દેખા હે, જો (અઝાન) અબ સુન રહા હું, તો રસૂલુલ્લાહﷺ ને ફરમાયા: અલ્લાહ કા શુક્ર હે.

ઈકામત કે કલિમાત:

ઈકામત કે કલિમાત વહી હૈં, જો અઝાન કે હૈં, લેકિન ઈકામત મેં "હય્ય અલલ્ ફલાહ" કે બાદ કલિમહ "કદ્ કામતિસ્ સલાતુ" દો મરતબા ઝયાદહ કહા જાતા હે.

(۱) اِنَّ ابْنَ مُحَيْرِيْزٍ.... سَمِعَ اَبَا مَحْذُوْرَةَ رضی اللہ عنہ يَقُوْلُ عَلَّمَنِیْ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ الْاِقَامَةَ سَبْعَ عَشَرَةَ كَلِمَةً۔ (شرح معانی الآثار ج1 ص102 باب الاقامة کیف ھی؟)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને મુહય્રિઝ રહ. સે રિવાયત હે કે ઉન્હોંને હઝરત અબૂ મહ્ઝૂરહ રદિ. સે સુના. આપ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને મુજે ઈકામત કે સત્રહ કલિમાત સિખાએ.

સુનને ઈબ્ને માજા ઔર મુસન્નફ ઈબ્ને અબી શૈબહ મેં ઈકામત કે ઉન સત્રહ કલિમાત કા ઝિક્ર યૂં હે:

اَللّٰہُ اَکْبَرُ اَللّٰہُ اَکْبَرُ اَللّٰہُ اَکْبَرُ اَللّٰہُ اَکْبَرُ اَشْھَدُ اَنْ لَّآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ اَشْھَدُ اَنْ لَّآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ اَشْھَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰہِ اَشْھَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰہِ حَیَّ عَلَی الصَّلٰوۃِ حَیَّ عَلَی الصَّلٰوۃِ حَیَّ عَلَی الْفَلَاحِ حَیَّ عَلَی الْفَلَاحِ قَدْ قَامَتِ الصَّلٰوۃُ قَدْ قَامَتِ الصَّلٰوۃُ اَللّٰہُ اَکْبَرُ اَللّٰہُ اَکْبَرُ لَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہ۔

(مصنف ابن ابی شیبۃ ج2ص312،313 ماجاء فی الاذان و الاقامۃ کیف ھو؟ رقم الحدیث 2132، سنن ابن ماجۃ ج1ص52 باب الترجیع فی الاذان)

(૨) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝૈદ રદિ. કી રિવાયત જિસ્મેં ફરિશ્તે કી અઝાન વ ઈકામત સિખાને કા ઝિક્ર હે, ઉસકે બાઝ તુરુક મેં યે અલ્ફાઝ હૈં:

"ثُمَّ اَمْھَلَ ھُنَیَّۃً ثُمَّ قَامَ فَقَالَ مِثْلَھَا اِلَّا اَنَّہٗ قَالَ: زَادَ بَعْدَ مَا قَالَ حَیَّ عَلَی الْفَلَاحِ قَدْ قَامَتِ الصَّلٰوۃُ قَدْ قَامَتِ الصَّلٰوۃُ۔

(سنن ابی داؤد ج1ص82 باب کیف الاذان، السنن الکبری للبیھقی ج1ص391 باب استقبال القبلۃ بالاذان و الاقامۃ، المعجم الکبیر للطبرانی ج8ص447 رقم الحدیث 16691، جامع المسانید ج1ص299 تا ص301)

તર્જમા: અઝાન કેહને કે બાદ ફરિશ્તા થોડી દેર રુકા, ફિર ખડા હુઆ, ઔર અઝાન કે મિષ્લ કલિમાત કહે, લેકિન:

"હય્ય અલલ્ ફલાહ" કે બાદ "કદ્ કામતિસ્ સલાતુ, કદ્ કામતિસ્ સલાતુ" કે કલિમાત ઝયાદહ કહે.

(૩) عَنْ عُبَیْدٍ مَوْلٰی سَلْمَۃَ بْنِ الْاَکْوَعِ اَنَّ سَلْمَۃَ بْنَ الْاَکْوَعِ t کَانَ یُثَنِّی الْاِقَامَۃَ۔

(مصنف ابن ابی شیبۃ ج2ص320 من کان یشفع الاقامۃ و یری ان یثنیھا، رقم الحدیث 2150، شرح معانی الآثار ج1ص102 باب الاقامۃ کیف ھی؟)

તર્જમા: હઝરત ઉબૈદ રહ. ફરમાતે હૈં કે હઝરત સલમહ બિન અલ્ અવ્કઅ્ રદિ. ઈકામત કે કલિમાત દોહરે કહા કરતે થે, (યા'ની

"અશ્હદુ અલ્લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ" સે આખિર તક તમામ કલિમાત દો દો મરતબા કેહતે થે)

(૪) મુઅઝ્ઝિને રસૂલ હઝરત બિલાલ રદિ. સે મર્વી ઈકામત ભી મષ્ના મષ્ના (દોહરી) હૈ.

(શર્હે મઆનિયુલ્ આષાર લિત્તહાવીઃ જિ:૧ પેઃ ૧૦૧ બાબુલ્ ઈકામતિ કયૂફ હિય?, મુસન્નફે અબ્દુર્ રઝ્ઝાકઃ જિ:૧ પે:૩૪૬ બાબુ બદ્ઈલ્ અઝાનિ, હદીષ નં.:૧૭૯૪)

ફજર કી અઝાન મેં "અસ્સલાતુ ખૈરુમ્ મિનન્ નૌમ" કા ઈઝાફહ

(૧) હઝરત અબૂ મહ્ઝૂરહ રદિ. કી રિવાયત મેં હૈ કે હુઝૂરે અક્રમ ﷺ ને ફરમાયા:

فَاِنْ كَانَ صَلٰوةُ الصُّبْحِ قُلْتَ اَلصَّلٰوةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ اَلصَّلٰوةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ.

(سنن ابی داؤد ج 1 ص 79 باب کیف الاذان، السنن الکبری للبیھقی ج 1 ص 422 باب التثویب فی اذان الصبح)

જબ સુબહ કી નમાઝ કે લિયે અઝાન દો તો "અસ્સલાતુ ખૈરુમ્ મિનન્ નૌમ, અસ્સલાતુ ખૈરુમ્ મિનન્ નૌમ" કહા કરો.

(٢) عَنْ اَنَسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ مِنَ السُّنَّةِ اِذَا قَالَ الْمُؤَذِّنُ فِيْ اَذَانِ الْفَجْرِ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ قَالَ اَلصَّلٰوةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ اَلصَّلٰوةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ.

(السنن الکبری للبیھقی ج 1 ص 423 باب التثویب فی اذان الصبح، صحیح ابن خزیمۃ ج 1 ص 233 باب التثویب فی اذان الصبح، رقم الحدیث 386)

તર્જમા: હઝરત અનસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે સુન્નત યે હૈ કે મુઅઝ્ઝિન જબ ફજર કી અઝાન મેં "હય્ય અલલ્ ફલાહ" કહે, તો "અસ્સલાતુ ખૈરુમ્ મિનન્ નૌમ, અસ્સલાતુ ખૈરુમ" ભી કહા કરે.

અઝાન વ ઈકામત કા તરીકા:

(١) عَنْ جَابِرٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ لِبِلَالٍ. يَابِلَالُ! اِذَا اَذَّنْتَ فَتَرَسَّلْ فِيْ اَذَانِكَ وَاِذَا اَقَمْتَ فَاحْدُرْ.

(جامع الترمذی ج 1 ص 48 باب ماجاء فی الترسل فی الاذان، مسند عبد بن حمید ص 310 رقم الحدیث 1008، السنن الکبری للبیھقی ج 1 ص 428 باب ترسیل الاذان و حذم الاقامۃ)

તર્જમા: હઝરત જાબિર રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને હઝરત બિલાલ રદિ. કો ફરમાયા, એ બિલાલ! જબ તુ અઝાન કહે, તો થહેર થહેર કર કહા કર, ઔર જબ ઈકામત કહે તો જલ્દી જલ્દી કહા કર.

(۲) عَنْ عَمَّارِبْنِ سَعْدٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ اَمَرَ بِلَالاً اَنْ يَّجْعَلَ اِصْبَعَيْهِ فِيْ اُذُنَيْهِ وَقَالَ اِنَّهٗ اَرْفَعُ لِصَوْتِكَ۔

(سنن ابن ماجة ج1 ص52 باب السنة فی الاذان)

તર્જમા: હઝરત અમ્માર બિન સઅદ રદિ. (મુઅઝ્ઝિને રસૂલ ﷺ) સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને હઝરત બિલાલ રદિ. કો હુકમ દિયા કે અપની ઉંગલિયાં અપને કાનોં મેં ડાલ કર અજાન દેં, આપ ﷺ ને ફરમાયા: યે અમલ તુમ્હારી આવાઝ કો બુલંદ કરેગા.

અઝાન વ ઈકામત કા જવાબ:

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَا قَالَ الْمُؤَذِّنُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ فَقَالَ اَحَدُكُمْ اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ ۔ ثُمَّ قَالَ اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ ۔ قَالَ اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ ثُمَّ قَالَ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللهِ قَالَ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللهِ ۔ ثُمَّ قَالَ حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ قَالَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللهِ ۔ ثُمَّ قَالَ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ قَالَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللهِ ۔ ثُمَّ قَالَ اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ قَالَ اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ ثُمَّ قَالَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ ۔ قَالَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مِنْ قَلْبِهٖ دَخَلَ الْجَنَّةَ ۔

(صحیح مسلم ج1 ص167 باب استحباب القول مثل قول المو ذن لمن سمعه، سنن ابی داؤد ج1 ص85 باب ما یقول اذا سمع المو ذن، صحیح ابن خزیمة ج1 ص 248 باب ذکر فضیلة هذا القول عند سماع الاذان، رقم الحدیث 417، صحیح ابن حبان ص535 ذکر ایجاب دخول الجنة۔۔۔، رقم الحدیث1685)

તર્જમા: હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને ફરમાયા: જબ મુઅઝ્ઝિન "અલ્લાહુ અકબર, અલ્લાહુ અકબર" કહે, તો તુમ "અલ્લાહુ અકબર, અલ્લાહુ અકબર"

કહો, જબ મુઅઝ્ઝિન "અશહદુ અલ્લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ" કહે તો તુમ ભી "અશહદુ અલ્લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ" કહો (ઈસી તરહ આખિરે અઝાન તક ઈસકા જવાબ ઝિક્ર કિયા) ફિર ફરમાયાઃ જો યે દિલ સે કહેગા, જન્નત મેં દાખિલ હોગા.

(٢) عَنْ اَبِیْ اُمَامَةَ رضی اللہ عنہ اَوْعَنْ بَعْضِ اَصْحَابِ النَّبِیِّ صلی اللہ علیہ وسلم اَنَّ بِلَالاً اَخَذَ فِی الْاِقَامَةِ فَلَمَّا اَنْ قَالَ قَدْ قَامَتِ الصَّلٰوةُ قَالَ النَّبِیُّ صلی اللہ علیہ وسلم اَقَامَهَا اللّٰهُ وَاَدَامَهَا وَقَالَ فِیْ سَائِرِ الْاِقَامَةِ کَنَحْوِ حَدِیْثِ عُمَرَ فِی الْاَذَانِ۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص85 باب مایقول اذا سمع الاقامة، السنن الکبری للبیهقی ج1 ص411 باب مایقول اذا سمع الاقامة، کنز العمال ج8 ص169 اجابة المؤذن، رقم 23258)

તર્જમાઃ હઝરત અબૂ ઉમામહ રદિ. આં હઝરત ﷺ કે બાઝ દીગર અસ્હાબ સે મર્વી હે કે હઝરત બિલાલ રદિ.ને ઈકામત કેહના શુરૂઅ કી, જબ "કદ્ કામતિસ્ સલાતુ" કહા, તો નબી ﷺ ને ફરમાયાઃ "અકામહલ્લાહુ વઅદામહા" ઔર પૂરી ઈકામત મેં ઈસી તરહ કલિમાત કો દોહરાતે રહે, જૈસા કે હઝરત ઉમર રદિ. કી રિવાયત મેં અઝાન કે જવાબ મેં ઉસે દોહરાને કા ઝિક્ર હે.

અઝાન કે બાદ કી દુઆઃ

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ مَنْ قَالَ حِیْنَ یَسْمَعُ النِّدَاءَ "اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلٰوةِ الْقَائِمَةِ اٰتِ مُحَمَّدَنِ الْوَسِیْلَةَ وَالْفَضِیْلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَّحْمُوْدَنِ الَّذِیْ وَعَدْتَّهٗ" حَلَّتْ لَهٗ شَفَاعَتِیْ یَوْمَ الْقِیَامَةِ۔

(صحیح البخاری ج1 ص86 باب الدعاء عند النداء، سنن ابی داؤد ج1 ص85 باب ما جاء فی الدعاء، جامع الترمذی ج1 ص51 باب منه [ای مایقول اذا اذن المؤذن])

તર્જમાઃ હઝરત જાબિર રદિ. સે મર્વી હે કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયાઃ જિસને અઝાન સુનને કે બાદ યે દુઆ પઢી, તો કયામત કે દિન ઉસકે લિયે મેરી શિફાઅત વાજિબ હો ગઈ.

દુઆ કા તર્જમા યે હેઃ એ અલ્લાહ! એ ઈસ દઅ્વતે કામિલહ

ઔર ઈસ ખડી હોને વાલી નમાઝ કે રબ! તુ મુહમ્મદﷺ કો વસીલહ ઔર ફઝીલત અતા ફરમા, ઔર ઉન્હેં ઉસ મકામે મહમૂદ પર પહોંચા દે, જિસકા તુને ઉનસે વા'દા ફરમાયા હે.

સુનને કુબ્રા બય્હકી વગૈરહ મેં "ઈન્નક લા તુખ્લિફુલ્ મીઆદ" (બેશક તુ અપને વા'દે કે ખિલાફ નહીં કરતા) કે અલ્ફાઝ કવી સનદ સે આયે હેં.

(السنن الکبری للبیھقی ج 1 ص 410 باب ما یقول اذا فرغ من ذلک، کتاب الدعوات الکبیر للبیھقی ج 1 ص 34، احیاء علوم الدین للغزالی ج 1 ص 182 کتاب اسرار الصلاۃ، الباب الاول)

તઅ્દાદે રકા'ત

ફર્ઝ નમાઝોં કી તઅ્દાદે રકા'ત:

ફજર.................................. દો રકા'ત
ઝોહર.................................. ચાર રકા'ત
અસર.................................. ચાર રકા'ત
મગ્રિબ.................................. તીન રકા'ત
ઈશા.................................. ચાર રકા'ત

ફરાઈઝ કી મુન્દરિજહ બાલા તઅ્દાદે રકા'ત આં હઝરત કે ઝમાને સે અબ તક ઉમ્મત કે તવાતુરે અમલી સે ષાબિત હૈ. અલાવહ અઝીં કુતુબે હદીષ મેં યે તઅ્દાદ મુફસ્સલન્ મઝ્કૂર હૈ. ઈસ બારે મેં એક હદીષ નકલ કી જાતી હૈ:

عَنْ اَبِیْ مَسْعُوْدِنِ الْاَنْصَارِیِّ رضی اللہ عنہ قَالَ جَاءَ جِبْرَائِیْلُ اِلَى النَّبِیِّ ﷺ فَقَالَ قُمْ فَصَلِّ وَذٰلِكَ دُلُوْكُ الشَّمْسِ حِیْنَ مَالَتْ فَقَامَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ فَصَلَّى الظُّهْرَ اَرْبَعاً ثُمَّ اَتَاهُ حِیْنَ كَانَ ظِلُّهٗ مِثْلَهٗ فَقَالَ قُمْ فَصَلِّ فَقَامَ فَصَلَّى الْعَصْرَ اَرْبَعاً ثُمَّ اَتَاهُ حِیْنَ غَرَبَتِ الشَّمْسُ فَقَالَ لَهٗ قُمْ فَصَلِّ فَقَامَ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ ثَلَاثاً ثُمَّ اَتَاهُ حِیْنَ غَابَ الشَّفَقُ۔

فَقَالَ لَهٗ قُمْ فَصَلِّ فَقَامَ فَصَلَّى الْعِشَاءَ الْاٰخِرَةَ اَرْبَعاً ثُمَّ اَتَاهُ حِیْنَ بَرَقَ الْفَجْرُ فَقَالَ لَهٗ قُمْ! فَصَلِّ! فَقَامَ فَصَلَّى الصُّبْحَ رَكْعَتَیْنِ۔

(مسند اسحاق بن راھویہ بحوالہ نصب الرایۃ ج1 ص223 باب المواقیت، المعجم الکبیر للطبرانی ج7 ص129, 130 رقم14143، السنن الکبریٰ للبیہقی ج1 ص361 باب عدد رکعات الصلوات الخمس)

તર્જમા: હઝરત અબૂ મસઉદ અન્સારી રદિ. સે રિવાયત હૈ કે હઝરત જિબ્રઈલ અ.સ. નબીએ અકરમ ﷺ કે પાસ આયે, ઔર કહા કે ખડે હોં, ઔર નમાઝ પઢેં. યે સૂરજ કે ઢલને કા વકત થા, જબકે સૂરજ ઢલ ગયા થા, તો રસૂલુલ્લાહ ﷺ ખડે હુએ, ઔર ઝોહર કી ચાર

રકા'ત પળ્હીં, ફિર ઉનકે પાસ હઝરત જિબ્રઈલ અ.સ. આયે, જબકે સાયા એક મિષ્લ કે બરાબર હો ગયા થા, તો ઉન્હોંને કહા કે ખડે હોં, ઔર નમાઝ અદા કરેં.

આપﷺ ને અસર કી ચાર રકાત પળ્હીં, ફિર હઝરત જિબ્રઈલ અ.સ. ઉસ વકત આયે, જબ સૂરજ ગુરૂબ હો ગયા થા, તો ઉન્હોંને કહા કે ખડે હોં, ઔર નમાઝ પળ્હેં. તો આપﷺ ને મગ્રિબ કી તી રકા'તેં પળ્હીં, હઝરત જિબ્રઈલ અ.સ. ઉસ વકત આયે, જબ શફક ગાઈબ હો ગઈ થી, ઔર કહા કે નમાઝ પળ્હેં, તો આપﷺ ને ઈશા કી ચાર રકા'ત પળ્હીં, ફિર જિબ્રઈલ અ.સ. ઉસ વકત આયે જબ સુબહ તુલૂઅ હુઈ, તો આપﷺ સે કહા કે નમાઝ અદા કરેં, તો આપﷺ ને સુબહ કી દો રકા'ત પળ્હીં, સુનને મુઅક્કદહ કી બારહ રકા'તે હૈં, તફસીલ યૂં હૈ:

૨ રકા'ત ફજર સે પેહલે
૪ રકા'ત ઝોહર સે પેહલે ઔર ૨ રકા'ત ઝોહર કે બાદ
૨ રકા'ત મગ્રિબ કે બાદ
૨ રકા'ત ઈશા કે બાદ

عَنْ اُمِّ حَبِيْبَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ مَنْ صَلّٰى فِيْ يَوْمٍ وَّلَيْلَةٍ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً بُنِيَ لَهٗ بَيْتٌ فِي الْجَنَّةِ اَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَهَا وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ وَرَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ صَلَاةِ الْغَدَاةِ۔

(جامع الترمذی ج1 ص94 باب ماجاء فی من صلی فی یوم و لیلة ثنتی عشرة رکعة، رواہ مسلم مختصراً فی صحیحه ج ۱ ص ۲۵۱ باب فضل السنن الراتبة قبل الفرائض)

તર્જમા: ઉમ્મુલ્ મુઅ્મિનીન હઝરત ઉમ્મે હબીબહ રદિ. ફરમાતી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને ફરમાયા કે જો શખ્સ દિન–રાત મેં બારહ રકા'તેં પળ્હેગા, ઉસકે લિયે જન્નત મેં ઘર બના દિયા જાએગા, ચાર ઝોહર સે પેહલે, દો ઝોહર કે બાદ, દો મગ્રિબ કે બાદ, દો ઈશા કે

બાદ, ઔર દો ફજર સે પેહલે.

ફજર કી રકા'ત:

દો સુન્નતે મુઅક્કિદહ ઔર દો ફર્ઝ

(۱) عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہ قَالَتْ لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم عَلٰى شَيْءٍ مِنَ النَّوَافِلِ أَشَدَّ تَعَاهُدًا مِنْهُ عَلٰى رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ ۔

(صحیح البخاری ج1 ص156 باب تعاهد رکعتی الفجر، صحیح مسلم ج1 ص 251 باب استحباب رکعتی الفجر و الحث علیها الخ)

તર્જમા: હઝરત આઈશા રદિ. ફરમાતી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને કિસી નફલ કી ઈત્ની ઝયાદહ પાબંદી નહીં ફરમાતે થે, જિત્ની ફજર કી દો રકા'તોં કી કરતે થે.

(۲) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صلی اللہ علیہ وسلم لَا تَدَعُوهُمَا وَإِنْ طَرَدَتْكُمُ الْخَيْلُ ۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص186 باب فی تخفیفهما [رکعتی الفجر، شرح معانی الآثار ج1 ص209 باب القرأة فی رکعتی الفجر)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે મર્વી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા કે ફજર કી દો રકા'તોં કો ન છોડો, ખ્વાહ તુમ્હેં ઘોડે રોંદ ડાલેં.

ઝોહર કી રકા'ત:

ચાર સુન્નતે મુઅક્કિદહ, ચાર ફર્ઝ, દો સુન્નતે મુઅક્કિદહ, દો નફલ.

(۱) عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم كَانَ لَا يَدَعُ أَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ وَ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْغَدَاةِ ۔ (صحیح البخاری ج1 ص157 باب الرکعتین قبل الظهر)

તર્જમા: હઝરત આયશા રદિ. સે રિવાયત હૈ કે નબી ﷺ ઝોહર સે પેહલે ચાર રકા'તેં ઔર ફજર સે પેહલે દો રકા'તેં કભી નહીં છોડતે થે.

(۲) عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ صلی اللہ علیہ وسلم مَنْ صَلّٰى قَبْلَ

الظُّهرِ اَرْبَعًا وَبَعْدَهَا اَرْبَعًا حَرَّمَهُ اللهُ تَعَالٰى عَلَى النَّارِ۔

(جامع الترمذی ج1 ص98 باب اٰخر من سنن الظهر)

તર્જમા: હઝરત ઉમ્મે હબીબહ રદિ. ફરમાતી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને ફરમાયા: જિસને ઝોહર સે પેહલે ચાર ઔર ઝોહર કે બાદ ચાર રકા'તેં પઢીં, તો અલ્લાહ તઆલા ઉસકો આગ પર હરામ ફરમા દેંગે.

ફાયદા: હઝરત ઉમ્મે હબીબહ રદિ. કી ગુઝિશ્તા રિવાયત મેં દો રકા'ત સુન્નતે મુઅક્કિદહ કા ષુબૂત મિલતા હે, ઔર ઈસ રિવાયત મેં ઝોહર કે બાદ ચાર રકા'ત કા તઝ્કિરહ હે, તો દો રકા'ત સુન્નતે મુઅક્કિદહ કે અલાવહ યે દો નફલ હૈં.

અસર કી રકા'ત:

ચાર સુન્નતે ગેર મુઅક્કિદહ, ચાર ફર્ઝ

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ رَحِمَ اللهُ امْرَأً صَلّٰى قَبْلَ الْعَصْرِ اَرْبَعًا۔ (جامع الترمذی ج1 ص98 باب ما جاء فی الاربع قبل العصر)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર ફરમાતે હૈં કે નબીએ અકરમ ﷺને ફરમાયા: અલ્લાહ તઆલા ઉસ શખ્સ પર રહમ ફરમાએ, જો અસર સે પેહલે ચાર રકા'ત પઢતા હે.

મગ્રિબ કી રકા'ત:

તીન રકા'ત ફર્ઝ, દો સુન્નતે મુઅક્કિદહ, દો નફલ

(۱) عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ مَنْ رَكَعَ بَعْدَ الْمَغْرِبِ اَرْبَعَ رَكْعَاتٍ كَانَ كَالْمُعَقِّبِ غَزْوَةً بَعْدَ غَزْوَةٍ۔

(مصنف عبد الرزاق ج2 ص415 باب الصلاة فیما بین المغرب والعشاء، رقم الحدیث 4740)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. ફરમાતે હૈં કે જિસને મગ્રિબ કી નમાઝ કે બાદ ચાર રકા'ત પઢીં, તો વો ઐસા હે, જૈસે એક ગઝ્વે કે બાદ દૂસરા ગઝ્વહ કરને વાલા.

(۲) عَنْ اَبِيْ مَعْمَرٍ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَنْجَرَةَ رحمہ اللہ قَالَ كَانُوْا يَسْتَحِبُّوْنَ اَرْبَعَ

رَكْعَاتٍ بَعْدَ الْمَغْرِبِ۔

(مختصر قیام اللیل للمروزی ص85 باب یصلی بین المغرب و العشاء اربع رکعات)

તર્જમા: હઝરત અબૂ મઅ્મર અબ્દુલ્લાહ બિન સન્જરહ રહ. ફરમાતે હૈં: હઝરાતે સહાબએ કિરામ રદિ. મગ્રિબ કે બાદ ચાર રકા'ત પઢને કો મુસ્તહબ સમજતે થે.

ઈશા કી રકા'ત:

ચાર સુન્નતે ગેર મુઅક્કિદહ, ચાર ફર્ઝ, દો સુન્નતે મુઅક્કિદહ, દો નફલ, તીન વિત્ર, દો નફલ.

(۱) عَنْ سَعِيْدِ بْنِ جُبَيْرٍ رحمه الله كَانُوْا يَسْتَحِبُّوْنَ اَرْبَعَ رَكْعَاتٍ قَبْلَ الْعِشَاءِ الْاٰخِرَةِ۔

(مختصر قیام اللیل للمروزی ص85 یصلی بین المغرب و العشاء اربع رکعات)

તર્જમા: હઝરત સઈદ બિન જુબૈર રહ. ફરમાતે હૈં કે સહાબએ કિરામ રદિ. ઈશા કી નમાઝ સે પેહલે ચાર રકા'ત પઢને કો મુસ્તહબ સમજતે થે.

(۲) عَنْ زُرَارَةَ بْنِ اَوْفٰى رحمه الله اَنَّ عَائِشَةَ رضي الله عنها سُئِلَتْ عَنْ صَلٰوةِ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ فِيْ جَوْفِ اللَّيْلِ فَقَالَتْ كَانَ يُصَلِّيْ صَلٰوةَ الْعِشَاءِ فِيْ جَمَاعَةٍ ثُمَّ يَرْجِعُ اِلٰى اَهْلِهٖ فَيَرْكَعُ اَرْبَعَ رَكْعَاتٍ ثُمَّ يَأْوِيْ اِلٰى فِرَاشِهٖ۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص 197 باب فی صلوۃ اللیل)

તર્જમા: હઝરત ઝુરારહ બિન અવ્ફા રહ. સે રિવાયત હૈ કે એક બાર હઝરત આઈશા રદિ. સે રસૂલુલ્લાહ ﷺ કી દરમિયાની રાત કે મુતઅલ્લિક પૂછા ગયા, તો ઉન્હોંને કહા કે આપ ઈશા કી નમાઝ જમાઅત કે સાથ પઢ કર ઘર તશરીફ લાતે, તો ચાર રકા'તેં પઢતે, ફિર અપને બિસ્તર પર આરામ ફરમાતે.

(۳) عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُوْتِرُ بِثَلَاثٍ يَقْرَءُ فِيْ اَوَّلِ رَكْعَةٍ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰى وَفِي الثَّانِيَةِ قُلْ يَاۤ اَيُّهَا الْكَافِرُوْنَ وَفِي الثَّالِثَةِ قُلْ

هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ وَالْمُعَوَّذَتَيْنِ۔

(شرح معانی الآثار ج 1 ص 200 باب الوتر، صحیح ابن حبان ص 718 ذکر الاباحة للمرء ان یضم قراءة المعوذتین الخ، رقم الحدیث 2448، مصنف عبد الرزاق ج 2 ص 404 باب ما یقرء فی الوتر الخ، رقم الحدیث 1257)

તર્જમા: હઝરત આયશા રદિ. ફરમાતી હૈં કે નબીﷺ વિત્ર તીન રકા'ત પળ્હતે થે, પેહલી રકા'ત મેં "سبح اسم ربک الاعلی" પળ્હતે, દૂસરી રકા'ત મેં "قل یاایها الکافرون" ઔર તીસરી રકા'ત મેં "قل هو الله احد" ઔર મુઅવ્વઝતૈન પળ્હતે થે.

(۴) عَنْ اَبِیْ سَلْمَةَ رحمه الله قَالَ سَاَلْتُ عَائِشَةَ رضی الله عنها عَنْ صَلٰوةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ فَقَالَتْ كَانَ يُصَلِّيْ ثَلَاثَ عَشَرَةَ رَكْعَةً يُصَلِّيْ ثَمَانَ رَكْعَاتٍ ثُمَّ يُوْتِرُ ثُمَّ يُصَلِّيْ رَكْعَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ۔

(صحیح مسلم ج1 ص 254 باب صلوة اللیل و عدد رکعات النبی ﷺ فی اللیل، صحیح البخاری ج1 ص 155 باب المداومة علی رکعتی الفجر)

તર્જમા: હઝરત અબૂ સલમહ બિન અબ્દુર્રહમાન રહ. સે રિવાયત હૈ, ફરમાતે હૈં કે મૈંને હઝરત આઈશા રદિ. રસૂલુલ્લાહ ﷺ કી નમાઝ કે મુતઅલ્લિક સુવાલ કિયા, તો આપ રદિ.ને ફરમાયા: આપ તૈરહ રકા'તેં પળ્હતે થે, પેહલે આઠ રકા'ત (તહજ્જુદ) પળ્હતે, ફિર વિત્ર પળ્હતે, ફિર દો રકા'તેં બૈઠ કર પળ્હતે.

(۵) عَنْ اُمِّ سَلْمَةَ رضی الله عنها اَنَّ النَّبِیَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّيْ بَعْدَ الْوِتْرِ رَكْعَتَيْنِ۔

(جامع الترمذی ج 1 ص 108 باب ماجاء لا وتران فی لیلة، سنن ابن ماجة ج 1 ص 83 باب ما جاء فی الرکعتین بعد الوتر جالساً)

તર્જમા: ઉમ્મુલ્ મુઅ્મિનીન હઝરત ઉમ્મે સલમહ રદિ. ફરમાતી હૈં કે નબીએ અકરમ ﷺ વિત્ર કે બા'દ દો રકા'તેં પળ્હતે થે.

તરીકએ નમાઝ

નિય્યત કરના:

અલ્લાહ તઆલા કા ફરમાન હૈ:

(۱)وَمَآ اُمِرُوْٓا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ حُنَفَآءَ۔

(سورۃالبینۃ:5)

તર્જમા: ઉન્હેં હુકમ દિયા ગયા થા કે અલ્લાહ તઆલા કી ઈબાદત કરેં, ઉસકે લિયે અપને દીન કો ખાલિસ કરકે યકસૂં હો કર.

(۲) عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلی اللہ علیہ وسلم اَلْاَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ۔

(مسند ابی حنیفۃ بروایت الحارثی ج1 ص250 رقم الحدیث264، صحیح البخاری ج1 ص2 باب کیف بدء الوحی الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم)

તર્જમા: હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે આ'માલ કા દારો મદાર નિય્યત પર હૈ.

ઈસ્તિક્બાલે કિબ્લા:

અલ્લાહ તઆલા કા ફરમાન હૈ:

(۱)وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ شَطْرَهٗ۔ (سورۃالبقرۃ:144)

તર્જમા: ઔર તુમ જહાં કહીં ભી હો, તો ફેર દો અપને ચેહરોં કો ઉસી કી તરફ.

(۲)عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلی اللہ علیہ وسلم...اِذَا قُمْتَ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاَسْبِغِ الْوُضُوْءَ ثُمَّ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ۔

(صحیح بخاری ج2 ص286 باب اذا حنث ناسیا فی الایمان، صحیح مسلم ج1 ص170 باب وجوب قراء الفاتحۃ فی کل رکعۃ)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જબ તુ નમાઝ કે લિયે ખડા હો તો અચ્છી તરહ વુઝૂ

કર, ઔર ફિર કિબ્લે કી તરફ મૂંહ કર.

ઈસ્તિક્બાલે કિબ્લા કે વકત ચેહરા કિબ્લા કી તરફ હોના:

عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ بَيْنَ النَّاسِ بِقُبَآءٍ فِيْ صَلٰوةِ الصُّبْحِ اِذْ جَآءَهُمْ آتٍ فَقَالَ اِنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ قَدْ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اللَّيْلَةَ قُرْاٰنٌ وَقَدْ اُمِرَ اَنْ يَّسْتَقْبِلَ الْكَعْبَةَ فَاسْتَقْبِلُوْهَا وَكَانَتْ وُجُوْهُهُمْ اِلَى الشَّامِ فَاسْتَدَارُوْا اِلَى الْكَعْبَةِ۔

(صحیح البخاری ج1 ص58 باب ما جاء فی القبلة، صحیح مسلم ج1 ص200 باب تحویل القبلة۔۔)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. સે રિવાયત હે કે લોગ (સહાબએ કિરામ રદિ.) મસ્જિદ મેં સુબહ કી નમાઝ પઢ રહે થે કે એક આને વાલા આયા, ઔર કેહને લગા કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ પર ઉસ રાત કુર્આન નાઝિલ હુવા હે, ઔર આપ ﷺ કો હુકમ હુવા હે કે કા'બે કી તરફ મૂંહ કર લેં, તુમ ભી કા'બે કી તરફ મૂંહ કર લો, પેહલે ઉનકે ચેહરે શામ (બૈતુલ્ મક્દિસ) કી તરફ થે, તો વો (નમાઝ હી મેં) કા'બે કી તરફ ફિર ગયે.

તક્બીર કેહતે હુએ ઈસ્તિક્બાલે કિબ્લા કરના:

હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને એક આદમી કો નમાઝ કા તરીકા સિખાતે હુએ ફરમાયા:

ثُمَّ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ فَكَبِّرْ۔

(صحیح البخاری ج2 ص986 باب اذا حنث ناسیا فی الایمان، صحیح مسلم ج1 ص170 باب تحویل القبلة)

તર્જમા: ફિર કિબ્લે કી તરફ મૂંહ કર.

કિયામ કરના:

અલ્લાહ તઆલા કા ફરમાન હે:

(۱) وَقُوْمُوْا لِلّٰهِ قَانِتِيْنَ۔ (سورة البقرة:238)

તર્જમા: ઔર અલ્લાહ કે હુઝૂર આજિઝી કે સાથ ખડે રહા કરો.

(۲) عَنْ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ رضی اللہ عنہ قَالَ:... فَسَئَلْتُ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ عَنِ

الصَّلٰوةِفَقَالَ صَلِّ قَائِماً۔

(صحیح البخاری ج1 ص150 باب اذالم یطق قاعدا، سنن ابی داؤد ج1 ص144 باب فی صلوۃ القاعد)

તર્જમા: હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન રદિ. ફરમાતે હૈં: "મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺસે નમાઝ કે બારે મેં પૂછા તો આપﷺ ને ફરમાયા કે ખડે હો કર પળ્હો."

કિયામ મેં નિગાહેં સજ્દે કી જગહ રખના:

(۱) عَنْ اَنَسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يَااَنَسُ: اِجْعَلْ بَصَرَكَ حَيْثُ تَسْجُدُ۔

(السنن الکبری للبیهقی ج2 ص284 باب لایجاوز بصرہ موضع السجود، مشکوۃ المصابیح ج1 ص91 باب مالایجوز من العمل فی الصلوۃ)

તર્જમા: હઝરત અનસ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને ફરમાયા: એ અનસ! અપની નઝર સજદે કી જગહ પર રખ્ખો.

(۲) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَااسْتَفْتَحَ الصَّلٰوةَ......وَيَشْخَصُ بِبَصَرِهٖ اِلٰى مَوْضِعِ سُجُوْدِهٖ۔

(الترغیب والترهیب للاصبهانی ج2 ص421 فصل فی الترهیب من الالتفات فی الصلوۃ)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ નમાઝ શુરૂઅ ફરમાતે તો અપની નિગાહોં કો સજદે કી જગહ પર જમા લેતે.

તક્બીરે તહ્રીમહ કેહના:

(૧) અલ્લાહ તઆલા કા ફરમાન હૈ:

وَذَكَرَاسْمَ رَبِّهٖ فَصَلّٰى۔ (سورۃ الاعلی:15)

તર્જમા: ઔર અપને રબ કા નામ લિયા, ફિર નમાઝ પળ્હી.

(۲) عَنْ عَلِيٍّ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: مِفْتَاحُ الصَّلٰوةِ الطُّهُوْرُ وَتَحْرِيْمُهَا التَّكْبِيْرُ وَتَحْلِيْلُهَا التَّسْلِيْمُ۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص98 باب فی تحریم الصلوۃ، جامع الترمذی ج1 ص6 باب ما جاء فی مفتاح الصلوۃ الطهور)

તર્જમા: હઝરત અલી રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયાઃ નમાઝ કી કુન્જી તહારત હૈ, ઉસ્કી તહ્‌રીમ અલ્લાહુ અકબર કેહના હૈ, ઔર ઉસકી તહ્‌લીલ સલામ ફેરના હૈ.

અલ્ફાઝે તક્બીર:

(૧) અલ્લાહ તઆલા કા ફરમાન હૈ:

وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ۔ (سورۃ المدثر:3)

તર્જમા: ઔર અપને રબ કી બડાઈ બયાન કીજિયે.

(۲) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْلَمَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ إِنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَانَ إِذَا قَامَ يُصَلِّيْ تَطَوُّعاً قَالَ اَللهُ اَكْبَرُ ۔

(سنن النسائی ج 1 ص 143 باب نوع آخر من الذکر و الدعا الخ، المعجم الکبیر للطبرانی ج 8 ص 226 رقم الحدیث 15857)

તર્જમા: હઝરત મુહમ્મદ બિન મુસ્લિમહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ નફલ નમાઝ કે લિયે ખડે હોતે તો અલ્લાહુ અકબર કેહતે.

ઈમામ કા જહ્‌રન્ તકબીર કેહના:

عَنْ سَعِيْدِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: اِشْتَكٰى اَبُوْهُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ اَوْغَابَ فَصَلّٰى اَبُوْسَعِيْدِ نِ الْخُدْرِىُّ رضی اللہ عنہ فَجَهَرَ بِالتَّكْبِيْرِ حِيْنَ افْتَتَحَ وَحِيْنَ رَكَعَ ۔

(السنن الکبری للبیہقی ج 2 ص 18 باب جہر الامام بالتکبیر، صحیح البخاری ج 1 ص 114 باب یکبر وھو ینحض من السجدتین)

તર્જમા: હઝરત સઈદ બિન હારિષ રહ. સે રિવાયત હૈ:

એક બાર હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. બીમાર હો ગયે, યા કહી ગયે હુએ થે, (ઈસમેં રાવી કો શક હૈ) તો હઝરત અબૂ સઈદ ખુદ્‌રી રદિ. ને નમાઝ પઢ્હાઈ, તો તકબીર કો બુલંદ આવાઝ સે કહા જબ નમાઝ શુરૂઅ કી ઔર જબ રુકૂઅ કિયા.

મુક્તદી વ મુન્ફરિદ કા સિર્રન તકબીર કેહના:

હઝરત આઈશા આં હઝરત ﷺ કે મરઝે વફાત કી નમાઝ કા

ઝિક્ર કરતે હુએ ફરમાતી હૈં:

خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ يُهَادِي بَيْنَ رَجُلَيْنِ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ يَخُطُّ بِرِجْلَيْهِ الْأَرْضَ فَلَمَّا رَآهُ أَبُوبَكْرٍ رضی اللہ عنہ ذَهَبَ يَتَأَخَّرُ فَأَشَارَ إِلَيْهِ أَنْ صَلِّ فَتَأَخَّرَ أَبُوبَكْرٍ رضی اللہ عنہ وَقَعَدَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى جَنْبِهِ وَأَبُوبَكْرٍ رضی اللہ عنہ يُسْمِعُ النَّاسَ التَّكْبِيرَ۔

(صحیح بخاری ج1 ص98۔99 باب من اسمع الناس تکبیر الامام)

તર્જમા: નબીએ અકરમ ﷺ દો આદમિયોં કે બીચ મેં સહારા લેતે હુએ બાહર તશરીફ લે ગયે, ગોયા મેં ઈસ વકત ભી આપ ﷺ કો દેખ રહી હું કે આપ ﷺ કે દોનો પૈર ઝમીન પર ઘસીટતે જાતે હૈં, જબ હઝરત અબૂ બકર રદિ.ને આપ કો દેખા તો પીછે હટને લગે, લેકિન આપ ﷺ ને ઉનકો ફરમાયા કે પઢો, ચુનાંચે હઝરત અબૂ બકર રદિ. કુછ પીછે હટને લગે, ઔર નબી ﷺ ઉનકે પેહલૂ મેં બૈઠ ગયે, ઔર અબૂ બકર રદિ. લોગોં કો તકબીર સુનાતે જાતે થે.

ચાર રકા'ત નમાઝ મેં બાઈસ તકબીરેં હૈં:

(۱) عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ صَلَّيْتُ خَلْفَ شَيْخٍ بِمَكَّةَ فَكَبَّرَ ثِنْتَيْنِ وَعِشْرِيْنَ تَكْبِيْرَةً۔

(صحیح البخاری ج1 ص108 باب التکبیر اذا قام من السجود)

તર્જમા: હઝરત ઈક્રમહ રહ. ફરમાતે હૈં કે મેંને મકકા મેં એક શૈખ કે પીછે નમાઝ પઢી, તો ઉન્હોંને બાઈસ તક્બીરેં કહીં.

ફાયદા: "શૈખ" સે મુરાદ હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. હૈં, જૈસા કે સુનને તહાવી જિ:૧ સફહ: ૧૬૧ પર તસ્રીહ મૌજૂદ હે.

(૨) હઝરત અબૂ માલિક અશ્અરી રદિ.ને એક બાર લોગોં કો જમા કર કે આપ ﷺ કા તરીકએ નમાઝ સિખાયા, ઉસ હદીષ મેં યે અલ્ફાઝ હૈં:

"ثُمَّ صَلّٰى بِهِمُ الظُّهْرَ فَكَبَّرَ فِيْهِمَا ثِنْتَيْنِ وَعِشْرِيْنَ تَكْبِيْرَةً"

(مصنف عبدالرزاق ج2 ص40 باب التکبیر، رقم الحدیث 2509)

તર્જમા: આપ ﷺને લોગોં કો ઝોહર કી નમાઝ પળ્હાઈ, ઔર ઉસમેં બાઈસ તકબીરેં કહીં.

શુરૂઅ નમાઝ મેં રફ્એ યદૈન કરના:

(١) عَنِ ابْنِ عُمَرَ وَابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ تُرْفَعُ الْاَيْدِیْ فِیْ سَبْعِ مَوَاطِنَ...فِیْ اِفْتِتَاحِ الصَّلٰوةِ۔

(شرح معانی الآثار ج1 ص416 باب رفع الیدین عند رویت البیت)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને ઉમર ઔર હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ. સે મર્વી હૈ કે નબી ﷺને ઈર્શાદ ફરમાયા: સાત મકામાત પર હાથોં કો ઉઠાયા જાતા હૈ, (ઉનમેં સે એક) શુરૂઅ નમાઝ મેં (યા'ની તક્બીરે તહ્રીમહ કે વક્ત)

(٢) عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ رضی اللہ عنہ قَالَ رَاَيْتُ النَّبِیَّ ﷺ حِيْنَ افْتَتَحَ الصَّلٰوةَ رَفَعَ يَدَيْهِ۔ (سنن ابی داؤد ج1 ص112 باب تفریع استفتاح الصلوۃ)

તર્જમા: હઝરત વાઈલ બિન હજર રદિ. ફરમાતે હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺકો દેખા કે જબ નમાઝ શુરૂઅ કી, તો રફ્એ યદૈન કિયા.

રફ્એ યદૈન કી કૈફિયત:

عَنْ اَبِیْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَا كَبَّرَ لِلصَّلٰوةِ نَشَرَ اَصَابِعَهٗ۔

(جامع الترمذی ج1 ص 56 باب نشر الاصابع عند التکبیر، صحیح ابن خزیمہ ج1 ص263 باب نشر الاصابع عند رفع الیدین...رقم الحدیث 458)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ નમાઝ કે લિયે તક્બીર કેહતે, તો અપની ઉંગલિયોં કો ખુલા રખતે.

તક્બીરે તહ્રીમહ્ કે વકત હાથ કહાં તક ઉઠાયે જાએં?

(١) عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ قَالَ اِنَّهٗ رَاَى النَّبِیَّ ﷺ اِذَا افْتَتَحَ الصَّلٰوةَ رَفَعَ

يَدَيْهِ حَتّٰى تَكَادَ اِبْهَامَاهُ تُحَاذِيْ شَحْمَةَ اُذُنَيْهِ۔

(سنن النسائی ج1 ص141 باب موضع الابهامین عند الرفع، سنن ابی داؤد ج1 ص112 باب تفریع استفتاح الصلوٰۃ، مصنف ابن ابی شیبہ ج2 ص406 باب الی این یبلغ بیدہ، رقم الحدیث 2425)

તર્જમા: હઝરત વાઈલ બિન હુજર રદિ. ફરમાતે હૈં કે મૈંને નબીએ અકરમ ﷺ કો દેખા કે જબ નમાઝ શુરૂઅ ફરમાતે, તો રફ્એ યદૈન કરતે, યહાં તક કે આપ ﷺ કે દોનોં અંગૂઠે આપ ﷺ કે કાનોં કી લવ કે બરાબર હો જાતે.

(૨) عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ رضی اللہ عنہ قَالَ اِنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَانَ اِذَا كَبَّرَ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتّٰى حَاذٰى بِهِمَا اُذُنَيْهِ... وَفِيْ رِوَايَةٍ... حَتّٰى يُحَاذِيَ بِهِمَا فُرُوْعَ اُذُنَيْهِ۔

(المحلی بالآثار لابن حزم ج2 ص264 تحت مسئلہ 35، مصنف ابن ابی شیبہ ج2 ص407 باب الی این یبلغ بیدہ، رقم الحدیث 2427)

તર્જમા: હઝરત માલિક બિન હુવય્રિષ રદિ. ફરમાતે હૈં: રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ તક્બીર કેહતે થે, તો દોનોં હાથોં કો ઉઠાતે થે, યહાં તક કે ઉન્હેં કાનોં કે કરીબ કર લેતે, એક રિવાયત મેં હૈ કે અપને કાનોં કી લવ કે બરાબર કર લેતે થે.

રફ્એ યદૈન મેં હથેલિયોં કા કિબ્લા રુખ હોના:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَا اسْتَفْتَحَ اَحَدُكُمُ (الصَّلٰوةَ) فَلْيَرْفَعْ يَدَيْهِ وَلْيَسْتَقْبِلْ بِبَاطِنِهِمَا الْقِبْلَةَ فَاِنَّ اللهَ اَمَامَهٗ۔

(المعجم الاوسط للطبرانی ج6 ص9 رقم الحدیث 7801، السنن الکبری للبیهقی ج2 ص27 باب کیفیۃ رفع الیدین، مجمع الزوائد ج2 ص270 باب رفع الیدین فی الصلوٰۃ رقم الحدیث 2589)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને ફરમાયા: જબ તુમ મેં સે કોઈ નમાઝ શુરૂઅ કરે, તો દોનોં હાથોં કો ઉઠાએ, ઔર હથેલિયોં કો કિબ્લા રુખ કરે, કયૂંકે અલ્લાહ તઆલા ઉસકે સામને હોતા હૈ.

દાયેં હાથ સે બાયેં કો પકડના:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ اِنَّا مَعْشَرَ الْاَنْبِيَاءِ اُمِرْنَا اَنْ نُؤَخِّرَ سُحُوْرَنَا وَنُعَجِّلَ فِطْرَنَا وَاَنْ نُمْسِكَ بِاَيْمَانِنَا عَلٰى شَمَائِلِنَا فِيْ صَلٰوتِنَا۔

(صحیح ابن حبان ص 554.555 ذکر الاخبار عما یستحب للمرء، رقم الحدیث 1770، المعجم الکبیر للطبرانی ج5ص 233 رقم الحدیث 10693، المعجم الاوسط ج3ص 179 رقم الحدیث 4249)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને ફરમાયા: હમ અંબિયા અ.સ. કી જમાઅત કો યે હુકમ દિયા ગયા હૈ કે સેહરી તાખીર સે કરેં, ઈફતારી જલ્દી કરેં, ઔર નમાઝ મેં અપને દાયેં હાથ સે બાયેં હાથ પર રખ કર પકડેં.

દાયેં હાથ કો બાયેં હાથ કી કલાઈ પર રખના:

(۱) عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ رضی اللہ عنہ قَالَ : لَاَنْظُرَنَّ اِلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ كَيْفَ يُصَلِّيْ؟ قَالَ فَنَظَرْتُ اِلَيْهِ قَامَ فَكَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ حَتّٰى حَاذَتَا اُذُنَيْهِ ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنٰى عَلٰى ظَهْرِ كَفِّهِ الْيُسْرٰى وَالرُّسْغِ وَالسَّاعِدِ۔

(صحیح ابن حبان ص 577 ذکر ما یستحب للمصلی رفع الیدین۔۔ رقم الحدیث 1860، سنن النسائی ج1 ص 141 باب موضع الیمین من الشمال فی الصلوٰۃ، سنن ابی داؤد ج1 ص 112 باب تفریع استفتاح الصلوٰۃ)

તર્જમા: હઝરત વાઈલ બિન હજર રદિ. ફરમાતે હૈં કે એક બાર મેંને કહા કે દેખૂં આપ ﷺ કૈસે નમાઝ પઢતે હૈં, તો મેંને દેખા કે આપ નમાઝ કે લિયે ખડે હુએ, તકબીર કહી ઔર અપને દોનોં હાથ ઉઠાયે, યહાં તક કે કાનોં કે કરીબ કર લિયે, ફિર અપના દાયાં હાથ બાયેં હાથ કી પુશ્ત, ગટટે ઔર કલાઈ પર રખ્ખા.

(۲) عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ النَّاسُ يُؤْمَرُوْنَ اَنْ يَّضَعَ الرَّجُلُ الْيَدَ الْيُمْنٰى عَلٰى ذِرَاعِهِ الْيُسْرٰى فِي الصَّلٰوةِ۔

(صحیح البخاری ج1ص 102 باب وضع الیمنی علی الیسریٰ)

તર્જમા: હઝરત સહલ બિન સઅદ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે લોગોં

(સહાબએ કિરામ રદિ. ઔર તાબિઈન રહ.) કો હુકમ દિયા જાતા કે નમાઝ કે વકત આદમી અપને દાયેં હાથ કો બાઈ કલાઈ પર રખ્ખે.

નાફ કે નીચે હાથ બાંધના:

(۱) عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ رضی اللہ عنہ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَضَعَ يَمِيْنَهٗ عَلَى شِمَالِهٖ فِي الصَّلٰوةِ تَحْتَ السُّرَّةِ۔

(مصنف ابن ابی شیبة ج3ص 321، 322، وضع الیمین علی الشمال، رقم الحدیث 3959)

તર્જમા: હઝરત વાઈલ બિન હજર રદિ. ફરમાતે હૈં કે મૈંને નબીએ અકરમ ﷺ કો દેખા કે આપ નમાઝ મેં દાયેં હાથ કો બાયેં હાથ પર નાફ કે નીચે રખ્ખે હુએ થે.

(۲) عَنْ عَلِيٍّ رضی اللہ عنہ قَالَ اِنَّ مِنَ السُّنَّةِ فِي الصَّلٰوةِ وَضْعَ الْاَكُفِّ عَلَى الْاَكُفِّ تَحْتَ السُّرَّةِ۔

(الاحادیث المختارہ للمقدسی ج2ص 387 رقم الحدیث 771, مصنف ابن ابی شیبة ج3ص 324، وضع الیمین علی الشمال، رقم الحدیث 3966)

તર્જમા: હઝરત અલી રદિ. ફરમાતે હૈં કે નમાઝ મેં સુન્નત યે હે કે અપને (દાયેં) હાથ કો (બાયેં) હાથ પર નાફ કે નીચે રખ્ખા જાએ.

(۳) عَنْ اَنَسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ ثَلَاثٌ مِّنْ اَخْلَاقِ النُّبُوَّةِ تَعْجِيْلُ الْاِفْطَارِ وَ تَاْخِيْرُ السُّحُوْرِ وَوَضْعُ الْيَدِ الْيُمْنٰى عَلَى الْيُسْرٰى فِي الصَّلٰوةِ تَحْتَ السُّرَّةِ۔

(الجوهر النقی علی البیهقی ج2ص 32 باب وضع الیدین علی الصدر فی الصلوة)

તર્જમા: હઝરત અનસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે તીન ચીઝેં નબુવ્વત કે અખ્લાક મેં સે હૈં:

(૧) રોઝા જલ્દી ઈફતાર કરના.

(૨) સેહરી દેર સે ખાના.

(૩) નમાઝ મેં દાયેં હાથ કો બાયેં પર નાફ કે નીચે રખના.

ષના (سبحانک اللهم પઢના)

(۱) عَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَا افْتَتَحَ الصَّلٰوةَ

قَالَ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالٰى جَدُّكَ وَلَا اِلٰهَ غَيْرُكَ۔

(سنن النسائی ج1 ص143 باب نوع آخر من الذکر)

તર્જમા: હઝરત અબૂ સઈદ ખુદ્રી રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ નમાઝ શુરૂઅ ફરમાતે તો "سُبْحَانَکَ اللّٰھُمَّ وَبِحَمْدِکَ" આખિર તક પળ્હતે થે.

ષના કા તર્જમા: એ અલ્લાહ! તુ (શરીકોં સે) પાક હે, તેરી તારીફ કરતા હું, તેરા નામ બરકત વાલા હે, તેરી શાન સબસે ઉંચી હે, ઔર તેરે સિવા કોઈ ઈબાદત કે લાઈક નહીં.

(۲) عَنْ عَبْدَةَ اَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضی اللہ عنہ كَانَ يَجْهَرُ بِهٰؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ يَقُوْلُ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالٰى جَدُّكَ وَلَا اِلٰهَ غَيْرُكَ

(صحیح مسلم ج1 ص172 باب حجة من قال لا یجہر بالبسملة)

તર્જમા: હઝરત અબ્દહ ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ રદિ. ઈન કલિમાત કો બુલંદ આવાઝ સે કેહતે થે. "سُبْحَانَکَ اللّٰھُمَّ وَبِحَمْدِکَ" આખિર તક. (ગાલિબન યે તાલીમ કે લિયે હોગા).

ષના સિર્રન્ (ધીમે આવાઝ સે) પળ્હના:

عَنْ اِبْرَاهِيْمَ قَالَ اَرْبَعٌ يُخَافِتُ بِهِنَّ الْاِمَامُ ...سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ۔

(کتاب الآثار لابی حنیفة ج1 ص108 رقم الحدیث83 باب الجہر ببسم اللہ الرحمن الرحیم، مصنف عبد الرزاق ج2 ص57 باب ما یخفی الامام، رقم الحدیث 2599)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્રાહીમ નખ્અી રહ. ફરમાતે હૈં કે ચાર ચીઝેં હૈં, જિન્હેં ઈમામ આહિસ્તા પળ્હે, ઉનમેં પેહલી "سُبْحَانَکَ اللّٰھُمَّ وَبِحَمْدِکَ" હે.

અઉઝુબિલ્લાહ પળ્હના:

(૧) અલ્લાહ તઆલા કા ફરમાન હે:

وَاِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ۔

(سورۃ النحل:98)

તર્જમા: જબ આપ કુર્આન કી તિલાવત કિયા કરેં, તો શૈતાન મર્દૂદ સે બચાઉ કે લિયે અલ્લાહ તઆલા કી પનાહ માંગ લિયા કરેં. (યા'ની અઉઝુબિલ્લાહ પઢ્હા કરેં).

(٢) عَنْ اَبِیْ سَعِیْدِ الْخُدْرِیِّ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَانَ يَقُوْلُ قَبْلَ الْقِرَاءَةِ اَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ۔

(مصنف عبد الرزاق ج2 ص56 باب متی یستعیذ، رقم الحدیث 2599)

તર્જમા: હઝરત અબૂ સઈદ ખુદ્રી રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ કિરાઅત સે કબ્લ "અઉઝુબિલ્લાહિ મિનશ્શયૃતાનિર્ રજીમ" પઢ્હતે થે.

બિસ્મિલ્લાહ પઢ્હના:

(١) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ النَّبِیُّ ﷺ يَفْتَتِحُ صَلٰوتَهٗ بِبِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ۔ (جامع الترمذی ج1 ص57 باب من رای الجهر ببسم الله)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે નબીએ અકરમ ﷺ "બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ" કે સાથ નમાઝ શુરૂઅ ફરમાતે થે.

(٢) عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ اَنَّهٗ اِذَا كَانَ افْتَتَحَ الصَّلٰوةَ قَرَءَ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ۔ (مصنف ابن ابی شیبه ج1 ص449 باب من کان یجهر بها)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિ. જબ નમાઝ શુરૂઅ કરતે, તો "બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ" પઢ્હતે થે.

અઉઝુબિલ્લાહ ઔર બિસ્મિલ્લાહ આહિસ્તા પઢ્હના:

(١) عَنْ اَنَسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ وَاَبِیْ بَكْرٍ رضی اللہ عنہ وَعُمَرَ رضی اللہ عنہ وَعُثْمَانَ رضی اللہ عنہ فَلَمْ اَسْمَعْ اَحَدًا مِّنْهُمْ يَقْرَءُ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ۔

(صحیح مسلم ج1 ص172 باب حجة من قال لا یجهر بالبسملة)

તર્જમા: હઝરત અનસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ હઝરત અબૂ બકર રદિ., હઝરત ઉમર રદિ. ઔર હઝરત ઉસ્માન રદિ.

કે પીછે નમાઝ પઢી હૈ, મૈંને ઉનમેં સે કિસીસે ભી નહીં સુના કે વો "બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ" પઢતે હોં.

(٢) عَنْ اَنَسٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ كَانَ يُسِرُّ بِبِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ فِى الصَّلٰوةِ وَاَبُوْبَكْرٍ رضی اللہ عنہ وَّعُمَرُ رضی اللہ عنہ ۔

(صحيح ابن خزيمة ج1 ص277 باب ذكر خبر غلط فى الاحتجاج به۔۔، رقم الحديث 494)

તર્જમા: હઝરત અનસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ હઝરત અબૂબકર ઔર હઝરત ઉમર રદિ. નમાઝ મેં "બિસ્મિલ્લાહિર્ રહ્‌માનિર્ રહીમ" આહિસ્તા પઢતે થે.

(٣) عَنْ اَبِىْ وَائِلٍ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ عُمَرُ وَعَلِىٌّ رضی اللہ عنہ لَا يَجْهَرَانِ بِبِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ وَلَا بِالتَّعَوُّذِ وَلَا بِالتَّامِيْنِ۔

(شرح معانى الآثار ج1 ص150 باب قراءة بسم الله الرحمن الرحيم فى الصلوة)

તર્જમા: હઝરત અબૂ વાઈલ રદિ. ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર રદિ. ઔર હઝરત અલી રદિ. "બિસ્મિલ્લાહિર્ રહ્‌માનિર્ રહીમ" "અઉઝુબિલ્લાહ" ઔર "આમીન" બુલંદ આવાઝ સે નહીં કેહતે થે.

(٤) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ رضی اللہ عنہ اَنَّهٗ كَانَ يُخْفِىْ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ وَالْاِسْتِعَاذَةَ وَرَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ۔

(مصنف ابن ابى شيبة ج3 ص374، من كان لا يجهر ببسم الله، رقم الحديث 4160)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. "બિસ્મિલ્લાહ" "તઅવ્વુઝ" ઔર "રબ્બના લકલ્ હમ્દ" આહિસ્તા આવાઝ મેં કેહતે થે.

ઈમામ ઔર મુન્ફરિદ્ કા ફાતિહા કે સાથ સૂરત મિલાના

(١) عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رضی اللہ عنہ يُبَلِّغُ بِهِ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ لَا صَلٰوةَ لِمَنْ لَّمْ يَقْرَءْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ فَصَاعِدًا قَالَ سُفْيَانُ لِمَنْ يُّصَلِّىْ وَحْدَهٗ۔

(سنن ابى داؤد ج1 ص126 باب من ترك القراءة فى صلوته، صحيح مسلم ج1 ص169 باب وجوب قراءة الفاتحة فى كل ركعة، سنن النسائى ج1 ص145 باب ايجاب قراءة فاتحة الكتاب فى الصلوٰة)

તર્જમા: હઝરત ઉબાદહ બિન સામિત રદિ. નબીએ કરીમ ﷺ

સે રિવાયત કરતે હૈં કે આપﷺ ને ફરમાયા: જો સૂરએ ફાતિહા ઔર ઉસસે ઝાઈદ (યા'ની એક ઔર સૂરત) ન પઢે, તો ઉસકી નમાઝ નહીં હોતી. ઈસ હદીષ કે રાવી સુફિયાન રહ. ફરમાતે હૈં કે યે હુકમ ઉસ શખ્સ કે લિયે હૈ જો અકેલે નમાઝ પઢ રહા હો.

(۲) عَنْ اَبِیْ سَعِیْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللہِ ﷺ لَاصَلٰوۃَ لِمَنْ لَمْ یَقْرَءْ بِالْحَمْدِ وَسُوْرَۃٍ فِیْ فَرِیْضَۃٍ اَوْغَیْرِھَا۔

(جامع الترمذی ج 1 ص 55 باب ما جاء فی تحریم الصلوٰۃ و تحلیلها، سنن ابن ماجه ج 1 ص 60 باب القراءة خلف الامام)

તર્જમા: હઝરત અબૂ સઈદ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને ઈર્શાદ ફરમાયા: ઉસ શખ્સ કી નમાઝ નહીં હોતી, જો ફર્ઝ નમાઝ યા ઉસકે અલાવહ (નફલ વગૈરહ) મેં "અલ્હમ્દુલિલ્લાહ" ઔર કોઈ દૂસરી સૂરત ન પઢે.

ફાતિહા કે બાદ નઈ સૂરત સે પેહલે બિસ્મિલ્લાહ પઢના:

(۱) عَنْ اَنَسٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللہِ ﷺ کَانَ یُسِرُّ بِبِسْمِ اللہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ فِی الصَّلٰوۃِ وَاَبُوْبَکْرٍ وَعُمَرُ رضی اللہ عنہ۔

(صحیح ابن خزیمة ج 1 ص 277 باب ذکر خبر غلط فی الاحتجاج به۔۔، رقم الحدیث 494)

તર્જમા: હઝરત અનસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ હઝરત અબૂ બકર રદિ., હઝરત ઉમર રદિ. નમાઝ મેં "બિસ્મિલ્લાહિર્ રહ્માનિર્ રહીમ" આહિસ્તા પઢતે થે.

(۲) عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ اَنَّهٗ کَانَ اِذَا افْتَتَحَ الصَّلٰوۃَ قَرَءَ بِسْمِ اللہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ فَاِذَا فَرَغَ مِنَ الْحَمْدِ قَرَءَ بِسْمِ اللہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ۔

(مصنف ابن ابی شیبة ج 3 ص 377، من کان یجهر بها، رقم الحدیث 4178)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિ. જબ નમાઝ શુરૂઅ ફરમાતે, તો "બિસ્મિલ્લાહિર્ રહ્માનિર્ રહીમ" પઢતે થે, ઔર જબ સૂરએ ફાતિહા કી કિરાઅત સે ફારિગ હોતે, તો "બિસ્મિલ્લાહિર્ રહ્માનિર્ રહીમ" પઢતે.

કિરાઅત કે વકત મુક્તદિયોં કા ખામોશ રહેના:

(૧) અલ્લાહ તઆલા કા ફરમાન હે:

وَاِذَاقُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوْالَهٗ وَاَنْصِتُوْالَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ۔

(اعراف:204)

તર્જમા: જબ કુર્આન પળ્હા જાએ, તો ગૌર સે સુનો, ઔર ખામોશ રહો, તાકે તુમ પર રહમ કિયા જાએ.

(٢) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبِ الْقُرَظِيِّ رحمه الله قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَاقَرَءَ فِي الصَّلٰوةِ اَجَابَهٗ مَنْ وَّرَائَهٗ اِنْ قَالَ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ قَالُوْامِثْلَ مَايَقُوْلُ حَتّٰى تَنْقَضِيَ الْفَاتِحَةُ وَالسُّوْرَةُ فَلَبِثَ مَا شَاءَ اللهُ اَنْ يَّلْبِثَ ثُمَّ نَزَلَتْ وَاِذَاقُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوْالَهٗ وَاَنْصِتُوْا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ فَقَرَءَ وَاَنْصَتُوْا۔ (تفسير ابن ابی حاتم الرازی ج4ص259 حديث نمبر9493)

તર્જમા: હઝરત મુહમ્મદ બિન કઅબ કુરઝી રહ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ નમાઝ મેં કિરાઅત કરતે થે, તો મુક્તદી ભી આપ કે પીછે પીછે કિરાઅત કરતે થે, ચુનાંચે જબ આપ ﷺ "બિસ્મિલ્લાહિર્ રહ્‌માનિર્ રહીમ" કેહતે, તો મુક્તદી ભી ઈસી તરહ કેહતે, યહાં તક કે સૂરએ ફાતિહા ઔર દૂસરી સૂરત ખતમ હો જાતી. યે મા'મલા જબ તક અલ્લાહ તઆલાને ચાહા, ચલતા રહા, ફિર આયત "" નાઝિલ હુઈ, તો આપ ﷺ કિરાઅત કરતે થે, ઔર સહાબા રદિ. ખામોશ રેહતે થે.

(٣) قَالَ الْعَلَّامَةُ ابْنُ تَيْمِيَّةَ: وَقَوْلُ الْجُمْهُوْرِ هُوَالصَّحِيْحُ فَاِنَّ اللهَ سُبْحَانَهٗ وَتَعَالٰى قَالَ وَاِذَاقُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوْا لَهٗ وَاَنْصِتُوْالَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ قَالَ اَحْمَدُ اَجْمَعَ النَّاسُ عَلٰى اَنَّهَا نَزَلَتْ فِي الصَّلٰوةِ۔

(فتاوی ابن تیمیة ج22ص150، باب صفة الصلوة)

તર્જમા: અલ્લામહ ઈબ્ને તૈમિય્યહ રહ. ફરમાતે હૈં: જુમ્હૂર હઝરાત કા કૌલ સહીહ હે, કયૂંકે અલ્લાહ સુબ્હાનહૂ વ તઆલાને

ફરમાયા હૈ કે જબ કુર્આન પળ્હા જાએ, તો ગૌર સે સુનો, ઔર ખામોશ રહો, તાકે તુમ પર રહમ કિયા જાએ, ઈમામ અહમદ રહ. ફરમાતે હૈં કે લોગોં કા ઈસ પર ઈત્તિફાક હૈ કે યે આયત (અઅરાફ: ૨૦૪) નમાઝ કે બારે મેં નાઝિલ હુઈ હૈ.

(۴) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلی اللہ علیہ وسلم اِنَّمَا جُعِلَ الْاِمَامُ لِیُؤْتَمَّ بِهٖ فَاِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوْا وَاِذَا قَرَءَ فَاَنْصِتُوْا وَاِذَا قَالَ غَیْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَیْهِمْ وَلَا الضَّآلِّیْنَ فَقُوْلُوْا اٰمِیْنَ۔

(سنن ابن ماجة ج1 ص61 باب اذا قرء الامام فانصتوا، مصنف ابن ابی شیبة ج3ص282، من کره القراءة خلف الامام، رقم الحدیث3820، سنن النسائی ج1 ص146 باب تاویل قوله عزوجل واذا قرئ القرآن)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. ફરમાતે હૈં કે હુઝૂરﷺને ઈર્શાદ ફરમાયા: ઈમામ ઈસ લિયે બનાયા જાતા હૈ કે ઉસકી ઈત્તિબાઅ કી જાએ, જબ વો તક્બીર કહે, તો તુમ ભી તક્બીર કહો! જબ વો કિરાઅત કરે, તો તુમ ખામોશ રહો, ઔર જબ "" કહે, તો તુમ "આમીન" કહો.

(۵) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَجُلاً قَرَاَ خَلْفَ النَّبِیِّ صلی اللہ علیہ وسلم فِی الظُّهْرِ اَوِ الْعَصْرِ قَالَ فَاَوْمَاَ اِلَیْهِ رَجُلٌ فَنَهَاهُ فَاَبٰی فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ اَتَنْهَانِیْ اَنْ اَقْرَءَ خَلْفَ النَّبِیِّ صلی اللہ علیہ وسلم فَتَذَاكَرْنَا ذٰلِكَ حَتّٰی سَمِعَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلی اللہ علیہ وسلم فَقَالَ النَّبِیُّ صلی اللہ علیہ وسلم مَنْ صَلّٰی خَلْفَ اِمَامٍ فَاِنَّ قِرَاءَةَ الْاِمَامِ لَهٗ قِرَاءَةٌ۔

(کتاب الآثار لابی حنیفة بروایة القاضی ص23.24 باب افتتاح الصلوة)

તર્જમા: હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ રદિ. ફરમાતે હૈં કે એક આદમીને નબી ﷺ કે પીછે ઝોહર યા અસર કી નમાઝ મેં કિરાઅત કી, તો એક આદમીને ઉસકી તરફ ઈશારા કિયા, ઔર ઉસે કિરાઅત કરને સે રોકા, લેકિન વો શખ્સ ન રુકા.

જબ વો નમાઝ પળ્હ કર ફારિગ હુવા તો રોકને વાલે કો કહા કે તુ મુજે નબીﷺ કે પીછે કિરાઅત કરને સે રોકતા હૈ?

હમને ઈસ બાત કા તઝ્કિરહ કિયા, યહાં તક કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને સુન લિયા, તો આપ ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે જો ઈમામ કે પીછે નમાઝ પઢે, તો ઈમામ કી કિરાઅત હી મુક્તદી કી કિરાઅત હૈ.

ઈમામ કી કિરાઅત હી મુક્તદી કી કિરાઅત હૈ:

(۱) عَنْ جَابِرٍ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ مَنْ كَانَ لَهُ إِمَامٌ فَقِرَاءَةُ الْإِمَامِ لَهُ قِرَاءَةٌ۔

(اتحاف الخیرة المهرة ج2ص216باب ترک القراءة خلف الامام، رقم الحدیث 1832)

તર્જમા: હઝરત જાબિર રદિ. સે મર્વી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા: જો ઈમામ કે પીછે નમાઝ પઢ રહા હો, તો ઈમામ કી કિરાઅત હી ઉસકી કિરાઅત હૈ.

(۲) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ كَانَ إِذَا سُئِلَ هَلْ يَقْرَءُ أَحَدٌ خَلْفَ الْإِمَامِ؟ قَالَ إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ خَلْفَ الْإِمَامِ فَحَسْبُهُ قِرَاءَةُ الْإِمَامِ وَإِذَا صَلَّى وَحْدَهُ فَلْيَقْرَءْ ۔۔۔ وَكَانَ عَبْدُ اللهِ رضی اللہ عنہ لَا يَقْرَءُ خَلْفَ الْإِمَامِ۔

(موطا امام مالک ص68باب ترک القراءة خلف الامام فیما جهر فیه، مصنف عبد الرزاق ج2ص91باب القراءة خلف الامام رقم الحدیث 2817.2818، شرح معانی الآثار ج1ص160 باب القراءة خلف الامام)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. સે જબ યે સુવાલ કિયા જાતા કે જબ કોઈ ઈમામ કે પીછે હો તો કયા કિરાઅત કરે? તો આપ યે ફરમાતે કે જબ કોઈ ઈમામ કે પીછે નમાઝ પઢ રહા હો, તો ઉસે ઈમામ કી કિરાઅત કાફી હૈ, ઔર અગર અકેલા પઢ રહા હો તો ફિર કિરાઅત કરે, ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. ખુદ ઈમામ કે પીછે કિરાઅત નહીં કરતે થે.

ઈમામ "وَلَا الضَّالِّيْنَ" કહે તો આમીન કહેના:

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ قَالَ إِذَا قَالَ الْإِمَامُ وَفِي رِوَايَةٍ إِذَا قَالَ الْقَارِئُ غَيْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّيْنَ فَقُوْلُوْا اٰمِيْنَ۔

(صحیح البخاری ج1ص108 باب جهر الماموم بالتامین، صحیح مسلم ج1ص176 باب التسمیع و التحمید و التامین)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને ફરમાયા: જબ ઈમામ "وَلَاالضَّالِّيْنَ" કહે, તો તુમ આમીન કહા કરો.

(۲) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ قَالَ اِذَا اَمَّنَ الْاِمَامُ فَاَمِّنُوْا۔

(صحیح البخاری ج 1ص108 باب جھر الامام بالتامین ،صحیح مسلم ج 1ص176 باب التسمیع والتحمیدوالتامین)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને ઈર્શાદ ફરમાયા: જબ ઈમામ આમીન કહે, તો તુમ ભી આમીન કહો.

ઈમામ, મુક્તદી ઔર મુન્ફરિદ કા આમીન આહિસ્તા કહેના:

(۱) عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ رضی اللہ عنہ قَالَ اِنَّهٗ صَلّٰی مَعَ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ فَلَمَّا قَرَءَ غَیْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَیْهِمْ وَلَاالضَّالِّیْنَ قَالَ اٰمِیْنَ خَفَضَ بِهَا صَوْتَهٗ۔

(مسند ابی داؤد الطیالسی ج1ص577 رقم الحدیث 1117 ،مسند احمد ج14ص285 رقم الحدیث 18756، المعجم الکبیر للطبرانی ج9ص138 رقم الحدیث17472)

તર્જમા: હઝરત વાઈલ બિન હજર રદિ. ફરમાતે હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કે સાથ નમાઝ પઢી, જબ આપ ﷺને "غیر المغضوب علیھم ولا الضالین" કહા, તો આમીન આહિસ્તા આવાઝ સે કહા.

(۲) عَنْ اَبِیْ وَائِلٍ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ عُمَرُ وَعَلِیٌّ رضی اللہ عنہ لَا یَجْهَرَانِ بِبِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَلَا بِالتَّعَوُّذِ وَلَا بِالتَّامِیْنِ۔

(شرح معانی الآثار ج1ص150 باب قراءة بسم اللہ الرحمن الرحیم فی الصلوٰۃ)

તર્જમા: હઝરત વાઈલ બિન હજર રદિ. ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર રદિ. ઔર હઝરત અલી રદિ. "બિસ્મિલ્લાહિર્ રહ્માનિર્ રહીમ" "તઅવવુઝ" ઔર "આમીન" ઉંચી આવાઝ મેં નહીં કેહતે થે.

(۳) عَنْ اِبْرَاهِیْمَ قَالَ خَمْسٌ یُخْفِیْنَ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَالتَّعَوُّذُ وَبِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَاٰمِیْنَ وَاَللّٰهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ۔

(مصنف عبد الرزاق ج2 ص57 باب مایخفی الامام رقم الحدیث 2599)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્રાહીમ નખ્અી રહ. ફરમાતે હૈં કે પાંચ ચીઝેં આહિસ્તા આવાઝ મેં કહી જાએં.: "સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મ વબિહમ્દિક" "તઅવ્વુઝ", "બિસ્મિલ્લાહિર્ રહ્માનિર્ રહીમ", "આમીન", ઔર "અલ્લાહુમ્મ રબ્બના લકલ્ હમ્દ".

રુકૂઅ કરના:

(૧) અલ્લાહ તઆલા કા ફરમાન હૈ:

وَارْكَعُوْا مَعَ الرَّاكِعِيْنَ ۔ (سورۃ البقرۃ:43)

તર્જમા: રુકૂઅ કરને વાલોં કે સાથ રુકૂઅ કરો.

(૨) હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે આપ ﷺ ને એક આદમી કો નમાઝ સિખાતે હુએ ફરમાયા:

اِذَا قُمْتَ اِلَی الصَّلٰوۃِ فَکَبِّرْ ثُمَّ اقْرَءْ مَا تَیَسَّرَ مَعَکَ مِنَ الْقُرْاٰنِ ثُمَّ ارْکَعْ حَتّٰی تَطْمَئِنَّ رَاکِعاً ۔

(صحیح البخاری ج1 ص 109 باب امر النبی صلی اللہ علیہ وسلم الذی لا یتم رکوعہ صحیح مسلم ج 1 ص170 باب وجوب قراءۃ الفاتحۃ فی کل رکعۃ)

તર્જમા: જબ તુમ નમાઝ કે લિયે ખડે હો જાઓ, તો તકબીર કહો, ફિર જો તુમ્હેં આસાન હો, કુર્આન પઢો, ફિર રુકૂઅ કરો ઈત્મીનાન કે સાથ.

તક્બીર કેહતે હુએ રુકૂઅ કરના:

عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَۃَ رضی اللہ عنہ قَالَ کَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَا قَامَ اِلَی الصَّلٰوۃِ یُکَبِّرُ حِیْنَ یَقُوْمُ ثُمَّ یُکَبِّرُ حِیْنَ یَرْ کَعُ ۔

(صحیح البخاری ج 1 ص109 باب التکبیر اذا قام من السجود ، صحیح مسلم ج 1 ص169 باب اثبات التکبیر فی کل خفض ورفع)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ નમાઝ કે લિયે ખડે હોતે, તો કિયામ કી હાલત મેં તકબીર કેહતે, ફિર જબ રુકૂઅ મેં જાતે, તબ તકબીર કેહતે.

કૈફિયતે રુકૂઅ:

(૧) હઝરત અનસ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે આં હઝરત ﷺ ને ઉનસે ફરમાયા:

يَابُنَيَّ اِذَا رَكَعْتَ فَضَعْ كَفَّيْكَ عَلٰى رُكْبَتَيْكَ وَفَرِّجْ بَيْنَ اَصَابِعِكَ وَارْفَعْ يَدَيْكَ عَنْ جَنْبَيْكَ۔

(المعجم الاوسط للطبرانی ج4ص 281 رقم الحدیث 5991، المعجم الصغیر للطبرانی ج2ص 32)

તર્જુમા: એ મેરે બેટે! જબ તુમ રુકૂઅ કરો, તો દોનો હથેલિયોં કો અપને ઘુટનોં પર રખ્ખો, ઔર ઉંગલિયાં કુશાદહ રખ્ખો, ઔર અપને બાઝુઓં કો પેહલૂ સે જુદા રખ્ખો.

(૨) عَنْ اَبِيْ حُمَيْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ اِنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ رَكَعَ فَوَضَعَ يَدَيْهِ عَلٰى رُكْبَتَيْهِ كَاَنَّهٗ قَابِضٌ عَلَيْهِمَا وَوَتَّرَ يَدَيْهِ فَنَحَاهُمَا عَنْ جَنْبَيْهِ... وَفِيْ رِوَايَةِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ فَاِذَا رَكَعْتَ فَضَعْ رَاحَتَيْكَ عَلٰى رُكْبَتَيْكَ ثُمَّ فَرِّجْ بَيْنَ اَصَابِعِكَ ثُمَّ امْكُثْ حَتّٰى يَاْخُذَ كُلُّ عُضْوٍ مَّاْخَذَهٗ۔

(جامع الترمذی ج1ص 60 باب ما جاء انہ یجافی یدیہ عن جنبہ فی الرکوع، صحیح ابن حبان ص 586 باب ذکر وصف بعض السجود والرکوع، رقم الحدیث 1887)

તર્જુમા: હઝરત અબૂ હુમૈદ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ રુકૂઅ ફરમાતે તો અપને દોનોં હાથ અપને ઘુટનોં પર રખ લેતે, ગોયા કે આપ ઉન્હેં પકડે હુએ હૈં, ઔર અપને હાથોં કો તાન લેતે, અપને પેહલુઓં સે દૂર રખતે. હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિ. કી રિવાયત મેં હૈ કે આપ ﷺ ને ફરમાયા: જબ તુ રુકૂઅ કરે, તો અપની હથેલિયોં કો અપને ઘુટનોં પર રખ કર ફિર અપની ઉંગલિયોં કો કુશાદહ કર, ઈતની દેર ઠેહરા રેહ કે હર ઉઝ્વ અપની જગહ પર આ જાએ.

રુકૂઅ કી તસ્બીહ:

(૧) عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رضی اللہ عنہ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيْمِ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِجْعَلُوْهَا فِيْ رُكُوْعِكُمْ فَلَمَّا نَزَلَتْ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰى

قَالَ اِجْعَلُوْهَا فِيْ سُجُوْدِكُمْ۔

(سنن ابی داؤد ج 1 ص 133 باب مایقول الرجل فی رکوعه وسجود، سنن ابن ماجة ج 1 ص 63 باب التسبیح فی الرکوع والسجود)

તર્જમા: હઝરત ઉક્બહ બિન આમિર રદિ. સે રિવાયત હૈ કે જબ આયત "فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّکَ الْعَظِيْمِ" નાઝિલ હુઈ, તો રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા કે ઈસે રુકૂઅ મેં પળ્હા કરો, ઔર જબ "سَبِّحِ اسْمَ رَبِّکَ الْاَعْلٰی" વાલી આયત નાઝિલ હુઈ તો આપ ﷺ ને ફરમાયા કે ઈસે અપને સજદોં મેં પળ્હા કરો.

(۲) عَنْ حُذَيْفَةَ رضی اللہ عنہ اَنَّهُ صَلّٰى مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَكَانَ يَقُوْلُ فِيْ رُكُوْعِهٖ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْمِ وَفِيْ سُجُوْدِهٖ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْاَعْلٰى۔

(سنن ابی داؤد ج 1 ص 134 باب مایقول الرجل فی رکوعه وسجوده، جامع الترمذی ج 1 ص 61 باب ما جاء فی التسبیح فی الرکوع والسجود)

તર્જમા: હઝરત હુઝૈફહ રદિ. સે રિવાયત હૈ, ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ ﷺ કે સાથ નમાઝ પળ્હી, તો આપ ﷺ રુકૂઅ મેં "سُبْحَانَ رَبِّیَ الْعَظِيْمِ" ઔર સજદોં મેં "سُبْحَانَ رَبِّیَ الْاَعْلٰی" પળ્હતે થે.

રુકૂઅ કી તસ્બીહ ઔર અલ્ફાઝ કી તઅ્દાદ:

عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ اِذَا رَكَعَ اَحَدُكُمْ فَقَالَ فِيْ رُكُوْعِهٖ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْمِ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ فَقَدْ تَمَّ رُكُوْعُهٗ وَذَالِكَ اَدْنَاهُ۔

(جامع الترمذی ج 1 ص 60 باب ما جاء فی التسبیح فی الرکوع والسجود، سنن ابن ماجة ج 1 ص 63 باب التسبیح فی الرکوع والسجود)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઉદ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે નબી ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા: જબ તુમ મેં સે કોઈ રુકૂઅ કરે, તો ઉસમેં "سُبْحَانَ رَبِّیَ الْعَظِيْمِ" તીન બાર કેહને સે ઉસકા રુકૂઅ પૂરા હો જાતા હૈ, ઔર યે કમ અઝ કમ મિક્દાર હૈ.

ઈમામ કા તસ્બીહ ઔર મુક્તદી કા તહ્મીદ કેહના:

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ قَالَ: اِذَا قَالَ الْاِمَامُ سَمِعَ اللهُ

لِمَنْ حَمِدَہٗ فَقُولُوْا اَللّٰھُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ۔

(صحیح مسلم ج 1 ص 176 باب التسمیع و التحمید و التامین، صحیح البخاری ج 1 ص 109 باب مایقول الامام و من خلفه اذا رفع راسه من الرکوع)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺને ફરમાયા: જબ ઈમામ "سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَہٗ" કહે, તો તુમ "اَللّٰھُمَّ رَبَّنَا لَکَ الْحَمْدُ" કહો.

મુન્ફરિદ કા તસ્મીઅ વ તહ્મીદ દોનોં કેહના:

عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَا قَامَ اِلَی الصَّلٰوةِ یُكَبِّرُ حِیْنَ یَقُوْمُ ثُمَّ یُكَبِّرُ حِیْنَ یَرْكَعُ ثُمَّ یَقُوْلُ سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَہٗ حِیْنَ یَرْفَعُ صُلْبَہٗ مِنَ الرَّكْعَةِ ثُمَّ یَقُوْلُ وَهُوَ قَائِمٌ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ۔

(صحیح البخاری ج 1 ص 109 باب التکبیر اذا قام من السجود)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ નમાઝ કે લિયે ખડે હોતે, તો કિયામ કી હાલત મેં તક્બીર કેહતે, ફિર જબ રુકૂઅ મેં જાતે તો તક્બીર કેહતે, જબ રુકૂઅ સે ઉઠતે તો "سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَہٗ" કેહતે, ફિર ખડે હોને કી હાલત મેં "رَبَّنَا لَکَ الْحَمْدُ" કેહતે.

કૌમહ કરના:

હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. કી રિવાયત હૈ કે આપ ﷺને એક આદમી કો નમાઝ કા તરીકા સિખાતે હુએ ફરમાયા:

ثُمَّ ارْكَعْ حَتّٰی تَطْمَئِنَّ رَاكِعاً ثُمَّ ارْفَعْ حَتّٰی تَعْتَدِلَ قَائِماً۔

(صحیح البخاری ج 1 ص 109 باب امر النبی صلی اللہ علیہ وسلم الذی لایتم رکوعه بالاعادة، صحیح مسلم ج 1 ص 170 باب وجوب الفاتحة فی کل رکعة)

તર્જમા: ફિર રુકૂઅ કરો, યહાં તક કે ઈત્મીનાન સે રુકૂઅ કર લો, ફિર રુકૂઅ સે ઉઠો, યહાં તક કે એઅ્તેદાલ (ઈત્મીનાન) સે ખડે હો જાઓ.

કૈફિયતે કૌમહ:

(۱) قَالَ اَبُوْ حُمَيْدِ السَّاعِدِيِّ رضی اللہ عنہ رَفَعَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم وَاسْتَوٰى حَتّٰى يَعُوْدَ كُلُّ فَقَارٍ مَّكَانَهٗ۔

(صحیح البخاری ج1 ص110 باب الطمانیۃ حین یرفع راسہ من الرکوع)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુમૈદ અસ્સાઈદી રદિ. ફરમાતે હૈં કે નબીએ અકરમ ﷺ ને રુકૂઅ સે અપના સર ઉઠાયા, ઔર સીધે ખડે હો ગયે, યહાં તક કે આપકી હર હડ્ડી અપની જગહ પર આ ગઈ.

હઝરત આયશા સિદ્દીકા રદિ. આં હઝરત ﷺ કી નમાઝ કા તઝ્કિરહ કરતે હુએ યે ઈર્શાદ ફરમાતી હૈં:

وَكَانَ اِذَا رَفَعَ رَاْسَهٗ مِنَ الرُّكُوْعِ لَمْ يَسْجُدْ حَتّٰى يَسْتَوِىَ قَائِمًا۔

(صحیح مسلم ج1 ص194 باب ما یجمع صفۃ الصلوٰۃ و ما یفتتح بہ)

તર્જમા: જબ આપ ﷺ રુકૂઅ સે સર ઉઠાતે, તો જબ તક સીધે ખડે ન હો જાતે, સજદા ન કરતે થે.

કૌમહ કી દુઆ:

عَنْ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعِ الزُّرَقِيِّ رضی اللہ عنہ قَالَ كُنَّا يَوْمًا نُصَلِّيْ وَرَاءَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهٗ مِنَ الرَّكْعَةِ قَالَ سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهٗ قَالَ رَجُلٌ وَرَائَهٗ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا كَثِيْرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيْهِ۔

(صحیح البخاری ج1 ص110 باب فضل اللھم ربنا ولک الحمد، سنن ابی داؤد ج1 ص119 باب ما یستفتح بہ الصلوٰۃ من الدعا)

તર્જમા: હઝરત રિફાઅહ બિન રાફેઅ અઝ્ ઝુરકી રદિ. સે રિવાયત હૈ, ફરમાતે હૈં કે એક દિન હમને નબી ﷺ કે પીછે નમાઝ પઢ્હી, જબ આપને રુકૂઅ સે સર ઉઠાયા, તો "સમીઅલ્લાહુ લિમન્ હમિદહ" કહા, તો એક શખ્સને આપકે પીછે "રબ્બના વલકલ્ હમ્દુ હમ્દન્ કષીરન્ તય્યિબન્ મુબારકન્ ફીહી" કહા.

રુકૂઅ મેં જાતે ઔર ઉઠતે વક્ત રફ્એ યદૈન ન કરના:

(૧) અલ્લાહ તઆલા કા ફરમાન હૈ:

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ۔ اَلَّذِیْنَ هُمْ فِیْ صَلٰوتِهِمْ خَاشِعُوْنَ۔
(سورۃالمومنون:1,2)

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ. ઈસ આયત કી તફસીર મેં ફરમાતે હૈ:

مُخْبِتُوْنَ مُتَوَاضِعُوْنَ لَایَلْتَفِتُوْنَ یَمِیْناً وَّ لَاشِمَالاً وَّلَایَرْفَعُوْنَ اَیْدِیَهُمْ فِی الصَّلٰوۃِ۔ (تفسیر ابن عباس ص212)

તર્જમા: "ખાશિઉન" સે મુરાદ વો લોગ હૈં, જો આજિઝી વ ઈન્કિસારી સે ખડે હોતે હૈં, દાયેં બાયેં નહીં દેખતે, ઔર ન હી નમાઝ મેં રફએ યદૈન કરતે હૈં.

ઈમામ હસન બસ્રી રહ. ઈસ આયત કી તફસીર મેં ફરમાતે હૈં:

خَاشِعُوْنَ الَّذِیْنَ لَایَرْفَعُوْنَ اَیْدِیَهُمْ فِی الصَّلٰوۃِ اِلَّافِی التَّکْبِیْرَۃِ الْاُوْلٰی۔ (تفسیر سمرقندی ج2ص408طبع بیروت)

તર્જમા: "ખાશિઉન" સે મુરાદ વો લોગ હૈં, જો તક્બીરે તહ્રીમહ કે અલાવહ પૂરી નમાઝ મેં રફએ યદૈન નહીં કરતે.

(۲) عَنْ عَبْدِ اللهِ (بْنِ مَسْعُوْدٍ) رضی اللہ عنہ قَالَ اَلَا اُخْبِرُکُمْ بِصَلٰوۃِ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ قَالَ فَقَامَ فَرَفَعَ یَدَیْهِ اَوَّلَ مَرَّۃٍ ثُمَّ لَمْ یُعِدْ۔

(سنن النسائی ج1 ص158 باب ترک ذالک ،سنن ابی داؤد ج1ص116 باب من لم یذکر الرفع عند الرکوع، جامع الترمذی ج1ص59باب رفع الیدین عند الرکوع)

તર્જમા: હઝરત અબૂ અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ.ને એક બાર ફરમાયા: કયા મેં રસૂલુલ્લાહ ﷺ કે બારે મેં બતાઉ? રાવી કેહતે હૈં કે આપ ﷺ ખડે હુએ, ઔર પેહલી મર્તબા (તક્બીરે તહ્રીમહ) રફએ યદૈન કિયા, ફિર દોબારા (પૂરી નમાઝ મેં) નહીં કિયા.

(۳) عَنْ عَبْدِ اللهِ رضی اللہ عنہ قَالَ صَلَّیْتُ مَعَ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ وَاَبِیْ بَکْرٍ رضی اللہ عنہ وَّعُمَرَ رضی اللہ عنہ فَلَمْ یَرْفَعُوْا اَیْدِیَهُمْ اِلَّا عِنْدَ افْتِتَاحِ الصَّلٰوۃِ۔

(معجم الشیوخ لابی بکر الاسماعیلی ج1 ص693 رقم الحدیث 318 ،مسند ابی یعلی الموصلی ج8 ص453رقم الحدیث5039)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદિ. ફરમાતે હૈં ક મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ હઝરત અબૂ બકર રદિ., હઝરત ઉમર રદિ. કે પીછે નમાઝેં પઢીં હૈં, વો સબ શુરૂઅ નમાઝ કે અલાવહ અને હાથોં કો નહીં ઉઠાતે થે.

(۴) عَنْ عَلِيٍّ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَاقَامَ اِلَى الصَّلٰوةِ الْمَكْتُوْبَةِ كَبَّرَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ حَذْوَمَنْكِبَيْهِ ...وَفِيْ رِوَايَةٍ... اَنَّهٗ كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِيْ اَوَّلِ الصَّلٰوةِ ثُمَّ لَايَعُوْدُ۔

(مصنف عبد الرزاق ج2 ص51 باب استفتاح الصلوٰة، رقم الحدیث 2569، کتاب العلل للدارقطنی ج4 ص106 سوال نمبر 457)

તર્જમા: હઝરત અલી રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ ફર્ઝ નમાઝ કે લિયે ખડે હોતે, તો તક્બીર કેહતે, ઔર અપને હાથોં કો કંધો તક ઉઠાતે, ઔર એક રિવાયત મેં હૈ કે આપ ﷺ સિર્ફ શુરૂઅ નમાઝ મેં રફ્એ યદૈન કરતે થે, ફિર દોબારા નહીં કરતે થે.

(۵) عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَاافْتَتَحَ الصَّلٰوةَ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتّٰى يُحَاذِيَ مَنْكِبَيْهِ لَايَعُوْدُ بِرَفْعِهِمَا حَتّٰى يُسَلِّمَ مِنْ صَلٰوتِهٖ۔

(مسند ابی حنیفہ بروایۃ ابی نعیم ص344 حدیث نمبر 225، سنن ابی داؤد ج1 ص117 باب من لم یذکر الرفع عندالرکوع)

તર્જમા: હઝરત બરાઅ બિન આઝિબ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ નમાઝ શુરૂઅ ફરમાતે, તો રફ્એ યદૈન કરતે, યહાં તક કે અપને હાથ કંધે કે કરીબ કર લેતે, ઔર નમાઝ કા સલામ ફેરને તક દોબારા રફ્એ યદૈન નહીં કરતે થે.

(۶) عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ رَاَيْتُ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ اِذَاافْتَتَحَ الصَّلٰوةَ رَفَعَ يَدَيْهِ حَذْوَمَنْكِبَيْهِ وَاِذَا اَرَادَ اَنْ يَّرْكَعَ وَبَعْدَ مَايَرْفَعُ رَاْسَهٗ مِنَ الرُّكُوْعِ فَلَا يَرْفَعُ وَلَابَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ۔

(مسند الحمیدی ج2 ص 277 حدیث نمبر 614، مسند ابی عوانہ ج 1 ص 334 باب رفع الیدین فی افتتاح الصلوٰۃ قبل التکبیر، رقم الحدیث 1251)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. ફરમાતે હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કો દેખા, જબ નમાઝ શુરૂઅ કરતે, તો રફ્એ યદૈન કરતે.

રુકૂઅ કી તરફ જાતે હુએ, રુકૂઅ સે સર ઉઠાતે હુએ ઔર સજદોં કે દરમિયાન રફ્એ યદૈન નહીં કરતે થે.

(૭) عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ بِمَكَّةَ نَرْفَعُ اَيْدِيَنَا فِيْ بَدْءِ الصَّلٰوةِ وَفِيْ دَاخِلِ الصَّلٰوةِ عِنْدَ الرُّكُوْعِ فَلَمَّا هَاجَرَ النَّبِيُّ ﷺ اِلَى الْمَدِيْنَةِ تَرَكَ رَفْعَ الْيَدَيْنِ فِيْ دَاخِلِ الصَّلٰوةِ عِنْدَ الرُّكُوْعِ وَثَبَتَ عَلٰى رَفْعِ الْيَدَيْنِ فِيْ بَدْءِ الصَّلٰوةِ۔ (اخبار الفقہاء والمحدثین للقیروانی ص 214 رقم 378)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. ફરમાતે હૈં કે હમ રસૂલુલ્લાહ ﷺ કે સાથ (હિજરત સે પેહલે) મકકા મેં હોતે થે, તો શુરૂઅ નમાઝ મેં ઔર રુકૂઅ કે વકત રફ્એ યદૈન કરતે થે. જબ નબીએ અકરમ ﷺ ને મદીના કી તરફ હિજરત ફરમાઈ, તો રુકૂઅ વાલા રફ્એ યદૈન તર્ક કર દિયા, ઔર સિર્ફ શુરૂઅ નમાઝ વાલે રફ્એ યદૈન પર કાઈમ રહે.

તક્બીર કેહતે હુએ સજદહ કરના:

(૧) અલ્લાહ તઆલા કા ફરમાન હે:

يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ارْكَعُوْا وَاسْجُدُوْا وَاعْبُدُوْا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ۔ (الحج: 77)

તર્જમા: એ ઈમાન વાલો! રુકૂઅ વ સજદહ કરો, અપને રબ કી ઈબાદત કરો, ઔર ભલાઈ કે કામ કરો, તાકે તુમ ફલાહ પા જાઓ!

(૨) عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اِذَا قَامَ اِلَى الصَّلٰوةِ يُكَبِّرُ حِيْنَ يَقُوْمُ ...... ثُمَّ يُكَبِّرُ حِيْنَ يَهْوِيْ سَاجِدًا۔

(صحیح مسلم ج1 ص169 باب اثبات التکبیر فی کل خفض ورفع فی الصلوٰۃ)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ નમાઝ કે લિયે ખડે હોતે, તો કિયામ કરતે વકત તકબીર કેહતે (ઈસી તરહ હર રુકૂન કે લિયે તકૂબીર કેહતે જાતે) ફિર તકબીર કેહતે જબ સજદહ કે લિયે જુકતે થે.

(۳) عَنْ اَبِیْ سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ اَنَّ اَبَاهُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ كَانَ يُكَبِّرُ فِیْ كُلِّ صَلٰوةٍ مِّنَ الْمَكْتُوْبَةِ وَغَيْرِهَا فِیْ رَمْضَانَ وَغَيْرِهٖ......... ثُمَّ يُكَبِّرُ حِيْنَ يَسْجُدُ۔

(صحیح البخاری ج1 ص110 باب یهوی بالتکبیر حین یسجد)

તર્જમા: હઝરત અબૂ સલ્મહ બિન અબ્દુર્રહમાન સે મરૂવી હૈ કે હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. ફર્ઝ વ ગૈર ફર્ઝ (નવાફિલ વગૈરહ) રમઝાન વ ગૈર રમઝાન કી નમાઝ મેં તકબીર કેહતે થે, (ફિર મઝીદ તકબીરાત કા ઝિક્ર કરતે હુએ ફરમાયા) ફિર તકબીર કેહતે જબ સજદહ કરતે.

સજદહ મેં જાતે હુએ પેહલે ઘુટને, ફિર હાથ, ફિર પેશાની કો ઝમીન પર રખના:

(۱) عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَانَ يَضَعُ رُكْبَتَيْهِ قَبْلَ يَدَيْهِ اِذَا سَجَدَ۔

(صحیح ابن خزیمة ج1 ص342 باب البدء بوضع الرکبتین علی الارض قبل الیدین۔۔، رقم الحدیث 626)

તર્જમા: હઝરત વાઈલ બિન હજર રદિ. સે મરૂવી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ સજદહ કરતે તો હાથોં સે પેહલે અપને ઘુટને ઝમીન પર રખતે થે.

(۲) عَنْ اَنَسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ رَاَيْتُ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَبَّرَ فَحَاذٰى بِاِبْهَامَيْهِ اُذُنَيْهِ ثُمَّ رَكَعَ حَتّٰى اسْتَقَرَّ كُلُّ مَفْصَلٍ مِّنْهُ وَانْحَطَّ بِالتَّكْبِيْرِ حَتّٰى سَبَقَتْ رُكْبَتَاهُ يَدَيْهِ۔ (المستدرک للحاکم ج1 ص349۔ باب التامین، رقم الحدیث 822)

તર્જમા: હઝરત અનસ રદિ. રિવાયત હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કો દેખા કે આપને તકબીર કહી, ઔર અપને દોનોં અંગૂઠે કાનો કે બરાબર કર લિયે, ફિર રુકૂઅ ફરમાયા, યહાં તક કે આપ કા હર જોડ

અપની જગહ પર દુરુસ્ત હો ગયા, ફિર આપ ﷺ તકબીર કેહતે હુએ જુકે, યહાં તક કે આપ ﷺ કે ઘુટને હાથોં સે પેહલે ઝમીન પર લગે.

સજદહ સાત અઅ્ઝા પર કરના:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ اُمِرَ النَّبِيُّ ﷺ اَنْ يَّسْجُدَ عَلٰى سَبْعَةِ اَعْضَاءٍ وَلَا يَكُفَّ شَعْرًا وَلَا ثَوْبًا اَلْجَبْهَةِ وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ۔

(صحیح البخاری ج1 ص112 باب السجود علی سبعة اعظم ،صحیح مسلم ج 1 ص193 باب اعضاء السجود والنهی عن کف الشعر)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે નબીએ અકરમ ﷺ કો હુકમ દિયા ગયા થા કે સાત અઅ્ઝા પર સજદહ કરેં, ઔર અપને બાલોં ઔર કપડોં કો તેહ્ ન કરેં, (વો અઅ્ઝા યે હૈં) પેશાની, દોનોં હાથ, દોનો ઘુટને ઔર દોનોં પાઉં.

સજદહ કી તસ્બીહ કે અલ્ફાઝ ઔર તઅ્દાદ:

عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ... وَاِذَا سَجَدَ فَقَالَ فِيْ سُجُوْدِهٖ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْاَعْلٰى ثَلٰثَ مَرَّاتٍ فَقَدْ تَمَّ سُجُوْدُهٗ وَذٰلِكَ اَدْنَاهُ۔

(جامع الترمذی ج1 ص60 باب ما جاء فی التسبیح فی الرکوع والسجود ،سنن ابن ماجة ج1 ص63 باب التسبیح فی الرکوع والسجود)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે નબી ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા: જબ તુમ મેં સે કોઈ સજદહ કરે, તો સજદહ મેં "સુબ્હા–ન રબ્બિયલ્ અઅ્લા" તીન બાર કહે, તો ઉસકા સજદહ મુકમ્મલ હોતા હૈ, ઔર યે કમ અઝ કમ મિક્દાર હૈ.

તકબીર કેહ કર સજદહ સે સર ઉઠાના:

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اِذَا قَامَ اِلَى الصَّلٰوةِ يُكَبِّرُ حِيْنَ يَقُوْمُ ... ثُمَّ يُكَبِّرُ حِيْنَ يَهْوِيْ سَاجِدًا ثُمَّ يُكَبِّرُ حِيْنَ يَرْفَعُ رَاْسَهٗ۔

(صحیح مسلم ج1 ص169 باب اثبات التکبیر فی کل خفض ورفع فی الصلوٰة)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ નમાઝ કે લિયે ખડે હોતે, તો કિયામ કરતે વકત તકબીર કેહતે

(ઈસી તરહ તકબીરાત કેહતે જાતે) ફિર જબ સજદે કે લિયે જુકતે, તો તકબીર કેહતે, ફિર જબ સજદે સે સર ઉઠાતે તો તકબીર કેહતે.

સજદોં કે દરમિયાન જલ્સહ કરના:

હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે નબીએ અકરમ ﷺ ને એક આદમી કો નમાઝ કા તરીકા સિખાતે હુએ ફરમાયા:

ثُمَّ اسْجُدْ حَتّٰى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا ثُمَّ ارْفَعْ حَتّٰى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا ۔

(صحیح البخاری ج1 ص109 باب امر النبی صلی اللہ علیہ وسلم الذی لایتم رکوعہ بالاعادۃ، صحیح مسلم ج1 ص170 باب وجوب قراءۃ الفاتحۃ فی کل رکعۃ)

તર્જમા: ફિર સજદહ કરો ઈત્મીનાન કે સાથ, ફિર સજદે સે સર ઉઠાઓ, યહાં તક કે ઈત્મીનાન સે બૈઠ જાઓ.

જલ્સહ કી દુઆ:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ يَقُوْلُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ فِيْ صَلٰوةِ اللَّيْلِ رَبِّ اغْفِرْلِيْ وَارْحَمْنِيْ وَاجْبُرْنِيْ وَارْزُقْنِيْ وَارْفَعْنِيْ ۔ وَمِثْلَهٗ عَنْ عَلِيٍّ رضی اللہ عنہ ۔

(سنن ابن ماجۃ ج1 ص64 باب ما یقول بین السجدتین، مصنف عبد الرزاق ج2 ص123 باب القول بین السجدتین رقم الحدیث 3014)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે નબીએ અકરમ ﷺ રાત કી નમાઝ (તહજ્જુદ યા નફલી વગૈરહ) મેં દો સજદોં કે દરમિયાન યે દુઆ પઢતે થે, (દુઆ કા તર્જમહ) એ મેરે રબ! મેરી મગ્ફિરત ફરમા, મુજ પર રહમ ફરમા, મેરી કમઝોરી દૂર ફરમા, મુજે રોઝી અતા ફરમા, ઔર મુજે બુલંદ ફરમા.

તકબીર કેહ કર દૂસરા સજદા કરના:

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اِذَا قَامَ اِلَى الصَّلٰوةِ يُكَبِّرُ حِيْنَ يَقُوْمُ ... ثُمَّ يُكَبِّرُ حِيْنَ يَهْوِيْ سَاجِدًا ثُمَّ يُكَبِّرُ حِيْنَ يَرْفَعُ رَاْسَهٗ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِيْنَ يَسْجُدُ ۔ (صحیح مسلم ج1 ص169 باب اثبات التکبیر فی کل خفض ورفع فی الصلوٰۃ)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈં કે રસૂલુલ્લાહ

ﷺ જબ નમાઝ કે લિયે ખડે હોતે, તો કિયામ કરતે વકત તકબીર કેહતે (ઈસી તરહ દીગર આ'માલ મેં તકબીર કેહતે જાતે) ફિર તકબીર કેહતે જબ સજદે કે લિયે જુકતે, ફિર જબ સજદે સે સર ઉઠાતે તો તકબીર કેહતે, ફિર જબ સજદહ કરતે તો તકબીર કેહતે.

સજદે મેં ચેહરા હાથોં કે દરમિયાન હો:

عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ رضی اللہ عنہ قَالَ صَلَّيْتُ خَلْفَ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ فَكَانَ إِذَا سَجَدَ وَضَعَ وَجْهَهٗ بَيْنَ كَفَّيْهِ۔

(شرح معانی الآثار ج1 ص182 باب وضع الیدین فی السجود این ینبغی ان یکون؟)

તર્જમા: હઝરત વાઈલ બિન હુજ્ર રદિ. ફરમાતે હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કે પીછે નમાઝ પઢી, જબ આપ સજદા કરતે થે, તો અપના ચેહરા દોનો હથેલિયોં કે દરમિયાન રખતે.

હાથોં કી ઉંગલિયોં કો મિલાના:

عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ رضی اللہ عنہ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا سَجَدَ ضَمَّ أَصَابِعَهٗ۔

(صحیح ابن خزیمۃ ج1 ص347 باب ضم اصابع الیدین فی السجود، رقم الحدیث 642، صحیح ابن حبان ص593 ذکر مایستحب للمصلی ضم الاصابع فی السجود، رقم الحدیث 1920)

તર્જમા: હઝરત વાઈલ બિન હુજ્ર રદિ. સે મર્વી હૈં કે નબીએ અકરમ ﷺ જબ સજદા કરતે, તો અપની દોનોં ઉંગલિયોં કો મિલા લેતે થે.

હાથોં કી ઉંગલિયોં કા કિબ્લા રુખ હોના:

(۱) قَالَ أَبُوْ حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ رضی اللہ عنہ أَنَا كُنْتُ أَحْفَظَكُمْ لِصَلَاةِ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ رَأَيْتُهٗ إِذَا كَبَّرَ جَعَلَ يَدَيْهِ حِذَاءَ مَنْكِبَيْهِ... فَإِذَا سَجَدَ وَضَعَ يَدَيْهِ غَيْرَ مُفْتَرِشٍ وَلَا قَابِضِهِمَا وَاسْتَقْبَلَ بِأَطْرَافِ أَصَابِعِهِ الْقِبْلَةَ۔

(صحیح ابن خزیمۃ ج1 ص347 باب استقبال اطراف اصابع الیدین من القبلۃ فی السجود، رقم الحدیث 643)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુમૈદ સાઈદિ રદિ. ફરમાતે હૈં કે મૈં રસૂલુલ્લાહ ﷺ કી નમાઝ તુમ સે ઝયાદહ જાનતા હું, મૈંને આપ ﷺ કો દેખા જબ તકબીર કેહતે, તો અપને હાથોં કો કંધો કે બરાબર લેતે,

ફિર જબ સજદા કરતે તો અપને હાથોં કો ઈસ તરહ ઝમીન પર રખ દેતે, કે ન ઉન્હેં ખૂબ ફેલાતે, ઔર ન હી ઉનકો સુકેડતે, (બલ્કે એઅતેદાલ સે રખતે) ઔર ઉંગલિયોં કો કિબ્લે કી જાનિબ કર દેતે થે.

(٢)عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ قَالَ صَلَّيْتُ اِلٰى جَنْبِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ فَفَرَّجْتُ بَيْنَ اَصَابِعِيْ حِيْنَ سَجَدْتُّ فَقَالَ يَاابْنَ اَخِيْ اُضْمُمْ اَصَابِعَكَ اِذَا سَجَدْتَّ وَاسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَاسْتَقْبِلْ بِالْكَفَّيْنِ الْقِبْلَةَ فَاِنَّهُمَا يَسْجُدَانِ مَعَ الْوَجْهِ۔ (مصنف عبدالرزاق ج2ص112 باب السجود، رقم الحدیث2938)

તર્જમા: હઝરત હફ્સ બિન આસિમ રહ. સે મર્વી હૈં, ફરમાતે હૈં: મૈંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. કે પેહલૂ મે ખડે હો કર નમાઝ પઢી, જબ મૈંને સજદા કિયા, તો અપની ઉંગલિયોં કો કુશાદહ કિયા, તો હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિ.ને ફરમાયા: એ ભતીજે! જબ સજદહ કરો તો અપની ઉંગલિયોં કો મિલા લો, ઔર ઉન્હેં કિબ્લે કી તરફ કર લિયા કરો, કયૂંકે યે ભી ચેહરે કે સાથ સજદા કરતી હૈં.

પાઉં કી એડિયાં મિલાના:

عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ فَقَدْتُّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ وَكَانَ مَعِيْ عَلٰى فِرَاشِيْ فَوَجَدْتُّهٗ سَاجِدًا رَاصًّا عَقِبَيْهِ مُسْتَقْبِلًا بِاَطْرَافِ اَصَابِعِهِ الْقِبْلَةَ۔

(صحیح ابن خزیمة ج1 ص351 باب ضم العقبین فی السجود، رقم الحدیث 654، صحیح ابن حبان ص595 باب ذکر مایستحب للمصلی ان یتعوذ برضاءاللہ۔، رقم الحدیث1932)

તર્જમા: હઝરત આયશા રદિ. ફરમાતી હૈં કે મૈંને એક બાર રસૂલુલ્લાહ ﷺ કો ન પાયા, હાલાંકે આપ મેરે સાથ મેરે બિસ્તર પર થે, ફિર મૈંને આપકો ઈસ હાલત મેં પાયા કે આપ સજદા કર રહે થે, ઔર અપની એડિયોં કો મિલા કર ઉંગલિયોં કા રુખ કિબ્લે કી જાનિબ કિયે હુયે થે.

પાઉં કી ઉંગલિયોં કા કિબ્લા રુખ હોના:

عَنْ اَبِيْ حُمَيْدِ السَّاعِدِيِّ رضی اللہ عنہ قَالَ اَنَا كُنْتُ اَحْفَظَكُمْ لِصَلٰوةِ رَسُوْلِ

اللهِ ﷺ رَاَيْتُهٗ اِذَا كَبَّرَ جَعَلَ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ... وَاِذَا سَجَدَ وَضَعَ يَدَيْهِ غَيْرَ مُفْتَرِشٍ وَلَا قَابِضِهِمَا وَاسْتَقْبَلَ بِاَطْرَافِ اَصَابِعِ رِجْلَيْهِ الْقِبْلَةَ۔

(صحیح البخاری ج1 ص114 باب سنة الجلوس فی التشهد)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુમૈદ સાઈદિ રદિ. ફરમાતે હૈં કે મૈં રસૂલુલ્લાહ ﷺ કી નમાઝ તુમ સે ઝયાદહ જાનતા હું, મૈંને આપ ﷺ કો દેખા જબ તકબીર કેહતે, તો અપને હાથોં કો કંધો કે બરાબર લેતે, ફિર જબ સજદા કરતે તો અપને હાથોં કો ઈસ તરહ ઝમીન પર રખતે, કે ન ઉન્હેં ફેલાતે, ન સુકેડતે, ઔર પાઉં કી ઉંગલિયોં કો કિબ્લે કી જાનિબ કર દેતે થે.

કોહ્નિયાં, પેહલૂ સે જુદા રખના:

عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ رضی اللہ عنہ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ اِذَا صَلّٰى فَرَّجَ بَيْنَ يَدَيْهِ حَتّٰى يَبْدُوَ بَيَاضُ اِبْطَيْهِ... وَفِيْ رِوَايَةٍ... وَيُجَافِيْ عَنْ جَنْبَيْهِ۔

(صحیح البخاری ج 1 ص112 باب یبدی ضبعیه ویجافی فی السجود، صحیح ابن خزیمة ج 1 ص349 باب التجافی فی السجود، رقم الحدیث 648)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન માલિક ઈબ્ને બુહૈયનહ રદિ. સે રિવાયત હૈ: "નબી ﷺ જબ નમાઝ પઢતે, તો અપને બાઝૂ કુશાદા રખતે, હત્તા કે આપકી બગલોં કી સુફેદી ઝાહિર હોતી થી, ઔર એક રિવાયત મેં હૈ કે અપને બાઝૂ પેહલૂ સે જુદા રખતે થે."

કોહ્નિયાં ઝમીન પર ન ફેલાના:

(۱) عَنِ الْبَرَاءِ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَا سَجَدْتَّ فَضَعْ كَفَّيْكَ وَارْفَعْ مِرْفَقَيْكَ۔ (صحیح مسلم ج1 ص194 باب الاعتدال فی السجود ووضع الکفین علی الارض)

તર્જમા: હઝરત બરાઅ બિન આઝિબ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જબ તુમ સજદા કરો તો અપને હાથોં કો (ઝમીન પર) રખ્ખો, ઔર અપની કોહ્નિયોં કો ઉપર ઉઠા લિયા કરો.

(۲) عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ اِعْتَدِلُوْا فِي السُّجُوْدِ وَلَا يَبْسُطْ اَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ اِنْبِسَاطَ الْكَلْبِ۔

(صحیح البخاری ج 1 ص 113 باب لا یفترش ذراعیہ فی السجود، جامع الترمذی ج 1 ص 63 باب ما جاء فی الاعتدال فی السجود)

તર્જમા: હઝરત અનસ બિન માલિક રદિ. સે રિવાયત હૈ કે નબીએ અકરમ ﷺ ને ફરમાયા: "સજદોં મેં એઅ્તેદાલ ઈખ્તિયાર કરો, ઔર કોઈ અપને બાઝૂ કુત્તે કી તરહ ઝમીન પર ન બિછાયેં."

સુરીન ઉપર ઉઠા કર સજદા કરના:

عَنْ اَبِیْ اِسْحَاقَ قَالَ وَصَفَ لَنَا الْبَرَاءُ رضی اللہ عنہ السُّجُوْدَ فَوَضَعَ یَدَیْهِ بِالْاَرْضِ وَرَفَعَ عَجِیْزَتَهٗ وَقَالَ هٰکَذَا رَاَیْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ یَفْعَلُ۔

(سنن النسائی ج 1 ص 166 باب صفۃ السجود، سنن ابی داؤد ج 1 ص 137 باب صفۃ السجود)

તર્જમા: હઝરત અબૂ ઈસ્હાક ફરમાતે હૈં: " હઝરત બરાઅ બિન આઝિબ રદિ.ને હમેં સજદા કરને કા તરીકા બતાયા, તો અપને હાથોં કો ઝમીન પર રખ્ખા, ઔર અપની સુરીન કો ઉપર ઉઠાયા, ઔર ફરમાયા: મેંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કો ઈસી તરહ કરતે દેખા હૈ.

સજદે મેં જાતે ઔર ઉઠતે વકત રફ્એ યદૈન ન કરના:

(۱) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ کَانَ یَرْفَعُ یَدَیْهِ حَذْوَ مَنْکِبَیْهِ اِذَا افْتَتَحَ الصَّلٰوةَ ... وَکَانَ لَا یَفْعَلُ ذٰلِكَ فِی السُّجُوْدِ... وَفِیْ رِوَایَةٍ ...وَلَا یَفْعَلُ ذٰلِكَ حِیْنَ یَسْجُدُ وَلَا حِیْنَ یَرْفَعُ رَاْسَهٗ مِنَ السُّجُوْدِ وَفِیْ رِوَایَةٍ وَلَا یَرْفَعُهُمَا بَیْنَ السَّجْدَتَیْنِ۔

(صحیح البخاری ج 1 ص 102 باب رفع الیدین فی التکبیرۃ الاولی مع الافتتاح سواء غیرہ، صحیح مسلم ج 1 ص 168 باب استحباب رفع الیدین حذو المنکبین مع تکبیرۃ الاحرام)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ નમાઝ શુરૂઅ ફરમાતે થે તો કંધો તક રફ્એ યદૈન કરતે થે, ઔર સજદોં મેં ઐસા નહીં કરતે થે, એક રિવાયત મેં હે કે જબ સજદા કરતે, તો ઐસા ન કરતે થે, ઔર ન હી જબ સજદે સે સર ઉઠાતે, ઔર એક રિવાયત મેં હૈ કે દો સજદોં કે દરમિયાન રફ્એ યદૈન નહીં કરતે થે.

(۲) عَنْ عَبْدِاللّٰہِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ رَاَیْتُ رَسُوْلَ اللّٰہِ ﷺ اِذَا افْتَتَحَ الصَّلٰوۃَ رَفَعَ یَدَیْہِ حَتّٰی یُحَاذِیَ بِہِمَا وَقَالَ بَعْضُھُمْ حَذْوَ مَنْکِبَیْہِ وَاِذَا اَرَادَ اَنْ یَّرْکَعَ وَبَعْدَ مَا یَرْفَعُ رَاْسَہٗ مِنَ الرُّکُوْعِ لَا یَرْفَعُھُمَا وَقَالَ بَعْضُھُمْ وَلَا یَرْفَعُ بَیْنَ السَّجْدَتَیْنِ۔

(صحیح ابی عوانۃ ج1 ص334 باب رفع الیدین فی افتتاح الصلوۃ۔۔، رقم الحدیث 1251)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. સે રિવાયત હૈ, ફરમાતે હૈં: મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કો દેખા, જબ નમાઝ શુરૂઅ કરતે,તો રફ્એ યદૈન કરતે, ઔર જબ રુકૂઅ કા ઈરાદા કરતે, તો રુકૂઅ સે સર ઉઠાને કે બાદ રફ્એ યદૈન ન કરતે થે, ઔર ન હી સજદોં કે દરમિયાન રફ્એ યદૈન કરતે થે.

તકબીર કેહ કર દૂસરી રકા'ત કે લિયે ઉઠના:

عَنْ اَبِیْ ھُرَیْرَۃَ رضی اللہ عنہ قَالَ ...... وَکَانَ النَّبِیُّ ﷺ اِذَا رَکَعَ وَاِذَا رَفَعَ رَاْسَہٗ یُکَبِّرُ وَاِذَا قَامَ مِنَ السَّجْدَتَیْنِ قَالَ اَللّٰہُ اَکْبَرُ۔

(صحیح البخاری ج1 ص109 باب مایقول الامام ومن خلفہ اذا رفع رأسہ من الرکوع)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. ફરમાતે હૈં: નબીએ અકરમ ﷺ જબ રુકૂઅ ફરમાતે, ઔર રુકૂઅ સે સર ઉઠાતે થે, તો તકબીર કેહતે થે, ઔર જબ દોનોં સજદે કરકે ખડે હોતે, તો અલ્લાહુ અકબર કેહતે થે.

જલ્સએ ઈસ્તિરાહત ન કરના:

(۱) عَنْ اَبِیْ ھُرَیْرَۃَ رضی اللہ عنہ قَالَ کَانَ النَّبِیُّ ﷺ یَنْھَضُ فِی الصَّلٰوۃِ عَلٰی صُدُوْرِ قَدَمَیْہِ۔ (جامع الترمذی ج1 ص64 باب کیف النھوض من السجود)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. ફરમાતે હૈં કે નબીએ અકરમ ﷺ નમાઝ મેં અપને કદમોં કે કિનારોં પર ખડે હો જાતે થે.

(۲) عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ یَزِیْدَ قَالَ رَمَقْتُ عَبْدَاللّٰہِ بْنَ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ فِی الصَّلٰوۃِ فَرَاَیْتُہٗ یَنْھَضُ وَلَا یَجْلِسُ قَالَ یَنْھَضُ عَلٰی صُدُوْرِ قَدَمَیْہِ فِیْ

الرَّكْعَةِ الْاُوْلٰى وَالثَّانِيَةِ.

(مصنف عبدالرزاق ج2ص 117باب کیف النہوض من السجدۃ الاخرۃ، رقم الحدیث 2971)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન યઝીદ ફરમાતે હૈં કે મૈંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. કા નમાઝ મેં ગૌર સે મુશાહદા કિયા, મૈંને દેખા કે આપપ ખડે હો જાતે થે, ઔર બૈઠતે ન થે, આપ પેહલી ઔર દૂસરી રકા'ત મેં અપને કદમોં કે કિનારોં પર ખડે હો જાતે થે.

(٣) عَنِ الشَّعْبِيِّ اَنَّ عُمَرَ وَعَلِيًّا رضی اللہ عنہ وَاَصْحَابَ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ كَانُوْا يَنْهَضُوْنَ فِي الصَّلٰوةِ عَلٰى صُدُوْرِ اَقْدَامِهِمْ.

(مصنف ابن ابی شیبۃ ج3ص 330، من کان ینهض علی صدور قدمیہ، رقم الحدیث 4004)

તર્જમા: જલીલુલ્ કદ્ર તાબિઈ હઝરત ઈમામ શઅ્બી ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર, હઝરત અલી રદિ. ઔર આં હઝરત ﷺ કે દીગર સહાબએ કિરામ રદિ. નમાઝ મેં અપને કદમોં કે કિનારોં પર ખડે હો જાતે થે.

ઉઝ્ર યા ઉમ્ર કે ઝોફ કી વજહ સે જલ્સએ ઈસ્તિરાહત કરના:

(١) عَنْ اَبِيْ اُمَامَةَ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَانَ يُوْتِرُ بِتِسْعٍ فَلَمَّا بَدَّنَ وَكَثُرَ لَحْمُهُ اَوْتَرَ بِسَبْعٍ وَصَلّٰى رَكْعَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ.

(شرح معانی الآثار ج1ص 204باب الوتر)

તર્જમા: હઝરત અબૂ ઉમામહ રદિ. સે મર્વી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ નવ રકા'ત વિત્ર પળ્હતે થે, (યા'ની તીન વિત્ર ઔર છે નફલ) જબ આપકા બદન ભારી હુવા, ઔર લહીમ હુએ, તો સાત વિત્ર (યા'ની તીન વિત્ર ઔર ચાર રકા'ત નફલ) પળ્હતે ઔર દો રકા'તેં બૈઠ કર પળ્હતે થે.

(٢) عَنْ اَيُّوْبَ عَنْ اَبِيْ قِلَابَةَ رحمۃ اللہ علیہ قَالَ جَاءَنَا مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ رضی اللہ عنہ فِيْ مَسْجِدِنَا هٰذَا فَقَالَ اِنِّيْ لَاُصَلِّيْ بِكُمْ وَمَا اُرِيْدُ الصَّلٰوةَ اُصَلِّيْ كَيْفَ رَاَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّيْ فَقُلْتُ لِاَبِيْ قِلَابَةَ كَيْفَ كَانَ يُصَلِّيْ قَالَ مِثْلَ شَيْخِنَا هٰذَا

وَكَانَ الشَّيْخُ يَجْلِسُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُوْدِ قَبْلَ اَنْ يَّنْهَضَ فِي الرَّكْعَةِ الْاُوْلٰى۔ (صحیح البخاری ج1 ص93 باب من صلی بالناس وھو لا یرید الا ان یعلمھم صلوٰۃ النبی ﷺ)

તર્જમા: હઝરત અય્યૂબ રહ. ફરમાતે હૈં: અબૂ કિલાબહ રહ.ને ફરમાયા કે હઝરત માલિક બિન હુવૈરિષ રદિ. હમારી ઈસ મસ્જિદ મેં તશરીફ લાયે, ઉન્હોંને ફરમાયા કે મૈં તુમ્હારે સામને નમાઝ પઢતા હું, મેરા મકસૂદ નમાઝ પઢના નહીં હૈ, બલ્કે જિસ તરહ મૈંને નબીﷺ કો નમાઝ પઢતે દેખા હૈ, ઈસી તરહ (તુમ્હેં દિખાને કે લિયે) પઢતા હું. અય્યૂબ કેહતે હૈં કે મૈંને અબૂ કિલાબહ સે કહા કે રસૂલુલ્લાહﷺ કિસ તરહ નમાઝ પઢતે થે? તો ઉન્હોંને ફરમાયા કે હમારે ઉસ શૈખ કી તરહ. શૈખ (કી આદત થી કે) પેહલી રકા'ત મેં જબ સજદે સે અપના સર ઉઠાતે થે, તો ખડે હોને સે પેહલે બૈઠ જાતે થે.

દો રકા'તોં કે દરમિયાન રફ્એ યદૈન ન કરના:

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. કી રિવાયત મેં યે અલ્ફાઝ આતે હૈં:

وَلَا يَفْعَلُ ذٰلِكَ حِيْنَ يَسْجُدُ وَلَا حِيْنَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُوْدِ۔

(صحیح البخاری: ج:۱ ص:۱۰۲، باب الی این یرفع)

તર્જમા: આપ ﷺ જબ સજદા કરતે, ઔર સજદોં સે સર ઉઠાતે, તો રફ્એ યદૈન નહીં કરતે થે.

ફાયદા(૧): ઈસ સે ષાબિત હુવા કે નમાઝી (દો રકા'તોં કે દરમિયાન) જબ દૂસરી ઔર ચોથી રકા'ત કે લિયે સજદે સે સર ઉઠાયે, તો રફ્એ યદૈન ન કરે. (ફત્હુલ્ બારી લિઈબ્ને હજર: જિ:૨ પે: ૨૮૮)

ફાયદા(૨): મઝ્કૂરહ રિવાયત કે ઈબ્તિદાઈ હિસ્સે મેં રુકૂઅ કી જિસ રફ્એ યદૈન કા ઝિક્ર મિલતા હૈ, ઉસકી નફી ખુદ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. કી દીગર રિવાયાત સે ષાબિત હૈ, જૈસા કે પેહલે બા હવાલા બાત ગુઝર ચુકી હૈ.

(નમાઝે એહલે સુન્નત વલ્ જમાઅત: પે: ૬૯, ૭૦)

દૂસરી રકા'ત કી કિરાઅતે ફાતિહા બિસ્મિલ્લાહ કે સાથ શુરૂઅ કરના:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ اَنَّهٗ كَانَ لَايَدَعُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ قَبْلَ السُّوْرَةِ وَبَعْدَهَا اِذَا قَرَءَ بِسُوْرَةٍ اُخْرٰى فِى الصَّلٰوةِ۔

(شرح معانی الآثار ج1 ص146 باب قراءة بسم الله الرحمن الرحيم فی الصلوٰة)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિ. નમાઝ મેં સૂરએ ફાતિહા સે પેહલે ઔર ઉસકે બાદ દૂસરી સૂરત સે પેહલે બિસ્મિલ્લાહિર્ રહ્માનિર્ રહીમ પળ્હના નહીં છોડતે થે.

પેહલી રકા'ત બડી ઔર દૂસરી રકા'ત છોટી રખના:

عَنْ اَبِیْ قَتَادَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَءُ فِى الرَّكْعَتَيْنِ الْاُوْلَيَيْنِ مِنْ صَلٰوةِ الظُّهْرِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُوْرَتَيْنِ يُطَوِّلُ فِى الْاُوْلٰى وَيُقَصِّرُ فِى الثَّانِيَةِ وَيُسْمِعُ الْاٰيَةَ اَحْيَانًا وَكَانَ يَقْرَءُ فِى الْعَصْرِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُوْرَتَيْنِ وَكَانَ يُطَوِّلُ فِى الْاُوْلٰى وَكَانَ يُطَوِّلُ فِى الرَّكْعَةِ الْاُوْلٰى مِنْ صَلٰوةِ الصُّبْحِ يُقَصِّرُ فِى الثَّانِيَةِ۔

(صحیح البخاری ج1 ص105 باب القرأة فی الظهر، صحیح مسلم ج1 ص185 باب القراءة فی الظهر والعصر)

તર્જમા: હઝરત અબૂ કતાદહ રદિ. ફરમાતે હૈં કે નબીએ અકરમ ﷺ ઝુહર કી નમાઝ કી પેહલી દો રકા'તોં મેં સૂરએ ફાતિહા ઔર દો સૂરતેં પળ્હતે થે, પેહલી રકા'ત લંબી ઔર દૂસરી છોટી કરતે થે, ઔર કભી કભી કોઈ આયત સુના ભી દેતે થે. અસર કી નમાઝ મેં ફાતિહા ઔર દો સૂરતેં પળ્હતે, ઔર પેહલી રકા'ત લંબી કરતે, ઔર ફજર કી નમાઝ મેં ભી પેહલી રકા'ત લંબી ઔર દૂસરી છોટી કરતે થે.

હર દો રકા'ત પર કાઈદહ કરના:

عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ يَسْتَفْتِحُ الصَّلٰوةَ بِالتَّكْبِيْرِ وَالْقِرَاءَةَ بِالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ... وَكَانَ يَقُوْلُ فِىْ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ

اَلتَّحِيَّةُ۔

(صحیح مسلم ج 1ص194 باب مایجمع صفة الصلوٰة ومایفتح به ویختم به ،مصنف عبد الرزاق ج2 ص134 باب من نسی التشهد، رقم الحدیث 3086 ،مصنف ابن ابی شیبة ج 3ص 47 ،قدر کم یقعد فی الرکعتین الاولیین، رقم الحدیث 3040)

તર્જમા: હઝરત આયશા રદિ. સે રિવાયત હૈ, ફરમાતી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ નમાઝ કો તકબીર સે શુરૂઅ ફરમાતે, ઔર કિરાઅત "અલ્હમ્દુલિલ્લાહિ રબ્બિલ્ આલમીન" સે, ઔર યે ફરમાતે થે કે હર દો રકા'ત પર તશહ્હુદ હૈ. (યા'ની કાઈદહ કરના હોતા હૈ).

પેહલે કાઈદે કી કૈફિયત:

(۱) عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ وَقَالَ اِنَّمَاسُنَّةُ الصَّلٰوةِ اَنْ تَنْصَبَ رِجْلَكَ الْيُمْنٰى وَتَثْنَى الْيُسْرٰى ۔ (صحیح البخاری ج1ص114 باب سنة الجلوس فی التشهد)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. ફરમાતે હૈં: નમાઝ કી સુન્નત યે હૈ કે તશહ્હુદ મેં દાયાં પાઉં ખડા રખ્ખો, ઔર બાયાં પાઉં બિછાઓ.

(૨) હઝરત અબૂ હુમૈદ અસ્સાઈદી રદિ. રસૂલુલ્લાહ ﷺ કી નમાઝ કા તઝ્કિરહ કરતે હુએ ફરમાતે હૈં:

فَاِذَا جَلَسَ فِى الرَّكْعَتَيْنِ جَلَسَ عَلٰى رِجْلِهِ الْيُسْرٰى وَنَصَبَ الْيُمْنٰى

(صحیح البخاری ج1ص114 باب سنة الجلوس فی التشهد)

તર્જમા: જબ આપ ﷺ દો રકા'તોં કે બાદ બૈઠતે, તો બાયેં પાઉં પર બૈઠતે, ઔર દાયાં પાઉં ખડા રખતે.

(۳) عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يَسْتَفْتِحُ الصَّلٰوةَ بِالتَّكْبِيْرِ... وَكَانَ يَفْرِشُ رِجْلَهُ الْيُسْرٰى وَيَنْصِبُ رِجْلَهُ الْيُمْنٰى۔

(صحیح مسلم ج1ص195 باب مایجمع صفة الصلوٰة ومایفتح به ویختم به)

તર્જમા: હઝરત આયશા રદિ. ફરમાતી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ તકબીર કે સાથ નમાઝ શુરૂઅ ફરમાતે, (તશહ્હુદ મેં) આપ બાયાં પાઉં બિછા દેતે, ઔર દાયાં પાઉં ખડા કર લેતે.

કાઈદએ ઉલા મેં સિર્ફ તશહ્હુદ પઢના:

(۱) عَنْ عَبْدِاللّٰهِ رضی اللہ عنہ قَالَ عَلَّمَنَا رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اَنْ نَقُوْلَ اِذَا جَلَسْنَا فِی الرَّكْعَتَيْنِ اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِیُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰی عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِيْنَ اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ۔

(سنن النسائی ج1 ص174 باب کیف التشهد الاولی، السنن الکبری للبیهقی ج2 ص148 باب الصلوٰۃ علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی التشهد)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. ફરમાતે હૈં: રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને હમેં તા'લીમ દી કે જબ દો રકા'તોં કે બાદ બૈઠા કરેં, તો યે પઢા કરેં: "અત્તહિય્યાતુ લિલ્લાહિ" આખિર તક.

(۲) عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ عَلَّمَنِیْ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اَلتَّشَهُّدَ فِیْ وَسْطِ الصَّلَاةِ وَفِیْ اٰخِرِهَا .... اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ...... قَالَ ثُمَّ اِنْ كَانَ فِیْ وَسْطِ الصَّلَاةِ نَهَضَ حِيْنَ يَفْرُغُ مِنْ تَشَهُّدِهٖ۔

(مسند احمد ج4 ص238 حدیث نمبر 4382)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. ફરમાતે હૈં: રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને મુજે નમાઝ કે દરમિયાન ઔર નમાઝ કે આખિર મેં તશહ્હુદ કી તા'લીમ દી, ફરમાતે થે કે નમાઝી અગર દરમિયાન મેં હો તો અપને તશહ્હુદ સે ફારિગ હોને કે બાદ ખડા હો જાએ.

(۳) عَنِ الْحَسَنِ اَنَّهٗ كَانَ يَقُوْلُ لَا يَزِيْدُ فِی الرَّكْعَتَيْنِ الْاُوْلَيَيْنِ عَلَی التَّشَهُّدِ۔ (مصنف ابن ابی شیبۃ ج3 ص47، قدر کم یقعد فی الرکعتین الاولیین، رقم الحدیث 3038)

તર્જમા: હઝરત હસન રહ. ફરમાતે થે કે નમાઝી પેહલી દો રકા'તોં મેં તશહ્હુદ કે અલાવહ કુછ ઝયાદહ ન પઢે.

તશહ્હુદ કે અલ્ફાઝ:

عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ كُنَّا اِذَا صَلَّيْنَا خَلْفَ النَّبِیِّ ﷺ فَقَالَ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّلَامُ فَاِذَا صَلّٰی اَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ

وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِاللهِ الصَّالِحِيْنَ... اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ۔

(صحیح البخاری ج 1ص115 باب التشهد فی الاخرة ،صحیح مسلم ج 1ص173 باب التشهد فی الصلوٰة)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. ફરમાતે હૈં કે હમ જબ નબીએ અકરમ ﷺ કે પીછે નમાઝ પળ્હતે થે, તો આપ ﷺ ફરમાયા કરતે થે કે અલ્લાહ તઆલા હી "સલામ" હે, જબ તુમ મેં સે કોઈ નમાઝ પળ્હે, તો ઉસે (તશહ્હુદ) યૂં કેહના ચાહિયે: "અત્તહિય્યાતુ લિલ્લાહ" આખિર તક.

તશહ્હુદ કા તર્જમા:

સારી હમ્દો ષના, નમાઝેં ઔર સારી પાક ચીઝેં અલ્લાહ તઆલા હી કે લિયે હૈં, એ નબી! આપ પર સલામ હો, ઔર અલ્લાહ કી રહમતેં ઔર બરકતેં. સલામતી હો હમ પર ઔર અલ્લાહ તઆલા કે નેક બંદો પર. મેં ગવાહી દેતા હું કે અલ્લાહ તઆલા કે સિવા કોઈ ઈબાદત કે લાઈક નહીં, ઔર યે ભી ગવાહી દેતા હું કે મુહમ્મદ ﷺ અલ્લાહ કે બંદે ઔર ઉસકે રસૂલ હૈં.

તશહ્હુદ મેં ઉંગલી કા ઈશારા:

અલી બિન અબ્દુર્રહમાન અલ મઆવી ફરમાતે હૈં કે મેં નમાઝ મેં કન્કરિયોં સે ખેલ રહા થા, તો હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ.ને મુજે દેખા ઔર ફરમાયા:

اِصْنَعْ كَمَا كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يَصْنَعُ۔ قُلْتُ وَكَيْفَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يَصْنَعُ؟ قَالَ كَانَ اِذَا جَلَسَ فِي الصَّلٰوةِ وَضَعَ كَفَّهُ الْيُمْنٰى عَلٰى فَخِذِهِ الْيُمْنٰى وَقَبَضَ اَصَابِعَهُ كُلَّهَا وَاَشَارَ بِاَصْبَعِهِ الَّتِيْ تَلِي الْاِبْهَامَ وَوَضَعَ كَفَّهُ الْيُسْرٰى عَلٰى فَخِذِهِ الْيُسْرٰى۔

(صحیح مسلم ج 1ص216 باب صفة الجلوس فی الصلوٰة و کیفیته ووضع الیدین ،سنن ابی داؤد ج1

ص149 باب الاشارۃ فی التشہد)

તર્જમા: જૈસે રસૂલુલ્લાહ ﷺ કરતે થે, વૈસે કિયા કરો, મૈંને કહા રસૂલુલ્લાહ ﷺ કૈસે કરતે થે? તો ફરમાયા કે જબ આપ ﷺ નમાઝ મેં બૈઠતે થે, તો અપની દાયીં હથૈલી દાયીં રાન પર રખતે થે, ઔર અપની તમામ ઉંગલિયાં બંદ કરકે શહાદતવાલી ઉંગલી સે ઈશારા ફરમાતે થે, ઔર અપની બાયીં હથૈલી બાયીં રાન પર રખતે થે.

ઈશારે કી કૈફિયત:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَانَ اِذَا قَعَدَ فِي التَّشَهُّدِ وَضَعَ يَدَهُ الْيُسْرٰى عَلٰى رُكْبَتِهِ الْيُسْرٰى وَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنٰى عَلٰى رُكْبَتِهِ الْيُمْنٰى وَعَقَدَ ثَلَاثًا وَّخَمْسِيْنَ وَاَشَارَ بِالسَّبَّابَةِ۔

(صحیح مسلم ج1 ص216 باب صفۃ الجلوس فی الصلوٰۃ)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. સે રિવાયત હૈ:

રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ તશહ્હુદ મેં બૈઠતે થે, તો અપના બાયાં હાથ બાયેં ઘુટને પર ઔર દાયાં હાથ દાયેં ઘુટને પર રખતે થે, ઔર દાયેં હાથ સે (૫૩) કે અદદ કી શકલ બનાતે, ઔર કલિમહ કી ઉંગલી સે ઈશારા કરતે.

ઈશારે કે વકત ઉંગલી કો બાર બાર હરકત ન દેના:

عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ رضی اللہ عنہ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُشِيْرُ بِاِصْبَعِهٖ اِذَا دَعَا وَلَا يُحَرِّكُهَا۔

(سنن النسائی ج1 ص187 باب بسط الیسری علی الرکبۃ، سنن ابی داؤد ج1 ص149 باب الاشارۃ فی التشہد)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર રદિ. સે રિવાયત હૈ:

નબી ﷺ અપની ઉંગલી સે ઈશારા કરતે થે, ઔર ઉસે હરકત નહીં દેતે થે.

શહાદત વાલી ઉંગલી કો નમાઝ કે આખિર તક બિલા હરકત બિછાયે રખના:

عَنْ عَاصِمِ بْنِ كُلَيْبٍ عَنْ اَبِيْهِ عَنْ جَدِّهٖ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ

وَهُوَ يُصَلِّيْ وَقَدْ وَضَعَ يَدَهُ الْيُسْرٰى عَلٰى فَخِذِهِ الْيُسْرٰى وَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنٰى عَلٰى فَخِذِهِ الْيُمْنٰى وَقَبَضَ اَصَابِعَهُ وَبَسَطَ السَّبَابَةَ وَهُوَ يَقُوْلُ يَامُقَلِّبَ الْقُلُوْبِ ثَبِّتْ قَلْبِيْ عَلٰى دِيْنِكَ۔ (جامع الترمذی ج2ص199 ابواب الدعوات باب بلاترجمة)

તર્જમા: હઝરત આસિમ બિન કુલૈબ અપને બાપ કુલૈબ સે, વો અપને બાપ હઝરત શિહાબ બિન મજનૂન રદિ. સે રિવાયત કરતે હૈં:

"શિહાબ બિન મજનૂન ફરમાતે હૈં કે મૈં નબીએ અકરમ ﷺ કી ખિદમત મેં હાઝિર હુવા, તો આપ ﷺ નમાઝ પઢ રહે થે, ઓર અપના બાયાં હાથ બાયીં રાન પર રખ્ખા હુવા થા, ઔર દાયાં હાથ દાયીં રાન પર, આપ ને અપની કલિમહ કી ઉંગલી કો બિછાયા હુવા થા, ઔર યે દુઆ પઢ રહે થે."

નોટ: મઝ્કૂરહ દુઆ કા તર્જમા યે હે: એ દિલોં કો ફેરને વાલી ઝાત! મેરા દિલ અપને દીન પર ષાબિત કદમ ફરમા!

ફાયદા: તશહ્હુદ કી દુઆ મેં દુરૂદ શરીફ કે બાદ સલામ કે કરીબ માંગી જાતી હે.

આપ ﷺ ઉસ વકત ભી ઉંગલી કો બિછા કર ઉસી હાલત પર બરકરાર રખ્ખે હુએ થે, ઈસ સે ષાબિત હોતા હે કે ઉંગલી કો નમાઝ કે આખિર તક બિછાયે રખના ચાહિયે, ચુનાંચે હઝરત મૌલાના મુહંમદ અશરફ અલી થાનવી રહ. લિખતે હૈં:

"قُلْتُ فِيْهِ اِدَامَةُ اِشَارَةِ التَّشَهُّدِ اِلٰى اٰخِرِ الصَّلٰوةِ۔"

(الثواب الحلی علی جامع الترمذی للتھانوی ج2ص199)

તર્જમા: મૈં (મૌલાના અશરફઅલી થાનવી રહ.) કેહતા હું કે ઈસ હદીષ સે યે ષાબિત હોતા હે કે ઈશારા નમાઝ કે આખિર તક બરકરાર રખના ચાહિયે.

તશહ્હુદ મેં નઝરેં શહાદત કી ઉંગલી સે આગે ન બઢેં:

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર રદિ. સે રિવાયત હે કે ઉન્હોંને નબીએ અકરમ ﷺ કો નમાઝ પઢતે દેખા.

قَالَ: لَا يُجَاوِزُ بَصَرُهُ اِشَارَتَهُ۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص149 باب الاشارة فی التشهد، سنن النسائی ج1 ص173 باب موضع البصر فی التشهد)

તર્જમા: આપ ﷺ કી નઝર ઉંગલી કે ઈશારે સે આગે ન જાતી થી.

તશહ્હુદ કો આહિસ્તા પઢના:

عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ مِنَ السُّنَّةِ اَنْ يُّخْفِى التَّشَهُّدُ۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص149 باب اخفاء التشهد، جامع الترمذی ج1 ص65 باب ما جاء انه یخفی التشهد)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદિ. ઈર્શાદ ફરમાતે હૈં કે સુન્નત મેં સે યે હૈ કે તશહ્હુદ આહિસ્તા પઢા જાએ.

કાઈદએ ઉલા સે તકબીર કેહતે હુએ ઉઠના:

عَنْ مُطَرِّفٍ قَالَ صَلَّيْتُ اَنَا وَعِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ رضی اللہ عنہ صَلٰوةً خَلْفَ عَلِيِّ بْنِ اَبِيْ طَالِبٍ رضی اللہ عنہ فَكَانَ اِذَا سَجَدَ كَبَّرَ وَاِذَا رَفَعَ كَبَّرَ وَاِذَا نَهَضَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ كَبَّرَ۔ (صحیح البخاری ج1 ص114 باب یکبر وینهض من السجدتین)

તર્જમા: હઝરત મુતર્રિફ રહ. ફરમાતે હૈં કે મૈંને ઔર હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન રદિ.ને હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ રદિ. કે પીછે નમાઝ પઢી, જબ આપ સજદા કરતે, તો તકબીર કેહતે, જબ સર ઉપર ઉઠાતે, તો તકબીર કેહતે, ઔર જબ દો રકા'તોં સે ઉઠતે, તો તકબીર કેહતે.

તીસરી રકા'ત કે શુરૂઅ મેં રફએ યદૈન ન કરના:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَا دَخَلَ فِى الصَّلٰوةِ رَفَعَ يَدَيْهِ نَحْوَ صَدْرِهٖ وَاِذَا رَفَعَ رَأْسَهٗ مِنَ الرُّكُوْعِ وَلَا يَفْعَلُ بَعْدَ ذٰلِكَ۔

(الناسخ والمنسوخ لابن شاهین ص153 باب رفع الیدین فی الصلوٰة)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિ. ફરમાતે હૈં: રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ નમાઝ શુરૂઅ કરતે, તો અપને હાથ સીને તક ઉઠાતે, ઔર જબ રુકૂઅ સે સર ઉઠાતે, તબ ન કરતે, ઔર ન ઉસકે બાદ કરતે.

ફર્ઝ કી આખરી દો રકા'તોં મેં સૂરએ ફાતિહા પઢના:

عَنْ اَبِیْ قَتَادَةَ رضی اللہ عنہ اَنَّ النَّبِیَّ ﷺ كَانَ يَقْرَءُ فِي الظُّهْرِ فِي الْاُوْلَيَيْنِ بِاُمِّ الْكِتَابِ وَسُوْرَتَيْنِ وَفِي الرَّكْعَتَيْنِ الْاُخْرَيَيْنِ بِاُمِّ الْكِتَابِ۔

(صحيح البخاری ج1 ص107 باب يقرأ في الاخريين بام الكتاب، صحيح مسلم ج1 ص185 باب القراءة فی الظهر والعصر)

તર્જમા: હઝરત અબૂ કતાદહ રદિ. સે મરવી હૈ કે નબીએ અકરમ ﷺ ઝુહર કી પેહલી દો રકા'તોં મેં સૂરએ ફાતિહા ઔર દો સૂરતેં પઢતે થે, ઔર આખરી દો રકા'તોં મેં સિર્ફ સૂરએ ફાતિહા પઢતે થે.

કાઈદએ અખીરહ કરના:

(۱) عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ كُنَّا اِذَا صَلَّيْنَا خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ اِنَّ اللّٰهَ هُوَالسَّلَامُ فَاِذَاصَلّٰى اَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهٗ، اَلسَّلَامُ عَلَيْنَاوَعَلٰى عِبَادِاللّٰهِ الصَّالِحِيْنَ...... اَشْهَدُاَنْ لَّااِلٰهَ اِلَّااللّٰهُ وَاَشْهَدُاَنَّ مُحَمَّدًاعَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ۔

(صحيح البخاری ج1 ص115 باب التشهد فی الآخرة، صحيح مسلم ج1 ص173 باب التشهد فی الصلوٰة)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. ફરમાતે હૈં કે હમ જબ નબીએ અકરમ ﷺ કે પીછે નમાઝ પઢતે થે, તો આપ ﷺ ફરમાયા કરતે થે કે અલ્લાહ તઆલા હી સલામ હૈ, જબ તુમ મેં સે કોઈ નમાઝ પઢે, તો ઉસે (તશહ્હુદ) યૂં કેહના ચાહિયે: અત્તહિય્યાતુ લિલ્લાહિ વસ્સલવાતુ વત્તય્યિબાતુ" આખિર તક.

(۲) عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ عَلَّمَنِيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اَلتَّشَهُّدَ فِيْ وَسْطِ الصَّلَاةِ وَفِيْ اٰخِرِهَا۔ (مسند احمد ج4 ص238 حديث نمبر 4382)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને મુજે નમાઝ કે દરમિયાન ઔર નમાઝ કે આખિર મેં

તશહ્હુદ કી તા'લીમ દી.

તવર્રુક ન કરના:

તશહ્હુદ મેં સુરીન કે બલ બૈઠને કો "તવર્રુક" કેહતે હૈં, તવર્રુક કી નફી અહાદીષ મેં વારિદ હે, ઔર દાયાં પાઉં ખડા કરને ઔર બાયેં કો બિછા કર ઉસ પર બૈઠને કા ઝિક્ર મિલતા હે.

(۱) عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ وَقَالَ اِنَّمَاسُنَّةُ الصَّلٰوةِ اَنْ تَنْصَبَ رِجْلَكَ الْيُمْنٰى وَتَثْنَى الْيُسْرٰى۔

(صحيح البخارى ج 1ص114 باب سنة الجلوس فى التشهد ،سنن النسائى ج 1ص173 باب كيف الجلوس للتشهدالاول)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. ફરમાતે હૈં: નમાઝ મેં સુન્નત યે હે કે આપ દાયાં પાઉં ખડા રખ્ખેં, ઔર બાયાં પાઉં બિછા દેં.

(۲) عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يَسْتَفْتِحُ الصَّلٰوةَ بِالتَّكْبِيْرِوَالْقِرَاءَةَ بِالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ .... وَكَانَ يَفْرِشُ رِجْلَهُ الْيُسْرٰى وَيَنْصِبُ رِجْلَهُ الْيُمْنٰى۔

(صحيح مسلم ج1 ص194 باب مايجمع صفة الصلوٰة و مايفتح به و يختم به)

તર્જમા: હઝરત આયશા રદિ. સે રિવાયત હે, ફરમાતી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ નમાઝ તકબીર સે શુરૂઅ કરતે, ઔર કિરાઅત અલ્હમ્દુલિલ્લાહિ રબ્બિલ્ આલમીન સે, ઔર (તશહ્હુદ મેં) અપના બાયાં પાઉં ફેલાતે, ઔર દાયેં પાઉં કો ખડા રખતે.

દુરૂદ શરીફ પઢના:

عَنْ فُضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ سَمِعَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ رَجُلاً يَدْعُوْفِي الصَّلٰوةِ لَمْ يَحْمِدِ اللهَ وَلَمْ يُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ عَجِّلْتَ اَيُّهَا الْمُصَلِّى ؟ ثُمَّ عَلَّمَهُمْ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ فَسَمِعَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ رَجُلاً يُّصَلِّيْ فَمَجَّدَ اللهَ وَحَمِدَهُ وَصَلّٰى عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اُدْعُ تُجَبْ وَسَلْ

تُعْطَ۔ (سنن النسائی ج1 ص189 باب التمجید و الصلوٰۃ علی النبی ﷺ فی الصلوٰۃ)

તર્જમા: હઝરત ફુઝાલહ બિન ઉબૈદ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને એક આદમી કો સુના કે વો નમાઝ મેં ન અલ્લાહ તઆલા કી હમ્દ બયાન કરતા હૈ, ઔર ન હી નબી ﷺ પર દુરૂદ પળ્હતા હૈ, તો રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઉસે ફરમાયા કે એ નમાઝી! તુમને જલ્દી કી, ફિર આપ ને લોગોં કો સિખાયા (કે પેહલે અલ્લાહ તઆલા કી હમ્દો ષના, ફિર નબી અલૈહિસ્સલામ પર દુરૂદ પળ્હા કરો) ફિર રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને એક ઔર આદમી સે સુના કે વો નમાઝ પળ્હ રહા હૈ, ઔર અલ્લાહ કી બુઝુર્ગી બયાન કર રહા હૈ, ઔર નબી ﷺ પર દુરૂદ પળ્હ રહા હૈ, તો આપ ﷺ ને ફરમાયા: દુઆ કર! તેરી દુઆ કુબૂલ હોગી, સુવાલ કર! અતા કિયા જાયેગા.

દુરૂદ શરીફ કે અલ્ફાઝ:

હઝરત કઅબ બિન અજરહ રદિ. ફરમાતે હૈં:

سَاَلْنَا رَسُوْلَ اللهِ ﷺ فَقُلْنَا يَارَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَيْفَ الصَّلٰوةُ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ؟ فَاِنَّ اللهَ قَدْ عَلَّمَنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكَ۔ قَالَ قُوْلُوْا اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَ عَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ۔

(صحیح البخاری ج1 ص477 باب یزفون النسلان فی المشی)

તર્જમા: હમને રસૂલુલ્લાહ ﷺ સે સુવાલ કિયા, ઔર અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! હમ આપ પર ઔર એહલે બૈત પર સલાત કૈસે ભેજેં? ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાને હમેં સલામ ભેજને કા તરીકા તો બતલા દિયા હૈ, તો આપ ﷺ ને ફરમાયા: યૂં કહા કરો: "اللهم صل على محمد" આખિર તક.. તર્જમા યે હૈ:

એ અલ્લાહ! હઝરત મુહમ્મદ ﷺ ઔર ઉનકી આલ પર રહમત નાઝિલ ફરમા, જિસ તરહ તૂને હઝરત ઈબ્રાહીમ અ.સ. ઔર

ઉનકી આલ પર રહમતેં નાઝિલ કીં, બેશક તો કાબિલે તા'રીફ બુઝુર્ગી વાલા હૈ, એ અલ્લાહ! હઝરત મુહમ્મદﷺ ઔર ઉનકી આલ પર બરકત નાઝિલ ફરમા, જિસ તરહ તૂને હઝરત ઈબ્રાહીમ અ.સ. ઔર ઉનકી આલ પર બરકત નાઝિલ કી થી, બેશક તુ કાબિલે તા'રીફ બુઝુર્ગી વાલા હૈ.

તશહ્હુદ કે બાદ ઈખ્તિયારી દુઆ:

عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ كُنَّا اِذَا صَلَّيْنَا خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّلَامُ فَاِذَا صَلّٰى اَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ...... اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ ثُمَّ لِيَتَخَيَّرْ مِنَ الدُّعَاءِ اَعْجَبَهٗ اِلَيْهِ فَيَدْعُوْ۔

(صحیح البخاری ج1 ص115 باب مایتخیر من الدعاء بعد التشهد ولیس بواجب، صحیح مسلم ج1 ص 173 باب التشهد فی الصلوٰة)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદિ. ફરમાતે હૈં કે હમ નબી ﷺ કે પીછે નમાઝ પઢતે થે, આપﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા:

"અલ્લાહ હી સલામ હૈ, જબ તુમ મેં સે કોઈ નમાઝ પઢે, તો ઉસે ચાહિયે કે યૂં કહે: અત્તહિય્યાતુ લિલ્લાહ (તશહ્હુદ કે આખિર તક) ફિર ઉસકો ઈખ્તિયાર હૈ કે જો દુઆ ઉસે પસંદ હો માંગે."

દુઆ કે અલ્ફાઝ:

(૧) અલ્લાહ તઆલાને કુર્આને મજીદ મેં હઝરત ઈબ્રાહીમ અ.સ. કી દુઆ ઝિક્ર ફરમાઈ:

رَبِّ اجْعَلْنِيْ مُقِيْمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِيْ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ رَبَّنَا اغْفِرْلِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ يَوْمَ يَقُوْمُ الْحِسَابُ۔ (سورة ابراهيم:41.40)

તર્જમા: એ અલ્લાહ! મુજે ઔર મેરી અવ્લાદ કો નમાઝ કાઈમ કરને વાલા બના, ઔર મેરી દુઆ કુબૂલ ફરમા, એ હમારે પરવરદિગાર! મુજે, મેરે વાલિદૈન કો ઔર તમામ મુઅ્મિનીન કો હિસાબ વાલે દિન બખ્શ દે.

(۲) عَنْ اَبِیْ بَكْرِنِ الصِّدِّيْقِ رضی اللہ عنہ اَنَّهٗ قَالَ لِرَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ عَلِّمْنِيْ دُعَاءً

اَدْعُوْ بِهٖ فِیْ صَلَاتِیْ۔ قَالَ قُلْ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ ظَلَمْتُ نَفْسِیْ ظُلْمًا كَثِيْرًا وَّلَا يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اَنْتَ فَاغْفِرْلِیْ مَغْفِرَةً مِّنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِیْ اِنَّكَ اَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ۔

(صحیح البخاری ج1 ص115 باب الدعا قبل السلام، صحیح مسلم ج1 ص347 باب الدعوات والتعوذ)

તર્જમા: હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક રદિ. કે બારે મેં રિવાયત હૈ કે ઉન્હોંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કી ખિદમત મેં અર્ઝ કી કે મુજે કોઈ દુઆ સિખાએં, જિસે મેં અપની નમાઝ મેં માંગા કરું, તો આપ ﷺ ને ફરમાયાઃ યે દુઆ માંગા કરોઃ

દુઆ કા તર્જમાઃ " એ અલ્લાહ! મેંને અપની જાન પર બહોત ઝુલ્મ કિયા, ઔર તેરે અલાવહ કોઈ ઔર ઝાત નહીં, જો ગુનાહ કો બખ્શ દે, પસ! અપને યહાં મેરી મગ્ફિરત ફરમા ઔર મુજ પર રહમ ફરમા, બેશક તુ હી મગ્ફિરત કરનેવાલા હૈ, ઔર રહમ કરનેવાલા હૈ.

કિસી ભી રુક્ન મેં ઈમામ સે સબ્કત ન કરનાઃ

عَنْ اَنَسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ صَلّٰى بِنَا رَسُوْلُ اللهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ فَلَمَّا قَضَى الصَّلٰوةَ اَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهٖ فَقَالَ اَيُّهَا النَّاسُ اِنِّیْ اِمَامُكُمْ فَلَا تَسْبِقُوْنِیْ بِالرُّكُوْعِ وَلَا بِالسُّجُوْدِ وَلَا بِالْقِيَامِ وَلَا بِالْاِنْصِرَافِ۔

(صحیح مسلم ج1 ص180 باب تحریم سبق الامام برکوع او سجود و نحوهما)

તર્જમા: હઝરત અનસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે એક દિન રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને હમેં નમાઝ પઢ્હાઈ, જબ નમાઝ મુકમ્મલ કી, તો હમારી તરફ મુતવજ્જેહ હુએ, ઔર ફરમાયાઃ એ લોગો! મેં તુમ્હારા ઈમામ હું, તુમ લોગ રુકૂઅ, સજદહ, કિયામ ઔર નમાઝ ખતમ કરને મેં મુજસે સબ્કત ન કિયા કરો.

નમાઝ કા ઈખ્તિતામ સલામ પર હૈઃ

عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يَسْتَفْتِحُ الصَّلٰوةَ بِالتَّكْبِيْرِ ...وَكَانَ يَخْتِمُ الصَّلٰوةَ بِالتَّسْلِيْمِ۔

(صحیح مسلم ج 1 ص 195 باب ما یجمع صفة الصلوٰة و ما یفتتح به و یختتم به، سنن ابی داؤد ج 1 ص 121 باب من لم یجهر ببسم الله الرحمن الرحیم)

તર્જમા: હઝરત આયશા રદિ. ફરમાતી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ નમાઝ કો તક્બીર સે શુરૂઅ ફરમાતે, ઔર સલામ પર ખતમ કરતે થે.

સલામ કે અલ્ફાઝ:

عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضی الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ اِنَّهٗ كَانَ يُسَلِّمُ عَنْ يَّمِيْنِهٖ وَعَنْ يَّسَارِهٖ اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ. اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ.

(جامع الترمذی ج 1 ص 65 باب ماجاء فی التسلیم فی الصلوٰة، شرح معانی الآثار ج 1 ص 190 باب السلام فی الصلوٰة کیف هو؟)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. સે રિવાયત હૈં કે નબી ﷺ દાયેં બાયેં સલામ ફૈરતે થે, (ઔર યે ફરમાતે થે) અસ્સલામુ અલયકુમ વરહ્મતુલ્લાહ, અસ્સલામુ અલયકુમ વરહ્મતુલ્લાહ.

સલામ કી કૈફિયત:

(۱) عَنْ عَبْدِاللهِ رضی الله عنه قَالَ رَاَيْتُ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ يُكَبِّرُ فِيْ كُلِّ خَفْضٍ وَّرَفْعٍ وَقِيَامٍ وَقُعُوْدٍ وَ يُسَلِّمُ عَنْ يَّمِيْنِهٖ وَعَنْ شِمَالِهٖ اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ حَتّٰى يُرٰى بَيَاضُ خَدِّهٖ وَرَاَيْتُ اَبَا بَكْرٍ رضی الله عنه وَعُمَرَ رضی الله عنه مَا يَفْعَلَانِ ذٰلِكَ. (سنن النسائی ج 1 ص 194 باب کیف السلام علی الیمین)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. ફરમાતે હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કો દેખા કે આપ હર ઉંચ–નીચ, કિયામ, કઅ્દહ વગૈરહ મેં તક્બીર કેહતે થે, ઔર દાયેં બાયેં સલામ ફૈરતે થે, (ઔર ફરમાતે થે) અસ્સલામુ અલયકુમ વરહ્મતુલ્લાહ, અસ્સલામુ અલયકુમ વરહ્મતુલ્લાહ. યહાં તક કે આપ ﷺ કે ગાલોં કી સુફૈદી નઝર આતી થી, ઔર મૈંને હઝરત અબૂ બકર રદિ. ઔર હઝરત ઉમર રદિ. કો ભી દેખા કે વો ભી ઐસા હી કરતે થે.

(۲) عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ اَبِيْهِ قَالَ كُنْتُ اَرٰى رَسُوْلَ اللهِ ﷺ

يُسَلِّمُ عَنْ يَّمِيْنِهٖ وَعَنْ يَّسَارِهٖ حَتّٰى اَرٰى بَيَاضَ خَدِّهٖ۔

(صحیح مسلم ج1 ص216 باب السلام التحلیل من الصلوٰۃ عند فراغھا و کیفیتہ)

તર્જમા: હઝરત આમિર બિન સઅદ રદિ. અપને વાલિદ સે રિવાયત કરતે હૈં કે ઉન્હોંને કહા: મૈંને રસૂલુલ્લાહﷺ કો દેખા, આપ ﷺ અપને દાયેં બાયેં સલામ ફૈરતે થે, યહાં તક કે મૈં આપકે ગાલોં કી સુફૈદી દેખતા થા.

મુક્તદિયોં કા ઈમામ કે સલામ કે સાથ સલામ ફૈરના:

(۱) عَنْ عِتْبَانَ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ صَلَّيْنَا مَعَ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ فَسَلَّمْنَا حِيْنَ سَلَّمَ۔ (صحیح البخاری ج1 ص116 باب یسلم حین یسلم الامام)

તર્જમા: હઝરત ઈત્બાન બિન માલિક રદિ. સે મર્વી હૈ, ફરમાતે હૈં કે હમને રસૂલુલ્લાહﷺ કે સાથ નમાઝ પઢી, જિસ વક્ત આપ ﷺ ને સલામ ફેરા, હમને સલામ ફેરા.

(۲) كَانَ ابْنُ عُمَرَ رضی اللہ عنہ يَسْتَحِبُّ اِذَا سَلَّمَ الْاِمَامُ اَنْ يُّسَلِّمَ مَنْ خَلْفَهٗ۔

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિ. ઈસ બાત કો પસંદ કરતે થે કે જબ ઈમામ સલામ ફેરે, તો મુક્તદી ભી સલામ ફેર દે.

જહ્‌રી નમાઝોં મેં જહ્‌રન ઔર સિર્રી નમાઝોં મેં સિર્રન કિરાઅત કરના:

عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ يَقُوْلُ فِيْ كُلِّ صَلٰوةٍ يُقْرَاُ فَمَا اَسْمَعَنَا رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اَسْمَعْنَاكُمْ وَمَا اَخْفٰى عَنَّا اَخْفَيْنَا عَنْكُمْ۔

(صحیح البخاری ج1 ص 106 باب القراءۃ فی الفجر، صحیح مسلم ج1 ص170 باب وجوب قراءۃ الفاتحہ فی کل رکعۃ)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. ફરમાતે થે કે હર નમાઝ મેં કિરાઅત કી જાતી હૈ, પસ! જબ નમાઝ મેં આપ ﷺ ને હમેં કિરાઅત સુનાઈ, (યા'ની બુલંદ આવાઝ સે પઢી) હમ ભી તુમ્હેં સુનાતે હૈં, ઔર

જિસ નમાઝ મેં ઈખ્ફા કિયા, (યા'ની આહિસ્તા પઢી) તો હમ ભી તુમસે ઈખ્ફા કરતે હૈં.

દૌરાને નમાઝ આંખે બંદ ન કરના:

عَنِ ابْنِ عَبَّاس رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَاقَامَ اَحَدُكُمْ فِي الصَّلٰوةِ فَلَا يَغْمِضْ عَيْنَيْهِ۔

(المعجم الكبير للطبرانی ج 5ص 247رقم الحديث 10794، المعجم الاوسط للطبرانی ج 1ص 603 رقم الحديث 2218)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ. સે મર્વી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જબ તુમ મેં સે કોઈ નમાઝ કે લિયે ખડા હો, તો અપની આંખે બંદ ન કરે.

તઅ્દીલે અર્કાન કા ખયાલ રખના:

હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે એક આદમી મસ્જિદ મેં દાખિલ હુવા, ઔર જલ્દી જલ્દી નમાઝ પઢી, તો આં હઝરત ﷺ ને ઉસે બુલાયા, ઔર નમાઝ કા તરીકા સિખાતે હુએ ફરમાયા:

اِذَاقُمْتَ اِلَى الصَّلٰوةِ فَكَبِّرْ ثُمَّ اقْرَءْ مَاتَيَسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْاٰنِ ثُمَّ ارْكَعْ حَتّٰى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا ثُمَّ ارْفَعْ حَتّٰى تَعْتَدِلَ قَائِمًا ثُمَّ اسْجُدْ حَتّٰى تَطْمَئِنَّ سَاجِداً ثُمَّ ارْفَعْ حَتّٰى تَطْمَئِنَّ جَالِساً ثُمَّ اسْجُدْ حَتّٰى تَطْمَئِنَّ سَاجِداً ثُمَّ افْعَلْ ذٰلِكَ فِي صَلٰوتِكَ كُلِّهَا۔

(صحيح البخاری ج 1ص 109باب امر النبی صلی اللہ علیہ وسلم الذی لایتم رکوعہ بالاعادۃ، صحيح مسلم ج 1ص 170باب وجوب قراءة الفاتحة فی کل رکعة)

તર્જમા: જબ તુમ નમાઝ કે લિયે ખડે હો, તો તક્બીર કેહ, ફિર જિસ કદર તુજે યાદ હો પઢ, ઉસકે બાદ રુકૂઅ કર, જબ ઈત્મીનાન સે રુકૂઅ કર લે, તો ઉસકે બાદ સર ઉઠા કર સીધા ખડા હો જા, ઉસકે બાદ સજદહ કર, જબ ઈત્મીનાન સે સજદહ કર ચુકે, તો ઉસકે બાદ સર ઉઠા કર ઈત્મીનાન સે બૈઠ જા, ઉસકે બાદ ઈત્મીનાન સે સજદહ કર, અપની પૂરી નમાઝ મેં ઈસી તરહ કિયા કર.

ઈમામ કા નમાઝ મુખ્તસર પઢ઼ાના:

عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ اِذَا صَلّٰى اَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ فَاِنَّ فِيْهِمُ الضَّعِيْفَ وَالسَّقِيْمَ وَالْكَبِيْرَ وَاِذَا صَلّٰى اَحَدُكُمْ لِنَفْسِهٖ فَلْيُطَوِّلْ مَاشَاءَ۔

(صحیح البخاری ج 1ص 97باب اذا صلی لنفسه فلیطول ماشاء،صحیح مسلم ج 1ص188 باب امر الائمة بتخفیف الصلوٰة فی تمام الخ)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જબ તુમ મેં સે કોઈ લોગોં કો નમાઝ પઢ઼ાએ, તો મુખ્તસર પઢ઼ાએ, કયૂંકે ઉનમેં કમઝોર, બીમાર ઔર બુઢ઼ે ભી હોતે હૈં, હાં! જબ કોઈ અકેલે નમાઝ પઢ઼ રહા હો, તો જિતના લમ્બા કરે, ઉસકી મરઝી.

સલામ ફેરને કે બાદ

ઈમામ કા મુક્તદિયોં કી તરફ મુતવજ્જેહ હોના:

عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم اِذَا صَلّٰى صَلٰوةً اَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهٖ۔ (صحیح البخاری ج1ص 117 باب یستقبل الامام الناس اذا سلم)

તર્જમા: હઝરત સમુરહ બિન જુનદુબ રદિ. સે રિવાયત હૈ, ફરમાતે હૈં કે નબીએ અકરમ ﷺ જબ નમાઝ સે ફારિગ હોતે, તો હમારી તરફ મુતવજ્જેહ હો કર બૈઠ જાતે.

ઈસી મઝ્મૂન કી રિવાયત હઝરત ઝૈદ બિન ખાલિદ જુહની ઔર હઝરત અનસ બિન માલિક રદિ. સે ભી મર્વી હૈં.(સહીહ બુખારી: જિ:૧ પે:૧૧૭)

ઝિક્રો અઝ્કાર:

આપ ﷺ સે સલામ ફેરને કે બાદ મોકા બ મોકા મુખ્તલિફ અવ્રાદ વ અઝ્કાર મર્વી હૈં.

(૧) હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે મર્વી હૈ:

اِنَّ فُقَرَاءَ الْمُهَاجِرِيْنَ اَتَوْا رَسُوْلَ اللّٰهِ صلی اللہ علیہ وسلم فَقَالُوْا قَدْ ذَهَبَ اَهْلُ

الدُّثُورِ بِالدَّرَجَاتِ الْعُلٰی وَالنَّعِيْمِ الْمُقِيْمِ فَقَالَ وَمَاذَاكَ قَالُوْا يُصَلُّوْنَ كَمَا نُصَلِّيْ وَيَصُوْمُوْنَ كَمَا نَصُوْمُ وَيَتَصَدَّقُوْنَ وَ لاَ نَتَصَدَّقُ وَيُعْتِقُوْنَ وَلَانُعْتِقُ. فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اَفَلَا اُعَلِّمُكُمْ شَيْأً تُدْرِكُوْنَ بِهٖ مَنْ سَبَقَكُمْ وَتَسْبِقُوْنَ بِهٖ مَنْ بَعْدَ كُمْ وَلَايَكُوْنُ اَحَدٌ اَفْضَلَ مِنْكُمْ اِلَّا مَنْ صَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعْتُمْ، قَالُوْا بَلٰى يَا رَسُوْلَ اللهِ ﷺ! قَالَ تُسَبِّحُوْنَ وَتُكَبِّرُوْنَ وَتَحْمِدُوْنَ فِيْ دُبُرِ كُلِّ صَلٰوةٍ ثَلَاثًا وَّ ثَلَاثِيْنَ مَرَّةً قَالَ اَبُوْ صَالِحٍ فَرَجَعَ فُقَرَاءُ الْمُهَاجِرِيْنَ اِلٰى رَسُوْلِ اللهِ ﷺ فَقَالُوْا سَمِعَ اِخْوَانُنَا اَهْلُ الْاَمْوَالِ بِمَا فَعَلْنَا فَفَعَلُوْا مِثْلَهٗ فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ ذٰلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ.

(صحیح مسلم ج1 ص219 باب استحباب الذکر بعد الصلوٰۃ)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. ફરમાતે હૈં કે ફુકરા મુહાજિરીન આપ ﷺ કી ખિદમત મેં હાઝિર હુએ, ઔર અર્ઝ કિયા કે માલદાર લોગ તો બુલંદ દરજાત ઔર જન્નત કી નેઅ્મતોં મેં હમ પર સબ્કત લે ગયે, આપને પૂછા કૈસે? તો ઉન્હોંને કહા કે વો નમાઝ પઢ્તે હૈં, જૈસે હમ પઢ્તે હૈં, ઔર રોઝા રખતે હૈં, જૈસે હમ રખતે હૈં, લેકિન વો સદકા કરતે હૈં, જો હમ નહીં કર સકતે, ઔર વો ગુલામ આઝાદ કરતે હૈં, જો હમ નહીં કર સકતે. આપ ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા: કયા તુમ્હેં ઐસી ચીઝ ન બતાઉં જિસસે તુમ ભી અપને સબ્કત લે જાનેવાલોં કે બરાબર હો જાઓ? ઔર કોઈ તુમ્હારે બરાબર ન હો સકે? મગર વો લોગ જો યે કામ કરતે રહેં. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા: ઝરૂર બતાઈયે, તો આપ ﷺ ને ફરમાયા: હર નમાઝ કે બાદ ૩૩, ૩૩ બાર સુબ્હાનલ્લાહ, અલ્હમ્દુલિલ્લાહ, અલ્લાહુ અકબર પઢ્હા કરો. હઝરત અબૂ સાલેહ ફરમાતે હૈં કે ફુકરા મુહાજિરીન દોબારા આપ ﷺ કી ખિદમત મેં હાઝિર હુએ, ઔર અર્ઝ કરને લગે કે હમારે માલદાર ભાઈયોં કો હમારે ઈસ અમલ કા પતા ચલ ગયા હૈ, ઔર ઉન્હોંને ભી ઐસા અમલ કરના શુરૂઅ કર દિયા હૈ, તો આપ ﷺ ને ફરમાયા: યે અલ્લાહ તઆલા કા ફઝલ હૈ, જિસકો ચાહે અતા કરતા હૈ.

(૨) હઝરત કઅબ બિન ઉજરહ રદિ. સે મરવી હે:

عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رضی اللہ عنہ عَنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ قَالَ مُعَقِّبَاتٌ لَا يَخِيْبُ قَائِلُهُنَّ اَوْفَاعِلُهُنَّ ثَلَاثًا وَّ ثَلَاثِيْنَ تَسْبِيْحَةً وَّ ثَلَاثًا وَّ ثَلَاثِيْنَ تَحْمِيْدَةً وَّ اَرْبَعًا وَّ ثَلَاثِيْنَ تَكْبِيْرَةً فِيْ دُبُرِ كُلِّ صَلٰوةٍ۔ (صحیح مسلم ج1 ص219 باب استحباب الذکر بعد الصلوٰۃ)

તર્જમા: હઝરત કઅબ બિન ઉજરહ રદિ. હુઝૂર ﷺ કા ફરમાન નકલ કરતે હૈં કે આપ ﷺ ને ફરમાયા: ચંદ તસ્બીહાત ઐસી હૈં જિન્હેં હર નમાઝ કે બાદ પઢને વાલા કભી નાકામ નહીં હોગા, ૩૩ બાર સુબ્હાનલ્લાહ, ૩૩ બાર અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ઔર ૩૪ બાર અલ્લાહુ અકબર.

(૩) હઝરત ષવ્બાન રદિ. સે મરવી હે:

عَنْ ثَوْبَانَ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اِذَا انْصَرَفَ مِنْ صَلٰوتِهٖ، اِسْتَغْفَرَ ثَلَاثًا وَقَالَ اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ وَفِيْ رِوَايَةٍ قَالَ يَاذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ۔

(صحیح مسلم ج1 ص218 باب استحباب الذکر بعد الصلوٰۃ)

તર્જમા: હઝરત ષવ્બાન રદિ. સે મરવી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ નમાઝ સે ફારિગ હોતે, તો તીન બાર ઈસ્તિગ્ફાર પઢતે, ઔર યે દુઆ પઢતે: "اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ"

એક રિવાયત મેં હૈ: "يَاذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ".

(૪) હઝરત મુગૈરહ બિન શઅ્બહ રદિ. સે મરવી હે:

اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُوْلُ فِيْ دُبُرِ كُلِّ صَلٰوةٍ مَّكْتُوْبَةٍ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ اَللّٰهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا اَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ۔

(صحیح البخاری ج1 ص117 باب الذکر بعد الصلوٰۃ، صحیح مسلم ج1 ص218 باب استحباب الذکر بعد الصلوٰۃ)

તર્જમા: નબીએ અકરમ ﷺ હર ફર્ઝ નમાઝ કે બાદ યે

કલિમાત કેહતે થે.

કલિમાત કા તર્જમા: અલ્લાહ કે સિવા કોઈ મા'બૂદ નહીં, વો અકેલા હૈ, ઉસકા કોઈ શરીક નહીં, ઉસીકે લિયે (તમામ જહાનોં કી) બાદશાહત હૈ, ઔર ઉસી કે લિયે તમામ તા'રીફેં હી. એ અલ્લાહ! તુ અતા કરે, તો કોઈ રોકનેવાલા નહીં, ઔર અગર તુ રોક દે, તો અતા કરનેવાલા કોઈ નહીં, ઔર માલદાર આદમી કો ઉસકી દૌલત તેરે અઝાબ સે ફાયદા ન દેગી.

(۵) عَنْ عَلِيٍّ رضی اللہ عنہ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ عَلٰى اَعْوَادِ هٰذَا الْمِنْبَرِ يَقُوْلُ مَنْ قَرَءَ اٰيَةَ الْكُرْسِيِّ فِيْ دُبُرِ كُلِّ صَلٰوةٍ لَمْ يَمْنَعْهُ مِنْ دُخُوْلِ الْجَنَّةِ اِلَّا الْمَوْتُ۔

(شعب الایمان للبیھقی ج2 ص458 تخصیص آیة الکرسی بالذکر، رقم الحدیث2395 ،مشکوۃ المصابیح ج1 ص89 باب الذکر بعد الصلوۃ)

તર્જમા: હઝરત અલી રદિ. સે રિવાયત હૈ કે મૈંને હુઝૂરે અકરમ ﷺ કો ઈસ મિન્બર પર યે કેહતે હુએ કે જો શખ્સ હર નમાઝ કે બાદ આયતુલ કુર્સી પઢેગા, તો ઉસકે જન્નત મેં જાને કે લિયે રુકાવટ સિર્ફ મૌત હૈ.

ઈસી મઝ્મૂન કી રિવાયત હઝરત અબૂ ઉમામહ બાહિલી રદિ. સે ભી મર્વી હૈ.

(અમલુલ્ યવ્મિ વલ્લયલતિ લિન્નસઈ: પે:૧૮૨ હદીષ નં. ૧૦૦ અલ્ મુઅ્જમુલ કબીર લિત્તબ્રાની જિ: ૪ પે: ૨૯૦ હદીષ નં. ૭૪૦૮)

નમાઝ કે બાદ દુઆ માંગના:

(۱) عَنْ اَبِيْ اُمَامَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ قِيْلَ لِرَسُوْلِ اللهِ ﷺ اَيُّ الدُّعَاءِ اَسْمَعُ قَالَ جَوْفُ اللَّيْلِ الْاٰخِرِ وَدُبُرَ الصَّلَوَاتِ الْمَكْتُوْبَاتِ۔

(جامع الترمذی ج 2ص187 باب بلا ترجمة ابواب الدعوات ،السنن الکبریٰ للنسائی ج6 ص32 ما یستحب من الدعاء دبر الصلوات المکتوبات، رقم 9936 ،عمل الیوم واللیلة للنسائی ص186، رقم الحدیث108)

તર્જમા: હઝરત અબૂ ઉમામહ રદિ. સે મર્વી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ

ﷺ સે પૂછા ગયા કે કોનસી દુઆ સબસે ઝયાદહ કબૂલ હોતી હૈ? તો આપ ﷺ ને ફરમાયા: રાત કે આખિર મેં ઔર ફર્ઝ નમાઝોં કે બાદ.

(۲) عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ اَلدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ۔

(جامع الترمذی ج2ص175، ابواب الدعوات، رقم الباب 2، المعجم الاوسط للطبرانی ج2ص255رقم الحدیث3196، جامع الاحادیث للسیوطی ج13ص2رقم الحدیث12413)

તર્જમા: હઝરત અનસ બિન માલિક રદિ. સે રિવાયત હૈં કે નબીએ અકરમ ﷺ ને ફરમાયા: દુઆ ઈબાદત કા મગ્ઝ હૈ.

દુઆ મેં હાથ ઉઠાના:

(۱) عَنْ اَنَسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ رَبَّكُمْ حَيٌّ كَرِيْمٌ يَسْتَحِيْ اَنْ يَّمُدَّهٗ اَحَدُكُمْ يَدَيْهِ اِلَيْهِ فَيَرُدَّهُمَا خَائِبَتَيْنِ۔

(مسند ابی یعلی ج7ص142رقم الحدیث4108)

તર્જમા: હઝરત અનસ રદિ. સે મરૂવી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: એ લોગો! તુમહારા રબ, બા હયા કરીમ હૈ, ઉસે પસંદ નહીં કે બંદા ઉસકી તરફ હાથ ઉઠાયે, ઔર વો ઉન્હેં ખાલી હાથ લૌટા દે.

ઈસી મઝ્મૂન કી રિવાયત હઝરત સલમાન ફારસી રદિ. સે ભી મરૂવી હૈ.

(સુનને ઈબ્ને માજા: જિ:૧, પે:૨૭૫ બાબુ રફઈલ્ યદૈનિ ફિદ્ દુઆઈ, જામેઅ તિરમિઝી: જિ:૨ પે: ૧૯૬ અબ્વાબુદ્ દઅ્વાત, બાબુન બિલા તર્જમતિન, સહીહ ઈબ્ને હિબ્બાન: પે: ૩૪૩ ઝિક્રુ ઈસ્તિજાબતિદ્ દુઆ, હદીષ નં.: ૮૮૦)

(۲) عَنْ اَنَسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ رَاَيْتُ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي الدُّعَاءِ حَتّٰى يُرٰى بَيَاضُ اِبْطَيْهِ۔

(الجمع بین الصحیحین ج2ص437رقم الحدیث3943، السنن الکبری للبیھقی ج3ص357باب رفع الیدین فی دعاء الاستسقاء، صحیح ابن حبان ص342ذکر الاباحۃ للمرء ان یرفع یدیہ الخ، رقم الحدیث877)

તર્જમા: હઝરત અનસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કો દેખા કે આપ દુઆ મેં અપને હાથોં કો ઉઠાતે થે, યહાં તક કે આપ કી બગલોં કી સુફેદી નઝર આને લગતી.

(۳) عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَا رَفَعَ يَدَيْهِ فِي

الدُّعَاءِ لَمْ يَحُطَّهُمَا حَتّٰى يَمْسَحَ بِهِمَا وَجْهَهٗ۔

(جامع الترمذی ج 2ص176 باب ما جاء فی رفع الایدی عند الدعاء ،المعجم الاوسط للطبرانی ج 5ص197 رقم الحدیث7053،مسند البزار ج1 ص243 رقم الحدیث129)

તર્જમા: હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ દુઆ મેં અપને હાથ ઉઠાતે, તો ઉન્હેં ગિરાને સે પેહલે અપને ચેહરે મુબારક પર ફેર લેતે થે.

(۴) عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيْدَ عَنْ اَبِيْهِ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ اِذَا دَعَا فَرَفَعَ يَدَيْهِ مَسَحَ وَجْهَهٗ بِيَدَيْهِ۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص216 باب الدعاء،المعجم الکبیر للطبرانی ج9ص273 رقم الحدیث18088)

તર્જમા: હઝરત સાઈબ બિન યઝીદ રદિ. અપને વાલિદ સે રિવાયત કરતે હૈં કે નબીએ અકરમ ﷺ જબ દુઆ ફરમાતે થે તો હાથોં કો ઉઠાતે ઔર (આખિર મેં) અપને ચેહરે પર ફેર લેતે થે.

નમાઝ કે બાદ હાથ ઉઠા કર દુઆ માંગના:

(۱) عَنِ الْفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اَلصَّلَاةُ مَثْنٰى مَثْنٰى تَشَهُّدٌ فِيْ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ وَتَخَشُّعٌ وَتَضَرُّعٌ وَتَمَسْكُنٌ وَتُقْنِعُ يَدَيْكَ يَقُوْلُ تَرْفَعُهُمَا اِلٰى رَبِّكَ مُسْتَقْبِلًا بِبُطُوْنِهِمَا وَجْهَكَ وَتَقُوْلُ يَارَبِّ يَارَبِّ وَمَنْ لَّمْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَهُوَ كَذَا وَكَذَا۔

(جامع الترمذی ج1 ص87 باب ما جاء فی التشخع فی الصلوٰۃ،المعجم الکبیر للطبرانی ج8 ص26 رقم الحدیث15154)

તર્જમા: હઝરત ફઝ્લ બિન અબ્બાસ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: નમાઝ દો–દો રકા'ત હૈ, હર દો રકા'ત મેં તશહ્હુદ પઢના હૈ, આજિઝી, ઈન્કિસારી ઔર મિસ્કીની ઝાહિર કરના હૈ, અપને દોનોં હાથ અપને રબ કી તરફ ઈસ તરહ ઉઠાઓ કે ઉનકી હથેલિયાં તુમ્હારે ચેહરે કી તરફ હોં, ઔર કહો કે એ રબ! એ રબ! ઔર જિસને ઐસા ન કિયા, ઉસકી નમાઝ ઐસી હૈ, ઐસી હૈ, (યા'ની નાકિસ વ નામુકમ્મલ હૈ).

(٢) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ رَفَعَ یَدَهٗ بَعْدَمَا سَلَّمَ وَهُوَمُسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةِ فَقَالَ اَللّٰهُمَّ خَلِّصِ الْوَلِیْدَ بْنَ الْوَلِیْدِ۔

(تفسیر ابن ابی حاتم ج3 ص123 رقم الحدیث 5906، تحت قوله تعالی: لاَ یَسْتَطِیْعُوْنَ حِیْلَةً تفسیر ابن کثیر ص522 تحت قوله تعالی: فَاُولٰئِکَ عَسَی اللّٰهُ اَنْ یَّعْفُوَ عَنْهُمْ)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને નમાઝ કા સલામ ફૈરને કે બાદ કિબ્લે કી તરફ રુખ કરને કી હાલત હી મેં હાથ ઉઠાએ, ઔર યે દુઆ ફરમાઈ: એ અલ્લાહ! વલીદ બિન વલીદ કો નજાત દે.

(٣) عَنْ مُحَمَّدِبْنِ اَبِیْ یَحْیٰ قَالَ رَاَیْتُ عَبْدَاللهِ بْنَ الزُّبَیْرِ رضی اللہ عنہ وَرَاٰی رَجُلاً رَافِعاً یَدَیْهِ یَدْعُوْقَبْلَ اَنْ یَّفْرُغَ مِنْ صَلٰوتِهٖ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْهَا قَالَ اِنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ لَمْ یَکُنْ یَرْفَعُ یَدَیْهِ حَتّٰی یَفْرُغَ مِنْ صَلٰوتِهٖ۔

(المعجم الکبیر للطبرانی ج11 ص22 رقم الحدیث 90 قطعة من المفقود، الاحادیث المختارة للمقدسی ج9 ص336 رقم الحدیث 303)

તર્જમા: હઝરત મુહમ્મદ બિન અબી યહયા સે રિવાયત હૈ કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર રદિ. ને એક શખ્સ કો દેખા કે વો નમાઝ પૂરી કરને સે પેહલે હાથ ઉઠા કર દુઆ માંગ રહા થા, જબ વો નમાઝ સે ફારિગ હુવા, તો હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર રદિ.ને ફરમાયા: રસૂલુલ્લાહ ﷺ નમાઝ સે ફારિગ હોને સે પેહલે અપને હાથ ઉઠા કર દુઆ ન માંગતે થે, (યા'ની નમાઝ સે ફારિગ હોને કે બાદ હાથ ઉઠા કર દુઆ માંગતે થે).

મર્દોં ઔર ઔરતોં કી નમાઝ મેં ફર્ક

શરીઅતે ઈસ્લામિય્યહ મેં અહ્કામે ખુદાવંદી કે મુખાતબ મર્દ ઔર ઔરત દોનોં હૈ. નમાઝ, રોઝહ, હજ, ઝકાત કે અહ્કામ જિસ તરહ મર્દોં કે લિયે હૈં, ઔરતેં ભી ઈસસે મુસ્તષ્ના નહીં, લેકિન ઔરત કી નિસ્વાનિય્યત ઔર પર્દા કા ખયાલ હર મકામ પર રખ્ખા ગયા હૈ, ઈન ઈબાદાત કી અદાયગી મેં ઔરત કે લિયે વો પેહલૂ ઈખ્તિયાર કિયા ગયા હૈ, જિસમેં ઉસે મુકમ્મલ પર્દા હાસિલ હો.

ઈમાન કે બાદ સબસે બડી ઈબાદત "નમાઝ" હે, ઉસકે બા'ઝ અહ્કામ મુશ્તરક હોને કે બાવજૂદ બા'ઝ તફસીલાત મેં વાઝેહ ફર્ક મિલતા હે, ઝૈલ કી અહાદીષ ઈસ ફર્ક કો વાઝેહ બયાન કરતી હૈં.

(۱) عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ رضی اللہ عنہ قَالَ جِئْتُ النَّبِيَّ ﷺ .... فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ يَاوَائِلَ بْنَ حُجْرٍ! اِذَا صَلَّيْتَ فَاجْعَلْ يَدَيْكَ حَذْوَاُذُنَيْكَ وَالْمَرْاَةُ تَجْعَلُ يَدَيْهَا حِذَاءَ ثَدْيَيْهَا۔

(المعجم الكبير للطبرانی ج9ص144 رقم الحديث 17497، مجمع الزوائد للهيثمی ج2ص272 باب رفع اليدين، رقم الحديث 2594، جامع الاحاديث للسيوطی ج23ص439 رقم الحديث 26377)

તર્જમા: હઝરત વાઈલ બિન હુજર રદિ. ફરમાતે હૈં કે મેં નબીએ અકરમ ﷺ કી ખિદમત મેં હાઝિર હુવા, તો આપ ﷺ ને ફરમાયા: એ વાઈલ બિન હુજર! જબ તુમ નમાઝ પળ્હો, તો અપને કાનોં કે બરાબર હાથ ઉઠાવો, ઔર ઔરત અપને હાથોં કો છાતી કે બરાબર ઉઠાયે.

(۲) عَنْ يَزِيْدَ بْنِ حَبِيْبٍ رحمہ اللہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ مَرَّ عَلٰى اِمْرَاَتَيْنِ تُصَلِّيَانِ فَقَالَ اِذَاسَجَدْتُّمَا فَضُمَّا بَعْضَ اللَّحْمِ اِلَى الْاَرْضِ فَاِنَّ الْمَرْاَةَ لَيْسَتْ فِيْ ذٰلِكَ كَالرَّجُلِ۔

(مراسيل ابی داؤد ص28، السنن الكبرى للبيهقی ج 2ص223 باب ما يستحب للمراة الخ، جامع الاحاديث للسيوطی ج3ص 233 رقم الحديث 2110)

તર્જમા: હઝરત યઝીદ બિન હબીબ રહ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ દો ઔરતોં કે કરીબ સે ગુઝરે, જો નમાઝ પળ્હ રહી થીં, તો આં હઝરત ﷺ ને ફરમાયા: જબ તુમ સજદા કરો તો જિસ્મ કા કુછ હિસ્સા ઝમીન સે મિલા લિયા કરો, કયૂંકે ઔરત કા હુકમ ઈસમેં મર્દ કી તરહ નહીં હે.

(۳) عَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ الْخُدْرِيِّ رضی اللہ عنہ صَاحِبِ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ اَنَّهُ قَالَ .... كَانَ يَاْمُرُ الرِّجَالَ اَنْ يَّتَجَافُوْا فِيْ سُجُوْدِهِمْ وَيَاْمُرُ النِّسَاءَ اَنْ يَّتَخَفَّضْنَ وَكَانَ

يَأْمُرُ الرِّجَالَ اَنْ يَّفْرِشُوْا الْيُسْرٰى وَيَنْصِبُوْا الْيُمْنٰى فِي التَّشَهُّدِ وَ يَأْمُرُ النِّسَاءَ اَنْ يَّتَرَبَّعْنَ۔

(السنن الکبری للبیھقی ج2ص 223.222 باب مایستحب للمراۃ الخ، التبویب الموضوعی للاحادیث ص2639)

તર્જમા: સહાબીએ રસૂલ હઝરત અબૂ સઈદ ખુદ્‌રી રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ફરમાતે થે કે સજદે મેં (અપની રાનોં કો પેટ સે) જુદા રખ્ખેં, ઔર ઔરતો કો હુકમ ફરમાતે થે કે ખૂબ સિમટ કર (યા'ની રાનોં કો પેટ સે મિલા કર) સજદહ કરેં. મર્દોં કો હુકમ ફરમાતે થે કે તશહ્‌હુદ મેં બાયાં પાઉં બિછા કર ઉસ પર બૈઠેં, ઔર દાયાં પાઉં ખડા રખ્ખેં, ઔર ઔરતોં કો હુકમ ફરમાતે થે કે ચહાર ઝાનૂ બૈઠેં.

(۴) عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَا جَلَسَتِ الْمَرْاَةُ فِي الصَّلٰوةِ وَضَعَتْ فَخِذَهَا عَلٰى فَخِذِهَا الْاُخْرٰى فَاِذَا سَجَدَتْ اَلْصَقَتْ بَطْنَهَا فِيْ فَخِذِهَا كَاَسْتَرِمَا يَكُوْنُ لَهَا فَاِنَّ اللهَ يَنْظُرُ اِلَيْهَا وَ يَقُوْلُ يَا مَلَائِكَتِيْ اُشْهِدُكُمْ اَنِّيْ قَدْ غَفَرْتُ لَهَا۔

(الکامل لابن عدی ج2ص 501، رقم الترجمۃ 399، السنن الکبری للبیھقی ج2ص 223 باب مایستحب للمراۃ الخ، جامع الاحادیث للسیوطی ج3ص 43 رقم الحدیث 1759)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જબ ઔરત નમાઝ મેં બૈઠે, તો અપની એક રાન દૂસરી રાન પર રખ્ખે, ઔર જબ સજદા કરે, તો અપના પેટ અપની રાનોં કે સાથ મિલા લે, જો ઉસકે લિયે ઝયાદહ પર્દે કી હાલત હૈ. અલ્લાહ તઆલા ઉસકી તરફ દેખતે હૈં, ઔર ફરમાતે હૈં: એ મેરે મલાઈકહ! ગવાહ બન જાઓ! મૈંને ઈસ ઔરત કો બખ્શ દિયા.

(۵) عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ لَا تُقْبَلُ صَلٰوةُ الْحَائِضِ اِلَّا بِخِمَارٍ۔

(جامع الترمذی ج1 ص 86 باب ماجاء لا تقبل صلوٰۃ الحائض الا بخمار، سنن ابی داؤد ج1 ص 101 باب المراۃ تصلی بغیر خمار)

તર્જમા: હઝરત આયશા રદિ. સે રિવાયત હૈં કે રસૂલુલ્લાહ

ﷺ ને ફરમાયા: બાલિગા ઔરત કી નમાઝ ઓઢની કે બગૈર કબૂલ નહીં હોતી.

(٦) قَالَ عَلِيٌّ رضی اللہ عنہ اِذَا سَجَدَتِ الْمَرْاَةُ فَلْتَضُمَّ فَخِذَيْهَا ۔

(السنن الکبری للبیھقی ج2ص222باب مایستحب للمراۃالخ، مصنف ابن ابی شیبۃ ج2ص504، المراۃ کیف تکون فی سجودھا، رقم الحدیث2793، مصنف عبدالرزاق ج3ص50 باب تکبیر المراۃ بیدھا الخ، رقم الحدیث5086)

તર્જમા: હઝરત અલી રદિ. ફરમાતે હૈં કે ઔરત જબ સજદા કરે, તો અપની રાનોં કો મિલાયે, (યા'ની ખૂબ સિમટ કર સજદા કરે).

(٧) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ اَنَّهٗ سُئِلَ عَنْ صَلٰوةِ الْمَرْاَةِ فَقَالَ تَجْتَمِعُ وَتَحْتَفِزُ ۔ (مصنف ابن ابی شیبۃ ج2ص505، المراۃ کیف تکون فی سجودھا، رقم الحدیث2794)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ. સે ઔરત કી નમાઝ સે મુતઅલ્લિક સુવાલ કિયા ગયા, તો આપ ﷺ ને ફરમાયા: ખૂબ ઈકઠ્ઠી હો કર ઔર સિમટ કર નમાઝ પઢે.

(٨) عَنْ نَافِعٍ اَنَّ صَفِيَّةَ كَانَتْ تُصَلِّيْ وَهِيَ مُتَرَبِّعَةٌ ۔

(مصنف ابن ابی شیبۃ ج2ص506، فی المراۃ کیف تجلس فی الصلوۃ، رقم الحدیث2800)

તર્જમા: હઝરત નાફિઅ રહ. ફરમાતે હૈં કે હઝરત સફિય્યહ રહ. (હઝરત ઈબ્ને ઉમર) નમાઝ પઢતી, તો ચહાર ઝાનૂ હોકર બૈઠતી થીં.

સજદએ સહ્વ કા બયાન

કમી–ઝયાદતી પર સજદએ સહ્વ કરના:

(۱) عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ صَلّٰى رَسُوْلُ اللهِ ﷺ قَالَ اِبْرَاهِيْمُ زَادَ اَوْنَقَصَ فَلَمَّاسَلَّمَ قِيْلَ لَهٗ يَارَسُوْلَ اللهِ اَحَدَثَ فِى الصَّلٰوةِ شَيْئٌ قَالَ وَمَاذَاكَ؟ قَالُوْا صَلَّيْتَ كَذَاوَ كَذَا قَالَ فَثَنّٰى رِجْلَيْهِ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ اَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهٖ فَقَالَ ...اِذَاشَكَّ اَحَدُكُمْ فِى الصَّلٰوةِ فَلْيَتَحَرِّ الصَّوَابَ فَلْيُتِمَّ عَلَيْهِ ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ۔

(صحیح مسلم ج1 ص 212.211 باب النھی عن نشد الضالۃ فی المسجد، کتاب الحجہ علی اھل المدینہ للامام محمد ج1 ص 157، صحیح البخاری ج1 ص58 باب التوجہ نحو القبلۃ حیث کان)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. ફરમાતે હૈં: રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને નમાઝ પઢી, જિસમેં કમી–ઝયાદતી હો ગઈ, જબ સલામ ફૈરા, તો આપસે અર્ઝ કિયા ગયા, યા રસૂલલ્લાહ! નમાઝ મેં કુછ (કમી–ઝયાદતી) વાકેઅ હુઈ હૈ? આપ ﷺ ને ફરમાયા: કોનસી? સહાબા રદિ.ને અર્ઝ કિયા: આપને ઈસ ઈસ તરહ નમાઝ પઢી હૈ, તો આપ ﷺ ને અપને પાઉં તેહ કિયે, ઔર કિબ્લે કી તરફ મુતવજ્જેહ હુએ, ફિર દો સજદે કિયે, ઔર સલામ ફૈરા, ફિર આપ હમારી તરફ મુતવજ્જેહ હુએ ઔર ફરમાયા: જબ તુમ મેં સે કિસીકો નમાઝ મેં શક હો, તો ઉસે ચાહિયે કે ખૂબ સોચ બિચાર કરકે સહીહ સૂરતે હાલ કે મુતાબિક નમાઝ મુકમ્મલ કરે, ફિર (આખિર મેં) દો સજદે કર લે.

(۲) عَنْ اَبِىْ سَعِيْدِنِ الْخُدْرِىِّ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ قَالَ اِذَاصَلّٰى اَحَدُكُمْ فَلَمْ يَدْرِ زَادَاَمْ نَقَصَ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَقَاعِدٌ۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص 154 باب من قال یتم علی اکثر ظنہ، صحیح مسلم ج1 ص 211 باب النھی عن نشد الضالۃ فی المسجد)

તર્જમા: હઝરત અબૂ સઈદ ખુદ્રી રદિ. સે મર્વી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જબ કોઈ નમાઝ પઢે, ઔર ઉસે પતા ન

ચલે કે કમ પળ્હી હે, યા ઝયાદહ, તો ઉસે ચાહિયે કે (આખરી તશહ્હુદ) બૈઠને કી હાલત મેં દો સજદે કર લે.

સજદએ સહ્વ સલામ કે બાદ કરના:

عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ صَلَّى الظُّهْرَ خَمْسًا فَقِيْلَ لَهٗ اَزِيْدَ فِي الصَّلٰوةِ؟ فَقَالَ وَمَاذَاكَ؟ قَالَ صَلَّيْتَ خَمْسًا فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَمَا سَلَّمَ ۔

(صحیح البخاری ج1 ص163 باب اذا صلی خمسا، سنن النسائی ج1 ص185 باب مایفعل من صلی خمسا)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. સે રિવાયત હે કે એક બાર રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઝુહર કી પાંચ રકા'ત પળ્હાઈ, તો આપ સે કહા ગયા કે કયા નમાઝ મેં ઈઝાફા હો ગયા હે? આપ ﷺ ને ફરમાયા: કૈસે? કહા ગયા કે આપને પાંચ રકા'તેં પળ્હી હૈં, તો આપ ﷺ ને સલામ કે બાદ દો સજદે કિયે.

સજદએ સહ્વ મેં દો સજદે કરના:

عَنْ ثَوْبَانَ رضی اللہ عنہ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ يَقُوْلُ فِيْ كُلِّ سَهْوٍ سَجْدَتَانِ بَعْدَمَا سَلَّمَ ۔

(سنن ابن ماجة ج1 ص85 باب ما جاء فیمن سجدهما بعد السلام، سنن ابی داؤد ج1 ص149 باب من قام من ثنتین ولم یتشهد)

તર્જમા: હઝરત ષવ્બાન રદિ. ફરમાતે હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ સે સુના કે હર સહ્વ મેં દો સજદે હૈં, સલામ કે બાદ.

સજદએ સહ્વ સે પેહલે એક સલામ ફૈરના:

(۱) عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رضی اللہ عنہ قَالَ سَلَّمَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ فِيْ ثَلَاثِ رَكَعَاتٍ مِّنَ الْعَصْرِ... فَصَلَّى الرَّكْعَةَ الَّتِيْ كَانَ تَرَكَ ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيِ السَّهْوِ ثُمَّ سَلَّمَ ۔ (صحیح مسلم ج1 ص214 باب النهی عن نشد الضالة)

તર્જમા : હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન રદિ. ફરમાતે હૈં: રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને એક બાર અસર કી તીન રકા'તેં પળ્હાઈ (જબ

આપકો કહા ગયા) તો જો રકા'ત રેહ ગઈ થી, વો પળ્હી, ફિર સલામ કિયા, ફિર સહ્‌વ કે દો સજદે કિયે, ફિર આખિર મેં સલામ ફૈરા.

(٢) عَنِ الْحَسَنِ ﷺ اَنَّ النَّبِیَّ ﷺ وَ اَبَابَکْرٍ رضی اللہ عنہ وَّعُمَرَ رضی اللہ عنہ کَانُوْا یُسَلِّمُوْنَ تَسْلِیْمَةً وَّاحِدَةً۔

(مصنف ابن ابی شیبہ ج3ص59،60،من کان یسلم تسلیمة واحدة،رقم الحدیث3081)

તર્જમા: હઝરત હસન રહ. સે રિવાયત હૈ કે નબીએ અકરમ ﷺ હઝરત અબૂબકર રદિ. ઔર હઝરત ઉમર રદિ. એક સલામ ફૈરતે થે.

તશહ્‌હુદ પળ્હ કર સજદએ સહ્‌વ કરના:

عَنْ اَبِیْ عُبَیْدَةَ بْنِ عَبْدِاللّٰہِ عَنْ اَبِیْہِ عَنْ رَسُوْلِ اللّٰہِ ﷺ قَالَ اِذَا کُنْتَ فِیْ صَلٰوةٍ فَشَکَکْتَ فِیْ ثَلَاثٍ اَوْاَرْبَعٍ وَاَکْبَرُ ظَنِّكَ عَلٰی اَرْبَعٍ تَشَهَّدْتَّ ثُمَّ سَجَدْتَّ سَجْدَتَیْنِ وَاَنْتَ جَالِسٌ قَبْلَ اَنْ تُسَلِّمَ ثُمَّ تَشَهَّدْتَّ اَیْضاً ثُمَّ تُسَلِّمُ۔ (سنن ابی داؤد ج1 ص154 باب من قال یتم علی اکبر ظنه)

તર્જમા: હઝરત અબૂ ઉબૈદહ બિન અબ્દુલ્લાહ અપને બાપ સે રિવાયત કરતે હૈં: રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જબ તુમ નમાઝ મેં હો, ઔર શક પડ જાએ, કે તીન રકા'ત પળ્હી હૈં યા ચાર, ઔર ઝયાદહ ગુમાન યે હો કે ચાર હી પળ્હી હૈં, તો તશહ્‌હુદ પળ્હો, ફિર દો સજદે કરો, સલામ સે પેહલે, બાદ મેં ભી તશહ્‌હુદ પળ્હો, ફિર સલામ ફૈરો.

વિત્ર કી નમાઝ

વિત્ર વાજિબ હૈં:

(۱) عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ اِجْعَلُوْا اٰخِرَ صَلَاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وِتْرًا۔

(صحیح البخاری ج 1 ص 136 باب لیجعل آخر صلوٰته وترا، قیام اللیل للمروزی ص 218، مصنف ابن ابی شیبة ج4 ص 463، من قال یجعل الرجل آخر صلاته باللیل وترا، رقم الحدیث 6765)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. નબીએ અકરમ ﷺ સે રિવાયત કરતે હૈં કે આપ ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા: વિત્ર કો રાત કી આખરી નમાઝ બનાઓ.

ફાયદા: ઈસ હદીષ મેં "اِجْعَلُوْا" કા લફ્ઝ અમ્ર હે, ઔર ઉસૂલે ફિકહ કા મશ્હૂર કાઈદા હે: "اَلْاَمْرُ لِلْوُجُوْبِ مَالَمْ تَكُنْ قَرِيْنَةٌ خِلَافَهٗ"

(قواعد الفقه لمحمد عمیم الاحسان ص 62، الاحکام للآمدی ج 2 ص 165، کشف الاسرار لعبد العزیز البخاری ج 1 ص 173)

કે શરીઅત મેં જબ કિસી ચીઝ કા અમ્ર કિયા જાએ, તો વો ચીઝ વાજિબ હોતી હે, જબ તક ઉસકે ખિલાફ કોઈ કરીના કાઈમ હો, ઈસસે મા'લૂમ હુવા કે વિત્ર વાજિબ હે.

(۲) عَنْ اَبِيْ اَيُّوْبَ الْاَنْصَارِيِّ t مَرْفُوْعًا قَالَ اَلْوِتْرُ حَقٌّ اَوْ وَاجِبٌ۔

(مسند ابی داؤد الطیالسی جزء 1 ص 314 رقم الحدیث 594، شرح معانی الآثار ج 1 ص 204 باب الوتر، سنن الدارقطنی ص 283، الوتر بخمس او بثلاث او بواحدة الخ، رقم الحدیث 1624)

તર્જમા: હઝરત અબૂ અય્યૂબ અન્સારી રદિ. આપ ﷺ કા ઈર્શાદ નકલ કરતે હૈં કે વિત્ર, હક યા વાજિબ હે.

(۳) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ اَبِيْهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ يَقُوْلُ اَلْوِتْرُ حَقٌّ فَمَنْ لَّمْ يُوْتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا اَلْوِتْرُ حَقٌّ فَمَنْ لَّمْ يُوْتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا اَلْوِتْرُ حَقٌّ فَمَنْ لَّمْ يُوْتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا۔

(سنن ابی داؤد ج 1 ص 208 باب فیمن لم یوتر، مصنف ابن ابی شیبه ج 4 ص 505، من قال الوتر واجب عن

ابی ہریرۃ، رقم الحدیث 6932)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન બુરૈદહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે ઉનકે વાલિદને હુઝૂરે અકરમ ﷺ કો યે કેહતે હુએ સુના: વિત્ર હક હૈં, જિસને વિત્ર ન પઢે, વો હમ મેં સે નહીં (યે બાત આપ ﷺને તીન બાર ઈર્શાદ ફરમાઈ).

(۴) عَنْ اَبِیْ مَرْیَمَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ اِلٰی عَلِیٍّ رضی اللہ عنہ فَقَالَ اِنِّیْ نِمْتُ وَنَسِیْتُ الْوِتْرَ حَتّٰی طَلَعَتِ الشَّمْسُ فَقَالَ اِذَا اسْتَیْقَظْتَ وَذَکَرْتَ فَصَلِّ۔

(مصنف ابن ابی شیبۃ ج4ص485، من قال یوتر وان اصبح وعلیہ قضاءہ، رقم الحدیث 6869)

તર્જમા: હઝરત અબૂ મરિયમ ફરમાતે હૈં કે એક શખ્સ હઝરત અલી રદિ. કે પાસ આયા, ઔર અર્ઝ કી કે મેં સો જાતા હું, ઔર વિત્ર પઢના ભૂલ જાતા હું, હત્તા કે સૂરજ તુલૂઅ હો જાતા હૈ, (તો કયા કરું?) તો આપને ફરમાયા: જબ તુ બૈદાર હો, ઔર તુજે (વિત્ર) યાદ આ જાએ, તો ઉન્હેં પઢ લિયા કર.

વિત્ર તીન રકા'ત હૈં:

(۱) عَنْ اَبِیْ سَلَمَۃَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ اَنَّہٗ اَخْبَرَہٗ اَنَّہٗ سَاَلَ عَائِشَۃَ رضی اللہ عنہا کَیْفَ کَانَتْ صَلٰوۃُ رَسُوْلِ اللّٰہِ ﷺ فِیْ رَمَضَانَ فَقَالَتْ مَا کَانَ رَسُوْلُ اللّٰہِ ﷺ یَزِیْدُ فِیْ رَمَضَانَ وَلَا فِیْ غَیْرِہٖ عَلٰی اِحْدٰی عَشَرَۃَ رَکْعَۃً یُّصَلِّیْ اَرْبَعاً فَلَا تَسْئَلْ عَنْ حُسْنِہِنَّ وَطُوْلِہِنَّ ثُمَّ یُصَلِّیْ اَرْبَعاً فَلَا تَسْئَلْ عَنْ حُسْنِہِنَّ وَطُوْلِہِنَّ ثُمَّ یُصَلِّیْ ثَلَاثاً۔

(صحیح البخاری ج1ص154۔269۔504 باب قیام النبی صلی اللہ علیہ وسلم باللیل فی رمضان، صحیح مسلم ج1ص254 صلوٰۃ اللیل وعدد رکعۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم، سنن النسائی ج1ص248 باب کیف الوتر بثلث)

તર્જમા: હઝરત અબૂ સલમહ બિન અબ્દુર્રહમાનને હઝરત આયશા રદિ. સે પૂછા કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ કી નમાઝ રમઝાન મુબારક મેં કૈસી હોતી થી? ફરમાયા: આપ ﷺ રમઝાન ઔર ગૈરે રમઝાન મેં ગયારહ રકા'તોં સે ઝયાદહ નહીં પઢતે થે, પેહલે ચાર રકા'તેં પઢે,

બસ! કુછ ન પૂછો કે કિતની હસીન ઔર લમ્બી હોતી થીં, ફિર તીન રકા'ત (વિત્ર) પળ્હતે થે.

(۲) عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہ اَنَّ النَّبِیَّ ﷺ کَانَ یُوْتِرُ بِثَلَاثٍ یَقْرَءُ فِیْ اَوَّلِ رَکْعَةٍ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰی وَفِی الثَّانِیَةِ قُلْ یَا اَیُّهَا الْکَافِرُوْنَ وَفِی الثَّالِثَةِ قُلْ هُوَاللّٰهُ اَحَدٌ وَالْمُعَوَّذَتَیْنِ۔

(شرح معانی الآثار ج 1 ص 200 باب الوتر، صحیح ابن حبان ص 718 ذکر الاباحة للمرء ان یضم قراءة المعوذتین الخ، رقم الحدیث 2448، مصنف عبد الرزاق ج 2 ص 404 باب مایقرء فی الوتر الخ، رقم الحدیث 1257)

તર્જમા: હઝરત આયશા રદિ. ફરમાતી હૈં: "નબી ﷺ વિત્ર તીન રકા'ત પળ્હતે થે, પેહલી રકા'ત મેં "سبح اسم ربک الاعلیٰ" પળ્હતે, દૂસરી રકા'ત મેં "قل یا ایها الکفرون" ઔર તીસરી રકા'ત મેં "قل هو الله احد" ઔર મુઅવ્વઝતૈન પળ્હતે થે.

(۳) عَنْ اُبَیِّ بْنِ کَعْبٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ کَانَ یُوْتِرُ بِثَلَاثِ رَکْعَاتٍ کَانَ یَقْرَءُ فِی الْاُوْلٰی بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰی وَفِی الثَّانِیَةِ بِقُلْ یَا اَیُّهَا الْکَافِرُوْنَ وَفِی الثَّالِثَةِ بِقُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ وَیَقْنُتُ قَبْلَ الرُّکُوْعِ۔

(سنن النسائی ج 1 ص 248 باب ذکر اختلاف الفاظ الناقلین لخبر ابی بن کعب الخ، سنن ابن ماجة ج 1 ص 82 باب ما جاء فی مایقرء فی الوتر، مصنف ابن ابی شیبة ج 4 ص 514، 515، فی الوتر مایقرء فیه، رقم الحدیث 6960)

તર્જમા: હઝરત ઉબય બિન કઅબ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ વિત્ર તીન રકા'ત પળ્હતે થે, પેહલી રકા'ત મેં "سبح اسم ربک الاعلیٰ" પળ્હતે, દૂસરી રકા'ત મેં "قل یا ایها الکفرون" ઔર તીસરી રકા'ત મેં "قل هو الله احد" પળ્હતે થે.

ઈસી મઝ્મૂન કી અહાદીષ:

(૪) હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ.

(સુનને નસઈ: જિ:૧ પે: ૨૪૯ ઝિક્રુલ્ ઈખ્તિલાફિ અલા અબી ઈસ્હાક ફી હદીષી સઈદ બિન જુબૈર અન ઈબ્ને આસ, મુસન્નફ ઈબ્ને અબી શયબહ: જિ:૪ પે: ૫૧૨, ફિલ્ વિત્રી મા યક્રઉ ફીહી, હદીષ નં. ૬૯૫૧)

(૫) હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન રદિ.

(શર્હુ મઆનીલ્ આષારઃ જિ:૧ પેઃ ૨૦૪ બાબુલ્ વિત્રી, મજ્મઅુઝ્ ઝવાઈદઃ જિ:૨ પેઃ ૫૦૫, બાબુ મા યક્રઅુ ફીલ્ વિત્રી, હદીષ નં. ૩૪૬૮)

(૬) હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ.

(મજ્મઅુઝ્ ઝવાઈદઃ જિ:૨ પેઃ ૫૦૫, બાબુ મા યક્રઅુ ફીલ્ વિત્રી, હદીષ નં. ૩૪૬૬)

(૭) હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન સબુરહ રદિ.

(મજ્મઅુઝ્ ઝવાઈદઃ જિ:૨ પેઃ ૫૦૫, બાબુ મા યક્રઅુ ફીલ્ વિત્રી, હદીષ નં. ૩૪૬૯)

(૮) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબી અવ્ફા રદિ.

(મજ્મઅુઝ્ ઝવાઈદઃ જિ:૨ પેઃ ૫૦૧, બાબુ અદદુલ્ વિત્રી, હદીષ નં. ૩૪૫૨)

(૯) હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબ્ઝા રદિ.

(શર્હુ મઆનીલ્ આષારઃ જિ:૧ પેઃ ૨૦૫ બાબુલ્ વિત્રી, કિતાબુલ્ આષારઃ જિ:૧ પેઃ ૧૪૨, બાબુલ્ વિત્રી વમા યક્રઅુ ફીહા, હદીષ નં. ૧૨૨)

(۱۰) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ اَنَّهٗ كَانَ يُوْتِرُ بِثَلَاثٍ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰى وَقُلْ يَاۤاَيُّهَا الْكَافِرُوْنَ وَقُلْ هُوَاللّٰهُ اَحَدٌ۔

(مصنف ابن ابی شیبۃ ج4 ص512، فی الوتر و مایقرء فیہ، رقم الحدیث 6950)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદિ. તીન રકા'ત પઢતે થે, (ઔર ઉનમેં)"سبح اسم ربک الاعلیٰ", "قل یاایھا الکفرون" ઔર "قل ھو اللہ احد" કી તિલાવત ફરમાયા કરતે થે.

(۱۱) عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلی اللہ علیہ وسلم وِتْرُ اللَّيْلِ كَوِتْرِ النَّهَارِ صَلَاةُ الْمَغْرِبِ۔

(سنن الدارقطنی ص285، الوتر ثلاث کثلاث المغرب، حدیث نمبر 1637، نصب الرایہ للزیلعی ج 2 ص116 باب صلوۃ الوتر)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: રાત કે વિત્ર દિન કે વિત્ર યા'ની મગ્રિબ કી નમાઝ કી તરહ હૈં (યા'ની તીન હૈં).

(۱۲) عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم صَلٰوةُ الْمَغْرِبِ وِتْرُ النَّهَارِ فَاَوْتِرُوْا صَلَاةَ اللَّيْلِ۔

(مصنف عبد الرزاق ج 2 ص401 باب آخر صلوۃ اللیل، رقم الحدیث 4688، مسند احمد بن حنبل ج4 ص420 رقم الحدیث 4847)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. સે રિવાયત હૈ કે નબીﷺ ને ફરમાયા: મગ્રિબ કી નમાઝ (ગોયા) દિન કે વિત્ર હૈં, તો રાત કે વિત્ર ભી પઢ્હા કરો.

(۱۳) عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہ قَالَتْ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اَلْوِتْرُ ثَلَاثٌ كَثَلَاثِ الْمَغْرِبِ۔ (المعجم الاوسط للطبرانی ج5ص232رقم الحدیث7170)

તર્જમા: હઝરત આયશા રદિ. ફરમાતી હૈં: રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા: વિત્ર કી તીન રકા'તેં હૈં જિસ તરહ મગ્રિબ કી તીન રકા'તેં હૈં.

(۱۴) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ وِتْرُ اللَّيْلِ كَوِتْرِ النَّهَارِ صَلَاةُ الْمَغْرِبِ ثَلَاثًا۔ (مجمع الزوائد للهيثمی ج2ص503باب عدد الوتر، رقم الحدیث3455)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. ફરમાતે હૈં: રાત કે વિત્ર યા'ની મગ્રિબ કી નમાઝ કી તરહ તીન રકા'ત હૈં.

તીન રકા'ત વિત્ર એક સલામ સે:

(۱) عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ اَنَّ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہ حَدَّثَتْهُ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَانَ لَا يُسَلِّمُ فِيْ رَكْعَتَيِ الْوِتْرِ۔

(سنن النسائی ج1ص248باب کیف الوتر بثلاث موطا امام محمد ص150۔151باب السلام فی الوتر، مصنف ابن ابی شیبة ج4ص493، 494، من کان یوتر بثلاث او اکثر، رقم 6912، شرح معانی الآثار ج1 ص197باب الوتر)

તર્જમા: હઝરત સઅદ બિન હિશામ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે હઝરત આયશા સિ®ીકા ફરમાતી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ વિત્ર કી દો રકા'તેં પઢ્હને કે બાદ સલામ નહીં ફૈરતે થે, (બલ્કે તીન રકા'ત પઢ્હ કર હી સલામ ફૈરતે થે).

(۲) عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہ قَالَتْ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ لَا يُسَلِّمُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْاُوْلَيَيْنِ مِنَ الْوِتْرِ۔ (المستدرک للحاکم ج1ص607 کتاب الوتر، رقم الحدیث1180)

તર્જમા: હઝરત આયશા રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ

વિત્ર કી પહેલી દો રકા'તોં કે બાદ સલામ નહીં ફેરતે થે.

(٣) عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ اَرْسَلْتُ اُمِّيْ لَيْلَةً لِتَبِيْتَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَتَنْظُرَ كَيْفَ يُوْتِرُ فَبَاتَتْ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَصَلّٰى مَا شَاءَ اللهُ اَنْ يُّصَلِّيَ حَتّٰى اِذَا كَانَ اٰخِرُ اللَّيْلِ وَاَرَادَ الْوِتْرَ قَرَأَ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰى فِي الرَّكْعَةِ الْاُوْلٰى وَقَرَأَ فِي الثَّانِيَةِ قُلْ يَا اَيُّهَا الْكٰفِرُوْنَ ثُمَّ قَعَدَ ثُمَّ قَامَ وَلَمْ يَفْصِلْ بَيْنَهُمَا بِالسَّلَامِ ثُمَّ قَرَأَ بِقُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ اَللهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوْلَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ حَتّٰى اِذَا فَرَغَ كَبَّرَ ثُمَّ قَنَتَ فَدَعَا بِمَا شَاءَ اللهُ اَنْ يَّدْعُوَهٗ ثُمَّ كَبَّرَ وَرَكَعَ ۔ (الاستیعاب لابن عبدالبر ص 934 رقم 742)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. ફરમાતે હૈં કે મૈંને અપની વાલિદહ કો ભેજા કે આં હઝરત ﷺ કે ઘર મેં રાત રહે, ઔર દેખેં કે આં હઝરત ﷺ વિત્ર કિસ તરહ પઢતે હૈં? ચુનાંચે વો આં હઝરત ﷺ કે યહાં રાત રહીં, પસ! આં હઝરત ﷺ ને રાત મેં જિતના અલ્લાહ તઆલા કો મન્ઝૂર થા, નમાઝ પઢી. જબ રાત કા આખરી હિસ્સા હુવા, ઔર આં હઝરત ﷺ ને વિત્ર પઢને કા ઈરાદા ફરમાયા તો પેહલી રકા'ત મેં "سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰى" ઔર દૂસરી રકા'ત મેં "قُلْ يَا اَيُّهَا الْكٰفِرُوْنَ" પઢી, ફિર કાઈદહ કિયા.

ફિર સલામ ફેરને કે બાદ ખડે હો ગયે, ફિર આપ ﷺ ને તીસરી રકા'ત મેં "قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ" પઢી, યહાં તક કે જબ ઉસસે ફારિગ હુયે, તો તકબીર કહી, ફિર દુઆએ કુનૂત પઢી, ઔર જો અલ્લાહ તઆલા કો મન્ઝૂર થા દુઆએં કીં, ફિર તકબીર કહી ઔર રુકૂઅ કિયા.

વિત્ર કી દૂસરી રકા'ત મેં તશહ્હુદ:

વિત્ર રાત કી નમાઝ હૈ, આમ નમાઝોં કી તરહ ઈસમેં ભી દો રકા'ત પર તશહ્હુદ કિયા જાતા હૈ, દો રકા'ત કે બાદ તશહ્હુદ કરના દર્જે ઝૈલ અહાદીષ સે ષાબિત હૈ.

(૧) હઝરત આયશા રદિ. ફરમાતી હૈં:

كَانَ يَقُوْلُ فِيْ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ التَّحِيَّةُ۔

(صحیح مسلم ج 1 ص 194 باب مایجمع صفة الصلوٰة ومایفتح به ویختم به، مصنف عبد الرزاق ج2 ص 134 باب من نسی التشهد، رقم الحدیث 3086، مصنف ابن ابی شیبة ج 3 ص 47، قدر کم یقعد فی الرکعتین الاولیین، رقم الحدیث 3040)

તર્જમા: હુઝૂર ﷺ ફરમાતે થે કે હર દો રકા'ત મેં અત્તહિય્યાત (યા'ની તશહ્હુદ) હે.

(۲) عَنْ عَبْدِاللهِ رضی اللہ عنہ قَالَ كُنَّا لَانَدْرِيْ مَانَقُوْلُ فِيْ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ غَيْرَاَنْ نُّسَبِّحَ وَنُكَبِّرَوَنَحْمَدُرَبَّنَا وَاِنَّ مُحَمَّدًا ﷺ عُلِّمَ فَوَاتِحَ الْخَيْرِوَخَوَاتِمَهٗ فَقَالَ اِذَاقَعَدْتُّمْ فِيْ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ فَقُوْلُوْا اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ....

(سنن النسائی ج 1 ص 174 کیف التشهد الاول)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. ફરમાતે હૈં કે હમેં માલૂમ ન થા કે જબ દો રકા'તેં પઢ કર બૈઠેં તો કયા કરેં? સિવાય ઉસકે કે તસ્બીહ કહેં, અપને પરવરદિગાર કી તારીફ કરેં ઔર યે કહેં કે હઝરત મુહમ્મદ ﷺ કો સરાપા ભલાઈ કી બાતેં સિખલાઈ ગઈ હૈં.

તો હુઝૂર ﷺ ને ફરમાયા: જબ તુમ દો રકા'ત પઢ કર બૈઠો, તો યૂં કહો: "اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ...." (તશહ્હુદ કે આખિર તક).

(۳) عَنِ الْفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اَلصَّلٰوةُ مَثْنٰى مَثْنٰى تَشَهُّدٌ فِيْ رَكْعَتَيْنِ۔

(جامع الترمذی ج 1 ص 87 باب ما جاء فی التشخع فی الصلوٰة، المعجم الکبیر للطبرانی ج8 ص 26 رقم الحدیث 15154)

તર્જમા: હઝરત ફઝ્લ બિન અબ્બાસ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: નમાઝ દો દો રકા'ત હૈ, હર દો રકા'ત મેં તશહ્હુદ પઢના હૈ.

ફાયદા: ગુઝિશ્તા સફહાત મેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ., હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિ. ઔર હઝરત આયશા રદિ. કે હવાલે સે આપ ﷺ કે ફરામીન ગુઝર ચુકે હૈં, જિનમેં વિત્ર કો મગ્રિબ કી નમાઝ

સે તશ્બીહ દી ગઈ હૈ, મગ્રિબ કી નમાઝ મેં દો રકા'ત કે બાદ તશહ્હુદ હોતા હૈ, લિહાઝા વિત્ર કી નમાઝ મેં ભી દો રકા'ત કે બાદ તશહ્હુદ મેં બૈઠા જાએગા.

દુઆએ કુનૂત:

હદીષ કી કિતાબોં મેં દુઆએ કુનૂત કે મુખ્તલિફ અલ્ફાઝ મર્વી હૈં, ઉન સબ કા નીચોડ ઔર મુશ્તરક અલ્ફાઝ યે હૈં:

اَللّٰهُمَّ اِنَّانَسْتَعِيْنُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُثْنِىْ عَلَيْكَ الْخَيْرَ وَنَشْكُرُكَ وَلَانَكْفُرُكَ وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَّفْجُرُكَ اَللّٰهُمَّ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّىْ وَنَسْجُدُ وَاِلَيْكَ نَسْعٰى وَنَحْفِدُ وَنَرْجُوْا رَحْمَتَكَ وَنَخْشٰى عَذَابَكَ اِنَّ عَذَابَكَ بِالْكُفَّارِ مُلْحَقٌ۔

(سنن الطحاوی ج1 ص177 باب القنوت فی الصلوٰۃ الفجر وغیرھا ،رسالہ ابن ابی ذید القیروانی ص29، کتاب الدعاء للطبرانی ص237 ، مصنف عبد الرزاق ج 3ص31باب القنوت، رقم الحدیث 4984 ،الحاوی الکبیر للماوردی ج2ص355،مصنف ابن ابی شیبۃ ج4ص518،فی قنوت الوتر من الدعاء،رقم الحدیث6965 ،الشرح الکبیر لعبد الکریم الرافعی ج 4ص250 ،السنن الکبری للبیھقی ج 2ص210۔211باب دعاء القنوت)

તર્જમા: એ અલ્લાહ! હમ તુજસે મદદ માંગતે હૈં, તુજસે બખ્શિશ તલબ કરતે હૈં, તુજ પર ઈમાન લાતે હૈં, તુજ પર ભરોસા કરતે હૈં, તેરી બેહતરીન ષના બયાન કરતે હૈં, તેરા શુક્ર અદા કરતે હૈં, ઔર તેરી નાશુક્રી નહીં કરતે, ઔર જો તેરી નાફરમાની કરે, હમ ઉસસે અલગ હો જાતે હૈં, ઔર ઉસે છોડ દેતે હૈં, એ અલ્લાહ! હમ તેરી હી ઈબાદત કરતે હૈં, ઔર તેરે લિયે હી નમાઝ પઢતે ઔર સજદા કરતે હૈં, તેરી તરફ હી દોડતે હૈં, હમ તેરી બંદગી કે લિયે હાઝિર હોતે હૈં, તેરી રહમત કે ઉમ્મીદવાર હૈં, ઔર તેરે અઝાબ સે ડરતે હૈં. બેશક તેરા અઝાબ કાફિરોં કો પહૂંચને વાલા હૈ.

દુઆએ કુનૂત રુકૂઅ સે પેહલે પઢના:

(૧) હઝરત આસિમ બિન સુલેમાન અલ્ અહ્વલ રહ. ફરમાતે હૈં:

سَأَلْتُ اَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ عَنِ الْقُنُوْتِ فَقَالَ قَدْ كَانَ الْقُنُوْتُ قُلْتُ قَبْلَ الرُّكُوْعِ اَوْبَعْدَهٗ قَالَ قَبْلَهٗ قَالَ فَاِنَّ فُلَانًا اَخْبَرَنِیْ عَنْكَ اِنَّكَ قُلْتَ بَعْدَ الرُّكُوْعِ فَقَالَ كَذَبَ اِنَّمَا قَنَتَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ بَعْدَ الرُّكُوْعِ شَهْرًا۔

(صحیح البخاری ج 1ص136 باب القنوت قبل الرکوع وبعدہ ، صحیح مسلم ج 1ص237 باب استحباب القنوت فی جمیع الصلوات)

તર્જમા: મૈંને હઝરત અનસ બિન માલિક રદિ. સે કુનૂત કે બારે મેં પૂછા તો આપ રદિ.ને ફરમાયા: હુઝૂર ﷺ કે ઝમાને મેં કુનૂત હોતી થી, મૈંને અર્ઝ કિયા: રુકૂઅ સે પેહલે યા રુકૂઅ કે બાદ? ફરમાયા: રુકૂઅ સે પેહલે. મૈંને અર્ઝ કિયા કે ફુલાં શખ્સ ને મુજે બતાયા હૈ કે આપ કેહતે હૈં કે રુકૂઅ કે બાદ હૈ. તો આપ રદિ.ને ફરમાયા: ઉસને જૂઠ કહા હૈ, રુકૂઅ કે બાદ તો આપ ﷺ ને સિર્ફ એક મહીના કુનૂત પઢી હૈ.

(۲) عَنْ اُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ كَانَ يُوْتِرُ بِثَلَاثِ رَكْعَاتٍ...وَيَقْنُتُ قَبْلَ الرُّكُوْعِ۔

(سنن النسائی ج1 ص248 اختلاف الفاظ الناقلین لخبر ابی بن کعب الخ، سنن ابی داؤد ج1 ص209 باب القنوت فی الوتر)

તર્જમા: હઝરત ઉબય બિન કઅબ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ તીન રકા'ત વિત્ર પઢતે થે, ઔર દુઆએ કુનૂત રુકૂઅ સે પેહલે પઢતે થે.

(۳) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ رضی اللہ عنہ قَالَ قَنَتَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ فِی الْوِتْرِ قَبْلَ الرَّكْعَةِ۔

(سنن الدار قطنی ص287، مایقرء فی رکعات الوتر و القنوت فیہ، رقم الحدیث 1647، مصنف ابن ابی شیبۃ ج4ص 521،522، فی القنوت قبل الرکوع او بعدہ، رقم الحدیث 6984)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. ફરમાતે હૈં: રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને વિત્ર કી નમાઝ મેં રુકૂઅ કરને સે પેહલે દુઆએ કુનુત પઢી.

(۴) عَنِ الْاَسْوَدِ رحمہ اللہ اَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضی اللہ عنہ قَنَتَ فِی الْوِتْرِ قَبْلَ الرُّكُوْعِ...وَفِیْ رِوَايَةٍ...بَعْدَ الْقِرَاءَةِ قَبْلَ الرُّكُوْعِ۔

(قیام اللیل للمروزی ص228، مصنف ابن ابی شیبة ج 4ص 520، فی القنوت قبل الرکوع او بعدہ، رقم الحدیث6972)

તર્જમા: હઝરત અસ્વદ રહ. ફરમાતે હૈં: હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ રદિ. વિત્ર મેં રુકૂઅ કરને સે પેહલે કુનૂત પઢતે થે, ઔર એક રિવાયત મેં હે કે કિરાઅત કે બાદ રુકૂઅ કરને સે પેહલે કુનૂત પઢતે.

દુઆએ કુનૂત સે પેહલે રફ્એ યદૈન કરના:

(۱) قَالَ [اَبُوْ عُثْمَانَ]: كَانَ عُمَرُ رضی اللہ عنہ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي الْقُنُوْتِ۔

(جزء رفع الیدین للبخاری ص146 رقم الحدیث 162، قیام اللیل للمروزی ص 230 باب رفع الایدی عند القنوت، السنن الکبری للبیهقی ج2ص 212 باب رفع الیدین فی القنوت)

તર્જમા: હઝરત અબૂ ઉષ્માન ફરમાતે હૈં: હઝરત ઉમર રદિ. કુનૂત મેં અપને દોનોં હાથ ઉઠાતે થે.

(۲) عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ اَنَّهٗ كَانَ يَقْرَءُ فِيْ اٰخِرِ رَكْعَةٍ مِّنَ الْوِتْرِ قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ثُمَّ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فَيَقْنُتُ قَبْلَ الرَّكْعَةِ۔

(جزء رفع الیدین للبخاری ص146 رقم الحدیث 163، مسند ابن الجعد ص 332 رقم الحدیث 2277، مصنف ابن ابی شیبة ج4ص 531، فی رفع الیدین فی قنوت الوتر، رقم7027، 7028)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદિ. વિત્ર કી આખરી રકા'ત મેં "કુલ્ હુવલ્લાહુ અહદ" પઢતે થે, ફિર રુકૂઅ મેં જાને સે પેહલે અપને હાથ ઉઠાતે થે.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. કે બારે મેં મરવી હે.

كَانَ اَبُوْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِيْ قُنُوْتِهٖ فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ۔

(قیام اللیل للمروزی ص 230 باب رفع الایدی عند القنوت، السنن الکبری للبیهقی ج 3ص 41 باب رفع الیدین فی القنوت، مختصر کتاب الوتر للمقریزی 139 باب رفع الایدی عند القنوت)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. રમઝાન કે મહીને મેં દુઆએ કુનૂત કે લિયે હાથ ઉઠાતે થે.

નમાઝે જુમ્અહ

જુમ્અહ કી ફર્ઝિયત:

જુમ્અહ કે દિન જુમ્અહ કી નમાઝ અદા કરના ફર્ઝે ઐન હૈ. મરીઝ, મુસાફિર, ઔરત, બચ્ચે, ગુલામ ઔર મજનૂન કે અલાવહ બાકી લોગોં પર જુમ્અહ કી નમાઝ મેં શરીક હોના ઝરૂરી હૈ, વરના સખ્ત ગુનેહગાર હોંગે.

(۱) عَنْ جَابِرٍ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَعَلَيْهِ الْجُمُعَةُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَّا مَرِيْضٌ أَوْ مُسَافِرٌ أَوِ امْرَأَةٌ أَوْ صَبِيٌّ أَوْ مَمْلُوْكٌ فَمَنِ اسْتَغْنٰى بِلَهْوٍ أَوْ تِجَارَةٍ اِسْتَغْنَى اللهُ عَنْهُ وَاللهُ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ۔

(سنن الدار قطنی ص 273، باب من تجب علیہ الجمعة، رقم الحدیث 1560، السنن الکبریٰ للبیھقی ج3 ص 184 باب من لا تلزمہ الجمعة)

તર્જમા: હઝરત જાબિર રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ صلی اللہ علیہ وسلم ને ફરમાયા: જો શખ્સ અલ્લાહ ઔર આખિરત કે દિન પર ઈમાન રખતા હૈ, ઉસ પર જુમ્અહ કે દિન જુમ્અહ કી નમાઝ ફર્ઝ હૈ, સિવાય મરીઝ, મુસાફિર, ઔરત, બચ્ચે ઔર ગુલામ કે. પસ! જો શખ્સ ખેલ–કૂદ ઔર તિજારત મેં મશ્ગૂલ રેહ કર ઈસસે ગાફિલ રહા, તો અલ્લાહ તઆલા ભી ઉસસે તવજ્જુહ હટા લેગા, ઔર અલ્લાહ તઆલા બેનિયાઝ ઔર તારીફ કે કાબિલ હૈ.

(۲) عَنْ عَبْدِ اللهِ رضی اللہ عنہ أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ لِقَوْمٍ يَّتَخَلَّفُوْنَ عَنِ الْجُمُعَةِ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ رَجُلًا يُّصَلِّيْ بِالنَّاسِ ثُمَّ أُحَرِّقَ عَلٰى رِجَالٍ يَّتَخَلَّفُوْنَ عَنِ الْجُمُعَةِ بُيُوْتَهُمْ۔ (صحیح مسلم ج1 ص 232 باب فضل صلوۃ الجماعۃ و بیان التشدید الخ)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ صلی اللہ علیہ وسلم ને ઉન લોગોં કે બારે મેં જો જુમ્અહ કી નમાઝ સે પીછે રેહ જાતે હૈં, ફરમાયા: મૈં ઈરાદા કરતા હું કે કિસી શખ્સ કો હુકમ દું કે વો લોગોં કો નમાઝ પઢ્હાયે, ફિર મૈં ઉન લોગોં કે ઘરોં મેં આગ લગા દું, જો

જુમ્અહ કી નમાઝ સે પીછે રેહતે હૈં.

જુમ્અહ કે આદાબ:

(١) عَنْ عَبْدِاللهِ رضی اللہ عنہ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صلی اللہ علیہ وسلم يَقُوْلُ إِذَا اَرَادَ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّأْتِيَ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ۔ (صحیح مسلم ج1ص279 کتاب الجمعة)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ રદિ. કેહતે હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કો યે કેહતે હુએ સુના કે તુમ મેં સે જબ કોઈ જુમ્અહ કે લિયે આયે, તો ઉસકો ગુસલ કર લેના ચાહિયે.

(٢) عَنْ سَمُرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صلی اللہ علیہ وسلم مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَبِهَا وَنِعْمَتْ وَمَنِ اغْتَسَلَ فَهُوَ اَفْضَلُ۔

(سنن ابی داؤد ج1ص57باب فی الرخصة فی ترک الغسل یوم الجمعة، سنن الترمذی ج1ص111باب ما جاء فی الوضوء یوم الجمعة)

તર્જમા: હઝરત સમુરહ બિન જુન્દુબ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જિસને જુમ્અહ કે દિન વુઝૂ કિયા તો અચ્છા હૈ, ઔર જિસને ગુસલ કિયા, તો યે અફઝલ કામ હૈ.

ફાયદા: મશહૂર ફકીહ વ મુહદ્દિષ ઔર શારિહે બુખારી અલ્લામહ બદરુદ્દીન ઐની રહ. ફરમાતે હૈં કે યે હદીષ ઈન સાત સહાબા સે મર્વી હૈ.

(૧) હઝરત સમુરહ બિન જુન્દુબ રદિ. (૨) હઝરત અનસ રદિ. (૩) હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી રદિ. (૪) હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. (૫) હઝરત જાબિર રદિ. (૬) હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન સમુરહ રદિ. (૭) હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ.

(٣) عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم: لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طُهْرٍ وَيَدَّهِنُ مِنْ دُهْنِهِ اَوْ يَمَسُّ مِنْ طِيْبِ بَيْتِهِ ثُمَّ يَخْرُجُ فَلَا يُفَرِّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ ثُمَّ يُصَلِّيْ مَا كُتِبَ لَهُ ثُمَّ يُنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ اِلَّا غُفِرَلَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْاُخْرٰى۔

(صحیح البخاری ج1ص 121۔124 باب الدھن للجمعة)

તર્જમા: હઝરત સલમાન ફારસી રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા: જો શખ્સ જુમ્અહ કે દિન ગુસલ કરે, ઔર તાકત કે મુતાબિક ખૂબ પાકી હાસિલ કરે, ઔર તેલ યા ઘર મેં મુયસ્સર ખુશ્બૂ લગાયે, ફિર જુમ્આ કી નમાઝ કે લિયે નિકલે (વહાં જા કર) દો કે દરમિયાન તફ્રીક ન કરે, ફિર જો નમાઝ મુકર્રર કી ગઈ હૈ, અદા કરે, ઔર જબ ઈમામ ખુત્બહ દે તો ખામોશી ઈખ્તિયાર કરે, ઐસે શખ્સ કે ઈસ જુમ્અહ સે દૂસરે જુમ્અહ તક કે તમામ ગુનાહ માફ કર દિયે જાતે હૈં.

(۴) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰہِ ﷺ قَالَ فِیْ جُمُعَةٍ مِّنَ الْجُمَعِ : مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِیْنَ! اِنَّ هٰذَا یَوْمٌ جَعَلَهُ اللّٰهُ لَكُمْ عِیْدًا فَاغْتَسِلُوْا وَعَلَیْكُمْ بِالسِّوَاكِ۔

(المعجم الکبیر للطبرانی ج11 ص 97 رقم 136 قطعة من المفقود، المعجم الاوسط للطبرانی ج2ص325رقم3433)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂર ﷺ ને એક જુમ્અહ મેં ફરમાયા કે એ મુસલમાનોં કી જમાઅત! યે દિન અલ્લાહ તઆલાને તુમ્હારે લિયે ઈદ કા દિન બનાયા હૈ, લિહાઝા ઈસ દિન મેં ગુસલ કિયા કરો, ઔર મિસ્વાક ઝરૂર ઈસ્તિમાલ કિયા કરો.

જુમ્અહ કી દો અઝાનેં:

જુમ્અહ કે દિન દો અઝાનેં દી જાએં. પેહલી અઝાન ખુત્બહ સે ઈતની દેર પેહલે હોની ચાહિયે કે લોગ મસ્જિદ મેં આ કર ઈત્મીનાન સે સુન્નતેં પઢ સકેં, ઔર દૂસરી અઝાન અરબી ખુત્બહ સે પેહલે દી જાએ.

عَنِ السَّائِبِ بْنِ یَزِیْدَ رضی اللہ عنہ یَقُوْلُ اِنَّ الْاَذَانَ یَوْمَ الْجُمُعَةِ كَانَ اَوَّلُهٗ حِیْنَ یَجْلِسُ الْاِمَامُ یَوْمَ الْجُمُعَةِ عَلَى الْمِنْبَرِ فِیْ عَهْدِ رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ وَاَبِیْ بَكْرٍ وَّعُمَرَ فَلَمَّا كَانَ فِیْ خِلَافَةِ عُثْمَانَ وَ كَثُرُوْا أَمَرَ عُثْمَانُ یَوْمَ الْجُمُعَةِ بِالْاَذَانِ

الثَّالِثِ فَأُذِّنَ بِهٖ عَلَى الزَّوْرَاءِ فَثَبَتَ الْاَمْرُ عَلٰى ذٰلِكَ

(صحیح البخاری ج1 ص125 باب التأذین عند الخطبة)

તર્જમા: હઝરત સાઈબ બિન યઝીદ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ, હઝરત અબૂ બકર રદિ. ઔર હઝરત ઉમર રદિ. કે ઝમાને મેં જુમ્અહ કી પેહલી અઝાન ઉસ વકત હોતી થી, જબ ઈમામ મિન્બર પર બૈઠ જાતા. જબ હઝરત ઉષ્માન રદિ. કી ખિલાફત કા ઝમાના આયા, ઔર લોગોં કી તઅ્દાદ બળ્હ ગઈ, તો આપ રદિ.ને એક ઔર અઝાન દેને કા હુકમ દિયા, યે અઝાન મકામે ઝવ્રાઅ પર દી જાતી થી. પસ! અમ્ર ઈસી પર ષાબિત હો ગયા (યા'ની દૂસરી અઝાન પર ઉમ્મત કા અમલ શુરૂઅ હો ગયા).

જુમ્અહ કી રકા'તઃ

૪ સુન્નત　　૨ ફર્ઝ　૪ સુન્નત　　૨ સુન્નત

(۱) قَالَ عُمَرُ رضی اللہ عنہ صَلٰوةُ الْجُمُعَةِ رَكْعَتَانِ وَصَلٰوةُ الْفِطْرِ رَكْعَتَانِ وَصَلٰوةُ الْاَضْحٰى رَكْعَتَانِ وَصَلٰوةُ السَّفَرِ رَكْعَتَانِ، تَمَامٌ غَيْرُ قَصْرٍ عَلٰى لِسَانِ مُحَمَّدٍ ﷺ۔

(سنن النسائی ج1 ص209 عددصلوة الجمعة،سنن ابن ماجة ج1ص74باب تقصیر الصلوة فی السفر،المعجم الاوسط للطبرانی ج2ص180رقم2943)

તર્જમા: હઝરત ઉમર રદિ. ફરમાતે હૈંઃ નમાઝે જુમ્અહ કી દો રકા'ત, ઈદુલ્ ફિત્ર કી દો રકા'ત, ઈદુલ્ અઝ્હા કી ઔર સફર કી દો દો રકા'ત હૈં, યે નમાઝ પૂરી હૈ, ઉસમેં કમી નહીં, હુઝૂર ﷺ કી ઝબાન મુબારક પર.

ફાયદા: ઈસસે જુમ્અહ કે દો ફર્ઝ ષાબિત હુએ.

(۲) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ اَنَّهٗ كَانَ يُصَلِّيْ قَبْلَ الْجُمُعَةِ اَرْبَعًا وَبَعْدَهَا اَرْبَعًا۔

(المعجم الاوسط للطبرانی ج3 ص91 رقم3959، نصب الرایة للزیلعی ج2ص206باب

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે

નબીએ કરીમ ﷺ જુમ્અહ સે પેહલે ચાર રકા'ત ઔર જુમ્અહ કે બાદ ચાર રકા'ત પળ્હતે થે.

(۳) عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ اَنَّهٗ كَانَ يُصَلِّيْ قَبْلَ الْجُمُعَةِ اَرْبَعًا وَ بَعْدَهَا اَرْبَعًا ۔

(جامع الترمذی ج1ص 117، 118 باب فی الصلوة قبل الجمعة وبعدها، مصنف عبدالرزاق ج3 ص 131 باب الصلوة قبل الجمعة وبعدها، رقم 5541، صلوة الجمعة)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. જુમ્અહ સે પેહલે ચાર ઔર જુમ્અહ કે બાદ ચાર રકા'ત પળ્હતે થે.

(۴) عَنْ عَلِيٍّ رضی اللہ عنہ اَنَّهٗ قَالَ مَنْ كَانَ مُصَلِّيًا بَعْدَ الْجُمُعَةِ فَلْيُصَلِّ سِتًّا ۔

(شرح معانی الآثار ج1 ص 234 باب التطوع بعد الجمعة کیف ھو)

તર્જમા: હઝરત અલી રદિ. ફરમાતે હૈં: "જો જુમ્અહ કે બાદ નમાઝ પળ્હે, ઉસે ચાહિયે કે ૬ રકા'ત પળ્હે."

(۵) عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَا صَلّٰى اَحَدُكُمُ الْجُمُعَةَ فَلْيُصَلِّ بَعْدَهَا اَرْبَعًا ۔ (صحیح مسلم ج1 ص 288 فصل فی استحباب اربع رکعات الخ)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા કે જબ કોઈ જુમ્અહ પળ્હે, તો ઉસકે બાદ ચાર રકા'તેં પળ્હે.

(۶) عَنْ سَالِمٍ عَنْ اَبِيْهِ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّيْ بَعْدَ الْجُمُعَةِ رَكْعَتَيْنِ

(صحیح مسلم ج1 ص 288 فصل فی استحباب اربع رکعات الخ)

તર્જમા: હઝરત સાલિમ અપને વાલિદ સે નકલ કરતે હૈં કે નબીએ અકરમ ﷺ જુમ્અહ કે બાદ દો રકા'તેં પળ્હતે થે.

ફાયદા: મુન્દરજહ બાલા રિવાયાત સે મા'લૂમ હુવા કે જુમ્અહ સે પેહલે ચાર રકા'ત ઔર જુમ્અહ કે બાદ ૬ રકા'ત પળ્હે. ઉન ૬ મેં સે પેહલે ચાર રકા'ત પળ્હે, ઔર ઉસકે બાદ દો રકા'ત.

જુમ્અહ કા ખુત્બહ:

જુમ્અહ કે દિન ઈમામ મિન્બર પર ખડે હોકર દો ખુત્બે દેતા હૈ,

ઈન દોનોં ખુત્બોં કે દરમિયાન થોડી દેર બૈઠતા હે.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ خُطْبَتَيْنِ، كَانَ يَجْلِسُ إِذَا صَعِدَ الْمِنْبَرَ حَتّٰى يَفْرُغَ، أَرَاهُ الْمُؤَذِّنَ، ثُمَّ يَقُوْمُ فَيَخْطُبُ. ثُمَّ يَجْلِسُ فَلَا يَتَكَلَّمُ، ثُمَّ يَقُوْمُ فَيَخْطُبُ۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص163 باب الجلوس اذا صعد المنبر، سنن ابن ماجة ج ص باب ما جاء فی الخطبة یوم الجمعة)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. સે રિવાયત હે કે નબી ﷺ દો ખુત્બે દિયા કરતે થે. જબ મિમ્બર પર ચળ્હતે તો ઉસ પર બૈઠ જાતે, યહાં તક કે મુઅઝ્ઝિન અઝાન સે ફારિગ હો જાતા, ફિર ખડે હોકર ખુત્બહ દેતે, ફિર બૈઠ જાતે, ઔર ખામોશ રેહતે, ઉસકે બાદ ખડે હોકર ખુત્બહ દેતે.

જુમ્અહ કે ખુત્બહ કા અરબી ઝબાન મેં હોના:

જુમ્અહ કે ખુત્બે કા અરબી ઝબાન મેં હોના ઝરૂરી હે, અરબી કે અલાવહ કિસી ઔર ઝબાન મેં ખુત્બહ પળ્હના મકરૂહે તહ્રીમી હે. ઈસકી બહોત સી વુજૂહાત હૈં.

(૧) જુમ્અહ કા ખુત્બહ હકીકત મેં અલ્લાહ કા ઝિક્ર હે:

يَاۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اِذَا نُوْدِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَّوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ۔ (سورة الجمعة:9)

તર્જમા: એ ઈમાન વાલો! જબ જુમ્અહ કે દિન નમાઝ કે લિયે અઝાન દી જાયે, તો અલ્લાહ કે ઝિક્ર કી તરફ દોડો.

ઈમામુત્ તફસીર અબુલ્ બરકાત અબ્દુલ્લાહ બિન અહમદ બિન મહ્મૂદ અન્નસફી રહ. લિખતે હૈં:

{اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ} اَىْ اِلَى الْخُطْبَةِ عِنْدَ الْجُمْهُوْرِ۔

(تفسیر النسفی ج4 ص201 سورة الجمعة)

તર્જમા: અલ્લાહ કે ફરમાન "اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ" સે જુમ્હૂર મુફસ્સિરીન કે યહાં ખુત્બહ મુરાદ હે.

હદીષે પાક સે તાઈદ:

فَاِذَاخَرَجَ الْاِمَامُ طَوَوْا صُحُفَهُمْ وَيَسْتَمِعُوْنَ الذِّكْرَ۔

(صحيح البخارى ج1 ص127 باب الاستماع الى الخطبة، صحيح مسلم ج1 ص281 كتاب الجمعة)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જબ ઈમામ (ખુત્બહ કે લિયે) નિકલતા હૈ, તો ફરિશ્તે અપના રજિસ્ટર બંદ કર લેતે હૈં, ઔર તવજ્જુહ સે ઝિક્ર (ખુત્બહ) સુનતે હૈં.

મુન્દરજહ બાલા તસ્રીહાત સે મા'લૂમ હુવા કે ખુત્બહ દર અસલ "અલ્લાહ કા ઝિક્ર" હૈ, તો જિસ તરહ ષના, તઅવ્વુઝ, તસ્મીઅ, તહ્મીદ, અત્તહિય્યાત વગૈરહ અલ્લાહ કે ઝિક્ર હૈં, ઔર અરબી ઝબાન હી મેં પઢે જાતે હૈં, તો ઈસી તરહ ખુત્બે કે લિયે ભી અરબી ઝબાન કા હોના ઝરૂરી હૈ.

નબી ﷺ કા હુકમ: ખુત્બહ મુખ્તસર દિયા જાએ:

عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ رضي الله عنه قَالَ اَمَرَنَا رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ بِاِقْصَارِ الْخُطَبِ۔

(المستدرك للحاكم ج1 ص584، الامر باقصار الخطب، رقم1105)

તર્જમા: હઝરત અમ્માર બિન યાસિર રદિ. કેહતે હૈં: રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને હમેં મુખ્તસર ખુત્બે પઢને કા હુકમ દિયા. "અરબી ઝબાન કે અલાવહ ઔર ઝબાન મેં કી ગઈ આધ યા પોન ઘંટે કી તકરીર કો અગર મસ્નૂન ખુત્બહ કરાર દિયા જાયે, તો આં હઝરત ﷺ કે હુકમ કી મુખાલફત લાઝિમ આયેગી.

(૨) અરબી ઝબાન મેં જુમ્અહ કે ખુત્બે પર હમેશગી:

આં હઝરત ﷺ સે અરબી ઝબાન મેં જુમ્અહ કે ખુત્બે પર મુવાઝબત ઔર હમેશગી ષાબિત હૈ. હાલાંકે ઉસ વકત આપ ﷺ કે ખુત્બે મેં અજમી લોગ ભી મૌજૂદ હોતે થે, જિનકો દીન કી તબ્લીગ કી ઝરૂરત ભી થી,લેકિન આપ ﷺ ને અરબી ખુત્બે પર ઈક્તિફા ફરમાયા, ઈસી તરહ હઝરાતે ખુલફાએ રાશિદીન ઔર દીગર સહાબા રદિ. કે ઝમાને મેં ઈસ્લામ જબ જઝીરએ અરબ સે નિકલ કર દીગર અજમ

ઈલાકોં મે ફૈલા, લોગ અરબી ઝબાન સે ના આશ્ના થે, લેકિન જુમ્અહ કા ખુત્બહ અરબી હી મેં પળ્હા ગયા. અરબી ખુત્બે પર ઉમ્મતે મુસ્લિમહ કા તવારુષ વ તઆમુલ વાઝેહ દલીલ હૈ કે ખુત્બહ સિર્ફ અરબી ઝબાન હી મેં હોના ચાહિયે.

(૩) અકાબિર ફુકહા ઔર સલ્ફે સાલિહીન કી તસ્રીહાત:

ઉમ્મતે મુસ્લિમહ કે અકાબિર ફુકહા વ સલ્ફે સાલિહીન કી તસ્રીહાત સે ભી યહી ષાબિત હોતા હૈ કે ખુત્બહ અરબી ઝબાન મેં હોના ઝરૂરી હૈ.

(૧) ઈમામ યહયા બિન શર્ફ અન્નવવી રહ. ફરમાતે હૈં:

"وَيُشْتَرَطُ كَوْنُهَا بِالْعَرَبِيَّةِ۔ (كتاب الاذكار للنووى ص 148 كتاب حمد الله تعالىٰ)

તર્જમા: જુમ્અહ કે ખુત્બે કા અરબી ઝબાન મેં હોના શર્ત હૈ.

(૨) ઈમામ અબુલ્ કાસિમ અબ્દુલ કરીમ બિન મુહમ્મદ અર્રાફઈ રહ. ફરમાતે હૈં:

"وَهَلْ يُشْتَرَطُ اَنْ تَكُوْنَ الْخُطْبَةُ كُلُّهَا بِالْعَرَبِيَّةِ وَجْهَانِ وَالصَّحِيْحُ اِشْتِرَاطُهٗ۔" (اتحاف السادة المتقين للزبيدى ج3 ص368)

તર્જમા: કયા સારે ખુત્બે કા અરબી મેં હોના શર્ત હૈ? ઈસમેં દો વજહેં હૈં. સહીહ યે હૈ કે અરબી મેં હોના શર્ત હૈ.

(૩) શૈખુલ્ ઈસ્લામ અબૂ યહયા ઝકરિયા અલ્ અન્સારી ફરમાતે હૈં:

مِنْ شُرُوْطِهَا مَا سَبَقَ وَهُوَ كَوْنُهَا بِالْعَرَبِيَّةِ۔

(اسنى المطالب فى شرح روض الطالب ج1 ص258)

તર્જમા: શરાઈત મેં સે એક શર્ત જો પીછે મઝ્કૂર હુઈ હૈ, વો યે હૈ કે ખુત્બહ અરબી ઝબાન મેં હો.

(૪) ઈમામુલ્ હિંદ શાહ વલીઉલ્લાહ અહમદ બિન અબ્દુર્રહીમ મુહદ્દિષ દહેલવી રહ. ફરમાતે હૈં:

وعربی بودن نیز بجہت عمل مستمر مسلمین در مشارق

ومغارب باوجود آنکه در بسیارے از اقالیم مخاطبان عجمی بودند۔
(مصفیٰ شرح مؤطا ص154)

તર્જમા: ખુત્બહ કા અરબી ઝબાન મેં હોના, કયૂંકે મુસલમાનોં કા મશ્રિક વ મગ્રિબ મેં હમેંશા કા અમલ યહી રહા હે (યા'ની ખુત્બે કો અરબી મેં પઢ્હને કા) બાવજૂદે કે બહોત સારે મમાલિક મેં ઉનકે મુખાતબ અજમી લોગ થે.

(૫) ઉમ્દતુલ્ મુતઅખ્ખિરીન અલ્લામહ અબુલ્ હસનાત અબ્દુલ્ હેય લખનવી રહ. ફરમાતે હૈં:

وَلَاشَكَّ فِيْ اَنَّ الْخُطْبَةَ بِغَيْرِ الْعَرَبِيَّةِ خِلَافُ السُّنَّةِ الْمُتَوَارِثَةِ مِّنَ النَّبِيِّ ﷺ وَالصَّحَابَةِ فَيَكُوْنُ مَكْرُوْهًا تَحْرِيْمًا۔
(عمدة الرعاية على شرح الوقاية ج1 ص200)

તર્જમા: ઈસ બાત મેં શક નહીં કે અરબી ઝબાન કે અલાવહ કિસી દૂસરી ઝબાન મેં ખુત્બહ દેના સુન્નત કે ખિલાફ હે, જો નબીએ અકરમ ﷺ ઔર હઝરાતે સહાબએ કિરામ રદિ. સે મુતવાતિર ચલી આઈ હે, લિહાઝા (ગૈર અરબી મેં ખુત્બહ દેના) મકરૂહે તહ્રીમી હોગા.

ખુત્બે કે વકત નમાઝ વ કલામ કા મમ્નૂઅ હોના:

(۱) عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُوْلُ اِذَا دَخَلَ اَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ وَالْاِمَامُ عَلَى الْمِنْبَرِ فَلَا صَلَاةَ وَلَا كَلَامَ حَتّٰى يَفْرُغَ الْاِمَامُ۔
(مجمع الزوائد للهيثمى ج 2ص407 باب فيمن يدخل المسجد والامام يخطب، رقم الحديث 3120، جامع الاحاديث للسيوطى ج3ص 114 رقم الحديث1879)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિ. સે રિવાયત હે, ફરમાતે હૈં કે મેંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કો યે ફરમાતે હુયે સુના: "જબ તુમ મેં સે કોઈ મસ્જિદ મેં દાખિલ હો, ઔર ઈમામ મિન્બર પર હો, તો ન કોઈ નમાઝ જાઈઝ હે, ઔર ન બાત–ચીત, યહાં તક કે ઈમામ ફારિગ હો જાએ.

હઝરત નબીશહ અલ્ હઝલી રદિ. કી રિવાયત હે કે આપ ﷺ ને ફરમાયા:

فَإِنْ لَمْ يَجِدِ الْإِمَامَ خَرَجَ صَلّٰى مَابَدَا لَهُ وَإِنْ وَجَدَ الْإِمَامَ قَدْ خَرَجَ جَلَسَ فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ حَتّٰى يَقْضِيَ الْإِمَامُ جُمُعَتَهُ وَكَلَامَهُ۔

(مسند احمد ج 15ص 300رقم الحديث 20599،غاية المقصد فى زوائد المسند للهيثمى ج 1ص 1154باب حقوق الجمعة من الغسل وغيره)

તર્જમા: પસ! અગર ઈમામ ખુત્બે કે લિયે નહીં નિકલા, તો જો મુનાસિબ હો, નમાઝ પઢ લે, ઔર અગર ઈમામ ખુત્બે કે લિયે નિકલ ચુકા હે, તો બૈઠ જાએ, ઔર ગૌર સે ખુત્બહ સુને, ઔર ખામોશ રહે, યહાં તક કે ઈમામ જુમ્અહ કી નમાઝ ઔર ખુત્બહ ખતમ કર લે.

દેહાત મેં જુમ્અહ નહીં:

જુમ્અહ કી નમાઝ કે લિયે શહર યા મુઝાફાતે શહર કા હોના ઝરૂરી હે. દેહાત મેં જુમ્અહ નહીં હોગા. મુન્દરજએ ઝૈલ દલાઈલ ઈસ બાત કો ષાબિત કરતે હૈં:

(૧) અલ્લાહ તઆલા કા ઈર્શાદ હે:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلٰى ذِكْرِ اللهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ۔ (سورة الجمعة:9)

તર્જમા: એ ઈમાન વાલો! જબ જુમ્અહ કે રોઝ નમાઝ કે લિયે અઝાન કહી જાયા કરે, તો તુમ અલ્લાહ કી યાદ કી તરફ ચલ પડા કરો, ઔર ખરીદો ફરોખ્ત છોડ દિયા કરો. યે તુમ્હારે લિયે ઝયાદહ બેહતર હે, અગર તુમકો કુછ સમજ હો. (તર્જમાઃ હઝરત થાનવી રહ.)

ઈસ આયત મેં જુમ્અહ કી અઝાન સુનતે હી ખરીદો ફરોખ્ત છોડને કા હુકમ દિયા જા રહા હે, ઈશારા હે કે જુમ્અહ વહાં હોગા, જહાં ખરીદો ફરોખ્ત કા સિલસિલા જારી હો, ઔર ઝાહિર હે કે દેહાત ખરીદો ફરોખ્ત ઔર તિજારત કી જગહ નહીં હોતે, બલ્કે કારોબારી મરાકિઝ શહર યા બડે દેહાત મેં હોતે હૈં, મા'લૂમ હુવા કે જુમ્અહ દેહાત મેં નહીં હોતા.

(۲) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ أَوَّلُ جُمُعَةٍ جُمِّعَتْ بَعْدَ جُمُعَةٍ فِي

مَسْجِدِ رَسُوْلِ اللّٰہِ ﷺ فِیْ مَسْجِدِ عَبْدِ الْقَیْسِ بِجُوَاثٰی مِنَ الْبَحْرَیْنِ۔

(صحیح البخاری ج1 ص122 باب الجمعۃ فی القریٰ و المدن)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ કી મસ્જિદ મેં જુમ્અહ કાઈમ હોને કે બાદ સબસે પેહલા જુમ્અહ બહરૈન કે શહર જવાષા મેં અબ્દુલ કૈસ કી મસ્જિદ મેં પળ્હા ગયા.

હાફિઝ ઈબ્ને હજર અસ્કલાની રહ. લિખતે હૈં:

اِنَّ الظَّاھِرَ اَنَّ عَبْدَ الْقَیْسِ لَمْ یُجَمِّعُوْا اِلَّا بِاَمْرِ النَّبِیِّ ﷺ۔

(فتح الباری ج2 ص489 باب الجمعۃ فی القریٰ و المدن)

તર્જમા: ઝાહિર યે હૈ કે કબીલએ અબ્દુલ કૈસ વાલોંને જુમ્અહ કી નમાઝ આપ ﷺ કે હુકમ સે હી કાઈમ કિયા થા. કાઝી અયાઝ કી તસ્રીહ કે મુતાબિક અબ્દુલ કૈસ કા વફ્દ સ.હિ. ૮ કો ફત્હે મકકા સે પેહલે આં હઝરત ﷺ કી ખિદમત મેં હાઝિર હુવા થા.

(શર્હે મુસ્લિમ લિન્નવવી: જિ:૧ પે:૩૪, ફત્હુલ્ મુલ્હિમ લિલ્ ઉષ્માની: જિ:૧ પે: ૫૨૪)

ઈસસે મા'લૂમ હુવા કે સ.હિ. ૮ સે કબ્લ મસ્જિદે નબવી સે પેહલે કિસી ઔર મુકામ મેં જુમ્અહ નહીં હોતા થા, હાલાંકે ઉસ વકત તક ઈસ્લામ દૂર દૂર તક ફૈલ ચુકા થા, બીસયોં બસ્તીયાં મુસલમાનોં કી આબાદ હો ચુકી થીં, મગર જુમ્અહ કહીં નહીં હોતા થા, મા'લૂમ હુવા કે દેહાત જુમ્અહ કા મહલ નહીં હૈ.

ફાયદા: સુનને અબૂ દાઉદ કી રિવાયત મેં જવાષા કો "કરિયહ" કહા ગયા હૈ. ઈસસે યે શુબા નહીં હોના ચાહિયે કે "જવાષા" એક દેહાત થા, ઈસ લિયે કે કરિયહ કા લફ્ઝ ખુદ કુર્આને કરીમ મેં શહરોં પર ભી બોલા ગયા હૈ. મષલન્:

"وَقَالُوْا لَوْلَا نُزِّلَ ھٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰی رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْیَتَیْنِ عَظِیْمٍ"

(سورۃ الزخرف:31)

તર્જમા: કુફ્ફાર કેહને લગે: યે કુર્આન દો કરિયોં કે કિસી બડે આદમી પર કયૂં ન ઉતારા ગયા.

ઈન દો કરિયોં સે મકકા ઔર તાઈફ કે શહર મુરાદ હૈં. મા'લૂમ

હુવા કે શહર પર ભી "કરિયહ" કા ઈત્લાક લુગતે અરબ મેં આમ હૈ. નીઝ મુહક્કિકીન હઝરાતને ભી તસ્રીહ કી હૈ કે "જવાષા" શહર થા.

(૧) અશ્શૈખ અબુલ્ હસન અલ્લખમી રહ. ફરમાતે હૈં:

انها مدينة (યે શહર થા.) (ફત્હુલ્ બારી લિઈબ્ને હજર: જિ:૪ પે:૪૮૯)

(૨) ઈમામ અબૂ ઉબૈદ અબ્દુલ્લાહ અલ્ બિકરી રહ. ફરમાતે હૈં:

مَدِيْنَةٌ بِالْبَحْرَيْنِ لِعَبْدِ الْقَيْسِ

યે બહરૈન મેં કબીલએ અબ્દુલ્ કૈસ કા એક શહર થા.

(શર્હે સુનને અબી દાઉદ લિલ્ અયની: જિ:૪ પે: ૩૮૯ બાબુલ્ જુમ્અતિ ફિલ્ કુરા)

(૩) ઈમામ શમ્સુદીન અબૂ બકર મુહમ્મદ બિન અબી સહલ અસ્સરખ્સી રહ. ફરમાતે હૈં:

"وَجُوَاثَى مِصْرٌ بِالْبَحْرَيْنِ."

જવાષા, બહરૈન કા એક શહર હૈ. (અલ્ મબ્સૂત લિસ્સરખ્સી જિ:૨ પે:૪૦)

(٣) عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنه زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ كَانَ النَّاسُ يَنْتَابُوْنَ الْجُمُعَةَ مِنْ مَّنَازِلِهِمْ وَالْعَوَالِيْ.

(صحیح البخاری ج1 ص123 باب الرخصة ان لم یحضر الجمعة فی المطر)

તર્જમા: હઝરત આયશા સિદ્દીકા રદિ. ફરમાતી હૈં કે લોગ જુમ્અહ કે લિયે અપની અપની જગહોં ઔર મુઝાફાત સે બારી બારી આતે થે.

મદીના મુનવ્વરહ કે મુઝાફાત ઔર દેહાતોં મેં જુમ્અહ નહીં હોતા થા, વરના વો બારી બારી ન આતે, બલ્કે સબકે સબ આતે. ઈસસે ભી મા'લૂમ હુવા કે દેહાત મેં જુમ્અહ નહીં હોતા.

(૪) આં હઝરત ﷺ ને જબ હિજરત ફરમાઈ, તો કુબા મેં કિયામ કિયા, જો ચૌદહ યા ચોબીસ દિન કા થા. ઉન અય્યામ મેં જુમ્અહ ભી આયા, લેકિન કિસી હદીષ સે ષાબિત નહીં કે આપ ﷺ ને બનફ્સે નફીસ વહાં જુમ્અહ પઢ્હાયા હો, યા દીગર લોગોં કો હુકમ દિયા હો. મા'લૂમ હુવા કે દેહાત જુમ્અહ કી નમાઝ કા મહલ નહીં.

(મુલખ્ખસન બઝ્લુલ્ મજ્હૂદ લિશ્શૈખ અસ્સહારનબૂરી: જિ:૨ પે: ૧૭૦)

(૫) ખલીફએ રાશિદ સય્યિદના અલી મુરતઝા રદિ. કા ફરમાન હે:

لَا جُمُعَةَ وَلَا تَشْرِيْقَ اِلَّا فِيْ مِصْرٍ جَامِعٍ۔

(مصنف عبدالرزاق ج 3 ص 70 باب القرى الصغار رقم5189،مسند ابن الجعد ص 438 رقم 2990،السنن الکبری للبیهقی ج3ص179 باب العدد الذین اذا کانوا فی قریة وجبت علیهم الجمعة)

તર્જમા: જુમ્અહ ઔર તશ્રીક (ઈદૈન) મિસ્રે જામેઅ (શહર) કે બગૈર નહીં હો સકતે.

તરાવીહ કી નમાઝ: ૨૦ રકા'ત

રમઝાને મુકદ્દસ કા મહીના આલમે રૂહાનિય્યત કા મૌસમે બહાર હે, ઉસકી મખ્સૂસ ઈબાદાત મેં દિન કા રોઝા ઔર રાત કા કિયામ યા'ની તરાવીહ કી નમાઝ બડી એહમિયત કી હામિલ હે. ઉસકી બરકાત કા યે આલમ હે કે ઉસમેં એક નફલ કા ષવાબ ફર્ઝ કે બરાબર ઔર ફર્ઝ કા ષવાબ સત્તર ફરાઈઝ કે બરાબર કર દિયા જાતા હે.

(શુઅ્બુલ્ ઈમાન લિલ્ બયહકી: જિ:૩ પે: ૩૦૫, ફઝાઈલે શહરે રમઝાન, મિશ્કાતુલ્ મસાબીહ: જિ:૧ પે:૧૭૩, કિતાબુસ્સૌમ)

હુઝૂરે અકરમ ઈસ માહે મુબારક મેં કષરત સે ઈબાદત ફરમાતે થે, ચુનાંચે ઉમ્મુલ્ મુઅ્મિનીન હઝરત આયશા રદિ. ફરમાતી હૈં:

كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ شَدَّ مِئْزَرَهٗ ثُمَّ لَمْ يَأْتِ فِرَاشَهٗ حَتّٰى يَنْسَلِخَ۔ (شعب الایمان للبیهقی ج3ص310 فضائل شهر رمضان)

તર્જમા: જબ રમઝાન મુબારક આતા તો રસૂલુલ્લાહ ﷺ કમરે હિમ્મત કસ લેતે, ઔર અપને બિસ્તર પર તશ્રીફ ન લાતે, યહાં તક કે રમઝાન ગુઝર જાતા, ઔર આખરી દસ દિનોં કે મુતઅલ્લિક ફરમાતી હૈં:

كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يَجْتَهِدُ فِي الْعَشْرِ الْاَوَاخِرِ مَا لَا يَجْتَهِدُ فِيْ غَيْرِهٖ۔

(صحیح مسلم ج1 ص372 باب الاجتهاد فی العشر الاواخر الخ)

તર્જમા: આપ ﷺ આખરી દસ દિનોં મેં જો કોશિશ ફરમાતે, વો બાકી દિનોં મેં ન ફરમાતે થે.

ઈસ લિયે ઈસ માહ મેં જિતની ભી ઝયાદહ સે ઝયાદહ ઈબાદત હો સકે, પૂરી હિમ્મત ઔર કોશિશ કરની ચાહિયે.

કિયામે રમઝાન યા'ની તરાવીહ કી નમાઝ આપ ને બીસ રકા'ત અદા ફરમાઈ હૈં, ઉસ પર હઝરાતે ખુલફાએ રાશિદીન રદિ. હઝરત ઉમર રદિ., હઝરત ઉષ્માન રદિ., હઝરત અલી રદિ. દીગર સહાબએ કિરામ રદિ. તાબિઈને ઈઝામ રહ. અઈમ્મએ મુજતહિદીન રહ. હઝરાતે મશાઈખ રહ. વગૈરહ અમલ પૈરા રહે. ઈસ્લામી મમાલિક મેં ચોદહ સો સાલ સે ઈસી પર અમલ હોતા રહા હૈ, ઔર ઉમ્મતે મુસ્લિમહ કા ઈસી પર ઈજમાઅ વ ઈત્તિફાક હૈ. ચંદ અહાદીષ વ આષાર ઔર ફુકહાએ ઉમ્મત કી તસ્રીહાત નકલ કી જાતી હૈં.

આં હઝરત ﷺ કા મુબારક અમલ:

આપ કિયામે રમઝાન બીસ રકા'ત ફરમાયા કરતે થે.

(૧) હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ રદિ. ફરમાતે હૈં:

خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ فِيْ رَمَضَانَ فَصَلَّى النَّاسَ اَرْبَعَةً وَّعِشْرِيْنَ رَكْعَةً وَاَوْتَرَ بِثَلَاثَةٍ۔ (تاریخ جرجان للسهمی ص 142)

તર્જમા: નબી ﷺ રમઝાનુલ મુબારક મેં એક રાત તશરીફ લાયે, ઔર લોગોં કો ચાર (ફર્ઝ), બીસ રકા'ત (તરાવીહ) ઔર તીન વિત્ર પળ્હાયે.

(૨) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદિ. સે મર્વી હૈ:

اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّيْ فِيْ رَمَضَانَ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً وَالْوِتْرَ۔

(مصنف ابن ابی شیبة ج5 ص225 کم یصلی فی رمضان من رکعة؟، رقم 7774)

તર્જમા: રસૂલુલ્લાહ ﷺ રમઝાનુલ્ મુબારક મેં બીસ રકા'ત (તરાવીહ) ઔર વિત્ર પળ્હતે થે.

હઝરાતે ખુલફાએ રાશિદીન રદિ. કા અમલ:

હઝરાતે ખુલફાએ રાશિદીન મેં સે હઝરત ઉમર રદિ., હઝરત ઉષ્માન રદિ. ઔર હઝરત અલી રદિ. કે દૌરે મુબારક મેં તરાવીહ બીસ

રકા'ત હી પળ્હી જાતી રહી હૈં. તસ્રીહાત પૈશ હૈં.

હઝરત ઉમર ફારૂક રદિ.:

(١)عَنْ اُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضی اللہ عنہ اَمَرَ اُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ اَنْ يُّصَلِّيَ بِاللَّيْلِ فِيْ رَمَضَانَ فَقَالَ اِنَّ النَّاسَ يَصُوْمُوْنَ النَّهَارَ وَلَا يُحْسِنُوْنَ اَنْ يَّقْرَؤُا فَلَوْ قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ عَلَيْهِمْ بِاللَّيْلِ فَصَلّٰى بِهِمْ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً۔

(مسند احمد بن منیع بحوالہ اتحاف الخیرة المھرة للبوصیری ج 2ص 424 باب فی قیام رمضان، رقم الحدیث 2390)

તર્જમા: હઝરત ઉબય બિન કઅબ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ રદિ.ને ઉન્હેં હુકમ દિયા કે રમઝાન કી રાતોં મેં નમાઝ પળ્હાયેં. ચુનાંચે ફરમાયા કે લોગ સારા દિન રોઝા રખતે હૈં, ઔર કિરાઅત અચ્છી તરહ નહીં કર સકતે.

અગર આપ રાત કો ઉન્હેં (નમાઝ મેં) કુર્આન સુનાયેં, તો બહોત અચ્છા હોગા. પસ! હઝરત ઉબય બિન કઅબ રદિ.ને ઉન્હેં બીસ રકા'તેં પળ્હાઈ.

(٢) عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيْدَ قَالَ كَانُوْا يَقُوْمُوْنَ عَلٰى عَهْدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضی اللہ عنہ فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ بِعِشْرِيْنَ رَكْعَةً قَالَ وَكَانُوْا يَقْرَؤُوْنَ بِالْمِئِيْنِ وَكَانُوْا يَتَوَكَّئُوْنَ عَلٰى عِصِيِّهِمْ فِيْ عَهْدِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ t مِنْ شِدَّةِ الْقِيَامِ۔

(السنن الکبریٰ للبیھقی ج2ص496 باب ماروی فی عدد رکعات القیام فی شھر رمضان)

તર્જમા: હઝરત સાઈબ બિન યઝીદ ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર રદિ. (ઔર હઝરત ઉષમાન રદિ.) કે ઝમાને મેં (સહાબએ કિરામ રદિ. બા જમાઅત) બીસ રકા'ત તરાવીહ પળ્હતે થે, ઔર (કારી સાહિબાન) સો સો આયાત વાલી સૂરતેં પળ્હતે થે, ઔર લોગ લમ્બે કિયામ કી વજહ સે હઝરત ઉષમાન રદિ. કે દૌર મેં લાઠિયોં કા સહારા લેતે.

(٣)وَرَوٰى مَالِكٌ مِنْ طَرِيْقِ يَزِيْدَ بْنِ خُصَيْفَةَ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيْدَ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً۔

(فتح الباری لابن حجر ج 4ص 321 باب فضل من قام رمضان، نیل الاوطار للشوکانی ج3 ص 57، باب صلوۃ التراویح، تحت رقم الحدیث 946)

તર્જમા: ઈમામ માલિકને યઝીદ બિન ખુસૈફહ કે તરીક સે સાઈબ બિન યઝીદ કી રિવાયત નકલ કી હે કે અહ્‌દે ફારૂકી મેં બીસ રકા'ત તરાવીહ થીં.

(۴) قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ كَعْبِ الْقُرَظِيُّ كَانَ النَّاسُ يُصَلُّوْنَ فِيْ زَمَانِ عُمَرَبْنِ الْخَطَّابِ رضی اللہ عنہ فِيْ رَمَضَانَ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً۔

(قیام اللیل للمروزی ص 157 کتاب قیام رمضان، باب عدد الرکعات الخ)

તર્જમા: હઝરત મુહમ્મદ બિન કઅબ અલ્ કુરઝી (જો જલીલુલ્ કદ્ર તાબિઈ હૈં) ફરમાતે હૈં કે લોગ હઝરત ઉમર રદિ. કે દૌર મેં બીસ રકા'ત તરાવીહ પઢતે થે.

(۵) عَنْ يَّزِيْدَ بْنِ رُوْمَانَ اَنَّهٗ قَالَ كَانَ النَّاسُ يَقُوْمُوْنَ فِيْ زَمَانِ عُمَرَبْنِ الْخَطَّابِ رضی اللہ عنہ فِيْ رَمَضَانَ بِثَلَاثٍ وَّعِشْرِيْنَ رَكْعَةً۔

(موطا امام مالک ص 98 ما جاء فی قیام رمضان)

તર્જમા: યઝીદ બિન રૂમાન કેહતે હૈં કે લોગ (સહાબા રદિ. વ તાબિઈન) હઝરત ઉમર રદિ. કે ઝમાને મેં તેઈસ રકા'તેં પઢતે થે. (બીસ તરાવીહ ઔર તીન વિત્ર).

(۶) عَنْ يَّحْيٰى بْنِ سَعِيْدٍ اَنَّ عُمَرَبْنَ الْخَطَّابِ رضی اللہ عنہ اَمَرَ رَجُلاً يُّصَلِّيْ بِهِمْ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً۔ (مصنف ابن ابی شیبۃ ج5ص 223، کم یصلی فی رمضان من رکعۃ؟ رقم 7764)

તર્જમા: યહયા બિન સઈદ કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર રદિ.ને એક આદમી કો હુકમ દિયા કે લોગોં કો બીસ રકા'ત પઢાયે.

(۷) عَنِ الْحَسَنِ اَنَّ عُمَرَبْنَ الْخَطَّابِ رضی اللہ عنہ جَمَعَ النَّاسَ عَلٰى اُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رضی اللہ عنہ فِيْ قِيَامِ رَمَضَانَ فَكَانَ يُصَلِّيْ بِهِمْ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص 211 باب القنوت فی الوتر)

તર્જમા: હઝરત હસન સે રિવાયત હે કે હઝરત ઉમર રદિ.ને લોગોં કો હઝરત ઉબય બિન કઅબ રદિ. કી ઈમામત પર જમા

ફરમાયા. વો લોગોં કો બીસ રકા'ત તરાવીહ કી નમાઝ પઢ઼ાતે થે.

(٨) عَنْ اُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ عُمَرَ رضی اللہ عنہ اَمَرَ اُبَيًّا اَنْ يُّصَلِّيَ بِالنَّاسِ فِيْ رَمَضَانَ... فَصَلّٰى بِهِمْ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً.

(الاحادیث المختارہ للمقدسی ج3ص 367رقم الحدیث 1161)

તર્જમા: હઝરત ઉબય બિન કઅબ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે હઝરત ઉમર રદિ.ને ઉન્હેં હુકમ દિયા કે રમઝાન મેં લોગોં કો નમાઝ પઢ઼ાયેં, તો આપને ઉન્હેં બીસ રકા'ત પઢ઼ાયીં.

(٩) عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيْدَ قَالَ ...كَانَ الْقِيَامُ عَلٰى عَهْدِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ ثَلَاثَةً وَّعِشْرِيْنَ رَكْعَةً. (مصنف عبدالرزاق ج4ص 201باب قیام رمضان، رقم الحدیث 7763)

તર્જમા: હઝરત સાઇબ બિન યઝીદ ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર રદિ. કે દૌર મેં તીન રકા'ત (વિત્ર) ઔર બીસ રકા'ત (તરાવીહ) પઢ઼ી જાતી થીં.

હઝરત ઉષમાન બિન અફ્ફાન રદિ.:

સય્યિદના ઉષમાન રદિ. કે દૌરે ખિલાફત મેં ભી તરાવીહ બીસ રકા'ત હી પઢ઼ી જાતી થીં, જૈસા કે હઝરત ઉમર રદિ. કે દૌર મેં થીં. ચુનાંચે હઝરત સાઇબ બિન યઝીદ ફરમાતે હૈં:

كَانُوْا يَقُوْمُوْنَ عَلٰى عَهْدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ t فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ بِعِشْرِيْنَ رَكْعَةً قَالَ وَكَانُوْا يَقْرَؤُوْنَ بِالْمِئِيْنِ وَكَانُوْا يَتَوَكَّؤُوْنَ عَلٰى عِصِيِّهِمْ فِيْ عَهْدِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رضی اللہ عنہ مِنْ شِدَّةِ الْقِيَامِ.

(السنن الکبری للبیھقی ج2ص 496باب ماروی فی عدد رکعات القیام فی شھر رمضان)

તર્જમા: હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ રદિ. કે દૌરે મુબારક મેં (સહાબા રદિ. વ તાબિઇન રહ.) બીસ રકા'ત તરાવીહ પઢ઼ા કરતે થે, ઔર કારી સો સો આયાત વાલી સૂરતેં પઢ઼તે થે, ઔર લોગ લમ્બે કિયામ કી વજહ સે હઝરત ઉષમાન રદિ. કે દૌર મેં લાઠિયોં કા સહારા લેતે થે.

હઝરત અલી મુર્તઝા રદિ.:

આપ રદિ. કે દૌરે ખિલાફત મેં ભી તરાવીહ બીસ રકા'ત હી પઢી જાતી થીં. દર્જે ઝૈલ રિવાયાત સે યે બાત વાઝેહ મા'લૂમ હોતી હૈ.

(١) حَدَّثَنِیْ زَیْدُ بْنُ عَلِیٍّ عَنْ اَبِیْهِ عَنْ جَدِّهٖ عَنْ عَلِیٍّ رضی اللہ عنہ اَنَّهٗ اَمَرَ الَّذِیْ یُصَلِّیْ بِالنَّاسِ صَلَاةَ الْقِیَامِ فِیْ شَهْرِ رَمَضَانَ اَنْ یُّصَلِّیَ بِهِمْ عِشْرِیْنَ رَكْعَةً یُسَلِّمُ فِیْ كُلِّ رَكْعَتَیْنِ وَیُرَاوِحُ مَا بَیْنَ كُلِّ اَرْبَعِ رَكْعَاتٍ فَیَرْجِعُ ذُو الْحَاجَةِ وَیَتَوَضَّأُ الرَّجُلُ وَاَنْ یُّوْتِرَ بِهِمْ مِنْ اٰخِرِ اللَّیْلِ حِیْنَ الْاِنْصِرَافِ۔

(مسند الامام زید ص 158 ـ 159 باب القیام فی شهر رمضان)

તર્જમા: ઈમામ ઝૈદ અપને વાલિદ ઝૈનુલ્ આબિદીન સે, વો અપને વાલિદ હઝરત ઈમામ હુસૈન રદિ. સે રિવાયત કરતે હૈં કે હઝરત અલી રદિ.ને જિસ ઈમામ કો રમઝાન મેં તરાવીહ પઢાને કા હુકમ દિયા, ઉસે ફરમાયા કે વો લોગોં કો બીસ રકા'ત પઢાયે, હર દો રકા'ત પર સલામ ફૈરે. હર ચાર રકા'ત કે બાદ ઈતના આરામ કા વક્ફા દે કે હાજત વાલા ફારિગ હો કર વુઝૂ કર લે, ઔર સબસે આખિર મેં વિત્ર પઢાયે.

(٢) عَنْ اَبِی الْحَسْنَاءِ اَنَّ عَلِیًّا رضی اللہ عنہ اَمَرَ رَجُلًا یُّصَلِّیْ بِهِمْ فِیْ رَمَضَانَ عِشْرِیْنَ رَكْعَةً۔ (مصنف ابن ابی شیبة ج 5 ص 223، کم یصلی فی رمضان من رکعة؟ رقم الحدیث 7763)

તર્જમા: હઝરત અબુલ્ હસ્નાઅ સે રિવાયત હૈ કે હઝરત અલી રદિ.ને એક શખ્સ કો હુકમ દિયા કે વો લોગોં કો રમઝાન મેં બીસ રકા'ત તરાવીહ પઢાયે.

(٣) عَنْ اَبِیْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ السُّلَمِیِّ عَنْ عَلِیٍّ رضی اللہ عنہ قَالَ دَعَا الْقُرَّاءَ فِیْ رَمَضَانَ فَاَمَرَ مِنْهُمْ رَجُلًا یُّصَلِّیْ بِالنَّاسِ عِشْرِیْنَ رَكْعَةً وَكَانَ عَلِیٌّ یُوْتِرُ بِهِمْ

(السنن الکبری للبیهقی ج 2 ص 496 باب ما روی فی عدد رکعات القیام فی شهر رمضان)

તર્જમા: હઝરત અબૂ અબ્દુર્રહમાન અસ્સુલમી સે રિવાયત હૈ કે હઝરત અલી રદિ.ને રમઝાનુલ્ મુબારક મેં કારિયોં કો બુલાયા. ફિર

ઉનમેં સે એક કારી કો હુકમ દિયા કે લોગોં કો બીસ રકા'ત પળ્હાયે, ઔર હઝરત અલી રદિ. ખુદ ઉન્હેં વિત્ર પળ્હાતે થે.

દીગર સહાબા રદિ. વ તાબિઈન રહ. કા અમલ:

હઝરાતે ખુલફાએ રાશિદીન રદિ. કે અલાવહ દીગર સહાબએ કિરામ રદિ. ઔર તાબિઈને કિરામ રહ. સે ભી બીસ રકા'ત તરાવીહ મન્કૂલ હે. ઝૈલ મેં ચંદ શખ્સિય્યાત કા અમલ પેશ કિયા જાતા હે કે ઉન્હોંને બીસ રકા'ત તરાવીહ પળ્હી, યા પળ્હાઈ હૈં.

સય્યિદિના અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ.:

હઝરત ઝૈદ બિન વહબ ફરમાતે હૈં:

كَانَ ابْنُ مَسْعُوْدٍ رضي الله عنه يُصَلِّيْ بِنَا فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ فَيَنْصَرِفُ وَعَلَيْهِ لَيْلٌ قَالَ الْاَعْمَشُ: كَانَ يُصَلِّيْ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً وَّيُوْتِرُ بِثَلَاثٍ۔

(قیام الیل للمروزی ص 157 کتاب قیام رمضان، باب عدد الرکعات الخ)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. રમઝાનુલ્ મુબારક મેં હમેં તરાવીહ પળ્હાતે થે, ઔર ઘર લૌટ જાતે, તો રાત અભી બાકી હોતી થી. હદીષ કે રાવી ઈમામ અઅ્મશ ફરમાતે હૈં કે આપ રદિ. બીસ રકા'ત તરાવીહ ઔર તીન રકા'ત વિત્ર પળ્હતે થે.

સય્યિદિના ઉબય બિન કઅબ રદિ.:

હઝરત હસન બસ્રી રહ. હઝરત અબ્દુલ અઝીઝ બિન રફીઅ સે રિવાયત કરતે હૈં:

كَانَ اُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ رضي الله عنه يُصَلِّيْ بِالنَّاسِ فِيْ رَمَضَانَ بِالْمَدِيْنَةِ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً وَّيُوْتِرُ بِثَلَاثٍ۔ (مصنف ابن ابی شیبہ ج5 ص224، کم یصلی فی رمضان من رکعۃ؟ رقم 7766)

તર્જમા: હઝરત ઉબય બિન કઅબ રદિ. રમઝાન મેં લોગોં કો બીસ રકા'ત તરાવીહ ઔર તીન રકા'ત વિત્ર પળ્હાતે થે.

હઝરત અતા બિન અબી રબાહ રહ.

આપ જલીલુલ્ કદ્ર તાબિઈ હૈં. દો સો સહાબએ કિરામ રદિ. કી ઝિયારત કી હે. (તહ્ઝીબુત્ તહ્ઝીબ લિઈબ્નિ હજર: જિ:૪ પે: ૪૮૮) ફરમાતે હૈં:

اَدْرَكْتُ النَّاسَ وَهُمْ يُصَلُّوْنَ ثَلَاثًا وَّعِشْرِيْنَ رَكْعَةً بِالْوِتْرِ۔

(مصنف ابن ابی شیبہ ج5ص 224، کم یصلی فی رمضان من رکعة؟ رقم7770)

તર્જમા: મૈંને લોગોં (સહાબા રદિ. વ તાબિઈન રહ. હઝરાત) કો બીસ રકા'ત તરાવીહ ઔર તીન રકા'ત વિત્ર પઢતે પાયા હૈ.

હઝરત ઈબ્રાહીમ નખઈ રહ.:

આપ એહલે કૂફા કે મશહૂર વ નામવર મુફતી હૈં. ઈમામ શઅ્બી ફરમાતે હૈં કે મૈંને આપ સે બડા આલિમ કિસીકો નહીં દેખા.

(તહ્ઝીબુત્ તહ્ઝીબ લિઈબ્નિ હજરઃ જિ:૧ પે: ૧૬૮)

આપ ફરમાતે હૈં:

اِنَّ النَّاسَ كَانُوْا يُصَلُّوْنَ خَمْسَ تَرْوِيْحَاتٍ فِيْ رَمَضَانَ۔

(کتاب الآثار بروایة ابی یوسف ص 41 باب السهو، رقم الحدیث 211)

તર્જમા: લોગ રમઝાન મેં પાંચ તર્વીહે (બીસ રકા'ત) પઢતે થે.

હઝરત શુતૈર બિન શકૂલ રહ.:

નામવર તાબિઈ હૈં. હઝરત અલી રદિ. કે શાર્ગિદ હૈં. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ., હઝરત ઉમ્મે હબીબહ રદિ. ઔર હઝરત હફસા રદિ. સે રિવાયત કી હૈ. (તહ્ઝીબુત્ તહ્ઝીબ લિઈબ્નિ હજરઃ જિ:૩ પે: ૧૩૮)

આપકે બારે મેં રિવાયત હૈ:

عَنْ شُتَيْرِ بْنِ شَكَلٍ وَكَانَ مِنْ اَصْحَابِ عَلِيٍّ رضي الله عنه اَنَّهٗ كَانَ يَؤُمُّهُمْ فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ بِعِشْرِيْنَ رَكْعَةً وَّيُوْتِرُ بِثَلَاثٍ۔

(السنن الکبری للبیهقی ج2ص 496 باب ماروی فی عدد رکعات القیام فی شهر رمضان)

તર્જમા: હઝરત શુતૈર બિન શકૂલ જો કે હઝરત અલી રદિ. કે શાર્ગિદોં મેં સે હૈં, લોગોં કો રમઝાન મેં બીસ રકા'ત તરાવીહ ઔર તીન રકા'ત વિત્ર પઢાતે થે.

હઝરત અબુલ્ બખ્તરી રહ.:

એહ્લે કૂફા મેં અપના ઈલ્મી મકામ રખતે થે. આપ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ., હઝરત ઉમર રદિ., હઝરત અબૂ સઈદ રદિ. વગૈરહ કે શાર્ગિદ હૈં. (તહ્ઝીબુત્ તહ્ઝીબ લિઈબ્નિ હજરઃ જિ:૨ પે: ૬૭૯)

આપ કે બારે મેં રિવાયત હૈ:

اَنَّهٗ كَانَ يُصَلِّيْ خَمْسَ تَرْوِيْحَاتٍ فِيْ رَمَضَانَ وَيُوْتِرُ بِثَلَاثٍ۔

(مصنف ابن ابی شیبہ ج5ص224، کم یصلی فی رمضان من رکعة؟رقم7768)

તર્જમા: આપ રમઝાન મેં પાંચ તર્વીહે (યા'ની બીસ રકા'ત) ઔર તીન વિત્ર પઢતે થે.

હઝરત સુવૈદ બિન ગફ્લહ રહ.:

આપ મશ્હૂર તાબિઈ હૈં. હઝરત અબૂ બકર રદિ. હઝરત ઉમર રદિ. હઝરત ઉષ્માન રદિ. હઝરત અલી રદિ. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. વગૈરહ સહાબા કી ઝિયારત કી હૈ, ઔર ઉનસે રિવાયત લી હૈ. (તહ્ઝીબુત્ તહ્ઝીબ લિઈબ્નિ હજર: જિ:૩ પે: ૧૦૭)

આપકે બારે મેં અબુલ ખસીબ રહ. ફરમાતે હૈં:

كَانَ يَؤُمُّنَا سُوَيْدُ بْنُ غَفَلَةَ فِيْ رَمَضَانَ فَيُصَلِّيْ خَمْسَ تَرْوِيْحَاتٍ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً۔ (السنن الکبری للبیھقی ج2ص496باب ماروی فی عدد رکعات القیام فی شھر رمضان)

તર્જમા: હઝરત સુવૈદ બિન ગફ્લહ રહ. હમેં રમઝાન મેં પાંચ તર્વીહે યા'ની બીસ રકા'ત તરાવીહ પઢાતે થે.

હઝરત ઈબ્ને અબી મુલૈકહ રહ.:

જલીલુલ્ કદ્ર તાબિઈ હૈં. તીસ સહાબા રદિ. કી ઝિયારત સે મુશર્રફ હુએ. (તહ્ઝીબુત્ તહ્ઝીબ લિઈબ્નિ હજર: જિ:૩ પે: ૫૫૯)

આપકે મુતઅલ્લિક નાફેઅ બિન ઉમર રહ. કેહતે હૈં:

كَانَ ابْنُ اَبِيْ مُلَيْكَةَ يُصَلِّيْ بِنَا فِيْ رَمَضَانَ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً۔

(مصنف ابن ابی شیبة ج5ص223،224 کم یصلی فی رمضان من رکعة؟رقم7765)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને અબી મુલૈકહ રહ. હમેં રમઝાન મેં બીસ રકા'ત પઢાતે થે.

હઝરત સઈદ બિન જુબૈર રહ.:

આપ કિબારે તાબિઈન મેં સે હૈં. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ. હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર રદિ. હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિ. હઝરત અદી બિન

હાતિમ રદિ. વગૈરહ સહાબા સે રિવાયાત લી હૈં. એહ્લે કૂફ્રા મેં ઈલ્મી મકામ રખતે થે. હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને ઝુલ્મન્ કતલ કિયા થા.

(તહ્ઝીબુત્ તહ્ઝીબ લિઈબ્નિ હજરઃ જિ:૨ પે: ૬૨૫)

આપકે બારે મેં ઈસ્માઈલ બિન અબ્દુલ મલિક રહ. ફરમાતે હૈં:

كَانَ سَعِيْدُ بْنُ جُبَيْرٍ يَؤُمُّنَا فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ فَكَانَ يَقْرَءُ بِقِرَائَتَيْنِ جَمِيْعًا، يَقْرَءُ لَيْلَةً بِقِرَائَةِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ t فَكَانَ يُصَلِّيْ خَمْسَ تَرْوِيْحَاتٍ۔

(مصنف عبدالرزاق ج4ص204باب قیام رمضان، رقم الحدیث7779)

તર્જમા: હઝરત સઈદ બિન જુબૈર રહ. રમઝાન કે મહીને મેં હમારી ઈમામત કરવાતે થે. આપ દોનોં કિરાઅતેં પઢ્તે થે. એક રાત ઈબ્ને મસ્ઉદ રદિ. કી કિરાઅત પઢ્તે, (ઔર દૂસરી રાત હઝરત ઉષમાન રદિ. કી કિરાઅત) આપ પાંચ તર્વીહે (યા'ની બીસ રકા'ત) પઢ્તે થે.

હઝરત અલી બિન રબીઅહ રહ.:

આપ હઝરત અલી રદિ. હઝરત મુગૈરહ બિન શઅ્બહ, હઝરત સમુરતુબ્નુ જુન્દુબ રદિ. વગૈરહ જલીલુલ્ કદ્ર સહાબા કે શાર્ગિદ હૈં.

(તહ્ઝીબુત્ તહ્ઝીબ લિઈબ્નિ હજરઃ જિ:૪ પે: ૫૯૬)

હઝરત સઈદ બિન ઉબૈદ રહ. આપકે બારે મેં ફરમાતે હૈં:

اَنَّ عَلِيَّ بْنَ رَبِيْعَةَ كَانَ يُصَلِّيْ بِهِمْ فِيْ رَمَضَانَ خَمْسَ تَرْوِيْحَاتٍ وَّ يُوْتِرُ بِثَلَاثٍ۔ (مصنف ابن ابی شیبہ ج5ص224 کم یصلی فی رمضان من رکعة؟رقم7772)

તર્જમા: હઝરત અલી બિન રબીઅહ રહ. રમઝાનુલ્ મુબારક મેં પાંચ તર્વીહે (યા'ની બીસ રકા'ત) ઔર તીન વિત્ર પઢ્હાયા કરતે થે.

હઝરાતે અઈમ્મએ અર્બઅહ રહ.:

નબીએ અક્દસ ﷺ કી પાક સુન્નતોં ઔર ખુલફાએ રાશિદીન રદિ. કે મુકદ્દસ તરીકોં કી તદ્વીન જિસ જામિઅિય્યત ઔર તફ્સીલ કે સાથ હઝરાતે અઈમ્મએ અર્બઅહને ફરમાઈ, યે મુકામ ઉમ્મત મેં કિસી ઔર કો નસીબ નહીં હુવા. ઈસી લિયે પૂરી ઉમ્મત ઉન્હી કી રેહ્નુમાઈ મેં પાક સુન્નતોં પર અમલ કર રહી હૈ. અઈમ્મએ અર્બઅહ ભી બીસ

રકા'ત તરાવીહ કે કાઈલ થે, ઔર ઈમામ માલિક રહ. બીસ તરાવીહ ઔર સોલહ રકા'ત નફલ કે કાઈલ થે. તફ્સીલ પેશે ખિદમત હૈ.

ઈમામે અઅ્ઝમ ઈમામ અબૂ હનીફહ રહ.:

(૧) અલ્લામહ ઈબ્ને રુશ્દ રહ. અપની મશ્હૂર કિતાબ "બિદાયતુલ્ મુજતહિદ" મેં લિખતે હૈં કે ઈમામ અબૂ હનીફહ રહ. કે યહાં કિયામે રમઝાન બીસ રકા'ત હૈ. (બિદાયતુલ્ મુજતહિદઃ જિ:૧ પે: ૨૧૪)

(૨) ઈમામ ફખ્રુદ્દીન કાઝી ખાન હનફી રહ. અપને ફતાવા મેં લિખતે હૈં:

عَنْ اَبِیْ حَنِیْفَةَ ﷺقَالَ اَلْقِیَامُ فِیْ شَهْرِ رَمَضَانَ سُنَّةٌ ... کُلَّ لَیْلَةٍ سِوَی الْوِتْرِ عِشْرِیْنَ رَکْعَةً خَمْسَ تَرْوِیْحَاتٍ۔ (فتاوی قاضی خان ج1 ص112)

તર્જમા: ઈમામ અબૂ હનીફહ રહ. ફરમાતે હૈં કે રમઝાન મેં હર રાત મેં બીસ રકા'ત યા'ની પાંચ તર્વીહે વિત્ર કે અલાવહ પઢ્હના સુન્નત હૈ.

ઈમામ માલિક બિન અનસ રહ.:

ઈમામ માલિક રહ.ને એક કૌલ કે મુતાબિક બીસ રકા'ત તરાવીહ કો મુસ્તહ્સન કહા હૈ. ચુનાંચે અલ્લામહ ઈબ્ને રુશ્દ માલિકી રહ. ફરમાતે હૈં:

وَاخْتَارَ مَالِكٌ فِیْ اَحَدِ قَوْلَیْهِ... اَلْقِیَامَ بِعِشْرِیْنَ رَکْعَةً۔
(بدایة المجتهد ج1 ص214)

તર્જમા: હઝરત ઈમામ માલિક રહ.ને એક કૌલ મેં બીસ રકા'ત તરાવીહ કો પસંદ કિયા હૈ.

દૂસરા કૌલ છત્તીસ રકા'ત કા હૈ, જિનમેં બીસ રકા'ત તરાવીહ ઔર સોલહ રકા'ત નફલ થી.

ઈમામ મુહમ્મદ બિન ઈદ્રીસ શાફઈ રહ.:

(૧) આપ ફરમાતે હૈં:

اَحَبُّ اِلَیَّ عِشْرُوْنَ... وَ کَذٰلِكَ یَقُوْمُوْنَ بِمَکَّةَ۔ (قیام اللیل ص159)

તર્જમા: મુજે બીસ રકા'ત તરાવીહ પસંદ હે, મકકા મેં ભી બીસ રકા'ત હી પઢતે હેં.

(૨) દુસરે મકામ પર ફરમાતે હેં:

وَهٰكَذَا اَدْرَكْتُ بِبَلَدِنَا بِمَكَّةَ يُصَلُّوْنَ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً۔

(جامع الترمذی ج1 ص166 باب ما جاء فی قیام شہر رمضان)

તર્જમા: મેંને અપને શહર મકકા મેં લોગોં કો તરાવીહ કી બીસ રકા'ત નમાઝ પઢતે પાયા.

ઈમામ અહમદ બિન હમ્બલ રહ.:

હમ્બલી ફિકહ કે મુમ્તાઝ તરૂજમાન ઈમામ ઈબ્ને કુદામહ હમ્બલી રહ. લિખતે હેં:

وَالْمُخْتَارُ عِنْدَ اَبِیْ عَبْدِ اللّٰهِ فِيْهَا عِشْرُوْنَ رَكْعَةً وَبِهٰذَا قَالَ الثَّوْرِیُّ وَ اَبُوْ حَنِيْفَةَ وَالشَّافِعِیُّ رحمهم الله۔ (المغنی لابن قدامہ ج2 ص366، مسئلة 247)

તર્જમા: ઈમામ અબુ અબ્દુલ્લાહ (અહમદ બિન હમ્બલ રહ.) કે નઝદીક મુખ્તાર ઔર રાજેહ બીસ રકા'ત તરાવીહ હે, ઔર ઈમામ સુફિયાન ષૌરી, ઈમામ અબૂ હનીફહ ઔર ઈમામ શાફઈ રહ. ભી બીસ રકા'ત હી કે કાઈલ હેં.

હઝરાતે મશાઈખે ઈઝામ રહ.:

ઉમ્મતે મુસ્લિમહ મેં જો મશાઈખ ગુઝરે હેં, ઉનકા અમલ વ અખ્લાક, કિર્દાર વ સીરત ઈસ ઉમ્મત કે લિયે મશ્અલે રાહ હે. ઉનકી ઝિંદગી પર નઝર ડાલી જાએ, તો વો ભી બીસ રકા'ત પર અમલ પૈરા નઝર આતે હેં, જો યકીનન્ બીસ રકા'ત કિયામે રમઝાન કી દલીલ હે. ચંદ મશ્હૂર મશાઈખે ઈઝામ કી તસ્રીહાત પૈશે ખિદમત હેં:

શૈખ અબૂ હામિદ મુહમ્મદ ગઝાલી રહ.:

આપ રહ. ફરમાતે હેં:

اَلتَّرَاوِيْحُ وَ هِیَ عِشْرُوْنَ رَكْعَةً وَ كَيْفِيَّتُهَا مَشْهُوْرَةٌ وَهِیَ سُنَّةٌ مُؤَكَّدَةٌ۔ (احیاء العلوم ج1 ص242، 243)

તર્જમા: તરાવીહ બીસ રકા'ત હૈં, જિનકા તરીકા મઅ્રૂફ વ મશ્હૂર હે, ઔર યે સુન્નતે મુઅક્કિદહ હૈં.

શૈખ અબ્દુલ કાદિર જીલાની રહ.:

આપ રહ. અપની મશ્હૂર કિતાબ "ગુન્યતુત્ તાલિબીન" મેં તરાવીહ સે મુતઅલ્લિક ફરમાતે હૈં:

صَلٰوةُ التَّرَاوِيْحِ سُنَّةُ النَّبِيِّ ﷺ وَهِيَ عِشْرُوْنَ رَكْعَةً۔

(غنیۃ الطالبین ص 267۔268)

તર્જમા: તરાવીહ કી નમાઝ નબી ﷺ કી સુન્નતે મુબારકહ હે, ઔર યે બીસ રકા'ત હે.

શૈખ ઈમામ અબ્દુલ્ વહ્હાબ શઅ્રાની રહ.:

મશ્હૂર મુહદ્દિષ, ફકીહ ઔર સિલ્સિલએ તસવ્વુફ મેં એક ખાસ મુકામ કે માલિક થે. અપની મશ્હૂરે ઝમાના કિતાબ "અલ્ મીઝાનુલ્ કુબ્રા" મેં તહ્રીર ફરમાતે હૈં:

اَلتَّرَاوِيْحُ فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ عِشْرُوْنَ رَكْعَةً۔ (المیزان الکبریٰ ص 153)

તર્જમા: તરાવીહ કી નમાઝ રમઝાનુલ્ મુબારક મેં બીસ રકા'ત હે.

હરમૈન શરીફૈન મેં બીસ રકા'ત તરાવીહ:

હરમે મકકા વ હરમે મદીના મેં ચોદહ સો સાલ સે બીસ રકા'ત સે કમ તરાવીહ પળ્હના ષાબિત નહીં, બલ્કે બીસ રકા'ત હી મુતવારિષ વ મુતવાતિર અમલ રહા હે. ચુનાંચે મસ્જિદે નબવી કે મશ્હૂર મુદર્રિસ ઔર મદીના મુનવ્વરહ કે સાબિક કાઝી શૈખ અતિય્યહ સાલિમને મસ્જિદે નબવી મેં નમાઝે તરાવીહ કી ચોદહ સો સાલહ તારીખ પર "અત્તરાવીહ અક્ષરુ મિન્ અલ્ફિ આમિન્" કે નામ સે એક મુસ્તકિલ્ કિતાબ તાલીફ ફરમા કર ષાબિત કિયા હે કે ચૌદહ સો સાલહ મુદ્દત મેં બીસ રકા'ત મુતવાતિર અમલ હે, ઈસસે કમ ષાબિત નહીં.

જામિઅહ ઉમ્મુલ્ કુરા મકકા મુકર્રમહ કી તરફ સે "કુલ્લિયતુશ્ શરીઅતુ વદ્દિરાસાતુલ્ ઈસ્લામિય્યતુ મક્કતુલ્ મુકર્રમહ" કે ઉસ્તાદ

શૈખ મુહમ્મદ અલી સાબૂની રહ. કા એક રિસાલહ "અલ્ હુદન્ નબવિય્યુસ્સહીહુ ફી સલાતિત્ તરાવીહ" કે નામ સે શાયેઅ કિયા ગયા હૈ. જિસમેં શૈખ સાબૂની રહ.ને ખિલાફતે રાશિદહ કે ઝમાને સે લે કર સઉદી હુકૂમત કે ઝમાને તક મકકા મુકર્રમહ ઔર મસ્જિદે હરામ મેં હમેશા બીસ રકા'ત તરાવીહ પઢ્હે જાને કા ષબૂત દિયા હૈ.

તરાવીહ મેં કુર્આને કરીમ ખતમ કરના સુન્નત હૈ:

(١) عَنْ اَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ قَالَ دَعَا عُمَرُبْنُ الْخَطَّابِ ﷺ بِثَلَاثِ قُرَّاءٍ فَاسْتَقْرَءَهُمْ فَاَمَرَاَسْرَعَهُمْ قِرَائَةً اَنْ يَّقْرَءَ لِلنَّاسِ ثَلَاثِيْنَ اٰيَةً وَّاَمَرَ اَوْسَطَهُمْ اَنْ يَّقْرَءَ خَمْسًا وَّعِشْرِيْنَ وَاَمَرَ اَبْطَاَهُمْ اَنْ يَّقْرَءَ لِلنَّاسِ عِشْرِيْنَ اٰيَةً۔

(السنن الکبریٰ للبیھقی ج 2ص 497 باب قدر قرائتھم فی قیام شھر رمضان،مصنف ابن ابی شیبة ج5 ص220، 221،فی صلاۃ رمضان،رقم7754)

તર્જમા: હઝરત અબૂ ઉષ્માન નહ્દી રહ. ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ રદિ.ને તીન કુર્રા કો બુલાયા ઔર ઉનકી કિરાઅત સુની, તો તેઝ કિરાઅત કરનેવાલે કો હુકમ દિયા કે (તરાવીહ મેં) લોગોં કો (હર રકા'ત મેં) તીસ આયાત પઢ્હાયે. મા'મૂલી તેઝ પઢ્હને વાલે કો પચ્ચીસ આયાત ઔર આહિસ્તા પઢ્હને વાલે કો બીસ આયાત પઢ્હને કા હુકમ દિયા.

(٢) عَنِ الْحَسَنِ قَالَ مَنْ اَمَّ النَّاسَ فِيْ رَمَضَانَ فَلْيَاْخُذْ بِهِمُ الْيُسْرَ فَاِنْ كَانَ بَطِيْءَ الْقِرَائَةِ فَلْيَخْتِمِ الْقُرْاٰنَ خَتْمَةً وَاِنْ كَانَ قِرَاءَتُهٗ بَيْنَ ذٰلِكَ فَخَتْمَةٌ وَنِصْفٌ فَاِنْ كَانَ سَرِيْعَ الْقِرَائَةِ فَمَرَّتَيْنِ۔

(مصنف ابن ابی شیبة ج5ص222،فی صلاۃ رمضان،رقم7761)

તર્જમા: હઝરત હસન બસ્રી રહ. ફરમાતે હૈં કે જો શખ્સ રમઝાન મેં લોગોં કો તરાવીહ કી નમાઝ પઢ્હાયે. વો ઉનસે આસાની કા મા'મલા કરે. અગર ઉસકી કિરાઅત આહિસ્તા હો, તો એક કુર્આન ખતમ કરે, દરમિયાની હો, તો દેઢ ઔર અગર તેઝ હો, તો ફિર દોબાર

કુર્આન કા ખતમ કરે.

(۳) وَعَنْ اَبِیْ حَنِیْفَةَ رحمہ اللہ اَنَّهٗ كَانَ يَخْتِمُ فِیْ شَهْرِ رَمَضَانَ اِحْدٰی وَ سِتِّيْنَ خَتْمَةً ثَلٰثِيْنَ فِی الْاَيَّامِ وَثَلٰثِيْنَ فِی اللَّيَالِیْ وَوَاحِدَةً فِی التَّرَاوِيْحِ۔

(فتاوی قاضی خان ج1 ص112)

તર્જમા: ઈમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફહ રહ. કે બારે મેં મર્વી હૈ કે આપ રમઝાનુલ્ મુબારક મેં એક્સઠ કુર્આને મજીદ ખતમ કરતે થે, તીસ દીન મેં, ઔર તીસ રાત મેં, ઔર એક તરાવીહ મેં.

(۴) قَالَ الْاِمَامُ الْفَقِيْهُ الْمُفْتِیْ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ الْحَصْكَفِیْ رحمہ اللہ (وَالْخَتْمُ) مَرَّةً سُنَّةٌ وَّمَرَّتَيْنِ فَضِيْلَةٌ وَّثَلَاثًا اَفْضَلُ (وَلَا يُتْرَكُ) الْخَتْمُ (لِكَسْلِ الْقَوْمِ)۔ (الدر المختار ج2 ص601، باب التراويح)

તર્જમા: મશ્હૂર ફકીહ વ મુફતી ઈમામ મુહમ્મદ બિન અલી હસ્કફી રહ. ફરમાતે હૈં કે તરાવીહ મેં એક બાર ખતમ કરના સુન્નત હૈ, દો બાર બાઈષે ફઝીલત ઔર તીન બાર અફ્ઝલ હૈ, કૌમ કી સુસ્તી કી વજહ સે ઉસે તર્ક ન કિયા જાયે.

(૫) ફતાવા આલમગિરિય્યહ મેં હૈ:

اَلسُّنَّةُ فِی التَّرَاوِيْحِ اِنَّمَا هُوَ الْخَتْمُ مَرَّةً فَلَا يُتْرَكُ لِكَسْلِ الْقَوْمِ۔

(فتاوی عالمگیریہ ج1 ص130)

તર્જમા: તરાવીહ મેં એક બાર ખત્મે કુર્આન કરના સુન્નત હૈ, લોગોં કી કાહિલી કી વજહ સે તર્ક ન કિયા જાયે.

નમાઝે જનાઝહ

જનાઝહ કી નમાઝ કા તરીકા:

જનાઝહ કી નમાઝ મેં ચાર તક્બીરેં હૈં. પેહલી તક્બીર કે બાદ અલ્લાહ તઆલા કી હમ્દો ષના, દૂસરી કે બાદ નબીએ કરીમ પર દુરૂદ શરીફ, તીસરી કે બાદ મય્યિત કે લિયે દુઆ ઔર ચોથી કે બાદ સલામ ફેરા જાતા હૈ.

(۱) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ نَعَی النَّجَاشِیَّ فِی الْیَوْمِ الَّذِیْ مَاتَ فِیْهِ وَخَرَجَ بِهِمْ اِلَی الْمُصَلّٰی فَصَفَّ بِهِمْ وَ کَبَّرَ عَلَیْهِمْ اَرْبَعَ تَکْبِیْرَاتٍ۔ (صحیح البخاری ج1 ص178 باب التکبیر علی الجنازة اربعا)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને નજ્જાશી કી વફાત કી ખબર દી, જિસ દિન વો ફૌત હુયે થે. આપ ﷺ સહાબએ કિરામ કો લે કર ઈદગાહ પહૂંચે, ઉનકી સફ બંદી કી, ઔર આપ ﷺ ને ચાર તક્બીરેં કહીં.

(۲) عَنِ الشَّعْبِیِّ قَالَ اَلتَّکْبِیْرَةُ الْاُوْلٰی عَلَی الْمَیِّتِ ثَنَاءٌ عَلَی اللّٰهِ وَالثَّانِیَةُ صَلَاةٌ عَلَی النَّبِیِّ ﷺ وَالثَّالِثَةُ دُعَاءٌ لِّلْمَیِّتِ وَالرَّابِعَةُ تَسْلِیْمٌ۔

(مصنف عبدالرزاق ج3 ص316 باب القرأة و الدعاء فی الصلاة علی المیت، رقم6462)

તર્જમા: મશ્હૂર તાબિઈ ઈમામ શઅ્બી રહ. ફરમાતે હૈં: "મય્યિત કે જનાઝે પર પેહલી તક્બીર કે બાદ ષના, દૂસરી તક્બીર કે બાદ નબીએ અકરમ ﷺ પર દુરૂદ, જબકે તીસરી તક્બીર કે બાદ મય્યિત કે લિયે દુઆ, ઔર ચોથી તક્બીર કે બાદ સલામ ફેરા જાતા હૈ."

(۳) عَنْ اِبْرَاهِیْمَ النَّخْعِیِّ رحمہ اللہ قَالَ اَلْاُوْلٰی الثَّنَاءُ عَلَی اللّٰهِ وَالثَّانِیَةُ صَلٰوةٌ عَلَی النَّبِیِّ ﷺ وَالثَّالِثَةُ دُعَاءٌ لِّلْمَیِّتِ وَالرَّابِعَةُ سَلَامٌ تُسَلِّمُ۔

(کتاب الآثار لابی حنیفة بروایة الامام محمد ص48 باب الصلوة علی الجنازة رقم238)

તર્જમા: જલીલુલ્ કદ્ર તાબિઈ હઝરત ઈબ્રાહીમ નખ્ઈ રહ.

ફરમાતે હૈં: " જનાઝહ કી નમાઝ મેં પેહલી તકબીર કે બાદ અલ્લાહ કી હમ્દો ષના, દૂસરી કે બાદ નબીએ અકરમ ﷺ પર દુરૂદ, તીસરી કે બાદ મય્યિત કે લિયે દુઆ ઔર ચોથી કે બાદ સલામ ફેરા જાતા હૈ."

ષના:

(۱) عَنْ اَبِیْ سَعِیْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ کَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اِذَا افْتَتَحَ الصَّلٰوةَ قَالَ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالٰی جَدُّكَ وَلَا اِلٰهَ غَیْرُكَ۔

(سنن النسائی ج1ص143باب نوع آخر من الذکر)

તર્જમા: હઝરત અબૂ સઈદ ખુદ્રી રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જબ નમાઝ શુરૂઅ ફરમાતે તો "સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મ વબિહમ્દિક" આખિર તક પઢતે થે.

(૨) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. કી રિવાયત મેં ષના મેં "વજલ્લ ષનાઉક" કે અલ્ફાઝ ભી આયે હૈં:

اِنَّ مِنْ اَحَبِّ الْكَلَامِ اِلَی اللّٰهِ عَزَّ وَ جَلَّ اَنْ یَّقُوْلَ الْعَبْدُ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالٰی جَدُّكَ وَ جَلَّ ثَنَاؤُكَ وَلَا اِلٰهَ غَیْرُكَ۔ (مسند الفردوس لابی شجاع الدیلمی ج1ص214رقم الحدیث819)

તર્જમા: બંદે કા વો કલામ જો અલ્લાહ તઆલા કો બહોત મહ્બૂબ હૈ, વો યે હૈ કે બંદા કહે:

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالٰی جَدُّكَ وَ جَلَّ ثَنَاؤُكَ وَلَا اِلٰهَ غَیْرُكَ۔

તર્જમા: એ અલ્લાહ! તુ શરીકોં સે પાક હૈ, મૈં તેરી તારીફ કરતા હું, તેરા નામ બરકતવાલા હૈ, તેરી શાન સબસે ઉંચી હૈ, તેરી તારીફ બુલંદ હૈ, ઔર તેરે સિવા કોઈ ઈબાદત કે લાઈક નહીં.

દુરૂદ શરીફ:

જનાઝહ પઢનેવાલે કો દૂસરી તકબીર કે બાદ દુરૂદ શરીફ પઢના ચાહિયે, અફઝલ દુરૂદ દુરૂદે ઈબ્રાહીમી હૈ. અગર ઉસકે

અલાવહ કોઈ ઔર પળ્હના ચાહે, તો પળ્હ સકતા હૈ. અહાદીષે મુબારકહ મેં નમાઝે જનાઝહ કે લિયે લફ્ઝ બ લફ્ઝ કોઈ દુરૂદ મુકર્રર નહીં હૈ.

મય્યિત કે લિયે દુઆ:

અગર મય્યિત બાલિગ હૈ તો ઉસકે લિયે દુઆ યે હૈ:

اَللّٰھُمَّ اغْفِرْ لِحَیِّنَا وَمَیِّتِنَا وَشَاھِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِیْرِنَا وَکَبِیْرِنَا وَ ذَکَرِنَا وَاُنْثَانَا اَللّٰھُمَّ مَنْ اَحْیَیْتَہٗ مِنَّا فَاَحْیِہٖ عَلَی الْاِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّیْتَہٗ مِنَّا فَتَوَفَّہٗ عَلَی الْاِیْمَانِ۔

(جامع الترمذی ج1 ص 198 باب ما یقول فی الصلوۃ علی المیت ، مصنف عبدالرزاق ج3ص 313 باب القرأۃ والدعاء فی الصلاۃ علی المیت رقم 6447)

તર્જમા: એ અલ્લાહ! હમારે ઝિન્દોં કો બખ્શ દે, હમારે હાઝિર ઔર ગાઈબ કો બખ્શ દે, હમારે છોટોં ઔર બડોં કો બખ્શ દે, હમારે મર્દોં ઔર ઔરતોં કો બખ્શ દે. એ અલ્લાહ! હમ મેં સે જિસકો ઝિંદા રખ્ખે, તુ ઈસ્લામ પર ઝિંદા રખ, ઔર જિસકો મૌત દે, તો ઈમાન કી હાલત મેં મૌત દે.

અગર મય્યિત નાબાલિગ હો તો:

હદીષ મેં આયા હૈ:

وَالسِّقْطُ یُصَلّٰی عَلَیْہِ وَیُدْعٰی لِوَالِدَیْہِ بِالْمَغْفِرَۃِ وَالرَّحْمَۃِ

તર્જમા: નાબાલિગ કી નમાઝે જનાઝહ અદા કી જાએ, ઔર ઉસકે વાલિદૈન કે લિયે મગ્ફિરત ઔર રહમત કી દુઆ કી જાએ. હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. નાબાલિગ મય્યિત કી નમાઝે જનાઝહ મેં યે દુઆ પળ્હતે થે:

اَللّٰھُمَّ اجْعَلْہُ لَنَا سَلَفًا وَّفَرَطًا وَّذُخْرًا۔

(السنن الکبریٰ للبیھقی ج4 ص10 باب السقط یغسل ویکفن ویصلی علیہ)

ઈસી તરહ કે અલ્ફાઝ હઝરત હસન બસ્રી રહ. સે ભી મન્કૂલ હૈં. (સહીહ બુખારી: જિ:૧ પે: ૧૭૮ બાબુ કિરાઅતિ ફાતિહતિલ્ કિતાબ અલલ્ જનાઝહ)

ચૂંકે હદીષ મેં કોઈ ખાસ દુઆ મુકર્રર નહીં કી ગઈ, ઔર હઝરાતે સલફે સાલિહીન સે ભી મુખ્તલિફ અલ્ફાઝ મર્વી હૈં, ઈસી લિયે ફુકહા ને તમામ રિવાયાત કે પેશે નઝર એક જામેઅ દુઆ ઝિક્ર ફરમાઈ હૈ:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطاً وَّاجْعَلْهُ لَنَا اَجْرًا وَّذُخْرًا وَّاجْعَلْهُ لَنَا شَافِعًا وَّمُشَفَّعًا۔

(الهداية مع نصب الراية ج2 ص279 فصل فی الصلاة علی المیت، المحیط البرهانی ج2 ص328 الفصل الثانی والثلاثون فی الجنائز، کنز الدقائق للنسفی مع البحر الرائق ج2 ص322 فصل السلطان احق بصلاته)

તર્જમા: એ અલ્લાહ! બચ્ચે કો હમારા પેશરવ બના દે, ઔર ઉસે હમારે લિયે બાઈષે અજ્ર બના, ઉસે હમારે લિયે સિફારિશ કરને વાલા બના, ઔર ઉસકી સિફારિશ કબૂલ ફરમા.

અગર નાબાલિગ બચ્ચી કા જનાઝહ હો તો ઈસી દુઆ મેં "اِجْعَلْهُ" કી જગહ "اِجْعَلْهَا" ઔર "شَافِعًا وَّمُشَفَّعًا" કી જગહ "شَافِعَةً وَّمُشَفَّعَةً" કહે.

ફાયદા: અહાદીષ મેં ચૂંકે મુખ્તલિફ દુઆએં મર્વી હૈં, ઈસ લિયે ફુકહાને તસ્રીહ કી હૈ કે અગર યે દુઆએં યાદ ન હો તો જો ચાહે દુઆ કર લે.

فَاِنْ كَانَ لَا يُحْسِنُ يَأْتِيْ بِاَيِّ دُعَاءٍ شَاءَ۔

(الفتاویٰ الهندیه ج1 ص164 الصلوة علی المیت)

તર્જમા: અગર યે દુઆએં અચ્છી તરહ ન માંગ સકે, તો જો ચાહે દુઆ માંગે.

સલામ:

(۱) وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ صَلُّوْا عَلَى النَّجَاشِيِّ، سَمَّاهَا صَلٰوةً لَيْسَ فِيْهَا رُكُوْعٌ وَّلَا سُجُوْدٌ وَّلَا يُتَكَلَّمُ فِيْهَا وَفِيْهَا تَكْبِيْرٌ وَّتَسْلِيْمٌ۔

(صحیح البخاری ج1 ص176 باب سنة الصلوة علی الجنازة)

તર્જમા: રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા કે નજાશી રહ. પર

નમાઝ પળ્હો. આપﷺ ને જનાઝહ કો નમાઝ કહા, જિસમેં રુકૂઅ હે, ન સજદા ઔર ન હી ગુફતગુ કી જાતી હે. ઈસમેં તો તકબીરાત ઔર સલામ ફેરના હોતા હે.

(૨) હઝરત ઈબ્રાહીમ હિજરી રહ. બયાન કરતે હૈં:

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબી અવ્ફા રદિ.ને અપની બેટી કા જનાઝહ પળ્હાયા, ઔર ચાર તકબીરેં કહીં.

"ثُمَّ سَلَّمَ عَنْ يَمِيْنِهٖ وَعَنْ شِمَالِهٖ"

(السنن الکبریٰ للبیھقی ج4ص 43باب من قال یسلم عن یمینہ وعن شمالہ)

તર્જમા: ફિર અપને દાયેં તરફ ઔર બાયીં તરફ સલામ ફેરા.

(૩) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. ફરમાતે હૈં:

اَلتَّسْلِيْمُ عَلَى الْجَنَازَةِ مِثْلُ التَّسْلِيْمِ فِي الصَّلٰوةِ۔

(السنن الکبریٰ للبیھقی ج4ص 43باب من قال یسلم عن یمینہ وعن شمالہ، التلخیص الحبیر لابن حجر ج2 ص124 رقم771)

તર્જમા: જનાઝે કા સલામ દૂસરી નમાઝોં કે સલામ કી તરહ હે.

નમાઝે જનાઝહ મસ્જિદ મેં ન પળ્હા જાએ:

(۱) عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ مَنْ صَلّٰى عَلٰى جَنَازَةٍ فِي الْمَسْجِدِ فَلَا شَيْءَ لَهٗ۔

(سنن ابی داؤد ج2ص 98باب الصلوۃ علی الجنازۃ فی المسجد، سنن ابن ماجۃ ج1ص 109 باب ما جاء فی الصلوۃ علی الجنازۃ فی المسجد ،مصنف عبدالرزاق ج3 ص 344 باب الصلاۃ علی الجنازۃ فی المسجد رقم6606)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયાઃ જિસને મસ્જિદ મેં નમાઝે જનાઝહ પળ્હી, ઉસકે લિયે કોઈ અજ્ર નહીં.

(۲) عَنْ كَثِيْرِ بْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ لَأَعْرِفَنَّ مَا صُلِّيَتْ عَلٰى جَنَازَةٍ فِي الْمَسْجِدِ۔ (مصنف عبدالرزاق ج3ص 344باب الصلاۃ علی الجنازۃ فی المسجد رقم6607)

તર્જમા: હઝરત કષીર બિન અબ્બાસ ફરમાતે હૈં: મેં ખૂબ જાનતા

હું કે (નબીﷺ કે ઝમાને મેં) કિસી ભી જનાઝે પર નમાઝ મસ્જિદ મેં નહીં પળ્હી ગઈ.

નમાઝે જનાઝહ મેં સિર્ફ પેહલી તકબીર મેં રફ્એ યદૈન કરના:

(۱) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَبَّرَ عَلَى الْجَنَازَةِ فَرَفَعَ يَدَيْهِ فِیْ اَوَّلِ تَكْبِيْرَةٍ۔

(جامع الترمذی ج1 ص 206 باب ماجاء فی رفع الیدین علی الجنازة، سنن الدار قطنی ج2 ص 75 کتاب الجنائز، باب وضع الیمنی علی الیسریٰ الخ)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને નમાઝે જનાઝહ કે લિયે તકબીર કહી, ઔર અપને હાથ પેહલી તકબીર કે વકત ઉઠાયે.

(۲) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ عَلَى الْجَنَازَةِ فِیْ اَوَّلِ تَكْبِيْرَةٍ ثُمَّ لَا يَعُوْدُ۔

(سنن الدار قطنی ج2 ص 75 کتاب الجنائز، باب وضع الیمنی علی الیسریٰ الخ)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ. સે મર્વી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ નમાઝે જનાઝહ મેં સિર્ફ પેહલી તકબીર કે વકત રફ્એ યદૈન કરતે થે, ફિર દોબારા નહીં કરતે થે.

(۳) عَنْ مُوْسَى بْنِ دِهْقَانَ قَالَ رَأَيْتُ اَبَانَ بْنَ عُثْمَانَ يُصَلِّيْ عَلَى الْجَنَازَةِ فَكَبَّرَ اَرْبَعًا يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِیْ اَوَّلِ التَّكْبِيْرَةِ۔

(جزء رفع الیدین للبخاری ص 156 رقم 186)

તર્જમા: મૂસા બિન દહ્કાન કેહતે હૈં કે મૈંને અમીરે મદીના અબાન બિન ઉષ્માન કો દેખા કે ઉન્હોંને નમાઝે જનાઝહ પળ્હાઈ, ચાર તકબીરેં કહીં ઔર પેહલી તકબીર મેં રફ્એ યદૈન કિયા.

નમાઝે જનાઝહ આહિસ્તા પળ્હના ચાહિયે:

(૧) હઝરત અબૂ ઉમામહ બિન સહલ સે નમાઝે જનાઝહ કા સુન્નત તરીકા મર્વી હૈ, ઉસમેં યે અલ્ફાઝ હૈં:

"سِرًّا فِیْ نَفْسِهٖ" (السنن الکبریٰ للبیهقی ج4 ص 39 باب القرائة فی صلاة الجنازة)

તર્જમા: નમાઝે જનાઝહ આહિસ્તા દિલ મેં પઢા જાએ.

(۲) عَنْ جَابِرٍ رضی اللہ عنہ قَالَ مَا اَبَاحَ لَنَا رَسُوْلُ اللّٰہِ صلی اللہ علیہ وسلم وَلَا اَبُوْبَکْرٍ رضی اللہ عنہ وَّلَا عُمَرُ رضی اللہ عنہ فِیْ شَیْءٍ مَا اَبَاحُوْا فِی الصَّلٰوۃِ عَلَی الْمَیِّتِ۔

(سنن ابن ماجة ج1 ص108 باب ما جاء فی الدعاء فی الصلاۃ علی الجنازۃ)

તર્જમા: હઝરત જાબિર રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ હઝરત અબૂ બકર રદિ. ઔર હઝરત ઉમર રદિ.ને હમારે લિયે નમાઝે જનાઝહ મેં કોઈ ચીઝ મુકર્રર નહીં ફરમાઈ.

ઈસ હદીષ કે બારે મેં હાફિઝ ઈબ્ને હજર અસ્કલાની રહ. ફરમાતે હૈં:

وَالَّذِیْ وَقَفْتُ عَلَیْہِ بَاحَ اَیْ جَھَرَ فَاللّٰہُ اَعْلَمُ۔

(التلخیص الحبیر لابن حجر ج2 ص123 رقم 771)

તર્જમા: જહાં તક મેરી મા'લૂમાત હૈં, તો (હદીષ કે લફ્ઝ) "بَاحَ" કા મઅ્ના "جَھَرَ" હૈ.

મતલબ યે હૈ કે આં હઝરત ﷺ, હઝરત અબૂ બકર રદિ. ઔર હઝરત ઉમર રદિ.ને નમાઝે જનાઝહ બુલંદ આવાઝ સે નહીં પઢી.

નમાઝે જનાઝહ કે મુત્તસિલ બાદ ઈજતિમાઈ દુઆ ષાબિત નહીં

નમાઝે જનાઝહ બઝાતે ખુદ દુઆ હૈ, ઉસકે મુત્તસિલ બાદ ઈજતિમાઈ દુઆ કરના ષાબિત નહીં. ઈસ લિયે ફુકહા વ મુહદ્દિષીનને ઈસસે મના ફરમાયા હૈ. ચંદ તસ્રીહાત પેશે ખિદમત હૈં:

(૧) શારિહે મિશ્કાત, સુલ્તાનુલ્ મુહદ્દિષીન મુલ્લા અલી કારી રહ. ફરમાતે હૈં:

وَلَا یَدْعُوْ بَعْدَ صَلٰوۃِ الْجَنَازَۃِ لِاَنَّہٗ یُشْبِہُ الزِّیَادَۃَ فِیْ صَلٰوۃِ الْجَنَازَۃِ۔

(المرقاۃ علی المشکوۃ ج4 ص149، باب المشی بالجنازۃ)

તર્જમા: નમાઝે જનાઝહ કે બાદ મય્યિત કે લિયે દુઆ ન માંગે, ઈસ લિયે કે યે નમાઝે જનાઝહ મેં ઝયાદતી કે મુશાબેહ હૈ.

(૨) મશહૂર ફકીહ શૈખ અલ્લામહ મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ બિન

શિહાબ બઝ્ઝાઝી રહ. ફરમાતે હૈં:

لَا يَقُوْمُ بِالدُّعَاءِ بَعْدَ صَلٰوةِ الْجَنَازَةِ لِاَنَّهٗ دَعَا مَرَّةً۔

(الفتاوی البزازیۃ ج1 ص72)

તર્જમા: નમાઝે જનાઝહ કે બાદ દુઆ કે લિયે ન ઠેહરે, ક્યૂંકે ઉસને એક મરતબા દુઆ કર લી હૈ.

ગાઈબાના નમાઝે જનાઝહ જાઈઝ નહીં:

નમાઝે જનાઝહ કે લિયે ઝરૂરી હૈ કે મય્યિત સામને હો. અગર મય્યિત સામને ન હો તો ગાઈબાના નમાઝે જનાઝહ જાઈઝ નહીં હૈ. ઈસ લિયે આં હઝરતﷺ કે મુબારક ઝમાને સે અબ તક ઉમ્મત કા મુતવાતિર અમલ યહી રહા હૈ કે મય્યિત જનાઝહ પઢને વાલે કે સામને હોતી હૈ.

ઈસ ઝિમ્ન મેં એક અમ્ર કી વઝાહત ઝરૂરી હૈ કે નબીﷺ ને જો હઝરત અસ્મહા નજ્જાશી રહ. કા જનાઝહ પઢાયા થા, ઉસકી હકીકત કયા થી? આયા યે ગાઈબાના થા યા નહીં?

ઈસ બારે મેં તમામ રિવાયાત સામને રખતે હુએ યે બાત મા'લૂમ હોતી હૈ કે યે નમાઝે જનાઝહ ગાઈબાના નહીં થા, બલ્કે આં હઝરતﷺ કે સામને મુઅ્જિઝતન્ હઝરત નજ્જાશી રહ. કી મય્યિત રખ દી ગઈ થી, ઔર હઝરાતે સહાબએ કિરામ રદિ. ભી યહી તસવ્વુર કર રહે થે કે જનાઝહ સામને હૈ, ચંદ રિવાયાત ઔર મુહક્કિકીન કી તસ્રીહાત પેશ કી જાતી હૈં.

(۱) عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ قَالَ اِنَّ اَخَاكُمُ النَّجَاشِيَّ تُوُفِّيَ فَصَلُّوْا عَلَيْهِ قَالَ فَصَفَّ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ وَصَفَفْنَا خَلْفَهٗ فَصَلّٰى عَلَيْهِ وَمَا نَحْسَبُ الْجَنَازَةَ اِلَّا مَوْضُوْعَةً بَيْنَ يَدَيْهِ۔

(مسند احمد ج15 ص98 رقم19890)

તર્જમા: હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ખબર દી કે તુમ્હારા ભાઈ નજ્જાશી ફૌત હો ગયા

હે. ઉસ પર જનાઝહ પળ્હો. ચુનાંચે આપﷺ આગે ખડે હુએ, ઔર હમને પીછે સફ બાંધ લી. આપﷺ ને ઉન પર નમાઝ પળ્હાઈ. હમ યહી ગુમાન કરતે થે કે જનાઝહ આપﷺ કે સામને હે.

(૨) એક રિવાયત મેં યે અલ્ફાઝ હૈં:

وَهُمْ لَا يَظُنُّوْنَ اِلَّا اَنَّ جَنَازَتَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ۔

(صحیح ابن حبان ص 872 باب ذکر البیان بان المصطفی ﷺ نعی الی الناس النجاشی الخ، رقم 3102، التمہید لابن عبد البر ج3 ص 140 تحت رقم 145، الاستذکار لابن عبد البر ج3 ص 28 کتاب الجنائز)

તર્જમા: સહાબએ કિરામ રદિ. યહી ગુમાન કર રહે થે કે જનાઝહ આપﷺ કે સામને હે.

(૩) યે આપﷺ કી ખુસૂસિય્યત થી કે મુઅ્જિઝતન્ આપ ﷺ કે સામને દૂર કી અશ્યા બિલા હાઈલ સામને પેશ કર દી જાતી થીં. મષલન્ જંગે મૌતહ મેં આપﷺ કે સામને જંગ કા પૂરા નકશા મુઅ્જિઝતન્ પેશ કિયા ગયા થા, કે આપﷺ બતા રહે થે કે ઝંડા અબ ઝૈદ બિન હારિષહ રદિ. કે પાસ હે, વો શહીદ હો ગયે હૈં, વગૈરહ વગૈરહ. (નસબુર્ રાયહ: જિ:૨ પે: ૨૯૨)

ઈસી તરહ મેઅ્રાજ સે વાપસી પર જબ કુફ્ફારે મક્કાને બય્તુલ મક્દિસ કે મુતઅલ્લિક સુવાલાત કિયે, તો બય્તુલ્ મક્દિસ આપﷺ કે સામને કર દિયા ગયા, ઔર તમામ હિજાબાત હટા દિયે ગયે. (અત્તમ્હીદ લિઈબ્નિ અબ્દુલ્ બર: જિ:૩ પે: ૧૩૮ તહત રકમ: ૧૪૫)

હઝરત મુઆવિયહ બિન મુઆવિયહ લૈષી રદિ. જબ ફૌત હુએ, તો હઝરત જિબ્રઈલ આપﷺ કે પાસ આયે, ઔર કહા કે ઉનકા જનાઝહ પળ્હના પસંદ કરેંગે? આપﷺ ને ફરમાયા કે જી હાં! ઉન્હોંને અપના પર ઝમીન પર મારા, જિસસે હઝરત મુઆવિયહ રદિ. કા જનાઝહ હુઝૂરﷺ કે સામને આ ગયા, જિસ પર આપﷺ ને નમાઝ પળ્હી. (મુસ્નદે અબી યઅ્લા: જિ:૭ પે: ૨૫૮, રકમ: ૪૨૬૮)

ઈસી તરહ હઝરત નજ્જાશી કી મય્યિત ભી મુઅ્જિઝતન્ આપ ﷺ કે સામને કર દી ગઈ. ચુનાંચે ઈબ્ને અબ્દુલ બર રહ. લિખતે હૈં:

لِاَنَّهٗ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ... رُفِعَتْ لَهٗ جَنَازَتُهٗ كَمَا كُشِفَ لَهٗ عَنْ بَيْتِ الْمُقَدَّسِ حِيْنَ سَأَلَتْهُ قُرَيْشٌ عَنْ صِفَتِهٖ۔ (التمهید لابن عبدالبر ج3ص138 تحت رقم145)

તર્જમા: ક્યૂંકે આપ ﷺ કે સામને નજ્જાશી રહ. કા જનાઝહ લાયા ગયા થા, જિસ તરહ જબ કુરૈશને બયતુલ્ મક્દિસ કે બારે મેં આપ ﷺ સે સુવાલ કિયા તો બયતુલ્ મક્દિસ આપ ﷺ કે સામને કર દિયા ગયા.

(૪) આં હઝરત ﷺ કી હયાતે તય્યિબહ મેં કઈ સહાબા રદિ. દૂર દરાઝ ઈલાકોં મેં ફૌત હુએ, લેકિન આપ ને કિસીકી ગાઈબાના નમાઝે જનાઝહ નહીં પઢી, ઈસી તરહ હઝરાતે ખુલફાએ રાશિદીન રદિ.ને ભી અપને અપને દૌરે ખિલાફત મેં કિસી ગાઈબ મય્યિત કી નમાઝે જનાઝહ નહીં પઢી. મા'લૂમ હુવા કે ગાઈબાના નમાઝે જનાઝહ દુરુસ્ત નહીં.

(૫) હઝરત નજ્જાશી રહ. કા જનાઝહ પઢના સિર્ફ આપ કી ખુસૂસિય્યત હૈ. મુહક્કિકીન ને ઉસકે ખુસૂસિય્યત હોને કી તસ્રીહ કી હૈ.

૧. ઈમામ યૂસુફ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન મુહમ્મદ ઈબ્ને અબ્દુલ બર. (અત્તમ્હીદ લિઈબ્નિ અબ્દુલ્ બરઃ જિઃ૩ પેઃ ૧૩૮ ૧૩૭)

૨. અલ્લામહ અબ્દુર્રહમાન અલ્ જઝીરી.

(કિતાબુલ્ ફિકહી અલલ્ મઝાહિબિલ્ અરબઅતિઃ જિઃ૧ પેઃ ૪૭૪ બાબુ શુરૂતિ સલાતિલ્ જનાઝહ)

૩. ઈમામ અબૂ સુલેમાન મુહમ્મદ બિન મુહમ્મદ બિન ઈબ્રાહીમ અલ્ ખત્તાબી. (મઆલિમુસ્સુનન લિલ્ ખત્તાબીઃ જિઃ૧ પેઃ ૨૭૦)

નમાઝે ઈદૈન

મુસલમાનોં કી ખુશી વ શાદમાની કે લિયે શરીઅતે મુતહ્હરહને દો ઈદોં કો મશ્રૂઅ કિયા હૈ, રમઝાન કે બાદ ઈદુલ્ ફિત્ર ઔર ૧૦ ઝિલ્ હિજ્જહ કો ઈદુલ્ અઝ્હા. ઈન દો મવાકેઅ પર નમાઝે ઈદ ઈસ બાત કા ષબૂત હોતા હૈ કે મુસલમાન ખુશી વ ગમી મેં અપને રબ કી યાદ સે ગાફિલ નહી રહેતે.

નમાઝે ઈદ કા તરીકા:

ઈદુલ્ ફિત્ર ઔર ઈદુલ્ અઝ્હા દો દો રકા'ત છે ઝાઈદ તકબીરોં કે સાથ અદા કી જાતી હૈં, પેહલી રકા'ત મેં ષના કે બાદ કિરાઅત સે પેહલે તીન તકબીરેં ઔર દૂસરી રકા'ત મેં કિરાઅત કે બાદ તીન તકબીરેં ઝાઈદ કહી જાતી હૈં. પેહલી રકા'ત મેં ઝાઈદ તકબીરેં કેહતે વકત હાથ કાનોં તક ઉઠા કર છોડ દિયે જાતે હૈં, ઔર તીસરી તકબીર કે બાદ બાંધ લિયે જાતે હૈં, ઔર દૂસરી રકા'ત મેં તીન ઝાઈદ તકબીરોં કે બાદ ચોથી તકબીર કેહ કર નમાઝી રુકૂઅ મેં ચલા જાતા હૈ.

ઈસી તરહ પેહલી રકા'ત મેં તકબીરે તહરીમહ ઔર તીન ઝાઈદ તકબીરેં મિલ કર ચાર તકબીરેં હુઈ, ઔર દૂસરી રકા'ત મેં તીન ઝાઈદ તકબીરેં ઔર રુકૂઅ કી તકબીર મિલ કર ચાર હુઈ. યૂં ગોયા કે હર રકા'ત મેં ચાર તકબીરેં હુઈ.

(١) اَنَّ سَعِيْدَ بْنَ الْعَاصِ رضی اللہ عنہ سَأَلَ اَبَامُوْسٰى الْاَشْعَرِىَّ وَحُذَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ رضی اللہ عنہ كَيْفَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ صلی اللہ علیہ وسلم يُكَبِّرُ فِى الْاَضْحٰى وَالْفِطْرِ فَقَالَ اَبُوْ مُوْسٰى رضی اللہ عنہ كَانَ يُكَبِّرُ اَرْبَعًا تَكْبِيْرَةً عَلَى الْجَنَائِزِ فَقَالَ حُذَيْفَةُ رضی اللہ عنہ صَدَقَ فَقَالَ اَبُوْمُوْسٰى كَذٰلِكَ كُنْتُ اُكَبِّرُ فِى الْبَصْرَةِ حَيْثُ كُنْتُ عَلَيْهِمْ۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص170 باب التکبیر فی العیدین، السنن الکبریٰ للبیهقی ج3ص 289 باب ذکر الخبر الذی روی فی التکبیر اربعا)

તર્જમા: હઝરત સઈદ બિન અલ્ આસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે મૈંને

અબૂ મૂસા અશ્અરી રદિ. ઔર હઝરત હુઝૈફહ બિન યમાન રદિ. સે સુવાલ કિયા કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ઈદુલ્ અઝ્હા ઔર ઈદુલ્ ફિત્ર મેં કિતની તકબીરેં કેહતે થે? હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી રદિ.ને જવાબ દિયાઃ ચાર તકબીરેં કેહતે થે, જનાઝહ કી તકબીરોં કી તરહ. હઝરત હુઝૈફહ રદિ.ને (હઝરત અબૂ મૂસા રદિ. કી તસ્દીક કરતે હુએ કહા કે) ઉન્હોંને સચ કહા. હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી રદિ.ને બતાયા કે જબ મેં બસ્રહ મેં ગર્વનર થા, તો વહાં ભી ઐસે હી કિયા કરતા થા.

(۲) عَنِ الْقَاسِمِ اَبِیْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ حَدَّثَنِیْ بَعْضُ اَصْحَابِ رَسُوْلِ اللّٰہِ ﷺ قَالَ صَلّٰی بِنَا النَّبِیُّ ﷺ یَوْمَ عِیْدٍ فَکَبَّرَ اَرْبَعًا وَّ اَرْبَعًا ثُمَّ اَقْبَلَ عَلَیْنَا بِوَجْھِہٖ حِیْنَ انْصَرَفَ فَقَالَ لَا تَنْسَوْا کَتَکْبِیْرِ الْجَنَائِزِ وَاَشَارَ بِاَصَابِعِہٖ وَ قَبَضَ اِبْھَامَہٗ۔ (شرح معانی الآثار ج2ص 371 باب صلوۃ العیدین کیف التکبیر فیھا)

તર્જમા: અબૂ અબ્દુર્રહમાન કાસિમ ફરમાતે હૈં કે મુજે હુઝૂર ﷺ કે બા'ઝ અસ્હાબ રદિ.ને બતાયા કે નબીએ અકરમ ﷺ ને હમેં ઈદ કી નમાઝ પળ્હાઈ, તો ચાર ચાર તકબીરેં કહીં, જબ નમાઝ સે ફારિગ હુયે, તો હમારી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયાઃ ભૂલ ન જાના, ઈદ કી તકબીરેં જનાઝહ કી તરહ (ચાર) હૈં. આપ ﷺ ને હાથ કી ઉંગલિયોં કા ઈશારા ફરમાયા ઔર અંગૂઠા બંદ કર લિયા.

હઝરત ઉમર ફારૂક રદિ. કે દૌરે ખિલાફત મેં તકબીરાતે જનાઝહ કી તઅદાદ મેં ઈખ્તિલાફ હુવા કે ચાર, પાંચ યા સાત હૈં? તો આપ રદિ. ને તમામ સહાબા ઔર દીગર લોગોં કો જમા ફરમાયા, ઔર કિસી એક સૂરત પર મુત્તફિક હોને કા મશ્વરા દિયા. હદીષ કે અલ્ફાઝ હૈં:

فَاَجْمَعُوْا اَمْرَھُمْ عَلٰی اَنْ یَّجْعَلُوْا التَّکْبِیْرَ عَلَی الْجَنَائِزِ مِثْلَ التَّکْبِیْرِ فِی الْاَضْحٰی وَالْفِطْرِ اَرْبَعَ تَکْبِیْرَاتٍ فَاَجْمَعَ اَمْرُھُمْ عَلٰی ذٰلِکَ۔

(شرح معانی الآثار ج1ص319 باب التکبیر علی الجنائز کم ھو)

તર્જમા: તો ઉન્હોંને ઈસ અમ્ર પર ઈત્તિફાક કિયા કે જનાઝહ કી ભી ચાર તકબીરેં હૈં, ઈદુલ્ અઝ્હા ઔર ઈદુલ ફિત્ર કી ચાર તકબીરોં કી

તરહ. પસ! ઈસ બાત પર સબકા ઈત્તિફાક હુવા.

(۴) عَنْ عَلْقَمَةَ وَالْاَسْوَدِ بْنِ يَزِيْدَ قَالَا كَانَ ابْنُ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ جَالِسًا وَعِنْدَهُ حُذَيْفَةُ وَاَبُوْمُوْسٰى رضی اللہ عنہ فَسَأَلَهُمْ سَعِيْدُ بْنُ الْعَاصِ رضی اللہ عنہ عَنِ التَّكْبِيْرِ فِى الصَّلٰوةِ يَوْمَ الْفِطْرِ وَالْاَضْحٰى ... قَالَ لَهُ حُذَيْفَةُ رضی اللہ عنہ سَلْ هٰذَا لِعَبْدِاللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ فَسَأَلَهُ فَقَالَ ابْنُ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ يُكَبِّرُ اَرْبَعًا ثُمَّ يَقْرَأُ ثُمَّ يُكَبِّرُ فَيَرْكَعُ ثُمَّ يُكَبِّرُ فِى الثَّانِيَةِ فَيَقْرَأُ ثُمَّ يُكَبِّرُ اَرْبَعًا بَعْدَ الْقِرَائَةِ۔

(المعجم الكبير للطبرانی ج4 ص 593 رقم 9402، مصنف عبدالرزاق ج3ص167باب التكبير فی الصلوة يوم العيد رقم5704)

તર્જમા: અલ્કમહ ઔર અસ્વદ બિન યઝીદ કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદિ. બેઠે હુએ થે, ઔર ઉનકે પાસ હઝરત હુઝૈફહ રદિ. ઔર હઝરત અબૂ મૂસા રદિ. ભી થે. તો ઉન સબસે હઝરત સઈદ બિન અલ્ આસ રદિ.ને ઈદુલ્ ફિત્ર ઔર ઈદુલ્ અઝ્હા કી તકબીરોં કે મુતઅલ્લિક સુવાલ કિયા. હઝરત હુઝૈફહ રદિ. ને કહા કે યે મસ્અલહ અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદિ. સે પૂછો, ઉન્હોંને પૂછા, તો ઈબ્ને મસઉદ રદિ.ને ફરમાયા: નમાઝી ચાર તકબીરેં કહે, ફિર કિરાઅત કરે, ફિર કિરાઅત કે બાદ ચાર તકબીરેં કહે.

ઈદ કા ખુત્બહ:

નમાઝે ઈદ કે લિયે દો ખુત્બે હૈં:

عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ اَبِيْهِ اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ صَلَّى الْعِيْدَ بِغَيْرِ اَذَانٍ وَلَا اِقَامَةٍ وَكَانَ يَخْطُبُ خُطْبَتَيْنِ قَائِمًا يَفْصِلُ بَيْنَهُمَا بِجَلْسَةٍ۔

(مسند البزار ج3 ص321 رقم الحديث1116، مجمع الزوائد للهيثمی ج 2ص439 رقم الحديث3239)

તર્જમા: હઝરત આમિર બિન સઅદ અપને વાલિદ હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે નબીએ અકરમ ﷺ ને નમાઝે ઈદ બગૈર અઝાન વ ઈકામત કે પઢી હૈ. આપ ﷺ ઈદ કે દો ખુત્બે ખડે હોકર દેતે થે, ઔર ઉનકે દરમિયાન થોડી દેર બૈઠતે થે.

ઈદ કે ખુત્બે કા નમાઝ કે બાદ હોના:

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّيْ فِي الْاَضْحٰى وَ الْفِطْرِ وَ يَخْطُبُ بَعْدَ الصَّلٰوةِ۔

(صحیح البخاری ج1 ص131 باب المشی و الرکوب الی العید بغیر اذان و لا اقامة)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ઈદુલ્ અઝ્હા ઔર ઈદુલ્ ફિત્ર કે દિન નમાઝ પઢતે, ફિર નમાઝ કે બાદ ખુત્બહ દેતે થે.

ઈદ કી નમાઝ કે બાદ ઈજતિમાઈ દુઆ:

عَنْ اُمِّ عَطِيَّةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ كُنَّا نُؤْمَرُ اَنْ نَخْرُجَ يَوْمَ الْعِيْدِ حَتّٰى نُخْرِجَ الْبِكْرَ مِنْ خِدْرِهَا، حَتّٰى نُخْرِجَ الْحُيَّضَ فَيَكُنَّ خَلْفَ النَّاسِ فَيُكَبِّرْنَ بِتَكْبِيْرِهِمْ وَ يَدْعُوْنَ بِدُعَائِهِمْ، يَرْجُوْنَ بَرَكَةَ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَ طُهْرَتَهٗ۔

(صحیح البخاری ج1 ص132 باب التکبیر ایام منی الخ)

તર્જમા: ઉમ્મે અતિય્યહ રદિ. ફરમાતી હૈં કે હમેં હુકમ દિયા જાતા થા કે હમ ઈદ કે દિન નિકલેં, યહાં તક કે હમ કંવારી ઔરત કો ભી પર્દે કે સાથ લે જાતીં, ઔર હાઈઝા કો ભી. પસ! વો મર્દોં કે પીછે રેહતી થીં, મર્દોં કી તકબીર કે સાથ તકબીર કેહતીં, ઔર ઉનકી દુઆઓં કે સાથ દુઆ કરતીં, ઉસ દિન કી બરકત ઔર પાકી કી ઉમ્મીદ કરતીં.

ઈસ હદીષ મેં દુઆ સે ખુત્બે કી દુઆ મુરાદ નહીં લી જા સકતી, ક્યૂંકે ખુત્બે મેં સિર્ફ ઈમામ દુઆ કરતા હૈ, સામિઈન દુઆ નહીં કર સકતે, ઔર હદીષ સે માલૂમ હોતા હૈ કે હાઈઝ ઔરતેં ઈદૈન મેં મર્દોં કે પીછે ખડી રેહતીં, ઔર મર્દોં કી તકબીર કે સાથ તકબીર કેહતીં, ઔર ઉનકી દુઆ કે સાથ દુઆ કરતીં. ઈસસે મર્દોં ઔર ઔરતોં સબકા દુઆ કરના ષાબિત હોતા હૈ.

(ઈમ્દાદુલ્ અહ્કામ અઝ મૌલાના ઝફર અહમદ ઉષ્માની: જિ:૧ પે:૭૪૩)

ફાયદા: ઔરતેં ઈદગાહ મેં ન જાએં:

ઈબ્તિદાએ ઈસ્લામ મેં ઔરતોં કો દીન કે બુનિયાદી અહ્કામાત,

મસાઈલ ઔર આદાબ સે રૂશનાસ કરને કે લિયે મુખ્તલિફ ઈજતેમાઆત મષલન્ ફર્ઝ નમાઝ, જુમ્અહ, ઈદૈન વગૈરહ મેં શિર્કત કી ઈજાઝત થી. જબ યે ઝરૂરત પૂરી હુઈ, ઔર ઔરતેં બુનિયાદી મસાઈલ વ અહ્કામ સે વાકિફ હો ગઈ, તો ઉન્હેં ઈન ઈજતિમાઆત સે રોક દિયા ગયા. મન્દર્જએ ઝૈલ રિવાયાત ઈસ પર શાહિદ હૈં.

(١) عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہ قَالَتْ لَوْ اَدْرَكَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ مَا اَحْدَثَ النِّسَاءُ لَمَنَعَهُنَّ الْمَسْجِدَ كَمَا مُنِعَتْ نِسَاءُ بَنِيْ اِسْرَائِيْلَ.

(صحيح البخارى ج1ص120 باب خروج النساء اى المساجد الخ،صحيح مسلم ج1ص183 باب خروج النساء الى المساجد الخ)

તર્જમા: હઝરત આયશા રદિ. ફરમાતી હૈં કે આજ અગર રસૂલુલ્લાહ ﷺ ઈન બાતોં કો દેખ લેતે, જો લોગોંને ઈખ્તિયાર કર રખ્ખી હૈં, તો ઔરતોં કો મસ્જિદ જાને સે ઝરૂર રોક દેતે, જિસ તરહ બની ઈસ્રાઈલ કી ઔરતેં રોક દી ગઈ થીં.

(٢) عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ اَنَّهٗ كَانَ لَا يُخْرِجُ نِسَاءَهٗ فِي الْعِيْدَيْنِ.

(مصنف ابن ابى شيبة ج4ص234،باب من كره خروج النساء الى العيدين رقم5845)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. કી બીવિયાં ઈદૈન કી નમાઝ કે લિયે નહીં જાતી થીં.

(٣) عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ اَبِيْهِ اَنَّهٗ كَانَ لَا يَدَعُ اِمْرَأَةً مِّنْ اَهْلِهٖ تَخْرُجُ اِلٰى فِطْرٍ وَلَا اَضْحٰى.

(مصنف ابن ابى شيبة ج4ص234،باب من كره خروج النساء الى العيدين رقم5846)

તર્જમા: હિશામ બિન ઉર્વહ અપને વાલિદ ઉર્વહ બિન ઝુબૈર બિન અવામ કે બારે મેં ફરમાતે હૈં કે વો અપને ઘર કી કિસી ઔરત કો ઈદુલ્ ફિત્ર ઔર ઈદુલ્ અઝ્હા કી નમાઝ પળ્હને કે લિયે નહીં જાને દેતે થે.

(٤) عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ كَانَ الْقَاسِمُ اَشَدَّ شَيْءٍ عَلَى الْعَوَاتِقِ، لَا يَدَعُهُنَّ يَخْرُجْنَ فِي الْفِطْرِ وَالْاَضْحٰى.

(مصنف ابن ابی شیبة ج4ص 234، باب من کرہ خروج النساء الی العیدین رقم 5847)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન કાસિમ કેહતે હૈં કે કાસિમ બિન મુહમ્મદ બિન અબી બકર સિદ્દીક રહ. નવજવાન ઔરતોં કે બારે મેં બહોત સખ્ત થે કે ઉન્હેં ઈદુલ્ ફિત્ર ઔર ઈદુલ્ અઝ્હા મેં નહીં જાને દેતે થે.

(٥)عَنْ اِبْرَاهِيْمَ قَالَ يُكْرَهُ خُرُوْجُ النِّسَاءِ فِي الْعِيْدَيْنِ۔

(مصنف ابن ابی شیبة ج4ص 234، باب من کرہ خروج النساء الی العیدین رقم 5844)

તર્જમા: જલીલુલ્ કદ્ર તાબિઈ હઝરત ઈબ્રાહીમ નખ્ઈ ફરમાતે હૈં કે ઔરતોં કો ઈદૈન કી નમાઝોં કે લિયે જાના મકરૂહ હૈ.

નફલ નમાઝેં

તહજ્જુદ કી નમાઝ

ફઝીલત: તહજ્જુદ કી નમાઝ નફલ નમાઝોં મેં સબસે ઝયાદહ એહ્મિયત વ અફ્ઝલિય્યત કી હામિલ હૈ.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે આં હઝરત ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા:

اَفْضَلُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْفَرِيْضَةِ صَلَاةُ اللَّيْلِ۔

(جامع الترمذی ج1 ص 99 باب ماجاء فی فضل صلوۃ اللیل)

તર્જમા: ફર્ઝ નમાઝોં કે બાદ સબસે અફઝલ નમાઝ તહજ્જુદ કી નમાઝ હૈ.

ઈસકી અફ્ઝલિય્યત કે બારે મેં હઝરત અલી રદિ. સે મર્વી હૈ:

قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اِنَّ فِي الْجَنَّةِ غُرَفاً تُرَىٰ ظُهُوْرُهَا مِنْ بُطُوْنِهَا وَبُطُوْنُهَا مِنْ ظُهُوْرِهَا فَقَامَ اَعْرَابِيٌّ فَقَالَ لِمَنْ هِيَ يَارَسُوْلَ اللهِ؟ فَقَالَ لِمَنْ اَطَابَ الْكَلَامَ وَاَطْعَمَ الطَّعَامَ وَاَدَامَ الصِّيَامَ وَصَلّٰى بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ۔ (جامع الترمذی ج2ص19 باب ماجاء فی قول المعروف)

તર્જમા: રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા કે જન્નત મેં ઐસે બાલા

ખાને હૈં જિનકા અંદરૂની હિસ્સા બાહર સે ઔર બેરૂની હિસ્સા અંદર સે નઝર આતા હૈ. તો એક એઅ્રાબી ખડા હુવા, ઔર અર્ઝ કરને લગાઃ એ અલ્લાહ કે રસૂલ! યે બાલા ખાને કિન લોગોં કે લિયે હોંગે? તો આપ ﷺ ને ફરમાયાઃ ઉસકે લિયે જો અચ્છા કલામ કરે, (મિસ્કીનોં કો) ખાના ખિલાયે, હમેશા રોઝે રખ્ખે ઔર રાત કો નમાઝ પઢે, જબ દૂસરે લોગ સો રહે હોં.

તહજ્જુદ કા વક્ત:

તહજ્જુદ કી નમાઝ કા વક્ત આધી રાત કે બાદ શુરૂઅ હો જાતા હૈ. સુન્નત તરીકા યે હૈ કે ઈશા પઢ કર સો જાએ, ફિર ઉઠ કર તહજ્જુદ કી નમાઝ અદા કરે, જૈસાકે હઝરત આયશા રદિ. હુઝૂર ﷺ કે બારે મેં ફરમાતી હૈં:

كَانَ يَنَامُ اَوَّلَهٗ وَيَقُوْمُ اٰخِرَهٗ فَيُصَلِّىْ ثُمَّ يَرْجِعُ اِلٰى فِرَاشِهٖ۔

(صحیح البخاری ج 1 ص 154 باب من نام اول اللیل و احیی آخرہ، صحیح مسلم ج 1 ص 255 باب صلوۃ اللیل و عدد رکعات النبی ﷺ)

કે આપ ﷺ રાત કે શુરૂઅ હિસ્સે મેં નીંદ ફરમાતે, ઔર આખરી હિસ્સે મેં બેદાર હોતે, ઔર નમાઝ અદા ફરમાતે. ફિર અપને બિસ્તર પર વાપસ આ જાતે.

તહજ્જુદ કી રકા'ત કી તઅ્દાદ:

આપ ﷺ કી આદતે મુબારકા તહજ્જુદ કે બારે મેં મુખ્તલિફ થી. ૪, ૬, ૮, ૧૦ રકા'ત તક ભી મન્કૂલ હૈં.

(۱) عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ اَبِىْ قَيْسٍ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا بِكَمْ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ يُوْتِرُ؟ قَالَتْ بِاَرْبَعٍ وَّثَلَاثٍ وَسِتٍّ وَّثَلَاثٍ وَثَمَانٍ وَّثَلَاثٍ وَلَمْ يَكُنْ يُوْتِرُ بِاَكْثَرَ مِنْ ثَلٰثَ عَشْرَةَ وَلَا اَنْقَصَ مِنْ سَبْعٍ۔

(سنن ابی داؤد ج 1 ص 200 باب فی صلوۃ اللیل)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન કૈસ કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત આયશા રદિ. સે પૂછા કે આપ ﷺ કિતની રકા'તોં કે સાથ વિત્ર પઢતે

થે? તો આપ રદિ.ને જવાબ દિયા: ૪ ઔર ૩ કે સાથ, ૬ ઔર ૩ કે સાથ, ૮ ઔર ૩ કે સાથ આપકી વિત્ર (તહજ્જુદ કે સાથ) કી રકા'તેં ન ૧૩ સે ઝયાદહ હોતી થીં, ઔર ન ૭ સે કમ.

(٢) عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہ قَالَتْ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يُصَلِّيْ مِنَ اللَّيْلِ تِسْعَ رَكْعَاتٍ فِيْهِنَّ الْوِتْرُ۔ (صحیح ابن خزیمة ج1 ص577 رقم الحدیث 1167)

તર્જમા: હઝરત આયશા રદિ. સે રિવાયત હૈ, ફરમાતી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ રાત કો ૯ રકા'ત પઢ્હતે થે, ઉનમેં વિત્ર ભી હોતી થી.

(૩) હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ રદિ. સે મર્વી હૈ:

اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ صَلّٰى بَعْدَ الْعَتَمَةِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً۔

(صحیح ابن خزیمة ج1 ص576 رقم الحدیث 1165)

તર્જમા: રસૂલુલ્લાહ ﷺ ઈશા કી નમાઝ કે બાદ ૧૩ રકા'ત પઢ્હતે થે.

ફાયદા: આપ ﷺ મુન્દરિજહ બાલા રકા'ત મુખ્તલિફ અવ્કાત મેં પઢ્હતે થે, લેકિન અક્ષર મામૂલ ૮ રકા'ત તહજ્જુદ કા થા. ચુનાંચે હઝરત આયશા રદિ. ફરમાતી હૈં:

مَا كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يَزِيْدُ فِيْ رَمَضَانَ وَلَا فِيْ غَيْرِهٖ عَلٰى إِحْدٰى عَشْرَةَ رَكْعَةً۔

(صحیح البخاری ج1 ص154 باب قیام النبی ﷺ باللیل فی رمضان و غیرہ، صحیح مسلم ج1 ص254 باب صلوۃ اللیل و عدد رکعات النبی ﷺ الخ، سنن النسائی ج1 ص248 باب کیف الوتر بثلاث)

તર્જમા: હુઝૂર ﷺ રમઝાન ઔર ગૈરે રમઝાન મેં ગયારહ રકા'ત સે ઝયાદહ નહીં પઢ્હતે થે. (૮ રકા'ત તહજ્જુદ ઔર ૩ રકા'ત વિત્ર)

ઈશ્રાક કી નમાઝ:

ઈશ્રાક કી નમાઝ કા વક્ત સૂરજ તુલૂઅ હોને કે પંદ્રહ બીસ મિનિટ કે બાદ શુરૂઅ હો જાતા હૈ. ઈસકી દો યા ચાર રકા'ત પઢ્હી જાતી હૈં, જિનકા ષવાબ એક હજ વ ઉમરહ કે બરાબર હૈ.

(۱) عَنْ اَنَسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ ﷺ مَنْ صَلَّی الْفَجْرَ فِیْ جَمَاعَۃٍ ثُمَّ قَعَدَ یَذْکُرُ اللّٰہَ حَتّٰی تَطْلُعَ الشَّمْسُ ثُمَّ صَلّٰی رَکْعَتَیْنِ کَانَتْ لَہٗ کَاَجْرِ حَجَّۃٍ وَّ عُمْرَۃٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ ﷺ تَامَّۃٍ تَامَّۃٍ تَامَّۃٍ۔

(سنن الترمذی ج 1ص 130 باب ما ذکر مما یستحب من الجلوس فی المسجد الخ، الترغیب و الترہیب للمنذری ج1ص178 الترغیب فی جلوس المرء فی مصلاہ الخ)

તર્જમા: હઝરત અનસ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જિસને ફજર કી નમાઝ બા જમાઅત પઢી, ફિર વહીં અલ્લાહ કા ઝિક્ર કરને બૈઠ ગયા, યહાં તક કે સૂરજ નિકલ આયા. ફિર ઉસને દો રકા'તેં પઢીં, તો ઉસકે લિયે એક મુકમ્મલ હજ ઔર ઉમરહ કા ષવાબ હૈ. આપ ﷺ ને યે "મુકમ્મલ" કા લફ્ઝ તીન બાર ઈર્શાદ ફરમાયા.

(۲) عَنْ حَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ ﷺ مَنْ صَلَّی الْفَجْرَ ثُمَّ قَعَدَ فِیْ مَجْلِسِہٖ یَذْکُرُ اللّٰہَ عَزَّوَجَلَّ حَتّٰی تَطْلُعَ الشَّمْسُ ثُمَّ قَالَ فَصَلّٰی رَکْعَتَیْنِ حَرَّمَ اللّٰہُ عَلَی النَّارِ اَنْ تَلْفَحَہٗ اَوْ تَطْعَمَہٗ۔

(شعب الایمان للبیہقی ج 3ص85 فصل امشی الی المساجد، رقم الحدیث2958، جامع الاحادیث للسیوطی ج20ص494 رقم الحدیث 22717)

તર્જમા: હઝરત હસન બિન અલી રદિ. ફરમાતે હૈં: રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જિસ શખ્સને ફજર કી નમાઝ પઢી, ફિર અપની જગહ બૈઠ કર અલ્લાહ તઆલા કા ઝિક્ર કરને લગા, યહાં તક કે સૂરજ નિકલ આયા, ફિર ઉસને દો રકા'તેં પઢીં, તો અલ્લાહ તઆલા આગ પર હરામ કર દેંગે કે ઉસે ખાએ.

(૩) હઝરત અબૂ ઉમામહ રદિ. સે ઈસી મઝ્મૂન કી રિવાયત મર્વી હૈ:

ثُمَّ صَلّٰی رَکْعَتَیْنِ اَوْ اَرْبَعَ رَکْعَاتٍ۔

(الترغیب و الترہیب للمنذری ج1ص178 الترغیب فی جلوس المرء فی مصلاہ الخ)

તર્જમા: ફિર વો દો રકા'તેં પઢે યા ચાર રકા'ત.

ચાશ્ત કી નમાઝ:

ફઝીલત:

(١) عَنْ اَبِي الدَّرْدَاءِ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلی اللہ علیہ وسلم مَنْ صَلَّى الضُّحٰى رَكْعَتَيْنِ لَمْ يُكْتَبْ مِنَ الْغَافِلِيْنَ وَمَنْ صَلّٰى اَرْبَعاً كُتِبَ مِنَ الْعَابِدِيْنَ وَمَنْ صَلّٰى سِتًّا كُفِيَ ذٰلِكَ الْيَوْمَ وَمَنْ صَلّٰى ثَمَانِيًا كَتَبَهُ اللّٰهُ مِنَ الْقَانِتِيْنَ وَمَنْ صَلّٰى ثِنْتَيْ عَشَرَةَ بَنَى اللّٰهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ۔

(مجمع الزوائد للھیثمی ج2 ص494 باب صلوۃ الضحیٰ، رقم الحدیث 3419)

તર્જમા: હઝરત અબૂ દરદાઅ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે જિસને ચાશ્ત કી દો રકા'તેં પઢીં, તો ઉસકા નામ ગાફિલીન મેં નહીં લિખા જાએગા, જિસને ચાર રકા'ત પઢીં, તો ઉસકા નામ આબિદીન મેં લિખા જાએગા. જિસને ૬ રકા'ત પઢી, ઉસ દિન કી કિફાયત કી જાએગી, જિસને ૮ પઢી, ઉસે અલ્લાહ તઆલા ઈતાઅત શિઆરોં મેં લિખ દેંગે, ઔર જિસને ૧૨ રકા'ત પઢીં, તો ઉસકે લિયે અલ્લાહ તઆલા જન્નત મેં ઘર બના દેંગે.

(٢) عَنْ اَبِيْ ذَرٍّ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم اَنَّهُ قَالَ يُصْبِحُ عَلٰى كُلِّ سُلَامٰى مِنْ اَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ فَكُلُّ تَسْبِيْحَةٍ صَدَقَةٌ وَكُلُّ تَحْمِيْدَةٍ صَدَقَةٌ وَكُلُّ تَهْلِيْلَةٍ صَدَقَةٌ وَكُلُّ تَكْبِيْرَةٍ صَدَقَةٌ وَاَمْرٌ بِالْمَعْرُوْفِ صَدَقَةٌ وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ وَيُجْزِئُ مِنْ ذٰلِكَ رَكْعَتَانِ يَرْكَعُهُمَا مِنَ الضُّحٰى۔

(صحیح مسلم ج1 ص250 باب استحباب صلوۃ الضحی الخ)

તર્જમા: હઝરત અબૂ ઝર રદિ. સે રિવાયત હૈ કે નબીએ અકરમ ﷺ ને ફરમાયા: જબ સુબહ હોતી હૈ, તો ઈન્સાન કે હર જોડ પર એક સદકા વાજિબ હોતા હૈ, હર બાર સુબ્હાનલ્લાહ કેહના એક સદકા હૈ, હર બાર અલ્હમ્દુલિલ્લાહ કેહના એક સદકા હૈ, હર બાર લાઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ કેહના એક સદકા હૈ, હર બાર અલ્લાહુ અકબર કેહના એક સદકા હૈ. અચ્છી બાત કા હુકમ કરના એક સદકા હૈ, બુરી બાત સે

રોકના એક સદકા હૈ, ઔર ઉન સબ કી તરફ સે ચાશ્ત કી દો રકા'તેં કાફી હો જાતી હૈં જિન્હેં ઈન્સાન પઢ લેતા હૈ.

નમાઝે ચાશ્ત કી રકા'તો કી તઅ્દાદ:

ચાશ્ત કી કમ અઝ કમ દો ઔર ઝયાદહ સે ઝયાદહ બારહ રકા'તેં હૈં.

(૧) હઝરત અબૂ દર્દાઅ રદિ. કી હદીષ જિસમેં દો સે બારહ રકા'ત કા ઝિક્ર હૈ, પીછે ગુઝર ચુકી હૈ.

(૨) હઝરત મુઆઝહ અલ્ અદવિય્યહ સે મર્વી હૈ કે હઝરત આયશા સિદ્દીકા રદિ.ને ફરમાયા:

كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ يُصَلِّي الضُّحٰى اَرْبَعًا وَيَزِيْدُ مَاشَاءَ اللّٰهُ.

(صحیح مسلم ج 1 ص 249 باب استحباب صلوۃ الضحی الخ)

તર્જમા: રસૂલુલ્લાહ ﷺ ચાશ્ત કી (ઉમૂમન) ચાર રકા'ત પઢતે થે, ઔર (કભી) ઉસસે ઝયાદહ ભી પઢતે, જો અલ્લાહ તઆલા કો મન્ઝૂર હોતા.

(૩) عَنْ اُمِّ هَانِئٍ رضی اللہ عنہ قَالَتْ اِنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ بَيْتَهَا يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ فَاغْتَسَلَ وَصَلّٰى ثَمَانِيَ رَكْعَاتٍ فَلَمْ اَرَ صَلٰوةً قَطُّ اَخَفَّ مِنْهَا غَيْرَ اَنَّهُ يُتِمُّ الرُّكُوْعَ وَالسُّجُوْدَ... وَقَالَتْ فِيْ رِوَايَةٍ اُخْرٰى... وَذٰلِكَ ضُحًى.

(مشکوۃ المصابیح ج 1 ص 115 باب صلوۃ الضحی، صحیح مسلم ج 1 ص 249 باب استحباب صلوۃ الضحی الخ)

તર્જમા: હઝરત ઉમ્મે હાની રદિ. ફરમાતી હૈં કે નબીએ અકરમ ﷺ ફત્હે મકકા કે દિન મેરે ઘર તશરીફ લાયે, ગુસલ કિયા, ઔર આઠ રકા'ત નમાઝ પઢી, મૈંને કભી ઉસસે હલ્કી ફુલ્કી નમાઝ નહીં દેખી, લેકિન આપ ﷺ ઉસ નમાઝ મેં ભી રુકૂઅ વ સુજૂદ પૂરા કર રહે થે. ઉમ્મે હાની રદિ. ફરમાતી હૈં કે યે ચાશ્ત કી નમાઝ થી.

(૪) હઝરત અબૂ ઝર રદિ. કી હદીષ જિસમેં દો રકા'ત કા ઝિક્ર હૈ, પીછે ગુઝર ચુકી હૈ.

ચાશ્ત કા વક્ત:

સૂરજ કે તુલૂઅ હોને કે બાદ શુરૂઅ હો જાતા હૈ, ઔર ઝવાલ તક રેહતા હૈ. લેકિન અફઝલ યે હૈ કે દિન કે ચોથાઈ હિસ્સા ગુઝરને કે બાદ પળ્હે, જૈસા કે હઝરત ઝૈદ બિન અરકમ રદિ. સે મર્વી હૈ કે આપ ﷺ ને ફરમાયા:

صَلٰوةُ الْاَوَّابِيْنَ حِيْنَ تَرْمَضُ الْفِصَالُ۔

(صحیح مسلم ج1 ص249 باب استحباب صلوة الضحی الخ)

તર્જમા: ચાશ્ત કી નમાઝ કા વકત ઉસ વકત સે શુરૂઅ હોતા હૈ, જબ ઉંટની કે બચ્ચે કે પાઉં ગરમી સે જુલસને લગેં.

મુલ્લા અલી કારી રહ. કે કૌલ કે મુતાબિક યે વકત દિન કે ચોથાઈ હિસ્સે સે શુરૂઅ હો જાતા હૈ.

(હાશિયએ મિશ્કાત: જિ:૧ પે: ૧૧૬ બાબુ સલાતિઝ્ ઝુહા)

ફાયદા: ઈસ હદીષ સે માલૂમ હુવા કે સલાતે ઝુહા (ચાશ્ત) કો સલાતુલ્ અવ્વાબીન ભી કહા જાતા હૈ.

અવ્વાબીન કી નમાઝ:

મગ્રિબ કી નમાઝ કે બાદ ૬ રકા'ત પળ્હી જાતી હૈં, અહાદીષ મેં ઉસકા બડા ષવાબ મન્કૂલ હૈ.

(١) عَنْ اَبِیْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ مَنْ صَلّٰى بَعْدَ الْمَغْرِبِ سِتَّ رَكْعَاتٍ لَمْ يَتَكَلَّمْ فِيْمَا بَيْنَهُنَّ بِسُوْءٍ عُدِلْنَ لَهٗ بِعِبَادَةِ ثِنْتَیْ عَشَرَةَ سَنَةً۔

(جامع الترمذی ج 1 ص98 باب ما جاء فی فضل التطوع ست رکعات بعد المغرب، سنن ابن ماجة ج 1 ص98 باب ما جاء فی الصلوة بین المغرب و العشاء، الترغیب و الترھیب للمنذری ج1 ص227 الترغیب فی الصلوة بین المغرب و العشاء)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જિસને મગ્રિબ કે બાદ ૬ રકા'ત પળ્હીં, ઔર ઉનકે દરમિયાન કોઈ બુરી બાત નહીં કી, તો ઉસે બારહ સાલ કી ઈબાદત કા ષવાબ મિલેગા.

(૨) હઝરત અમ્માર બિન યાસિર રદિ. ફરમાતે હૈં:

رَاَیۡتُ حَبِیۡبِیۡ رَسُوۡلَ اللہِ ﷺ یُصَلِّیۡ بَعۡدَ الۡمَغۡرَبِ سِتَّ رَکۡعَاتٍ وَقَالَ مَنۡ صَلّٰی بَعۡدَ الۡمَغۡرَبِ سِتَّ رَکۡعَاتٍ غُفِرَتۡ لَہٗ ذُنُوۡبُہٗ وَاِنۡ کَانَ مِثۡلَ زَبَدِ الۡبَحۡرِ۔

(المعجم الاوسط للطبرانی ج5 ص255 رقم الحدیث 7245، مجمع الزوائد للهیثمی ج2 ص483 باب الصلوۃ قبل المغرب و بعدها، رقم الحدیث 3380، الترغیب و الترهیب للمنذری ج1 ص227 الترغیب فی الصلوۃ بین المغرب و العشاء)

તર્જમા: મૈંને અપને હબીબ ﷺ કો દેખા કે આપ મગ્રિબ કે બાદ ૬ રકા'ત પઢતે થે, ઔર ફરમાતે થે કે જિસને મગ્રિબ કે બાદ ૬ રકા'ત પઢીં, તો ઉસકે ગુનાહ માફ કર દિયે જાએંગે, અગરચે સમન્દર કી ઝાગ કે બરાબર હી કયૂં ન હોં.

ફાયદા: ઈસ નમાઝ કો "અવ્વાબીન" કહા જાતા હૈ, જૈસાકે સહાબએ કિરામ રદિ. કે દર્જે ઝૈલ આષાર સે ષાબિત હૈ.

(۱) عَنۡ عَبۡدِاللہِ بۡنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ صَلَاۃُ الۡاَوَّابِیۡنَ مَا بَیۡنَ اَنۡ یَّنۡکَفِتَ اَهۡلُ الۡمَغۡرِبِ اِلٰی اَنۡ یُّثَوَّبَ اِلَی الۡعِشَاءِ۔

(مصنف ابن ابی شیبۃ ج4 ص266، 267، فی الصلوۃ بین المغرب و العشاء، رقم 5973)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. ફરમાતે હૈં કે સલાતુલ્ અવ્વાબીન કા વકત ઉસ વકત હૈ કે જબ નમાઝી મગ્રિબ કી નમાઝ પઢ કર ફારિગ હોં, ઔર ઈશા કા વકત આને તક રેહતા હૈ.

(۲) عَنِ ابۡنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ اِنَّ الۡمَلَائِکَۃَ لَتَحُفُّ بِالَّذِیۡنَ یُصَلُّوۡنَ بَیۡنَ الۡمَغۡرِبِ اِلَی الۡعِشَاءِ وَهِیَ صَلَاۃُ الۡاَوَّابِیۡنَ۔

(شرح السنۃ للبغوی ج2 ص439 باب الصلوۃ بین المغرب و العشاء، رقم الحدیث 892)

તર્જમા: હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિ. સે મરવી હૈ કે ફરિશ્તે ઉન લોગોં કો ઘેર લેતે હૈં, જો મગ્રિબ ઔર ઈશા કે દરમિયાન નમાઝ પઢતે હૈં, ઔર યે સલાતુલ્ અવ્વાબીન હૈ.

સલાતુત્તસ્બીહ

સલાતુત્તસ્બીહ બહોત એહમિયત કી હામિલ હૈ. ઈસકી ચાર રકા'ત એક સલામ કે સાથ હૈં. હર રકા'ત મેં પચત્તર (૭૫) બાર યે તસ્બીહ "سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاللهُ اَكْبَرُ" પઢની ચાહિયે. તરીકા ઈસ હદીષ મેં મન્કૂલ હૈ.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ لِلْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رضی اللہ عنہ يَا عَبَّاسُ! يَا عَمَّاهُ! اَلَا اُعْطِيْكَ اَلَا اَمْنَحُكَ اَلَا اَحْبُوْكَ اَلَا اَفْعَلُ بِكَ عَشْرَ خِصَالٍ اِذَا اَنْتَ فَعَلْتَ ذٰلِكَ غَفَرَ اللهُ لَكَ ذَنْبَكَ اَوَّلَهُ وَاٰخِرَهُ قَدِيْمَهُ وَ حَدِيْثَهُ خَطَاَهُ وَعَمَدَهُ صَغِيْرَهُ وَ كَبِيْرَهُ سِرَّهُ وَعَلَانِيَتَهُ عَشْرَ خِصَالٍ اَنْ تُصَلِّيَ اَرْبَعَ رَكَعَاتٍ تَقْرَءُ فِيْ كُلِّ رَكْعَةٍ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَسُوْرَةً فَاِذَا فَرَغْتَ مِنَ الْقِرَائَةِ فِيْ اَوَّلِ رَكْعَةٍ وَاَنْتَ قَائِمٌ قُلْتَ سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاللهُ اَكْبَرُ خَمْسَ عَشَرَةَ مَرَّةً ثُمَّ تَرْكَعُ فَتَقُوْلُهَا وَاَنْتَ رَاكِعٌ عَشْرًا ثُمَّ تَرْفَعُ رَاْسَكَ مِنَ الرُّكُوْعِ فَتَقُوْلُهَا عَشْرًا ثُمَّ تَهْوِيْ سَاجِدًا فَتَقُوْلُهَا وَاَنْتَ سَاجِدٌ عَشْرًا ثُمَّ تَرْفَعُ رَاْسَكَ مِنَ السُّجُوْدِ فَتَقُوْلُهَا عَشْرًا ثُمَّ تَسْجُدُ فَتَقُوْلُهَا عَشْرًا ثُمَّ تَرْفَعُ رَاْسَكَ فَتَقُوْلُهَا عَشْرًا فَذٰلِكَ خَمْسٌ وَّسَبْعُوْنَ فِيْ كُلِّ رَكْعَةٍ تَفْعَلُ ذٰلِكَ فِيْ اَرْبَعِ رَكَعَاتٍ اِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تُصَلِّيَهَا فِيْ كُلِّ يَوْمٍ مَرَّةً فَافْعَلْ فَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِيْ كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّةً فَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِيْ كُلِّ شَهْرٍ مَرَّةً فَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِيْ كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً فَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِيْ عُمُرِكَ مَرَّةً۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص190 باب صلوۃ التسبیح، جامع الترمذی ج1 ص109 باب ما جاء فی صلوۃ التسبیح ،سنن ابن ماجۃ ج 1 ص99 باب ما جاء فی صلوۃ التسبیح، الترغیب و الترھیب للمنذری ج 1 ص268 الترغیب فی صلوۃ التسبیح)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને હઝરત અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ રદિ. કો

ઈર્શાદ ફરમાયાઃ એ ચચા! કયા મેં આપકો એક હદિયા, તોહફા ઔર એક ખબર ન દૂં? કયા મેં આપકો દસ બાતેં ન બતાઉં કે જબ આપ ઉન્હેં કર લેં, તો અલ્લાહ તઆલા આપકે નયે પુરાને ભૂલ કર કિયે ઔર જાન બૂજ કર કિયે હુયે, છોટે બડે, છુપ કર કિયે, યા ઝાહિર સબ ગુનાહ માફ ફરમા દેં. વો દસ ખસ્લતેં (બાતેં) યે હૈંઃ કે આપ ચાર રકા'ત પળ્હેં.

હર રકા'ત મેં સૂરએ ફાતિહા ઔર કોઈ સૂરત પળ્હેં. જબ પેહલી રકા'ત મેં કિરાઅત સે ફારિગ હોં, તો કિયામ હી કી હાલત મેં યે કલિમાત "سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ" પદ્રહ બાર પળ્હેં, જબ રુકૂઅ કરેં, તો રુકૂઅ કી હાલત મેં દસ બાર પળહેં, ફિર રુકૂઅ સે સર ઉઠાયેં, તો દસ મર્તબહ પળ્હેં, ફિર સજદે કે લિયે જુક જાએં, તો સજદે મેં દસ મર્તબહ કહેં, ફિર સજદે સે સર ઉઠાયેં, તો દસ મર્તબહ કહેં (ફિર દૂસરી રકા'ત કે લિયે ખડે હો જાએં) હર રકા'ત મેં યે કુલ પચત્તર (૭૫) બાર હો ગયે. આપ ચાર રકા'ત મેં ઐસા હી કરેં.

અગર હર દિન પળ્હને કી તાકત હો, તો હર દિન પળ્હેં, અગર ઐસા ન કર સકેં તો હર જુમ્અહ કો એક બાર પળ્હેં, હર જુમ્અહ કી તાકત ન હો, તો હર મહીને મેં એક બાર પળ્હેં, અગર હર મહીને મેં ન પળ્હ સકેં, તો સાલ મેં એક બાર પળ્હેં, ઔર અગર સાલ મેં ભી ન પળ્હ સકેં તો ઉમર ભર મેં એક બાર ઝરૂર પળ્હેં.

એક દૂસરા તરીકા ભી સલાતુત્તસ્બીહ કે મુતઅલ્લિક મર્વી હૈ. વો યે કે ષના પળ્હને કે બાદ મઝ્કૂરહ તસ્બીહ પંદ્રહ બાર પળ્હે. ફિર રુકૂઅ સે પેહલે રુકૂઅ કી હાલત મેં, રુકૂઅ કે બાદ, પેહલે સજદે મેં, સજદે કે બાદ બૈઠને કી હાલત મેં, ફિર દૂસરે સજદે મેં દસ દસ બાર પળ્હે, ફિર દૂસરે સજદે કે બાદ ન બૈઠે, બલ્કે ખડા હો જાએ, બાકી તર્તીબ વહી હૈ.

(جامع ترمذی ج1 ص109 باب ما جاء فی صلوۃ التسبیح، الترغیب و الترھیب للمنذری ج 1ص269 الترغیب فی صلوۃالتسبیح)

દોનોં તરીકોં મેં સે જિસકો ઈખ્તિયાર કરે, ઉસકે મુતાબિક પળ્હ

સકતા હે, લેકિન યે ખયાલ રહે કે તસ્બીહ હર રકા'ત મેં ૭૫ બાર હોની ચાહિયે.

સલાતુલ્ હાજત

આદમી કો જબ કોઈ ઝરૂરત પૈશ આયે, તો ઉસે ચાહિયે કે અચ્છી તરહ વુઝૂ કરે, ઔર દો રકા'ત સલાતુલ્ હાજત પઢે. ફિર બારી તઆલા કી હમ્દો ષના કરે, આં હઝરતﷺપર દુરૂદ ભેજે, ઔર આજિઝી વ ઈન્કિસારી સે દુઆ કરે, તો યકીનન અલ્લાહ તઆલા ઉસકી હાજત પૂરી ફરમાએંગે. ચુનાંચે અહાદીષ મેં વારિદ હે:

(۱) عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ اَبِیْ اَوْفٰی رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ مَنْ كَانَتْ لَهٗ اِلَى اللهِ حَاجَةٌ اَوْاِلٰى اَحَدٍ مِّنْ بَنِیْ اٰدَمَ فَلْيَتَوَضَّأْ وَلْيُحْسِنِ الْوُضُوْءَ ثُمَّ لِيُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ لِيُثْنِ عَلَى اللهِ وَلِيُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ لِيَقُلْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ الْحَلِيْمُ الْكَرِيْمُ سُبْحَانَ اللهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ اَسْئَلُكَ مُوْجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالْغَنِيْمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ اِثْمٍ لَا تَدَعْ لِیْ ذَنْبًا اِلَّا غَفَرْتَهٗ وَلَا هَمًّا اِلَّا فَرَّجْتَهٗ وَ لَا حَاجَةً هِیَ لَكَ رِضًا اِلَّا قَضَيْتَهَا يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ.

(جامع الترمذی ج 1 ص 108 باب ما جاء فی صلوۃ الحاجۃ، سنن ابن ماجۃ ج 1 ص 98 باب ما جاء فی صلوۃ الحاجۃ، الترغیب والترھیب للمنذری ج 1 ص 273 الترغیب فی صلوۃ الحاجۃ و دعائھا)

તર્જમા: હઝરત અબૂ અબ્દુલ્લાહ બિન અવ્ફા રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા કે જિસકો અલ્લાહ કી તરફ યા મખ્લૂક કી તરફ કોઈ ઝરૂરત હો, તો ઉસે ચાહિયે કે અચ્છી તરહ વુઝૂ કરે, ઔર દો રકા'ત પઢે, ફિર અલ્લાહ તઆલા કી હમ્દો ષના કરે, ઔર નબીએ અકરમﷺપર દુરૂદ ભેજે, ફિર યે દુઆ પઢે:

(તર્જમા યે હે) અલ્લાહ હલીમ વ કરીમ કે સિવા કોઈ ઈબાદત કે લાઈક નહીં, અલ્લાહ તઆલા પાક હે, અર્શે અઝીમ કા માલિક હે,

તમામ તા'રીફેં અલ્લાહ કે લિયે હૈં, જો આલમીન કા રબ હૈ. (એ અલ્લાહ!) મેં આપસે સુવાલ કરતા હું આપકી રહમત કો વાજિબ કરને ઔર બખ્શિશ કો લાઝિમ કરને વાલી ચીઝોં કા, ઔર હર નેકી સે હિસ્સા ઔર હર ગુનાહ સે સલામતી કા.

મેરે કિસી ગુનાહ કો માફ કિયે બગૈર ન છોડ, કિસી ગમ કો દૂર કિયે બગૈર ન છોડ, ઔર કોઈ હાજત જો આપકી રઝા કા સબબ હો, પૂરા કિયે બગૈર ન છોડ, એ રહમ કરને વાલોં મેં સબસે ઝયાદહ રહમ કરને વાલી ઝાત!

(૨) હઝરત અબૂ દરદાઅ રદિ. ફરમાતે હૈં:

اِنِّیْ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللہِ ﷺ یَقُوْلُ مَنْ تَوَضَّأَ فَأَسْبَغَ الْوُضُوْءَ ثُمَّ صَلّٰی رَکْعَتَیْنِ یُتِمُّهُمَا اَعْطَاهُ اللهُ مَا سَأَلَ مُعَجِّلًا اَوْمُؤَخِّرًا۔

(مسند احمد بن حنبل ج18 ص568 رقم الحدیث 27370، غایۃ المقصد فی زوائد المسند للھیثمی ج 1 ص1362 باب صلوۃ الحاجۃ)

તર્જમા: મેંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કો યે કેહતે હુએ સુના કે જિસને અચ્છી તરહ વુઝૂ કિયા, ફિર દો રકા'તેં ખુશૂઅ ખુઝૂઅ કે સાથ પઢીં, તો અલ્લાહ તઆલા ઉસકે સવાલ કો જલ્દી યા દેર સે ઝરૂર પૂરા કરેગા.

તહય્યતુલ્ વુઝૂ

ઈસકી દો રકા'તેં હૈં, વુઝૂ કરને કે બાદ પઢી જાતી હૈં, અહાદીષ મેં ઈસકી બડી ફઝીલત આઈ હૈ. ચંદ અહાદીષ પૈશે ખિદમત હૈં:

(۱) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رضی اللہ عنہ اَنَّ النَّبِیَّ ﷺ قَالَ لِبِلَالٍ عِنْدَ صَلٰوةِ الْفَجْرِ یَا بِلَالُ! حَدِّثْنِیْ بِاَرْجٰی عَمَلٍ عَمِلْتَهُ فِی الْاِسْلَامِ فَاِنِّیْ سَمِعْتُ دَفَّ نَعْلَیْكَ بَیْنَ یَدَیَّ فِی الْجَنَّةِ؟ قَالَ مَا عَمِلْتُ عَمَلًا اَرْجٰی عِنْدِیْ اَنِّیْ لَمْ اَتَطَهَّرْ طُهُوْرًا فِیْ سَاعَةِ لَیْلٍ اَوْ نَهَارٍ اِلَّا صَلَّیْتُ بِذٰلِكَ الطُّهُوْرِ مَا كُتِبَ لِیْ اَنْ اُصَلِّیَ۔

(صحیح البخاری ج 1ص 154 باب فضل الطهور باللیل و النهار ، صحیح مسلم ج 2ص 292 باب من فضائل ام سلیم ام انس بن مالک و بلال رضی اللہ عنہ ، الترغیب و الترهیب للمنذری ج1 ص106 الترغیب فی رکعتین بعد الوضوء)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે નબીએ અકરમﷺ ને સુબહ કી નમાઝ કે વકત હઝરત બિલાલ રદિ. કો ફરમાયા: "એ બિલાલ! મુજે બતા કે ઈસ્લામ મેં તેરા વો કોનસા અમલ હૈ, જિસકી મક્બૂલિયત કી ઝયાદહ ઉમ્મીદ હો? કયૂંકે મેંને તેરે જૂતોં કી આવાઝ જન્નત મેં સુની હૈ. તો હઝરત બિલાલ રદિ.ને અર્ઝ કિયા કે મેરા ઐસા અમલ તો કોઈ નહીં, લેકિન ઈતની બાત હૈ કે જબ ભી મેંને તહારત કી હૈ (વુઝૂ વગૈરહ) દિન મેં યા રાત કો કિસી ભી વકત, તો ઉસ તહારત કે સાથ જિતના હો સકા મેંને નમાઝ ઝરૂર પઢી હૈ."

(૨) હઝરત ઉક્બહ બિન આમિર રદિ. સે રિવાયત હૈ કે આં હઝરતﷺ ને ફરમાયા:

مَامِنْ مُّسْلِمٍ يَّتَوَضَّأُفَيُحْسِنُ وُضُوْئَهٗ ثُمَّ يَقُوْمُ فَيُصَلِّيْ رَكْعَتَيْنِ مُقْبِلٌ عَلَيْهِمَا بِقَلْبِهٖ وَوَجْهِهٖ اِلَّا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ۔

(صحیح مسلم ج1ص122 باب الذکر المستحب عقب الوضوء، سنن النسائی ج1ص36 باب ثواب من احسن الوضوء ثم صلی رکعتین)

તર્જમા: જો મુસલમાન અચ્છી તરહ વુઝૂ કરે, ફિર દો રકા'તે ઈસ તરહ પઢે કે કલ્બ વ ઝાહિર કી તમામ તવજ્જુહ ઉન દો રકા'તોં કી તરફ હો, તો ઉસકે લિયે જન્નત વાજિબ હો જાતી હૈ.

(۳) عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدِ الْجُهَنِيِّ رضی اللہ عنہ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ مَنْ تَوَضَّأَ فَاَحْسَنَ وُضُوْئَهٗ ثُمَّ صَلّٰى رَكْعَتَيْنِ لَا يَسْهُوْ فِيْهِمَا غُفِرَ لَهٗ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهٖ

(سنن ابی داؤد ج1 ص138 باب الکراھیۃ الوسوسۃ و حدیث النفس فی الصلوۃ، شرح السنۃ للبغوی ج 2ص524 باب فضل من تطھر فصلی عقبیہ، رقم الحدیث 1008، الترغیب و الترھیب للمنذری ج 1ص106 الترغیب فی رکعتین بعد الوضوء)

તર્જમા: હઝરત ઝૈદ બિન ખાલિદ જુહની રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જિસને અચ્છી તરહ વુઝૂ કિયા, ફિર દો રકા'ત નમાઝ પઢી, જિનમેં ગફલત ન બરતી, તો ઉસકે પિછલે ગુનાહ માફ હો જાએંગે.

તહિય્યતુલ્ મસ્જિદ

જબ કોઈ મુસલમાન મસ્જિદ મેં દાખિલ હો, તો મુસ્તહબ યે હૈ કે બૈઠને સે પેહલે દો રકા'ત તહિય્યતુલ્ મસ્જિદ પળ્હ લે, બશર્તે કે મકરૂહ વકત ન હો.

عَنْ اَبِیْ قَتَادَۃَ السَّلَمِیِّ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰہِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ اِذَا دَخَلَ اَحَدُکُمُ الْمَسْجِدَ فَلْیَرْکَعْ رَکْعَتَیْنِ قَبْلَ اَنْ یَّجْلِسَ۔

(صحیح البخاری ج 1ص63 باب اذا دخل احدکم المسجد فلیرکع رکعتین،صحیح مسلم ج 1ص248باب استحباب تحیۃ المسجد برکعتین الخ)

તર્જમા: હઝરત અબૂ કતાદહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ صلی اللہ علیہ وسلم ને ફરમાયા કે જબ તુમ મેં સે કોઈ મસ્જિદ મેં દાખિલ હો, તો ઉસે ચાહિયે કે બૈઠને સે પેહલે પેહલે દો રકા'તેં પળ્હ લે.

સલાતુલ્ ઈસ્તિખારહ

જબ કિસી કો કોઈ કામ પેશ આયે, ઔર ઉસકે કરને ન કરને મેં તરદ્દુદ હો રહા હો, ઔર યે ફૈસલા ન કર સકે કે કરું યા ન કરું? જલ્દી કરું યા દેર સે? તો ઉસે ચાહિયે કે દો રકા'ત નમાઝે ઈસ્તિખારહ પળ્હ કર દુઆએ ઈસ્તિખારહ માંગે, ફિર જિસ તરફ દિલ કા મૈલાન હો જાએ, ઉસીકો ઈખ્તિયાર કરે.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللّٰہِ رضی اللہ عنہ قَالَ کَانَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صلی اللہ علیہ وسلم یُعَلِّمُنَا الْاِسْتِخَارَۃَ فِی الْاُمُوْرِ کُلِّھَا کَمَا یُعَلِّمُنَا السُّوْرَۃَ مِنَ الْقُرْاٰنِ یَقُوْلُ اِذَا ھَمَّ اَحَدُکُمْ بِالْاَمْرِ فَلْیَرْکَعْ رَکْعَتَیْنِ مِنْ غَیْرِ الْفَرِیْضَۃِ ثُمَّ لِیَقُلْ: اَللّٰھُمَّ اِنِّیْ اَسْتَخِیْرُکَ بِعِلْمِکَ وَاَسْتَقْدِرُکَ بِقُدْرَتِکَ وَاَسْئَلُکَ مِنْ فَضْلِکَ الْعَظِیْمِ فَاِنَّکَ تَقْدِرُ وَلَا اَقْدِرُ وَ تَعْلَمُ وَلَا اَعْلَمُ وَاَنْتَ عَلَّامُ الْغُیُوْبِ اَللّٰھُمَّ اِنْ کُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ ھٰذَا الْاَمْرَ خَیْرٌ لِّیْ فِیْ دِیْنِیْ وَمَعَاشِیْ وَعَاقِبَۃِ اَمْرِیْ اَوْ قَالَ عَاجِلِ اَمْرِیْ وَاٰجِلِہٖ فَاقْدِرْہُ لِیْ وَیَسِّرْہُ لِیْ ثُمَّ بَارِکْ لِیْ فِیْہِ وَاِنْ کُنْتَ تَعْلَمُ

اَنَّ هٰذَا الْاَمْرَ شَرٌّ لِّيْ فِيْ دِيْنِيْ وَمَعَاشِيْ وَعَاقِبَةِ اَمْرِيْ اَوْقَالَ فِيْ عَاجِلِ اَمْرِيْ وَاٰجِلِهٖ فَاصْرِفْهُ عَنِّيْ وَاصْرِفْنِيْ عَنْهُ وَاقْدِرْ لِيَ الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ ارْضِنِيْ بِهٖ قَالَ وَيُسَمِّيْ حَاجَتَهٗ۔

(صحیح البخاری ج 1ص155 باب لا جاء فی التطوع مثنی مثنی،سنن ابی داؤد ج 1ص222 باب فی الاستخارة،جامع الترمذی ج1ص109باب ماجاءفی صلوۃالاستخارۃ)

તર્જમા: હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ રદિ. ફરમાતે હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ હમેં તમામ ઉમૂર મેં ઈસ્તિખારહ કરના સિખાતે થે, જિસ તરહ કુર્આન કી સૂરતેં સિખાતે થે. ફરમાતે થે કે જબ તુમ્હેં કોઈ કામ પેશ આયે, તો દો રકા'તેં નમાઝ (ઈસ્તિખારહ) પઢો, ફિર યે દુઆ માંગોઃ (દુઆ કા તર્જમા યે હૈ) એ અલ્લાહ! મેં તેરે ઈલ્મ કી મદદ સે તુજ સે ભલાઈ ઔર તેરી કુદરત કી મદદ સે તાકત માંગતા હું, ઔર તેરે ફઝ્લે અઝીમ કા સુવાલ કરતા હું, કયૂંકે તુ કુદરત રખતા હૈ, ઔર મેં નહીં રખતા, તુ જાનતા હૈ, ઔર મેં નહીં જાનતા, ઔર તુ હી તમામ ગૈબોં કા જાનને વાલા હૈ.

એ અલ્લાહ! અગર તુ જાનતા હૈ કે યે કામ (ઈસ જગહ અપને કામ કા નામ લે) મેરે દીન, ઝિંદગી, અંજામે કાર ઔર મેરી દુનિયા વ આખિરત કે એઅ્તેબાર સે બેહતર હૈ, તો ઉસે મેરી કુદરત મેં દે દે, ઔર ઉસે મેરે લિયે આસાન ફરમા દે, ઔર અગર તુ ઈસ કામ કો મેરે દીન, ઝિંદગી, અંજામે કાર ઔર દુનિયા વ આખિરત કે લિયે બુરા સમજતા હૈ, તો ઉસકો મુજસે ઔર મુજકો ઉસસે ફેર દે, ઔર મેરે લિયે ભલાઈ અતા ફરમા, જહાં કહીં ભી હો, ફિર મુજે ઉસકે સાથ રાઝી ભી ફરમા.

સલાતુત્તૌબહ

અગર કિસી સે કોઈ ગુનાહ સરઝદ હો જાએ, તો ઉસે ચાહિયે કે અચ્છી તરહ વુઝૂ કરે, દો રકા'ત નમાઝ પઢ કર તૌબા કરે, ઔર અલ્લાહ તઆલા સે અપને ગુનાહોં કી માફી તલબ કરે.

હઝરત અબૂબકર સિદ્દીક રદિ. સે રિવાયત હૈ:

قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ يَقُوْلُ مَامِنْ رَجُلٍ يُذْنِبُ ذَنْبًاثُمَّ يَقُوْمُ فَيَتَطَهَّرُ ثُمَّ يُصَلِّيْ ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللهَ اِلَّا غَفَرَاللهُ لَهٗ ثُمَّ قَرَاَ هٰذِهِ الْاٰيَةَ:

{وَالَّذِيْنَ اِذَا فَعَلُوْا فَاحِشَةً اَوْظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللهَ} الْاٰيَةِ(آل عمران:135)

(جامع الترمذی ج 1 ص 92 باب ما جاء فی الصلوة عند التوبة، سنن ابن ماجة ج 1 ص 100 باب ما جاء فی ان الصلوة کفارة، سنن ابی داؤد ج 1 ص 220 باب فی

તર્જમા: ફરમાતે હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ કો યે કેહતે હુએ સુના કે જિસ શખ્સ સે કોઈ ગુનાહ હો જાએ, તો વો વુઝૂ કરે, ઔર (દો રકા'ત) નમાઝ અદા કરે, ઔર અલ્લાહ તઆલા સે માફી માંગે, તો અલ્લાહ તઆલા ઉસે માફ ફરમા દેંગે. ફિર આપ ﷺ ને યે આયત પળ્હી: (તર્જમા) ઔર જબ વો કોઈ ફહશ કામ કરતે હૈં, યા અપની જાનોં પર ઝુલ્મ કરતે હૈં, તો અલ્લાહ કો યાદ કરતે હૈં, ઔર અપને ગુનાહોં કી માફી માંગતે હૈં, ઔર અલ્લાહ કે સિવા કોન હૈ જો ગુનાહોં કો બખ્શ દે, ઔર વો લોગ અપને કિયે હુએ પર ઈસ્રાર નહીં કરતે, ઔર વો જાનતે હૈં.

સલાતે સફર

સફર પર જાતે વકત ઔર સફર સે વાપસી પર દો રકા'ત પળ્હના મુસ્તહબ હૈ.

(۱) عَنِ الْمُطْعِمِ بْنِ الْمِقْدَامِ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ مَا خَلَفَ عَبْدٌ عَلٰى اَهْلِهٖ اَفْضَلَ مِنْ رَّكْعَتَيْنِ يَرْكَعُهُمَا عِنْدَهُمْ حِيْنَ يُرِيْدُ السَّفَرَ۔

(مصنف ابن ابی شیبة ج3 ص552، 553، الرجل یرید السفر الخ، رقم 4914)

તર્જમા: હઝરત મુત્ઈમ બિન મિક્દામ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા કે જબ કોઈ શખ્સ સફર કા ઈરાદા કરતા હૈ, તો અપને ઘરવાલોં કે પાસ દો રકા'ત સે ઝયાદહ અફઝલ શૈ નહીં છોડતા.

(۲) عَنْ عَلِيٍّ رضی اللہ عنہ قَالَ اِذَا خَرَجْتَ فَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ۔

(مصنف ابن ابی شیبۃ ج3 ص553 باب الرجل یرید السفر، رقم 4915)

તર્જમા: હઝરત અલી રદિ. ફરમાતે હૈં કે જબ તુ સફર કરે, તો દો રકા'ત નમાઝ પઢ લિયા કર.

(۳) عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ اِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَارَسُوْلَ اللهِ ﷺ اِنِّيْ اُرِيْدُ اَنْ اَخْرُجَ اِلَى الْبَحْرَيْنِ فِيْ تِجَارَةٍ فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ صَلِّ رَكْعَتَيْنِ۔ (مجمع الزوائد ج2 ص572 باب الصلوٰۃ اذا اراد سفرا، رقم الحدیث 3684)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે એક આદમી નબીએ અકરમ ﷺ કે પાસ આયા, ઔર અર્ઝ કિયા: યા રસૂલલ્લાહ! ﷺ મૈં તિજારત કે સિલસિલે મેં બહરૈન જાના ચાહતા હું, તો રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: દો રકા'તેં નમાઝ પઢ લો.

(۴) عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَانَ لَايَقْدِمُ مِنْ سَفَرٍ اِلَّا نَهَاراً فِي الضُّحٰى فَاِذَا قَدِمَ بَدَءَ بِالْمَسْجِدِ فَصَلّٰى فِيْهِ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ فِيْهِ۔ (صحیح مسلم ج1 ص248 باب استحباب رکعتین فی المسجد لمن قدم من سفر)

તર્જમા: હઝરત કઅબ બિન માલિક રદિ. સે મર્વી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ દિન કે વકત ચાશ્ત કે કરીબ સફર સે વાપસ તશરીફ લાતે થે, જબ વાપસ આતે, તો મસ્જિદ મેં તશરીફ લે જાતે, ઔર દો રકા'ત નમાઝ અદા કરતે, ફિર મસ્જિદ મેં તશરીફ ફરમા હોતે.

(۵) عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ اِذَا دَخَلْتَ مَنْزِلَكَ فَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ تَمْنَعَانِكَ مَدْخَلَ السُّوْءِ وَاِذَا خَرَجْتَ فَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ تَمْنَعَانِكَ مَخْرَجَ السُّوْءِ۔ (مجمع الزوائد ج2 ص572 باب الصلوٰۃ اذا دخل منزلہ، رقم الحدیث 3686)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે નબીએ કરીમ ﷺ ને ઈર્શાદ ફરમાયા: જબ તુમ સફર સે વાપસી પર અપને ઘર મેં દાખિલ હો, તો દો રકા'તેં અદા કરો, તો યે તુમ્હેં બડે દાખલે સે રોક દેંગી, ઔર જબ સફર કે લિયે નિકલો, તો ભી દો રકા'તેં પઢો, યે

તુમ્હે બાહર જાને કી બુરાઈ સે રોક દેંગી.

સલાતે ઈસ્તિસ્કાઅ

અગર બારિશ ન હો રહી હો, તો દો રકા'ત સલાતુલ્ ઈસ્તિસ્કાઅ પઢી જાતી હૈ, ઔર કભી સિર્ફ દુઆ માંગી જાતી હૈ. અહાદીષે મુબારકા મેં દોનો તરીકે મન્કૂલ હૈં.

(١) عَنْ عُبَّادِبْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَمِّهٖ (عَبْدُاللهِ بْنِ زَيْدٍ رضی اللہ عنہ)قَالَ خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى الْمُصَلّٰى يَسْتَسْقِيْ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَصَلّٰى رَكْعَتَيْنِ وَقَلَّبَ رِدَائَهٗ۔ (صحیح البخاری ج1ص140باب الاستسقاء فی المصلی، صحیح مسلم ج1ص293کتاب صلوٰۃ الاستسقاء)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝૈદ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે નબીએ અકરમ ﷺ નમાઝે ઈસ્તિસ્કાઅ કે લિયે ઈદગાહ કી તરફ નિકલે, કિબ્લે કી તરફ મૂંહ ફરમાયા, ઔર દો રકા'તેં પઢીં, ઔર અપની ચાદર કા રુખ બદલા. (યા'ની દાયીં તરફ કો બાયેં કંધે પર ઔર બાયીં તરફ કો દાયેં કંધે પર કિયા)

(٢) عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ بَيْنَمَا رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمْعَةِ اِذْجَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ يَارَسُوْلَ اللهِ قَحَطَ الْمَطَرُ فَادْعُ اللهَ اَنْ يَّسْقِيَنَا فَدَعَا فَمُطِرْنَا فَمَا كِدْنَا اَنْ نَّصِلَ اِلٰى مَنَازِلِنَا فَمَا زِلْنَا نُمْطَرُ اِلَى الْجُمْعَةِ الْمُقْبِلَةِ قَالَ فَقَامَ ذٰلِكَ الرَّجُلُ اَوْغَيْرُهٗ فَقَالَ يَارَسُوْلَ اللهِ ﷺ اُدْعُ اللهَ اَنْ يَّصْرِفَهٗ عَنَّا فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اَللّٰهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا قَالَ لَقَدْ رَاَيْتُ السَّحَابَ يَتَقَطَّعُ يَمِيْنًا وَّشِمَالًا يُمْطَرُوْنَ وَلَا يُمْطَرُ اَهْلُ الْمَدِيْنَةِ۔

(صحیح البخاری ج1 ص138 باب الاستسقاء علی المنبر ،صحیح مسلم ج 1ص293 کتاب صلوٰۃ الاستسقاء)

તર્જમા: હઝરત અનસ બિન માલિક રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ જુમ્અહ કે દિન ખુત્બહ દે રહે થે, કે એક આદમી આયા, ઔર અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! બારિશ રુક ગઈ હૈ, અલ્લાહ સે

દુઆ કીજિયે, કે (બારિશ બરસા કર) હમેં સૈરાબ કર દે. આપને દુઆ કી, તો બારિશ હોને લગી, ઔર હમ અપને ઘરોં કો બમુશ્કિલ વાપસ હુએ. દૂસરે જુમ્અહ તક બારિશ હોતી રહી. રાવી કા બયાન હૈ કે વો શખ્સ યા કોઈ ઔર ખડા હુવા, ઔર અર્ઝ કિયાઃ યા રસૂલલ્લાહ! અલ્લાહ સે દુઆ કીજિયે કે બારિશ કો રોક દે. ચુનાંચે આપﷺ ને ફરમાયાઃ એ અલ્લાહ! હમારે ઈર્દ ગિર્દ બરસા, હમ પર ન બરસા. હઝરત અનસ રદિ. ફરમાતે હૈં કે મેંને દેખા કે દાયેં બાયેં બાદલ ટુકડે ટુકડે હો ગયા, ઉસ તરફ (યમન ઔર શામ) તો બારિશ હો રહી થી, લેકિન મદીના મેં નહીં હો રહી થી.

નમાઝ કે મુતફર્રિક મસાઈલ

ફજર કી જમાઅત કે વકત સુન્નતોં કી અદાયગીઃ

આં હઝરતﷺ ને ફજર કી સુન્નતોં કી બહોત ઝયાદહ તાકીદ ફરમાઈ હૈ, લિહાઝા અગર નમાઝી ઐસે વકત મેં આયે કે જમાઅત ખડી હો ચુકી હો, તો યે દેખે કે ઉસે જમાઅત કી એક રકા'ત મિલ જાને કા ઈમ્કાન હો, તો પેહલે દો રકા'ત સુન્નતેં પળ્હ લે, ફિર જમાઅત મેં મિલ જાએ, ઔર અગર યે ખયાલ હો કે સુન્નતોં મેં મશ્ગૂલ હુવા, તો જમાઅત કી દોનોં રકા'તેં નિકલ જાએંગી, તો જમાઅત મેં શરીક હો જાએ, ઔર સુન્નતેં સૂરજ નિકલને કે બાદ પળ્હે.

દર્જે ઝૈલ અહાદીષ વ આષાર ઈસ બારે મેં મર્વી હૈં:

(۱) عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہ قَالَتْ لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ ﷺ عَلٰى شَيْءٍ مِنَ النَّوَافِلِ أَشَدَّ تُعَاهُدًا مِنْهُ عَلٰى رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ.

(صحیح البخاری ج1 ص156 باب تعاهد رکعتی الفجر، صحیح مسلم ج1 ص251 باب استحباب رکعتی الفجر والحث علیها)

તર્જમા: હઝરત આયશા રદિ. ફરમાતી હૈં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ કિસી નફલ કી ઈતની ઝયાદહ પાબંદી નહીં ફરમાતે થે, જિતની ફજર કી દો રકા'તોં કી કરતે થે.

(۲) عَنْ اَبِیْ ھُرَیْرَۃَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صلی اللہ علیہ وسلم لَاتَدَعُوْھُمَا وَاِنْ طَرَدَتْکُمُ الْخَیْلُ۔

(سنن ابی داؤد ج1 ص186 باب فی تخفیفھما [رکعتی الفجر] ،شرح معانی الآثار ج1 ص209 باب القرأۃ فی رکعتی الفجر)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે મર્વી હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: ફજર કી દો રકા'તોં કો ન છોડો, ખ્વાહ તુમ્હેં ઘોડે રોંદ ડાલેં.

(۳) عَنْ عَبْدِاللّٰہِ بْنِ اَبِیْ مُوْسٰی قَالَ جَاءَنَا ابْنُ مَسْعُوْدٍ رضی اللہ عنہ وَالْاِمَامُ یُصَلِّی الْفَجْرَ فَصَلّٰی رَکْعَتَیْنِ اِلٰی سَارِیَۃٍ وَلَمْ یَکُنْ صَلّٰی رَکْعَتَیِ الْفَجْرِ۔

(مصنف عبدالرزاق ج2 ص294 باب ھل یصلی رکعتی الفجر اذا أقیمت الصلوۃ، رقم 4034)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબી મૂસા ફરમાતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ રદિ. હમારે પાસ તશરીફ લાયે, જબકે ઈમામ નમાઝ પઢ઼ા રહા થા, તો આપને સુતૂન કી ઓટ મેં દો રકા'તેં પઢી઼, આપને ફજર કી સુન્નતેં નહીં પઢી઼ થીં.

(۴) عَنْ اَبِی الدَّرْدَاءِ رضی اللہ عنہ اَنَّہٗ کَانَ یَقُوْلُ: نَعَمْ، وَاللّٰہِ لَئِنْ دَخَلْتُ وَالنَّاسُ فِی الصَّلٰوۃِ لَاَعْمَدَنَّ اِلٰی سَارِیَۃٍ مِنْ سَوَارِی الْمَسْجِدِ ثُمَّ لَاَرْکَعَنَّھُمَا ثُمَّ لَاُکَمِّلَنَّھُمَا ثُمَّ لَااَعْجَلُ عَنْ اَکْمَالِھِمَا ثُمَّ اَمْشِیْ اِلَی النَّاسِ فَاُصَلِّیْ مَعَ النَّاسِ الصُّبْحَ۔

(مصنف عبدالرزاق ج2 ص294 باب ھل یصلی رکعتی الفجر اذا أقیمت الصلوۃ، رقم 4033)

તર્જમા: હઝરત અબુ દરદાઅ્ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે આપ ફરમાયા કરતે થે કે હાં! અલ્લાહ કી કસમ અગર મેં ઐસે વકત મેં (મસ્જિદ મેં) દાખિલ હોં, જબકે લોગ જમાઅત મેં હોં, તો મેં મસ્જિદ કે સુતૂનોં મેં સે કિસી સુતૂન કે પીછે જાકર ફજર કી સુન્નતોં કી દો રકા'તેં અદા કરુંગા, ઉનકો કામિલ તરીકે સે અદા કરુંગા, ઔર ઉનકો કામિલ કરને મેં જલ્દી ન કરુંગા, ફિર જા કર લોગોં કે સાથ નમાઝ મેં શામિલ હો જાઉંગા.

(૫) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિ. કે બારે મેં મર્વી હૈ:

"جَاءَ مَرَّةً وَهُمْ فِي الصَّلَاةِ فَصَلَّاهُمَا فِيْ جَانِبِ الْمَسْجِدِ ثُمَّ دَخَلَ مَرَّةً أُخْرَىٰ فَصَلَّىٰ مَعَهُمْ وَلَمْ يُصَلِّهِمَا"۔

(مصنف ابن ابی شیبة ج4ص 393،394،فی الرجل یدخل المسجد فی الفجر،رقم 6480)

તર્જમા: આપ એક બાર આયે, જબકે લોગ નમાઝ મેં થે, તો આપને મસ્જિદ કે એક કોને મેં દો રકા'તેં પઢીં, (ફિર જમાઅત મેં શામિલ હુએ) ફિર દૂસરી મરતબા આયે, ઔર ઉનકે સાથ જમાઅત મેં શરીક હો ગયે, ઔર દો રકા'તેં ન પઢીં.

(٦) عَنِ الْحَسَنِ رحمه الله قَالَ إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ وَالْإِمَامُ فِي الصَّلٰوةِ وَلَمْ تَكُنْ رَكَعْتَ رَكْعَتِي الْفَجْرِ فَصَلِّهِمَا ثُمَّ ادْخُلْ مَعَ الْإِمَامِ۔

(مصنف عبد الرزاق ج2ص295باب ھل یصلی رکعتی الفجر اذا أقیمت الصلوة،رقم 4038)

તર્જમા: હઝરત હસન બસરી રહ. ફરમાતે હૈં કે જબ તુમ મસ્જિદ મેં ઐસે વકત મેં દાખિલ હોં કે ઈમામ નમાઝ મેં હો ઔર તુમને ફજર કી સુન્નતેં ન પઢી હોં, તો પેહલે સુન્નતેં પઢો, ફિર ઈમામ કે સાથ શરીક હો જાઓ.

ફજર કી સુન્નતેં કઝા હો જાએં તો તુલૂએ આફતાબ કે બાદ પઢે:

(١) عَنْ أَبِي سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه يَقُوْلُ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَقُوْلُ لَا صَلٰوةَ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتّٰى تَرْتَفِعَ الشَّمْسُ وَلَا صَلٰوةَ بَعْدَ الْعَصْرِ حَتّٰى تَغِيْبَ الشَّمْسُ۔ (صحیح البخاری ج1ص83،صحیح مسلم ج1ص275)

તર્જમા: હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી રદિ. સે રિવાયત હૈ, ફરમાતે હૈં કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ ﷺ સે સુના, આપ ﷺ ફરમા રહે થે કે સુબહ કી નમાઝ કે બાદ કોઈ નમાઝ નહીં, યહાં તક કે સૂરજ બુલંદ હો જાએ, ઔર અસર કી નમાઝ કે બાદ કોઈ નમાઝ નહીં, યહાં તક કે સૂરજ ગુરૂબ હો જાએ.

(۲) عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَۃَ رضی اللہ عنہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ ﷺ مَنْ لَّمْ یُصَلِّ رَکْعَتَیِ الْفَجْرِ فَلْیُصَلِّهِمَا بَعْدَ مَا تَطْلُعُ الشَّمْسُ۔

(جامع الترمذی ج1 ص96 باب ما جاء فی اعادتهما بعد طلوع الشمس)

તર્જમા: હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિ. સે રિવાયત હૈ કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા: જિસને ફજર કી દો રકા'તેં ન પળ્હી હોં, તો વો ઉન્હેં સૂરજ નિકલને કે બાદ પળ્હ લે.

(૩) હઝરત મુગૈરહ બિન શુઅબહ રદિ. સે એક તવીલ હદીષ મર્વી હૈ કે ગઝ્વએ તબૂક સે વાપસી પર સફર મેં આપ કિસી ઝરૂરત કી વજહ સે મસ્બૂક હો ગયે, હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ ને નમાઝ પળ્હાઈ, ઈસ રિવાયત મેં યે અલ્ફાઝ હૈં:

"فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ النَّبِیُّ ﷺ فَصَلَّی الرَّکْعَةَ الَّتِیْ سَبَقَ بِهَا وَلَمْ یَزِدْ عَلَیْهَا شَیْئاً۔"

(سنن ابی داؤد ج1 ص 23 باب المسح علی الخفین، معارف السنن للشیخ البنوری رحمہ اللہ ج4 ص97 استدلالاً)

તર્જમા: હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ રદિ.ને સલામ ફૈરા, તો નબી ﷺ ખડે હો ગયે, ઔર જો રકા'ત છૂટ ગઈ થી, વો અદા ફરમાઈ, ઔર ઉસ પર કુછ ઝાઈદ (રકા'તેં યા'ની સુન્નત) નહીં પળ્હી.